

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI
BEŞERİ VE İKTİSADİ COĞRAFYA BİLİM DALI**

**SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAPSAMINDA
MADRA DAĞI'NIN DOĞAL VE BEŞERİ KAYNAKLARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Doktora Tezi

Alper UZUN

ANKARA – 2014

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI
BEŞERİ VE İKTİSADİ COĞRAFYA BİLİM DALI

**SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAPSAMINDA
MADRA DAĞI'NIN DOĞAL VE BEŞERİ KAYNAKLARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Doktora Tezi

Alper UZUN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU

ANKARA – 2014

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI
BEŞERİ VE İKTİSADİ COĞRAFYA BİLİM DALI

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAPSAMINDA
MADRA DAĞI'NIN DOĞAL VE BEŞERİ KAYNAKLARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU

Prof. Dr. Nilay ÇABUK KAYA

Prof. Dr. Abdullah KÖSE

Doç. Dr. Nuri YAVAN

Doç. Dr. Mutlu YILMAZ

Tez Sınavı Tarihi: 15.12.2014

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (24/12/2014).

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı
Alper UZUN

İmzası

*Sınıf arkadaşım, sıra arkadaşım ve hayat arkadaşım olan sevgili Eşim ve emektar
annemiz olan o güzel kadın Ayfer Terekeme UZUN'a ve
hayatımı anlamlandıran Oğlum Kuzey UZUN'a*

Dağlar faklıdır!

J. G. Campbell, 2006.

ÖN SÖZ

Tez çalışmamın konusunun belirlenmesinden başlayarak sonuna kadar olan her aşamasında, önerileri ve yapıcı eleştirileri konusunda tez danışmanım Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU'ya şükranlarımı sunarım. Yine tez çalışmam sürecinde ve tez izleme komitemde yer alan Prof. Dr. Nilay ÇABUK KAYA ve Doç. Dr. Nuri YAVAN'a çalışmalarımı yönlendirmeleri ve araştırmama yaptığı katkılar nedeniyle teşekkür ederim.

Akademik hayatımda katkıları olan Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü öğretim üyelerine ve doktora derslerimi aldığım Prof. Dr. Hamdi KARA'ya ve Doç. Dr. Mutlu YILMAZ'a teşekkür ederim.

Hem saha çalışmaları hem de tez haritalarının yapımı sürecinde yardımlarını esirgemeyen ve aynı odayı yaklaşık 3 yıldır paylaşmaktan mutluluk duyduğum değerli arkadaşım Arş. Gör. Şevki DANACIOĞLU'na minnettarım. Yine saha çalışmaları sürecinde ve tez metninin kontrolü sırasında desteğini gördüğüm değerli arkadaşlarım Doç. Dr. Halil İbrahim ŞAHİN'e ve Okt. Dinçer KANBUR'a; temetuat defterlerinin okunması konusundaki yardımlarından dolayı Yrd. Doç. Dr. Serdar GENÇ'e; tezimin gidişatı ve bitiş tarihi ile ilgili telkinlerinden dolayı Yrd. Doç. Dr. Bayram ŞAHİN'e ve Yrd. Doç. Dr. Göksel Kemal GİRGIN'e teşekkür ederim.

Saha çalışmalarım sırasında bana yardımcı olan; yeri geldiğinde sofralarını paylaşan ve evlerini açan Madra Dağı sakinlerine içtenlikle teşekkür ediyorum.

Bugünlere gelmemde hem maddi hem manevi emek ve destekleri için saygıdeğer ve sevgideğer Annem'e ve Babam'a teşekkür eder ellerinden öperim.

Hem yüksek lisans hem de doktora çalışmalarına yeri geldiğinde katlanan yeri geldiğinde katkı yapan sevgili eşim Ayfer TEREKEME UZUN'a; doktora

tezimin başlangıcına değil ama son aşamalarına yetişen; bilgisayar başında oturmama izin vermeyen, saha çalışmalarım sırasında hasretim olan canım oğlum Kuzey UZUN'a teşekkür ederim.

Yukarıda adı geçen herkese sonsuz saygılar ve teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca adı geçmesi hususunda atladığım kişi ve kurumların affına sığınıp onlara da teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xvii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xvii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xix
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı	1
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1.3. Araştırma Soruları	7
1.4. Araştırmanın Önemi	9
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	42
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ LİTERATÜRÜN DEĞERLENDİRİLMESİ	46
2.1. Kavramlar ve Terimler	46
2.1.1. Kalkınma	46
2.1.2. Sürdürülebilir Kalkınma	47
2.1.3. Kırsal Kalkınma.....	61
2.1.4. Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma	74
2.1.5. Dağlık Alan	78
2.1.6. Dağlık Alanlarda Sürdürülebilir Kalkınma	85
2.2. İlgili Literatürün Değerlendirilmesi	97
2.2.1. Araştırma Sahası ile İlgili Literatürün Değerlendirilmesi.....	98
2.2.2. Araştırma Konusu ile İlgili Literatürün Değerlendirilmesi.....	98
3. YÖNTEM.....	123
3.1. Araştırma Alanının Yeri ve Sınırları.....	123
3.2. Araştırma Süreci.....	124
3.3. Araştırma Evreni ve Örneklem	125

3.4. Veri Toplama Yöntemi ve Araçları.....	127
3.5. Verilerin Analizi.....	134
4. ARAŞTIRMA ALANININ TEMEL COĞRAFÎ ÖZELLİKLERİ VE İNSAN-ÇEVRE İLİŞKİSİNE YÖNELİK BULGULAR	137
4.1. Araştırma Alanının Fizikî Coğrafya Özellikleri ve İnsan-Çevre İlişkisi.....	137
4.1.1. Jeolojik-Jeomorfolojik Özellikler	137
4.1.2. İklim Özellikleri	141
4.1.3. Toprak Özellikleri.....	142
4.1.4. Hidrografik Özellikler.....	145
4.1.5. Bitki Örtüsü Özellikleri.....	149
4.2. Araştırma Alanının Beşerî Coğrafya Özellikleri ve İnsan-Çevre İlişkisi....	153
4.2.1. Nüfus ve Yerleşme Özellikleri	153
4.2.2. Ekonomik Faaliyetler.....	162
4.2.3. Arazi Kullanımı Özellikleri.....	175
4.2.4. Ulaşım Özellikleri.....	189
5. BULGULAR VE YORUMLAR	192
5.1. Araştırma Alanında İkamet Eden Kişilere Uygulanan Anketlere İlişkin Bulgular	192
5.1.1. Ankete Katılan Kişilere İlişkin Demografik Bulgular	192
5.1.2. Ankete Katılan Kişilerin Hanelerine İlişkin Sosyo-Demografik Bulgular	195
5.1.3. Ankete Katılan Kişilerin ve Hanelerinin Göç Olgusuna İlişkin Bulgular	198
5.1.4. Ankete Katılan Kişilerin ve Hanelerinin Ekonomik Durumlarına İlişkin Bulgular	202
5.1.5. Ankete Katılan Kişilerin Çevresel Algılamalarına İlişkin Bulgular	217
5.1.6. Ankete Katılan Kişilerin Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Düşünceleri.....	226
5.2. SWOT ANALİZİ	234
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	239
KAYNAKLAR.....	254
EKLER.....	279

ÖZET	291
ABSTRACT	294
ÖZGEÇMİŞ.....	297

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye'nin yükselti grupları.....	3
Tablo 2. Türkiye'nin orman köyleri nüfusundaki değişmeler.....	28
Tablo 3. Dağlık alanlarla ilgili Türkiye'nin taraf olduğu uluslar arası sözleşmeler...36	
Tablo 4. Ön plana çıkmış olan kırsal kalkınma yaklaşımları.....	62
Tablo 5. Sürdürülebilir kırsal kalkınma bileşenleri ve bileşenlerin analizi için veri toplama yöntemleri	75
Tablo 6. Avrupa ülkelerinde dağlık alanları tanımlama kriterleri	82
Tablo 7. Dağlık alanlarda, bilim ve politikaya ilişkin bölgesel işbirlikleri.....	86
Tablo 8. Dağların küresel politik gündemdeki yerleri.....	87
Tablo 9. Dağlık alanlarda sürdürülebilir kalkınma ile ilgili yapılan çalışmalar ve bu çalışmaların bulguları.....	108
Tablo 10. Tablo 9 ile ilgili açıklamalar	118
Tablo 11. Uluslararası korumada insan-doğa ilişkisinin özeti	121
Tablo 12. Anket yapılan köylerin nüfusları ve anket sayıları	128
Tablo 13. Cronbach's Alpha Değerleri.....	135
Tablo 14. Haneden göçlere neden olan etkenler tablosu	135
Tablo 15. Hane gelirinin olumsuz değişmesinde etken olan maddeler tablosu	136
Tablo 16. Araştırma alanında kalan köylerin toplam nüfusları (1935–2012).....	156
Tablo 17. Kozak havzası köylerinin 1840, 1890 ve 2012 yılları nüfusları.....	159
Tablo 18. Yükselti basamaklarına göre yerleşmeler.....	160
Tablo 19. 1987–2000 yılları arası arazi örtüsünde meydana gelen değişimin yönü ve miktarı (ha)	186
Tablo 20. Ankete katılan kişilerin cinsiyetleri	192
Tablo 21. Ankete katılan kişilerin yaş grupları	193
Tablo 22. Ankete katılan kişilerin eğitim düzeyleri	194
Tablo 23. Ankete katılan kişilerin medenî durumları	194
Tablo 24. Ankete katılan kişilerin yerleşmelerindeki ikamet süreleri	195
Tablo 25. Ankete katılan kişilerin hanelerindeki birey sayısı	195
Tablo 26. Ankete katılanların hanelerindeki bireylerin yaş grupları	196
Tablo 27. Ankete katılanların hanelerindeki bireylerin eğitim durumları	196

Tablo 28. Ankete katılanların hanelerindeki bireylerin medenî durumları.....	197
Tablo 29. Ankete katılanların hanelerindeki bireylerin çalışma durumları	197
Tablo 30. Ankete katılanların hanelerindeki bireylerin meslekleri	198
Tablo 31. Hanelerin göçe katılma durumları.....	198
Tablo 32. Hanelerden daimi olarak göç eden kişiler	199
Tablo 33. Göçe katılanların gittikleri şehirler	200
Tablo 34. Göçe katılan hanelerin yıllık gelirleri.....	200
Tablo 35. Ankete katılan kişilerin yerleşmelerinden göç etmeme nedenleri	201
Tablo 36. Ankete katılan kişilerin yaş gruplarına göre göç etmeme nedenleri	201
Tablo 37. Ankete katılan kişilerin eğitim durumlarına göre göç etmeme nedenleri	202
Tablo 38. Ankete katılan kişilerin gelir durumlarına göre göç etmeme nedenleri ...	202
Tablo 39. Kooperatif üyelik durumları	203
Tablo 40. Kooperatiflere göre üyelik durumları.....	203
Tablo 41. Eğitim seviyeleri ve yıllık gelir durumlarına göre kooperatif üyelikleri .	204
Tablo 42. Önem sırasına göre hanelerin geçim kaynakları.....	205
Tablo 43. Ankete katılanların yıllık toplam gelir durumları	205
Tablo 44. Yıllık gelirlerin ihtiyaçlarını karşılama durumu ve gelirlerdeki değişim.	206
Tablo 45. Hane gelirlerinin azalmasında etkili olan faktörler.....	206
Tablo 46. Hanelerin arazi sahipliği (dekar) ve arazileri elde etme şekilleri	207
Tablo 47. Hanelerin arazilerinin parça sayıları	208
Tablo 48. Hanelerin kuru-sulu tarım arazileri ve kullanılmayan arazileri	209
Tablo 49. Arazilerin kullanılmama nedenleri.....	209
Tablo 50. Hanelerin ürettiği başlıca tarımsal ürünler	210
Tablo 51. Tarımsal ürünlerin pazarlanma biçimleri	210
Tablo 52. Tarımsal verim değişikliği.....	210
Tablo 53. Tarımsal verimi etkileyen unsurlar	211
Tablo 54. Gübre ve bitki destekleyicisi kullanım bilgileri.....	212
Tablo 55. Hanelerin büyükbaş ve küçükbaş hayvan sahipliği	212
Tablo 56. Süt ve süt ürünlerinin değerlendirilme şekilleri.....	213
Tablo 57. Hayvancılığın hangi şekillerde yapıldığı.....	213
Tablo 58. Mera alanlarının azalmasının nedenleri	214
Tablo 59. Hayvancılık faaliyetindeki azalmanın nedenleri.....	214

Tablo 60. Yaylacılık faaliyetine katılanlar ve bu faaliyete katılma nedenleri	215
Tablo 61. Arıcılık faaliyetine ilişkin bulgular	216
Tablo 62. Ailedeki ekonomik kararların alınma şekilleri.....	217
Tablo 63. Katılımcıların çevre tanımlamaları	217
Tablo 64. Katılımcıların yaş gruplarına göre çevre tanımlamaları.....	218
Tablo 65. Köy gruplarına göre çevre tanımlamaları.....	218
Tablo 66. Katılımcıların köylerinde veya yakın çevrelerinde önemli gördüğü doğal kaynaklar	219
Tablo 67. Katılımcıların yakın çevrelerindeki ormanlardan yararlanma şekilleri ...	219
Tablo 68. Katılımcıların çevre sorunları denildiğinde akıllarına gelen ilk 3 sorun..	220
Tablo 69. Katılımcıların köylerinde var olduklarını düşündükleri sorunlar	221
Tablo 70. Katılımcıların köylerinde var olduklarını düşündükleri çevre sorunları ...	221
Tablo 71. Katılımcılara göre köylerindeki çevre sorunlarının nedenleri.....	222
Tablo 72. Katılımcılara göre ormanları önemli kılan faktörler	223
Tablo 73. Köy gruplarına göre ormanları önemli kılan faktörler	224
Tablo 74. Katılımcıların gelir düzeyleri ve yaş gruplarına göre ormanların önemlilik nedenleri	224
Tablo 75. Köy gruplarına göre çevrelerindeki ormanlık alanlardan yararlanma şekilleri.....	225
Tablo 76. Katılımcılara göre ormanlık alanların mevcut durumları (azalış-azalmadığı)	225
Tablo 77. Hanenin gelir düzeyini yükseltme için tercih edilen araçlar	226
Tablo 78. Katılımcıların gelir düzeyleri ve yaş gruplarına göre hanenin gelir düzeyini yükseltme için tercih edilen araçlar	227
Tablo 79. Maddi destek elde edilmesi halinde hangi sektörde yatırım yapmayı/çalışmayı tercih edersiniz.....	227
Tablo 80. Katılımcıların tarımsal faaliyetleri hususunda geleceğe yönelik planları	228
Tablo 81. Katılımcıların organik tarım ile ilgili görüşleri.....	228
Tablo 82. Katılımcıların hayvancılık faaliyetleri hususunda	229
Tablo 83. Katılımcılara göre köy içinde veya çevresinde doğal veya kültürel çekicilik unsurlarının varlığı.....	229

Tablo 84. Katılımcıların köylerinde turizmin gelişmesine bakışları ve olası bir turistik faaliyete katılma şekilleri	230
Tablo 85. Yıllık gelir ve yaş gruplarına göre gelecekte köylerinde turizmin gelişmesini istemeleri.....	231
Tablo 86. Yaş gruplarına göre turizmden yararlanma şekilleri.....	231
Tablo 87. Katılımcılara göre gençlerin köyde yaşaması için gerekli şartlar.....	232
Tablo 88. Katılımcılara göre dağlık alanların kalkındırılması araçları.....	233
Tablo 89. Katılımcılara göre köylerindeki sürdürülebilir kalkınmaya	233
Tablo 90. Köy gruplarına göre sürdürülebilir kalkınma araçları.....	234

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Avrupa ülkelerindeki dağlık alan nüfusları (2008 yılı).....	4
Şekil 2. Türkiye’de orman köyleri nüfuslarının gelişim durumu (1955–2012)	29
Şekil 3. Türkiye’de orman köyleri sayılarının gelişim durumu (1970–2012).....	29
Şekil 4. Türkiye’nin orman varlığının dağılışı	34
Şekil 5. Türkiye’nin dağlık alanları ve yüksek doğa değerine sahip tarım arazileri ..	36
Şekil 6. Araştırma alanı içerisinde kalan yerleşmeler.....	45
Şekil 7. Sürdürülebilir kalkınmanın boyutları.....	49
Şekil 8. Sürdürülebilir kalkınmanın evrimi.....	50
Şekil 9. Araştırma alanının konumu	125
Şekil 10. Araştırma süreci akış şeması	126
Şekil 11. Araştırma alanı ve yakın çevresinin toprak grupları.....	143
Şekil 12. Araştırma alanı ve yakın çevresindeki erozyon dereceleri.....	146
Şekil 13. Araştırma alanı ve çevresindeki akarsular ve su havzaları.....	147
Şekil 14. Köylerin toplam nüfuslarının yıllara göre değişimi (1935–2012)	155
Şekil 15. Yerleşmelerin yükselti basamaklarına göre dağılışı	161
Şekil 16. Ekonomik faaliyetlerine göre yerleşmelerin dağılışı	162
Şekil 17. Fıstık çamının Akdeniz havzasındaki doğal yayılış alanları	168
Şekil 18. 1987–2000 yılları arazi örtüsü sınıflarının toplam alana oranı.....	182
Şekil 19. 1987–2000 yılları arazi örtüsü sınıfları	185
Şekil 20. Araştırma alanında arazi örtüsünde değişimin tespit edildiği.....	189
Şekil 21. Araştırma alanı ve yakın çevresinin arazi kullanım kabiliyet sınıfları.....	190
Şekil 22. Madra Dağı ve çevresindeki ulaşım ağı	191

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1. Arazideki zorlu yol şartları.....	43
Fotoğraf 2. Arazideki zorlu yol şartları.....	44
Fotoğraf 3. Türkmen Köyü'ndeki görüşme.....	103
Fotoğraf 4. Türkmen Köyü'ndeki proje evi	103
Fotoğraf 5. Manisa Bağcılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü	104
Fotoğraf 6. Saha çalışmaları sırasında yapılan anket uygulamaları	129
Fotoğraf 7. Arazi gözlemlerinden görüntüler.....	130
Fotoğraf 8. Arazi gözlemlerinden görüntüler.....	131
Fotoğraf 9. Arazi gözlemlerinden görüntüler.....	132
Fotoğraf 10. Görüşmelerden görüntüler.....	133
Fotoğraf 11. Arazi ölçümlerinden görüntüler.....	134
Fotoğraf 12. Maya Tepe'sinden Kozak havzasına bakış	138
Fotoğraf 13. Maya Tepe	140
Fotoğraf 14. Araştırma alanındaki granit kayalar ve bunların ayrışması ile oluşmuş kumlu topraklar.....	144
Fotoğraf 15. Araştırma alanının doğusunda bulunan tarım ve orman alanları.....	145
Fotoğraf 16. Madra Çayı yatağı (Ağustos ayı)	148
Fotoğraf 17. Madra Çayı yatağı (Mart ayı)	148
Fotoğraf 18. Fıstık çamı sahalarından görüntüler.....	150
Fotoğraf 19. Araştırma alanı kuzeydoğusunun bitki örtüsü.....	152
Fotoğraf 20. Kozak havzasındaki eski üzüm taraçaları ve yeni üzüm sahaları.....	166
Fotoğraf 21. Kozak havzasındaki yangın önlemleri ve uyarılar.....	171
Fotoğraf 22. Bergama- Kozak karayolu orman yangını (09.08.2012 tarihinde)	172
Fotoğraf 23. Araştırma alanının kuzeyinde ve doğusunda bulunan hayvancılık sahaları	173
Fotoğraf 24. Hacıhamzalar ve Terzihaliller köylerindeki granit ocakları.....	183
Fotoğraf 25. Madra Dağı'nda bulunan granit işletmesi (Okçular Köyü).....	183
Fotoğraf 26. Madra Dağı'nda bulunan granit ocağı (Hacıhamzalar Köyü)	183
Fotoğraf 27. Madra Dağı'nda bulunan zeytinlikler (Hacıhüseyinler Köyü).....	184
Fotoğraf 28. Madra Dağı'nda bulunan zeytinlikler (Bağyüzü Köyü yolu).....	184
Fotoğraf 29. Sinekli Yaylası yolu.....	187

Fotoğraf 30. Maya Tepe ve tepedeki ağaçlandırma faaliyeti.....	187
Fotoğraf 31. Güneşli Köyü'nden Kozak havzası.....	188
Fotoğraf 32. Bağyüzü Köyü yolu fıstık çamı dikim sahası.....	188

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
AP	: Adalet Partisi
AREM	: Araştırma ve Etütler Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMÇKK	: Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CMS	: Centre for Mountain Studies
DEAP	: District Environmental Action Planning Process
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EEA	: European Environment Agency
ESAF	: Food Security and Agricultural Projects Analysis Service
FAO	: Dünya Tarım Örgütü
GIS	: Geographic Information Systems
GLOCHAMORE:	Global Change and Mountain Regions
HGK	: Harita Genel Komutanlığı
ICIMOD	: International Centre for Integrated Mountain Development
IPARD	: Instrument for Pre-Accession Rural Development
KHGM	: Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü
KKP	: Kırsal Kalkınma Projesi
KÖYDES	: Köylerin Altyapısını Destekleme Projesi
MRI	: Mountain Research Initiative
NORDREGIO:	Nordic Centre for Sptai al Development
OGM	: Orman Genel Müdürlüğü

ORKÖY	: Orman-Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
STK	: Sivil toplum kuruluşları
SÜRKAL	: Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği
TÇV	: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı
UNDP	: United Nations Development Programme
UNEP	: United Nations Environment Programme
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
WCED	: World Commission on Environment and Development
WCMC	: World Conservation Monitoring Centre

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Araştırmanın konusu; Madra Dağı'nın doğal ve beşeri kaynaklarının, sürdürülebilir kalkınma kapsamında değerlendirilmesidir. Doğal ve kültürel özelliklerinden dolayı Madra Dağı'nda doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilirliği, aynı zamanda yerel halkın ekonomik ve sosyal bakımdan refahının yükseltilmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda Madra Dağı'nda sürdürülebilir kalkınma kapsamında yapılacak planlama ve strateji çalışmalarına temel oluşturulmak üzere bu alan araştırma alanı olarak seçilmiştir.

Dağlık alanlar sahip oldukları kaynak değerleri itibari ile önemli coğrafi birimlerden birisidir. Bu alanlar; canlıların yaşamlarını sürdürebilmeleri, doğal çevrenin korunabilmesi, biyoçeşitliliğin devamı ve doğal kaynakların gelecek nesillere aktarılabilmesi için özellikle son yıllarda özel öneme sahip coğrafi alanlar olarak görülmektedir. Dağlar; ekolojik dengenin sağlanması ve döngünün devam etmesi, üretim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, çevre kirliliğinin önlenmesi, doğal kaynaklardan fayda sağlanması, yaşamsal faaliyetlerin sürdürülmesi gibi önemli işlevlere sahiptir.

Dağlık bölgeler dünya yüzeyinin % 24'lük kısmını oluşturmakta ve yine nüfusun önemli bir bölümüne de ev sahipliği yapmaktadır (Jansky, 2000: 189; Price, 2004a: 2). Yeryüzünün yaklaşık olarak 1/4'ünü kaplayan dağlık alanlar dünya nüfusunun % 10'unun yaşadığı mekânlardır (Mountain Agenda, 2000: 4; Funnell and Parish, 2001: 1). Dünya nüfusunun % 40'luk bölümü ise orta ve düşük rakımlı su havzaları etrafında yaşamlarını sürdürmektedir ve dağlık alanların aşağı kesimlerinde yaşayan bu insanlar da su, enerji, odun, rekreasyon, ruhsal yenilenme vb. birçok ürün

ve hizmet için dağlık alanlara bağımlıdır (Blyth et al., 2002: 8). Dağların yaygın olacak şekilde kabul edilmiş bir tanımının olmaması, barındırdığı nüfusun tespiti açısından önemli bir sorundur (Price and Messerli, 2002: 6). Sonuç olarak dünya nüfusunun yarısı doğrudan veya dolaylı olarak dağ kaynaklarından yararlanmaktadır (Esengün vd., 2002; Jansky et al., 2002; Blyth et al., 2002; Price and Messerli, 2002).

Yeryüzünde geniş bir alanı kaplayan dağlık bölgeler, önemli çevresel, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel işlevler taşımaktadır (Maselli and Wiesmann, 2003: 127–128). Dağlar; kültürel, dini ve etnik çeşitliliğin merkezidirler (Debarbieux and Price, 2012: 9). Bunun sebebi ise dağlık alanların baskın kültürlerden uzak olması ve buradaki kültürlerin izole kalmasından kaynaklanmaktadır (Price, 2004a: 3). Bu işlevler; dağlık bölgelerin yoğun bir şekilde kullanılmasına yol açmakta ve bu alanlarda ekonomik, toplumsal ve çevresel sorunlar ortaya çıkmaktadır.

İnsanoğlu yakın zamana kadar dağlık alanları ulaşılması güç ya da ulaşılmaz, korkunç (Funnell and Parish, 2001: 6; Kreutzman, 2006: 49), vahşî hayvanların yaşadığı alanlar olarak görmüş ve bu sahalara gerekli ilgiyi göstermemiştir. Dağlık alanlar insanları ilk olarak, hayvancılık ve yaylaya çıkma faaliyetleri ile kendine çekmiştir. Günümüzde ise dağlık alanlar genellikle ormancılık, yaylacılık, tarım, madencilik, ulaşım, yaban hayatını koruma, turizm ve rekreasyon amacıyla kullanılmaktadır (Somuncu, 2004: 2; Ceylan ve Demirkaya, 2005). Bu faaliyetlere bağlı olarak dağlık alanlar, arazi kullanımı/örtüsünde değişikliğin en fazla yaşandığı mekânlar arasındadır (Somuncu, vd., 2012: 4).

Türkiye'nin ormanlık alanlarında bulunan 21.398 orman köyünde yaklaşık olarak 7,1 milyon kişi yaşamaktadır (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, 2013a). Bu köyler, kişi başına düşen, düşük millî gelirleriyle

Türkiye'nin en yoksul ve sosyo-ekonomik açıdan en az gelişmiş toplum kesimlerinden birini oluşturmaktadır (DPT, 2006a: 8).

Türkiye'nin topraklarının üçte ikisinden fazlası dağ ekosistemlerinden oluşmaktadır ve bu dağ ekosistemleri ormanlar ve alpin çayırlarla kaplıdır. Türkiye, Alp- Himalaya dağ oluşumu kuşağı üzerinde yer aldığından ülke arazisinin %47,5'i çok dik ve sarp meyilli arazilerden oluşmaktadır. Arazinin %12,4'ü düz ve düze yakın arazilerdir (DPT, 2007: 8). Sözü edilen miktarlar ülke arazisinin büyük oranda dağlık alanlardan oluştuğunu göstermektedir. Bu nedenle dağlık alanlardaki yerleşmelerin kamu hizmeti ihtiyaçlarına yeterince cevap verilememekte; ayrıca bu kamu hizmetleri yüksek maliyetlere sebep olmaktadır.

Yüksek ve genellikle dağlık bir ülke olan Türkiye, ortalama olarak 1.132 metre yükseltiye sahiptir. Bu değer, 330 metre ortalama yükseltiye sahip Avrupa'nın yaklaşık olarak 3,5 katıdır. Türkiye'de yükseltisi 1.000 metreden fazla olan alanlar, ülke yüzölçümünün yaklaşık % 56'sını; 1.500 metrenin üzerinde olan alanlar ise % 27'sini; 2000 metreden yüksek alanlar ise Türkiye'nin toplam yüzölçümünün % 10'unu (Tablo 1) oluşturmaktadır (İzbırak, 2001: 27–38; Baykan, 2004: 2; Somuncu, 2011: 217).

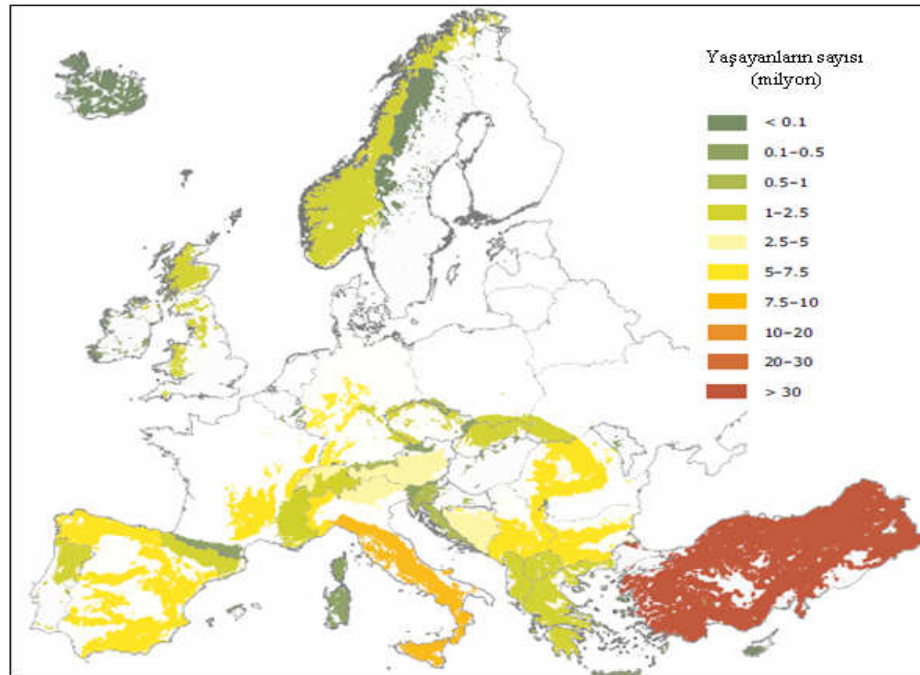
Tablo 1. Türkiye'nin yükselti grupları

Yükselti grubu	%
0–250 m	8.0
251–500 m	9.5
501–1000 m	27.0
1001–2000 m	45.0
2000 + m	10.0

(Kaynak: Somuncu, 2011'den değiştirilerek)

Price, çalışmasında Türkiye arazisinin yaklaşık 605 bin km²'sinin dağlık alanlardan oluştuğunu ve bu miktarın ülkenin toplam arazisinin % 78'ine tekabül

ettiğini belirtmiştir. Bu oran AB ülkeleri için % 29 ve tüm Avrupa ülkeleri için ise % 36'dır (Price, 2010a: 31). Avrupa ülkeleri ortalaması ile karşılaştırıldığında Türkiye'nin önemli derecede dağlık bir ülke olduğu görülmektedir. Dağlık alanlarda yaşayan nüfus açısından karşılaştırıldığında; Türkiye, yaklaşık 33,5 milyon dağ nüfusuyla, Avrupa ülkeleri arasında en fazla dağlık nüfusa sahip olan ülkedir (Şekil 1). Bu rakam 14 milyon kişi ile Avrupa'da en fazla dağ nüfusuna sahip olan İtalya'nın iki katından bile fazladır (Price, 2010a: 34).

Şekil 1. Avrupa ülkelerindeki dağlık alan nüfusları (2008 yılı)
(Kaynak: Price, 2010a'dan değiştirilerek)

Dağ ormanları, ülke ekonomisinde (Türkiye'nin) önemli bir rol oynamaktadır ve kırsal alanda yaşayan halkın ana geçim kaynaklarındandır (Ceci and Hofer, 2009: 95). Türkiye'nin dağlık alanlarındaki yerleşmeler genellikle küçük, plansız, dağınık ve sayıca fazladır. Bu yerleşmelerin büyük bir kısmının şehirlerden uzak, dağlık ve ormanlık alanlarda kurulmuş olduğu; sağlık, eğitim, iletişim ve ulaşım gibi hizmetlerden yeterince yararlanamadıkları görülmektedir. Dağlık ve ormanlık alan,

her türlü sosyal güvenceden (iş olanakları, sigorta, emeklilik vb.) yeterince yararlanamayan bireylerin sayısal olarak çok olduğu yerdir (Uslu vd., 2004: 126–127).

Orman köylüsünün geçimi önemli ölçüde orman kaynaklarının kullanımına ve küçük ölçekli geçimlik tarımsal faaliyete dayanmaktadır. Buralarda çoğunlukla kapalı ekonomik sistem hâkimdir. Yeterli ve verimli tarım toprağına sahip olmayan, aynı zamanda alternatif ekonomik etkinlikler sunulamayan orman köylüsünün, sonuçta kaçak ağaç kesimi ve ormandan yakarak tarla açma gibi istenmeyen yollara başvurdukları, herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Ayrıca, yukarıda belirtilen sorunlar beraberinde göç olgusunu getirmektedir. Artan nüfusu besleyemeyen veya araziden verimli bir şekilde yararlanılmayan kırsal yerleşmelerde göç, doğal bir olgu olarak başlamakta ve buradaki gençler daha iyi imkânlardan yararlanmak için şehirlere gitmektedir. Yine dağlık alanlardaki ormansızlaşma, yüksek yerlerdeki su sistemlerine ve onlara bağlı olan ekosistemlere zarar vermektedir. Sellerin ve kuraklıkların dünyanın birçok bölgesinde hem sayı hem de ciddiyet itibarı ile artması, yüksek yerlerdeki ormansızlaşmaya bağlanmaktadır (Türkiye Çevre Sorunları Vakfı [TÇV], 1991: 165).

Escobar'ın da belirttiğı gibi sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için doğa ile toplum arasındaki ilişkilerin yeniden düşünülmesi ve büyüme ve çevre arasında uzlaşma girişimlerinin aranması gereklidir (Escobar, 1996: 51). Dağlık alanlardaki mevcut durum (sosyo-ekonomik ve doğal boyutlar) ortaya koyularak elde edilen bilgiler kapsamında sürdürülebilir kalkınma için yeni düşünme ve çalışma stratejileri belirlenmelidir (Maselli, 2005: 234).

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; Madra Dağı'nda doğal kaynakların korunması ve alanda yaşayan halkın refah düzeyinin yükseltilmesi için sürdürülebilir kalkınma konusunda üretilecek politikalar ve yapılacak planlama ve strateji çalışmalarına temel oluşturulmak üzere dağlık alandaki doğal ve beşeri kaynakların saptanması ve değerlendirilmesidir. Bu çerçevede araştırmanın amaçlarından biri de dağlık alanda yaşayan yerel halkın çevrenin korunması, kaynakların sürdürülebilirliği ve sürdürülebilir kalkınma konusundaki bilgi düzeyleri ve eğilimlerinin belirlenmesidir. Araştırmanın temel motivasyonu dağlık alanlarda yaşayan insanların, literatürde, dezavantajlı gruplar olarak değerlendirilmesidir (Debarbieux and Price, 2012: 9).

Dağlık alanlarda bulunan yerleşmeler, çoğunlukla hem fizikî hem de beşerî unsurlar açısından diğer yerleşmelere nazaran oldukça dezavantajlı yerleşmelerdir. Anılan yerleşmelerin sosyal ve ekonomik yaşam standardı, ülke ve hatta kırsal kesim ortalamasının altındadır (Özdönmez vd., 1996; Yuntdağı Model Projesi, 2010: 4).

Sanayileşme ve şehirleşmenin hız kazandığı günümüz dünyasında kır ve şehir yaşam düzeyleri arasındaki fark, sürekli şehir lehine artmaktadır. Şehirsel mekânlar; dağlık ve kırsal mekânlara göre yerleşim dokusu, yeni teknolojilere ulaşma ve bunlara uyum, sosyal hizmetlerden yararlanma, eğitim, sağlık, kaynak kullanımı, alt yapı hizmetleri vb. hususlarda daha fazla avantaja sahip mekânlardır. Bu hizmet ve olanaklardan mahrum kırsal ve dağlık mekânlarda yaşanan sorunlar, bu alanlara yönelik çalışmalar yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Araştırmanın odak noktası, insan-çevre arasındaki etkileşimden hareketle, Madra Dağı özelinde, yerel potansiyellerin ortaya koyulmasıdır. Bu bağlamda araştırma alanındaki yerel halkın sürdürülebilir kalkınma konusundaki görüşleri ve

eğilimleri tespit edilerek, alanda sürdürülebilir kalkınma uygulamalarına yönelik öneriler geliştirmek amaçlanmıştır. Bunun için araştırma alanının sosyo-ekonomik yapısı, arazi kullanım biçimleri, temel ekonomik faaliyetleri ve doğal kaynak varlıkları ortaya koyulmuştur.

Çalışmanın amaçları doğrultusunda dağlık alanlarda sürdürülebilir kalkınmanın dünyadaki gelişimi ve farklı ülkelerdeki dağlık alan deneyimleri incelenmiştir. İncelenen araştırmalara göre dağlık alanlar morfolojik olarak birbirlerine benzemelerine rağmen, insanların bu alanlardan yararlanma şekilleri ülkeden ülkeye, aynı ülke içerisinde bölgeden bölgeye ve hatta aynı dağlık alanın farklı yamaçlarında dahi değişiklik göstermektedir.

1.3. Araştırma Soruları

Sosyo-ekonomik koşullar, dağlık alanın değişik yerlerinde farklıdır ve arazi kullanım kararlarında etkilidir. Sosyo-ekonomik koşullardaki farklılık, insanların arazi kullanım tercihlerinde seçici olmakta ve özellikle dağlık alanlardaki sosyo-ekonomik koşulların düşük seviyede olduğu toplumlarda doğal ortama olan baskı artmaktadır. Dağlık alanlardaki yoksulluk, bu alanlardaki çevresel bozulmanın hem nedeni ve hem de sonucu olarak görülebilir. Kaynakların kalitesi, kullanılabilirliği ve kaynaklara ulaşılabilirlik, dağlık alandaki yükselti kuşaklarına göre farklılık gösterir ve bu farklılıkların sosyo-ekonomik kalkınma üzerinde güçlü etkileri vardır. Yükseltinin fazlalığı kaynak tahribatının fazlalığına ve hayat seviyesinin düşüklüğüne yol açar. Madra Dağı da farklılık gösteren alanlara ve kültürlere ev sahipliği yapmaktadır. Ancak yüzyıllardır insanoğlu tarafından kullanılan bu saha yine insanlar tarafından yaratılan sorunlarla karşı karşıyadır.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda, cevabı aranan temel 2 araştırma sorusu vardır. Bunlardan ilki “Madra Dağı’ndaki ortam koşulları/çevresel koşullar nasıldır?” sorusudur. İkinci temel soru ise “Madra Dağı’ndaki ortam koşullarından yerel halk geçmişte nasıl yararlanmış ve günümüzde nasıl yararlanmaya devam etmektedir? Bu kullanım şekillerinden dolayı ortaya çıkan sorunlar nelerdir?”.

Bu iki soruyla ilişkili olarak cevabı aranan ikincil sorular ise şu şekildedir:

- Madra Dağı’ndaki ekonomik faaliyetlerin mekânsal dağılımı nasıldır?
- Madra Dağı’ndaki çevresel, ekonomik ve sosyal sorunlar nelerdir?
- Madra Dağı’ndaki olası iç göç hareketlerinin meydana gelmesinde etkili olan süreçler nelerdir?
- Madra Dağı’nda arazi kullanımı/örtüsü zamansal ölçekte nasıl bir değişim göstermiştir?
- Dağlık alanlarda yaşayan nüfus bu alanın kalkındırılması için bir avantaj mıdır, yoksa bu alandaki çevre sorunlarının önüne geçilmesinde bir engel midir?
- Madra Dağı’nın potansiyel değerlerinden gerektiği kadar yararlanılmakta mıdır?
- Madra Dağı’nın sürdürülebilir kalkınma kapsamındaki potansiyelleri (nüfus, doğal şartlar, örgütlenme vb.) nelerdir?
- Dağlık alanda monokültür bir tarım sistemi mi yoksa polikültür tarım sistemi mi uygundur?
- Yerel halkın yaş, eğitim durumu ve gelir açısından çevreye ilişkin algıları nedir? Yerel halkın çevreye ilişkin algıları yaş, eğitim durumu ve gelir bakımından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

- Yerel halkın sürdürülebilir kalkınma karşısında tutum ve algıları nelerdir?
- Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı dağlık alandan olan göçü engellemede bir araç olabilir mi?

1.4. Araştırmanın Önemi

Dağlık bölgeler, orman sahaları ve ürünleri, su kaynakları, biyolojik çeşitlilik, endemik türler, farklı yaşam ortamları, bitki ve hayvan toplulukları, yeraltı kaynakları ve madenler, tarım ürünleri ve insan yerleşmelerini bünyesinde barındıran kompleks mekânlardır. Dünyada koruma altına alınmış alanların ¼'ü dağlık alanlardadır ki, bunun nedeni bu alanlardaki biyoçeşitliliğin yüksek seviyelerde olmasıdır (Price, 2004a: 2). Örneğin Güneydoğu Asya'daki Borneo Adası üzerinde bulunan Kinabalu Dağı (4101 m.) 4000'in üzerinde bitki türüne ev sahipliği yapmaktadır. Bu rakam, Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan tüm bitki türlerinin dörtte birinden daha fazladır (Mountain Agenda, 2000: 12).

Dağlık alanlardaki çeşitliliğin varlığını kabul etmekle, bu çeşitliliği dikkate alarak hareket etmek farklı iki konudur (Funnell and Parish, 2001: 335). Dağlık alanlarda fiziksel süreçler ile biyolojik süreçlerin birbirlerine olan bağımlılığı tüm açıklığıyla kolaylıkla anlaşılır. Ancak, hemen hemen dünyanın tüm dağlık bölgelerindeki önemli değişikliklerin temel nedeni insan-çevre etkileşimlerinden kaynaklanmaktadır (Gurung et al., 2012: 52).

Dağlık alanların dış dünya ile olan teması giderek artmaktadır (Jansky et al., 2002: 232). Bu alanlar; çekici pek çok özelliği yanında en az el değmiş mekânsal alanları oluşturması, temiz havası, zengin biyoçeşitliliği, farklı arazi şekilleri ve kültürleri barındırması ile değeri gün geçtikçe artmaktadır (Duran, 2012: 45). Dağlık bölgeler artık birçok tehditle (yangın, arazi degradasyonu, ormanların tahribi,

sürdürülebilir olmayan geçim tarzları vb.) karşı karşıyadır. Tehditler, yerel halk tarafından ya da günübirlikçiler ve turistler tarafından oluşturulmaktadır.

Dağlık bölgelerde, özellikle yerel halkın sosyal ve ekonomik faaliyetlerini genellikle doğal koşullara ve doğal kaynaklara bağlı olarak sürdürmeleri birçok problemlere neden olmaktadır. Bu alanlar dünyanın en fakir ve gıda güvenliğinin en az olduğu mekânlardır (Diouf, 2002: 4). Dünyadaki dağ nüfusunun % 80'i yoksulluk sınırının altında yaşamını sürdürmektedir (Jansky et al., 2002: 237). Örneğin Nepal'in kırsal kesimlerinde yoksulluk yaygınken; kırsal alanlar içerisinde yer alan dağlık alanlarında ise yoksulluk en üst seviyededir. Nepal'in dağlık bölgelerindeki nüfusun % 70'i hem yoksul hem de gıda üretimi ve güvenliğinden yoksundur (ESAF, 2004: 7). Diğer taraftan, şehirsal mekânlar 20. yüzyılın son çeyreğinde ekonomik ve sosyal açıdan çekim merkezleri haline gelmiş, dağlık ve kırsal alanların iticiliği ise sürekli artmıştır. Sonuç olarak şehirsal ve kırsal alanlar arasındaki denge bozulmuş; dağlık ve kırsal alanlar tarım ve hayvancılık dışında istihdam yaratamaması nedeniyle sosyo-ekonomik yönden gerileyen mekânlar olmuştur. Göç olgusu her iki mekânda da sorunların yaşanmasına yol açmıştır. Şehirsal mekânlara yönelik dengesiz göçler, bu yerleşim yerlerinde sağlık, eğitim, altyapı, işsizlik, gecekondulaşma vb. birçok soruna neden olurken; buna karşın dağlık ve kırsal alanlar atıl kalmıştır. Örneğin Nepal'in dağlık ve tepelik alanlarından Katmandu Vadisi ve Hindistan'a iş bulma amaçlı erkeklerin göçleri mevcuttur. Erkeklerin göç etmesi, kırsalda kalan kadınlara sorumluluk yüklemekte ve kırsalda gerçekleştirilen tarımsal faaliyetlerin kadınlar tarafından sahiplenilmesine neden olmaktadır (ESAF, 2004: 12; Schoch et al., 2010: 220).

Dağlık alanlar, arazi kullanımı/örtüsünde değişikliğin en fazla yaşandığı mekânlar arasındadır (Somuncu, vd., 2012: 4). Sosyo-ekonomik koşullardaki farklılık, insanların arazi kullanım tercihlerinde etkili olmaktadır. Özellikle dağlık alanlardaki sosyo-ekonomik koşulların düşük seviyede olduğu toplumlar, doğal ortama baskı yaratan arazi kullanımlarına neden olmaktadır. Bu bağlamda dağlık alanlardaki arazi kullanım şekillerinin tespit edilmesi, bu alanlarda sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için önemli faktörlerden biridir.

Günümüz dünyasında yaşanan çevre sorunları, ülkelerin sınırları dâhilinde kalmamaktadır. Çevresel tehditler birbirine komşu ülkelere sıçramakta ve hatta kıtalar arası boyuta ulaşmaktadır. Örneğin bir akarsu mecrasında, yamacın yukarısındaki çiftçinin toprağını ne tür işlediği, yamacın aşağısındaki çiftliklere gelecek suyu doğrudan etkiler. Yine bir çiftlikteki sulama uygulamaları, zirâî mücadele ilacı ve gübrenin kullanımı, komşu çiftliklerin üretimi üzerinde etkilidir (Türkiye Çevre Sorunları Vakfı, 1991: 75).

Dağlık alanlarda meydana gelen ekolojik bozulmalar da ciddi sorunlara yol açmaktadır. Örneğin Güney Amerika'nın And ülkelerindeki dağlık alanlarda çiftçi nüfusun büyük bir kısmı toprak kaynaklarının hızlıca bozulması sorunuyla karşı karşıyadır. Buna benzer şekilde Himalaya, Güneydoğu Asya, Doğu ve Merkezi Afrika'da da artan nüfus nedeniyle kıyıda köşede kalmış toprakların işlenmesi tehdidi mevcuttur (Jansky et al, 2002: 232). Kısacası, artık, yerelde yaşanan bir çevre sorununun, daha geniş alanları kapsayacak şekilde bölgesel ve hatta küresel tehditler oluşturduğu bir dünyada yaşamaktayız.

Birçok ekosistemin hayat kaynağı olan dağ ekosistemlerinde oluşan çevre sorunları ortaya çıkış nedenlerine göre:

- Dağ topluluklarından kaynaklanan sorunlar,
- Dağlık alanlarda rekreasyon ve turizm hareketleri nedeni ile oluşan sorunlar,
- Yasalardan ve yanlış ormancılık uygulamalarından kaynaklanan sorunlar,
- İklim değişikliğinden kaynaklanan sorunlar olarak gruplandırılabilir (Kısakürek, 2006: 8–10).

Dağlık bölgelerin korunarak kullanılması hedeflerine ulaşılmasının önemli bir ayağı, dağlık bölgelerde yaşayan halkın kalkınmalarına katkıda bulunmaktan geçmektedir. Bu bağlamda, dağlık bir alandaki doğal ve beşerî kaynakların saptanması, ekonomik ve çevresel sorunların irdelenmesi, geleneksel yaşam tarzı yerine doğayla uyumlu sürdürülebilir bir hayat tarzı için alternatiflerin sunulması önemlidir. Ekim'in de belirttiği gibi (2006) ülkeler, şehirselleşen ve kırsal alanlarındaki gelişmişlik farklılıklarını ortadan kaldırmak ve bu bölgelerde yaşayan insanların gelir düzeylerindeki dengesizlikleri gidermek için kırsal alanlara yönelik özel politikalar üretmek ve bu bölgelerde yaşayan insanları çeşitli şekillerde desteklemek zorundadırlar (Ekim, 2006: 211). Çünkü kırsal alanlar tarım dışı iş fırsatlarının az olduğu ve temel hizmetlere ulaşmada sıkıntıların yaşandığı mekânlardır.

Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye hızlı bir kalkınma süreci içindedir. Ancak bu kalkınma sürecinde dağlık bölgeler, diğer alanlara göre daha az dikkate alınmaktadır. Bu durum birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu konudaki en önemli sorun ise kırsal alanlardan ve dağlık bölgelerden şehir yerleşmelerine yönelik göçlerdir (Öztürk ve Altuntepe, 2008: 1595–1596). Bu göçlerde kırsal alanların iticiliği buna karşılık şehirlerin çekiciliği önemli rol oynamaktadır. Kırsal ve dağlık bölgelerdeki itici göç nedenleri ise adı geçen mekânlardaki hızlı nüfus artışı, temel alt ve üst yapı hizmetleri eksikliği, iklim

koşullarının elverişsiz olması, doğal afetlerin varlığı, terör olaylarının can güvenliğini tehdit etmesi, tarım alanlarının hem verimsiz hem yetersiz olması, iş imkânlarının ve kamu hizmetlerinin sınırlı olması, miras yoluyla bölünen tarım topraklarının tarım yapacak ekonomik büyüklükte olmamaları gibi durumlardır (Keleş, 1996: 107–108; Kamiloğlu, 2009: 7–12). Göçler, hem şehirsiz alanlarda konut, altyapı, sağlık, eğitim vb. gibi sorunlara neden olmakta hem de dağlık bölgelerin atıl kalmasına yol açmaktadır. Çünkü bahse konu olan göç tarzı kırsal alanda genç nüfusun azalmasına ve yaşlı nüfusun artmasına neden olmakta, değişen nüfus yapısı ise kırsaldaki üretimin azalmasına ve verimli arazilerin atıl duruma gelmesine yol açmaktadır (Örnek, 2007: 35). Diğer taraftan; şehirlerde bu süreçten olumsuz etkilenmektedir. Gidilen yeni yerlerde köy kültürünü yaşama eğilimi nedeniyle şehirlerin kimliği değişmektedir. Alt yapı ve üst yapısı bulunmayan arazilerde gecekondular yapılmaktadır. Yeni oluşan bu yaşam alanlarına ise hizmet getirmek hem güç hem de maliyetli olmaktadır. Bu noktada önemli olan kırsal bölgelerdeki yerleşmelere yönelik yapılacak olan sürdürülebilir kalkınma planlarıdır. Planların sürdürülebilir nitelikte olması, kırsal bölge toplumların kalkınmasına ve ayrıca bu alandaki doğal ve beşerî özelliklerinde sürdürülebilir olmasına katkı sağlayacaktır. Komornicki'nin (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü- Food and Agriculture Organisation [FAO] Uluslararası Danışmanı) belirttiği gibi “Bu insanlara (kırsal veya dağlık alanlarda yaşayan insanlar), kendi topraklarında yaşamaları için ekonomik ve sosyal açıdan nedenler yaratacaksınız ki, buralardan göçü önleyebilirsiniz” (Anonim, 2010).

Yoksulluğun meydana getirdiği her faaliyet doğaya olan baskıyı daha da artırmaktadır. Örneğin ormanlık alanlara yönelik baskılar sonucunda, bu alanlardaki

bitki ve hayvan türleri yok olmaktadır. Ormanların azalması, tarımsal ürün çeşitliliğinin de azalması anlamına gelmektedir. Ayrıca bu alanlardaki kültürel miras da yok olmaktadır (BMÇKK, 1991: 54–65). Örneğin biyolojik çeşitliliğin yüksek seviyelerde olduğu Karpat Dağları'nda, farklı milletler ve etnik gruplar arasındaki yüzyıllar boyunca süren etkileşim ve değişim sonucunda ortaya çıkan kültürel zenginlik, günümüzde değişen sosyal ve ekonomik koşullar, göç ve küreselleşmenin tehdidi altındadır. Özellikle, kırsal alanlardan şehirlere yönelik göçler, geleneksel arazi yönetiminin, tarımsal uygulamaların, el sanatlarının ve geleneksel mesleklerin kaybını artırmıştır (Niewiadomski, 2014: 28–29). Bu noktada yapılması gereken yoksulluğun üstesinden gelebilecek sürdürülebilir ekonomik faaliyetlerin planlanmasıdır. Planlanacak faaliyetler salt ekolojik veya ekonomik olmamalı; bu iki unsuru entegre hale getirmelidir. Çünkü ekonomi sadece servet üretimi olmadığı gibi, ekoloji de yalnızca doğanın korunması değildir (BMÇKK, 1991: 54–65).

Hassas ekosistemleri, savunmasız toplumları ve siyasi belirsizlikleri ile karakterize olan dağlık alanlarda, ekonomik kalkınma planları için toplum temelli yaklaşım benimsenmelidir (Mayer, 2014: 34–37). Planlanacak faaliyetlerin merkezinde ise yerel halkın olması önemlidir. Çünkü uygulanacak planın yükünü çekecek, alanı hem koruyacak hem de kullanacak olan yerel halktır. Bu bağlamda geleneksel bilgiyi tekrar canlandırmak, iyileştirmek ve yeni koşullara uyarlamak gereklidir (BMÇKK, 1991: 176–177). Örneğin Nanda Devi Biyosfer Rezervi alanında geleneksel geçim ekonomisi, modern tarım teknolojisi kullanılarak geliştirilmiş ve tıbbi ilaç üretimi yolu ile yerel halkın refahının artmasını sağlamıştır. Yerel halkın bilgi ve birikimine, modern tarım teknolojisi entegre edilerek bu başarı elde edilmiştir (Silori ve Badola, 2000). Yine Tayland'ın kuzeyinde yapılan bir

çalışmada geleneksel tarım faaliyetleri modernize edilmek sureti ile yerel halkın gelirlerine katkı sağlanmıştır. Sürecin başarılı olmasında yerel halkın toprak, su, sıcaklık, arazinin durumu, bitkilerin nitelikleri ve mevsimsel durumları ile ilgili bilgileri etkili olmuştur (Rerkasem et al., 2002). Araştırmacılar, alana yönelik birçok bilgiyi yerel halktan öğrendiklerini ifade etmektedir. Kenya'nın deneyimine bakıldığında; 2010 yılında Kenya'nın anayasasında yapılan değişiklikle, Kenya'daki yerel halkların gelenek-görenekleri, dilleri ve diğer hakları tanınmış, avcılık-toplayıcılık ve göçebe yaşam tarzlarına izin verilmiştir. Yerli halkın çevre bilgilerinin ve uygulamalarının önemi fark edilmiştir. Çünkü yerel halk toprakları ile birlikte uzun süredir ilişki içindedir. Buna karşılık bilimsel temelli koruma yaklaşımı yerel halkı koruma sürecine dahil etmemektedir. Özellikle milli parklar gibi katı kurallarla koruma altına alınmış alanlarda, koruma adı altında yerel halk topraklarından çıkarılmaktadır. Bunun en önemli olumsuz sonuçlarından birisi ise yerel halk ile birlikte ekolojik ve tarımsal bilginin de alandan uzaklaştırılmış olmasıdır. Yerel halkın binlerce yıldır uygulayarak geliştirdiği geleneksel ekolojik bilgisi ve toprakları hakkındaki inanışları böylece sonlandırılmaktadır (Adamson et al., 2014: 297-300). Benzer şekilde Negi'de (2010), Uttarakhand'da, yerel topluluğun geleneksel bilgi ve dini normları sayesinde bölgenin sürdürülebilirliğini desteklediğini tespit etmiştir. Negi, alandaki kutsal doğal sitler, kutsallığın yerel algısı ve yönetimi konularındaki bilgilere odaklanmış ve bu bilgileri görüşmeler yolu ile toplamıştır. Uttarakhand'da doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilirliği açısından çeşitli geleneksel tabular ve inançlar (örneğin kutsal ormanlar, tanrılar için bitki türlerinin korunması, hayvan otlatmasının düzenlenmesi, ekip-biçme faaliyetlerinin sınırlandırılması) vardır. Araştırmacı, koruma konusundaki geleneksel bilginin desteklenmesi ve tanıtılması

ihtiyacını vurgulamıştır. Bununda geleneksel bilginin etkili hale getirilmesi, koruma sınırlarının çizilmesi, ekolojik bilginin geliştirilmesi ve bu faktörlerin yasal olarak tanınması ile olacağını savunmaktadır. Akın ve Yıldız'ın, AB müzakere sürecinde Türkiye'nin kırsal kalkınma sorunları ile ilgili olarak belirttikleri gibi; kırsal nüfus sürdürülebilir gelir kaynaklarına kavuşturulmalı, doğal kaynaklar sürdürülebilir şekilde yönetilmeli, çevre ve kırsal miras korunmalı ve kırsal nüfusun katılımcı yaklaşımlarla örgütlenmesi yaygınlaştırılmalı ve sorun çözme yetenekleri geliştirilmelidir (Akın ve Yıldız, 2005: 46).

Türkiye'deki dağlık alanlar kırsal alan kapsamında değerlendirilmektedir. Dağlık alanlardaki yerleşimlerin sosyal ve ekonomik durumlarının iyileştirilmesi ve dağlık alanların entegre yönetimi kırsal alan planlaması içinde ele alınmaktadır (Çoban, 2009). Bu bağlamda ülkede 1960'lı yıllardan itibaren uygulanan kalkınma planlarında kırsal alanları ilgilendiren politikalara bakmak gereklidir. Planlı dönem öncesi ise ülkenin kırsal alanlarına yönelik gerçekleştirilen temel girişimler şunlardır: (Güney, 2003: 28);

- Birinci İzmir İktisat Kongresi (17 Şubat–4 Mart 1923)
- 442 sayılı Köy kanunu (1924 yılı)
- 2510 sayılı İskân Kanunu (1934 yılı)
- Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi (1938 yılı)
- Köy Enstitüleri (1940 yılı)
- 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Yasası (1945 yılı)

Türkiye'de kırsal kalkınma konusu, bugüne kadar uygulanmış olan 9 kalkınma planında değişik oranlarda kendine yer bulmuştur. Bu kalkınma planlarında kırsal alanlarla ilgili olan politikalar şu şekildedir:

I. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1963–1967), tarımsal nüfusun çokluğunun, ülkede üzerinde durulması gerekli sosyal meselelerden biri olduğu belirtilmiştir. Ayrıca tarımsal gelişme ve üretim artışı için eğitim, tarım eğitimi, yayın işleri ve kooperatifleşmenin gerekliliği vurgulanmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT], 1963: 101–105). Planda, dağ ve orman köyleri konusu da ele alınmış; daimî veya geçici nitelikteki kır yerleşmelerine dikkat çekilmiştir. Dağlık bölgelerde yer alan kır yerleşmeleri, az miktarda ve parçalı araziye sahiptir. Bu nedenle bu yerleşmelerde tarımdan ziyade hayvancılık faaliyetleri ön plana çıkmaktadır (Bakırcı, 2007: 120–122). Planda, kırsal yerleşim yerlerinin küçük ve dağınık birimler halinde olmasının köy kalkınmasını olumsuz yönde etkilediği belirtilmiş ve köylere hizmet götürme maliyetinin düşürülmesi amacıyla, kırsal kalkınmanın bir “*yerleştirme politikası*” çerçevesinde düşünülmesi gündeme gelmiştir (DPT; 2006c: 26).

II. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1968–1972) “Köy ve Köylü Sorunu” başlığı altında köylere götürülen hizmetler arasında her kademedeki yeterince koordinasyon sağlanamadığı, hizmetlerin yürütülmesinde ortak ilkelere hareket edilemediği belirtilmiştir. Plana göre orman köyleri sorunlu yerleşmelerin başında gelmektedir. Ülkede 13.270 orman köyü vardır ve bu sayı tüm köylerin % 37'sidir. Orman köylerinin 5.020'si 2,5 milyon nüfusu barındıran orman içi köyü, 8.250'si de toplu tarım arazisi ormanla bitişik olan orman kenarı köyüdür. 4,5 milyon nüfusu barındıran bu köyler, ülkedeki toplam köy nüfusunun yaklaşık olarak % 30'unun orman içi veya orman kenarında yaşadığını göstermektedir. 5.508 orman köyünde yapılan araştırmalar, bu köylerin %62'sinin buldukları yerlerde kalkındırılabilceğini, %38'inin ise buldukları yerlerde kalkındırılmalarının mümkün olmadığını göstermektedir. Orman köylerinin kalkındırılması konusunda

belirli bir başarı sağlanamadığı ve bu köylerin ulaşımının güç ve yerleşmelerinin dağınık oluşu nimetlerden yararlanmalarını kısıtladığı belirtilmiştir. Orman köylerinde karşılaşılan çeşitli güçlükler nüfusun tabiat üzerindeki olumsuz etkisini artırmakta, sonuç olarak bu bölgelerin insan barındırma gücü ve ekonomi içindeki yeri azalmaktadır (DPT, 1967: 235–246). İfade edilen sorunların çözümüne yönelik olarak bu plan dönemi içerisinde 1970 yılında Orman-Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü (ORKÖY) kurulmuştur (Bakırcı, 2007: 126).

III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1973–1977) önceki planlarda olduğu kırsal yerleşme sayısının çokluğundan ve dağınıklığından bahsetmektedir. Bu durum hem köy kalkınmasını hem de millî kalkınma çabalarını olumsuz yönde etkilemektedir (DPT, 1972: 113). Köylerin ihtiyaçlarının düşük maliyetle ve hepsine ulaşacak şekilde karşılanmasının yolu “merkez köy”lerin tespitinden geçmektedir (DPT, 1972: 864–865). Merkez Köy yaklaşımı sayesinde I. Beş Yıllık Kalkınma Planı hedefleri doğrultusunda başlatılan kırsal yerleşmelerdeki dağınıklığın düzenlenmesi çalışmaları, III. Planda somut olarak hayata geçmiştir (Doğanay, 2002: 93). Ülke genelinde yapılan ön çalışmalara göre 7 bin dolayında merkez köy oluşturulabilecektir. (DPT, 1972: 857).

Planda, toprak-insan ilişkileri hususundaki eksikliğe de dikkat çekilmiş; toprak dağılımının tarımsal gelir dengesizliğinde ve tarımsal üretimin azalmasında etkili olduğu vurgulanmıştır (DPT, 1972: 860). Diğer iki planda olduğu gibi, orman köylerinin kırsal kalkınmada önemli bir sorun olduğuna değinilmiştir. Yaşam ve geçimleri ormanla ilişkili olan köylerin, hem orman-köylü ilişkisinde hem de vatandaş-hizmet ilişkisinde sorunlar yarattığı belirtilmiştir (Bakırcı, 2007: 144).

Orman köyleri kapalı ekonomik birimler şeklinde değil, diğer köyler gibi köy kalkınması çerçevesi içinde ele alınacaktır (DPT, 1972: 865).

IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1979–1983) 4 temel araç belirlenmiş ve bu araçlar vasıtası ile toplumdaki gelir dağılımını iyileştirmek; tarımsal gelişmeyle köylünün kalkınmasını bir tutarak ve tarımdan sanayi toplumuna köylünün katkısıyla sağlıklı bir geçişi sağlamak; köylünün kalkınma olanaklarını, üretim gücünü ve gelirini artırmak; kırsal alanda gelişmeyi hızlandırmak ve yaşama düzeyini yükseltmek hedeflenmiştir. Planda belirlenen araçlar ise;

- Etkili bir toprak reformu,
- Demokratik kooperatifleşme,
- Köylüye dönük devlet düzenlemesi ve desteği,
- Köy kentler yoluyla yeni bir üretim düzeninin kurulmasıdır (DPT, 1978: 288).

Toprak reformu, ülke düzeyinde ama öncelikle toprak dağılımının adaletsiz olduğu yörelerde hızla gerçekleştirilecek; geçimi toprağa bağlı herkesin kendi toprağını işlemesi ve tarımda ileri teknolojiye dayalı çiftçilik yapabilmesi sağlanacaktır. Reform yapılırken Anayasa çerçevesinde en çok toprak genişliği belirlenecek ve bunun üstünde olan topraklar kamulaştırılacaktır. Böylece büyük toprak sahibi olmanın sağladığı toplumsal ve siyasal baskının önüne geçilecektir. Toprağı olmayan köylülere, devlete ait topraklar, bedelsiz kullanım şeklinde verilecektir (DPT, 1978: 288–289).

Orman köylerinde ise orman-insan ilişkilerinde, doğal dengenin korunması ve iyileştirilmesi, halkın bu kaynaklardan çok yönlü yararlanması esas alınacaktır. Doğal dinlence potansiyeline sahip ormanlarda, iç ve dış turizmi özendirmek için dinlence alanları belirlenecektir. Orman köylüsünün yaşam düzeyini yükseltmek ve

korunmasında etkinliğini artırmak için devlet-orman-köylü ilişkilerinde sorun yaratan orman mülkiyetinin belirsizliği ilgili tüm kuruluşlarla işbirliği yapılarak düzenlenecektir. Orman işletmeciliğinde ve orman ürünlerinin değerlendirilmesinde ise orman köylülerince kurulan kooperatiflerin etkinliği artırılacaktır (DPT, 1978: 372–373).

V. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1984–1989) köy ve şehir arasındaki altyapı ve hayat standartları arasındaki farklılıkların giderilmesi amaçlanmıştır. Kurumlar arası koordinasyon kopukluğunun önüne geçilmesi ve böylece kırsal kesime sosyal ve iktisâdi alanlarda daha verimli hizmet götürülmesi planlanmıştır (DPT, 1984: 157–158).

35.057'si köy seviyesinde olmak üzere toplam 86.149 yerleşme ünitesi bulunan kırsal alanlara götürülecek temel altyapı ve iktisâdi hizmetlerin yaygınlaştırılması ve hizmet verimliliği için merkez köylerin araç olarak kullanılması sağlanacaktır. Kırsal alanda yaşayanların gelirini artırmak, sosyal ve kültürel gelişmelerine katkıda bulunarak kalkınmalarına hız kazandırmak üzere “Entegre Kırsal Kalkınma Projeleri” uygulanacaktır. Plana göre köylünün boş zamanlarını değerlendirmek amacıyla geleneksel köy el sanatlarının geliştirilmesi sağlanacaktır. Kırsal kesimde, altyapının düzenlenmesi köylünün geçim kaynağı olan toprağın verim kabiliyetlerine göre en iyi şekilde kullanılması, üretimden azamî verimin alınması, miras hukukunda yapılacak değişiklikler ile mülkiyet rejiminde görülen bozuklukların giderilmesi, işletmelerin miras vb. yollarla küçülmesinin önlenmesi sağlanacaktır (DPT, 1984: 158).

VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı'na (1990–1994) göre ormanlardan devamlı, dengeli ve çok yönlü yararlanma ilkesi benimsenecektir. Ormanlar; insan sağlığı,

yaban hayatı, orman peyzajı ile doğal değerlerin korunması esas alınarak planlanacak, işletilecek ve geliştirilecektir. Ormancılık teşkilatı, mevzuatı, eğitim ve öğretimi, odun ve odun dışı birçok ürün ve hizmet üreten orman kaynağının, bütün fonksiyonlarını dikkate alacak şekilde yeniden düzenlenecektir (DPT, 1989: 61).

Bu planda genellikle kırsal alanlara yönelik uygulanacak projelere ağırlık verildiği görülmektedir. Örneğin kırsal kesimin yaşam unsuru olan toprağın rasyonel kullanımını için gerekli düzenlemeler tarımsal araştırma kurumları ile birlikte yapılacak, tarımsal yapı bozukluklarının giderilmesini amaçlayan projelere ağırlık verilecektir. Kırsal alanda istihdamın artırılması, gelirin çeşitlendirilmesi için yeni üretim dallarında çalışma teşvik edilecek, tarım dışı ekonomik faaliyet kolları desteklenecektir (DPT, 1989, 320–321).

VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996–2000) sürdürülebilir kalkınma teriminin ilk kez kullanıldığı plan olmuştur. Planda, sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı çerçevesinde çevre politikalarının tüm ekonomik ve sosyal politikalara entegrasyonunun önemine değinilmiştir (DPT, 1995: 17). Aslında, VI. Planda bu tanım kullanılmamış olsa da; planın “Çevre Sorunları” başlığı altındaki ilke ve politikaların sürdürülebilir kalkınma prensipleri ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Planda çevre ile ilgili kurumsal düzenlemeler yapılırken, Brundtland Raporu’ndaki tanıma benzer şekilde “Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı doğrultusunda, insan sağlığı ve doğal dengeyi koruyarak sürekli bir ekonomik kalkınmaya imkân verecek şekilde doğal kaynakların yönetimini sağlamak ve gelecek kuşaklara insana yakışır bir doğal, fizikî ve sosyal çevre bırakmak temel strateji olacaktır” denilmektedir (DPT, 1995: 191).

VII. Planda kırsal alanlara yönelik düzenleme ve politikalara detaylı olarak yer verilmemiştir. Planda kırsal kalkınma konusunda süreklilik ve kalıcılığın sağlanmamasından dolayı kır-şehir arasındaki refah düzeyinin açılmasına ve kırsal nüfusun büyük şehirlere yığılmasına vurgu yapılmıştır (DPT, 1995: 17). Kırsal kesimden şehirlere göçün ve bu göçün yarattığı sorunların devam etmesine rağmen, toplam istihdamın yaklaşık % 45'i verimi düşük olan tarım sektöründe çalışmakta olduğuna dikkat çekilmiştir (DPT, 1995: 50). Bir önceki planda (VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı) belirtilen kırsal alanda mahalli hizmetlerin verimliliğini artıracak, il özel idaresi, köy idareleri ve belediyeler arasında kademeli bir yapı oluşturacak ilçe özel idarelerinin kurulması ile ilgili hazırlık çalışmalarına başlanılmadığı belirtilmiştir (DPT, 1995: 130). VII. Plan önceki planlardan farklı olarak kırsal alandaki su kaynakları ve sulama faaliyetlerine daha çok odaklıdır (DPT, 1995: 158–161).

Bölgesel gelişmeyi hızlandırmak amacıyla, tarım ürünlerini işlenmemiş olarak bölge dışına göndermek yerine, bunları bölgede işleyecek ve katma değer yaratacak olan tesislerin kurulması desteklenecek ve kırsal sanayilerin kurulmasına önem verilecektir. Yine III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda kendine yer bulan “merkez köyler” bu planda da ele alınmaktadır. Plana göre Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri öncelikli olmak üzere, kırsal alan yerleşim düzeninin planlanmasında, kırsal alan yerleşim gruplarına bir üst kademede hizmet sunacak köy grup merkezleri “merkez köyler” olarak desteklenecektir (DPT, 1995: 176–177).

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2001–2005) uygulamaya konulmuş ve konulacak olan kırsal kalkınma projeleri (Bingöl-Muş ve Yozgat Kırsal Kalkınma Projeleri, Ordu- Giresun Kırsal Kalkınma Projesi, Sivas-Erzincan ve Gümüşhane-

Bayburt-Rize Kırsal Kalkınma Projeleri) hakkında bilgi verilmiştir (DPT, 2000a: 70). Plana göre, kırsal alandaki idarî örgütlenme çalışmaları, henüz istenilen düzeyde değildir. Mevcut yapının yeniden yapılandırılması ihtiyacı sürmektedir. Tarımsal politikalar hayata geçirilemediği için; bilinçsiz gübreleme ve ilaçlama, anız yakma, nadasa bırakma ve topografik yapıya uygun olmayan toprak işleme faaliyetleri, verimliliği olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir. Ormanlardaki yerleşimlerin düzenlenmesi, bu alanların korunması ve geliştirilmesine yönelik olarak, orman-köylü ilişkilerini düzenleyen uygulamalarda, devletin sağlayacağı destek ve etkin yönlendirme ihtiyacı devam etmektedir.

Gelir ve istihdamın artırılması, sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde yerel potansiyeller harekete geçirilerek sağlanacaktır. Yerel potansiyeller arasında potansiyeli bulunan; turizm, el sanatları, hayvancılık, dokumacılık gibi alanlardaki girişimciler desteklenecektir (DPT, 2000a: 71). Son planlarda olduğu gibi bu planda da tarıma dayalı sanayinin gelişimine ve sulama projelerine önem verilmiştir.

2000 yılı itibari ile kırsal yerleşmelerde 35.014 adet köy ve 40.617 adet bağlısı olmak üzere toplam 75.631 yerleşim ünitesi bulunmakta ve bu ünitelerde 14,1 milyon kişi yaşamaktadır (DPT, 2000a: 184). Plana göre yerleşimleri elverişsiz köyleri kendi hudutları içinde uygun bir yere taşımak ve parçalanmış köyleri birleştirmek amacıyla imar planlı altyapısı hazırlanmış “cazibe merkezleri” oluşturulacaktır (DPT, 2000a, 186).

Planın “Çevre” başlığı altında mevcut durum eleştirel bir biçimde ele alınmış ve “sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı doğrultusunda, insan sağlığı ve doğal dengeyi koruyarak ekonomik kalkınmaya imkân verecek, doğal kaynakların yönetimini sağlayacak, gelecek kuşaklara daha sağlıklı bir doğal, fizikî ve sosyal çevre

bırakacak yönde arzulanan nitelikte bir gelişme kaydedilemediği” ifadesine yer verilmiştir. Ayrıca, çevre politikalarının ekonomik ve sosyal politikalarla entegrasyonunun sağlanamadığı ve bu konuda ekonomik araçlardan yeterince faydalanılmadığı belirtilmiştir (DPT, 2000a: 187). VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın hedef ve politikaları kısaca, bölgelerarası dengesizliklerin en aza indirilmesi, kırsal yörelerde yaşayan nüfusun refah düzeyinin yükseltilmesi ve Avrupa Birliği (AB) politikalarına uyum sağlanmasıdır (Yalçın, 2009: 99).

IX. Kalkınma Planı'nda (2007–2013) AB'ye üyelik süreci ve tarımsal yapıda hızlanan dönüşümün kırsal kesimde ortaya çıkardığı uyum sorunlarını çözmek ve kırsal kalkınma proje ve faaliyetlerine çerçeve oluşturmak üzere 2006 yılında Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi hazırlanıp yürürlüğe konulduğundan bahsedilmiştir (DPT, 2006b, 48). Planda, kırsal kalkınma politikalarının etkinliğinin artırılması için bir kırsal kalkınma kurumu kurulmasına ilişkin çalışmaya değinilmiştir. Kırsal alan politikalarında öncelik, arazi toplulaştırma çalışmalarının hızlandırılmasına, üretici örgütlenmelerinin güçlendirilmesine, eğitim ve yayım faaliyetlerinin etkinleştirilmesine verilmiştir. Kapatılan Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün (KHGM) iskânla ilgili görevleri Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'na, köylere ilişkin diğer görevleri ise il özel idarelerine devredilmiştir. 2005 ve 2006 yıllarında köy altyapılarının iyileştirilmesi amacıyla il özel idareleri ile mahallî idare birliklerine doğrudan kaynak tahsis edilmiş ve Köylerin Altyapısını Destekleme Projesi (KÖYDES) uygulamaya konulmuştur. Ancak, kırsal yerleşim birimlerinin parçalı ve dağınık bir yapıya sahip olmaları, fizikî ve sosyal alt yapı hizmetlerinin etkin ve yaygın bir şekilde sağlanmasını sınırlandırmaktadır (DPT, 2006b: 49).

Planın kırsal alan politikaları; e-ticaret de kullanılarak, tarım, orman ve gıda ürünlerinin tanıtım ve pazarlanması, turizm ve rekreasyon, el sanatları, tarıma dayalı sanayi ve diğer alternatif üretim faaliyetlerinin ve tarım ve tarım dışı ekonomik faaliyetlere yönelik insan kaynaklarının geliştirilmesi, gelişmekte olan merkezî yerleşim birimlerine, turizm bölgelerine, koruma alanlarına ve afet riski yüksek yörelere öncelik verilmesi, yerel ihtiyaçlara duyarlı kalkınma girişimlerini tabandan tavana yaklaşımla güçlendiren, katılımı ve maliyet paylaşımını esas alan projelerin yaygınlaştırılması, başta il özel idareleri olmak üzere, yerel yönetimler ile birliklerinin kırsal kalkınma konusundaki etkinliğini artırmak için teknik, mali ve kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesi ve AB kırsal kalkınma politikalarına uyum için gerekli kurumsal çerçevenin oluşturulması şeklindedir (DPT, 2006b: 93–94).

X. Kalkınma Planı'nda (2014–2018) kırsal nüfustaki azalma ve yaşlanma eğilimine dikkat çekilmiştir. 2007–2012 döneminde ülke nüfusu toplamda % 7,1 artmış, buna karşılık kırsal nüfus ise % 8,8 oranında azalmıştır. Kırsal işgücü ise yine ağırlıklı olarak tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Kırsal kalkınma politikasının temel hedefi, önceki beş yıllık kalkınma planlarında olduğu gibi, kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının bulunduğu yörede iyileştirilmesidir (DPT, 2013: 134–135).

Planın, dağlık alanlara yönelik politikası ise şu şekildedir: Orman köyleri başta olmak üzere, milli parklar gibi koruma alanlarının içinde veya civarında kurulu köyler ile dağ köylerinin dezavantajlı konumlarından kaynaklanan kalkınma sorunlarını azaltmaya yönelik üretim ve gelir tabanlı destek araçları geliştirilecektir (DPT, 2013: 134–136).

Beş Yıllık Kalkınma Planları ile IX. ve X. Kalkınma Planları genel olarak değerlendirildiğinde; kırsal alanların kalkındırılması hemen hemen her planda

kendine yer bulmuştur. Ancak çoğu plan, bir önceki planın tekrarı niteliğindedir. İlk planlar ile son planlar arasındaki dikkati çeken önemli bir fark son planlarda kırsal alanda istihdamın artırılması ve gelirin çeşitlendirilmesi için yeni üretim dallarında çalışmaların teşvik edileceği ve tarım dışı ekonomi kollarının desteklenecek olmasıdır. Çünkü son yıllarda kırsal alanların (özellikle dağlık ve ormanlık bölgelerin) yalnızca geçimlik tarım ve ormancılık faaliyetleri ile kalkındırılmasının olanaksız olduğu görüşü hakim olmaya başlamıştır (Esengün vd., 2002; Uzun, 2009: 23). Planlarda yer alan kırsal alan politikalarının hedeflerine ulaşamamasında, hem plancılarının hem de uygulayıcıların belirlenen politikaları yeterince izleyip değerlendirememeleri ve kurumlar arası koordinasyonun sağlanamayışı etkili olmuştur (Doğanay, 2002: 93). Bu eleştiri, 2000’li yıllardan itibaren kalkınma planlarını hazırlayanlar tarafından da kabul görmeye başlamıştır. 2006 tarihli Kırsal Kalkınma Politikaları Özel İhtisas Alt Komisyonu Raporu’na göre “Türkiye’de günümüze kadar gerçekleşen kırsal kalkınma çabalarının yoğun olarak sürdüğü her yerde, kırsal kalkınma daha çok tarımsal üretim merkezli olarak ele alınmıştır. Ancak, insanların mutlu ve refah içinde yaşadığı bir ortamın sağlanması için ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın bütüncül olarak ele alınmasının gerekli olduğu kazanılan deneyimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (DPT, 2006c: 8). Aynı çalışmadaki diğer bir eleştiri ise “Türkiye’nin kırsal nüfusunun büyük çoğunluğunun tarımla uğraşması, çoğu zaman kırsal kalkınmanın tarımsal kalkınma olarak algılanmasına neden olmuştur” ibaresidir (DPT, 2006c: 12).

Türkiye’de kırsal kalkınma konusunda son yıllarda atılmış olan önemli adımlardan birisi de 2006 yılında hazırlanmış olan Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji Belgesi’dir. Bu belge; kırsal kalkınma faaliyetlerine bütüncül bir politika çerçevesi

oluşturmak, hazırlanılacak olan Ulusal Kırsal Kalkınma Planı'na esas teşkil etmek ve ulusal ve uluslararası kaynaklarla finanse edilecek kırsal kalkınma program ve projelerinin hazırlanması ve uygulanmasında ilgili kesimlere yol gösterici olması amaçları doğrultusunda hazırlanmıştır (DPT, 2006a: 3).

Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi belgesinde dört stratejik amaç ve bu amaçlara yönelik öncelikler belirlenmiştir. Bu stratejik amaçlara bakıldığında ilk amaç ve öncelik ekonominin geliştirilmesi ve iş imkânlarının artırılmasıdır. İkinci stratejik amaç insan kaynaklarının, örgütlenme düzeyinin ve yerel kalkınma kapasitesinin geliştirilmesidir. Üçüncü stratejik amaç, kırsal alan fizikî altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaşam kalitesinin artırılmasıdır. Son stratejik amaç ise kırsal çevrenin korunması ve geliştirilmesidir (DPT, 2006a). Bu amaçların öncelik sırası incelendiğinde çevreyi koruma ve geliştirmenin son stratejik amaç olması dikkat çekicidir. İlk hedefler arasında yerel toplumun ekonomik ve sosyal anlamda kalkındırılması politikaları mevcuttur.

1997 yılında 97/9637 karar sayısı ile Bakanlar Kurulu tarafından yürürlüğe konulması kabul edilen “Orman Köylerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi Hakkında Yönetmelik”e göre; evlerin toplu bulunduğu yerleşim alanlarından itibaren aralıksız olarak devam eden arazi topluluğu dört yönden ormanlarla çevrili olan köyleri “orman içi köy”; evlerin toplu bulunduğu yerleşim alanından itibaren aralıksız olarak devam eden arazi topluluğu, bir, iki veya üç yönden ormanlara bitişik olan köy ve beldeler “ormana bitişik köy ve belde”; orman içi veya ormana bitişik köyleri “orman köyü” ve orman köyü nüfusuna kayıtlı olup, sürekli olarak bu köyde oturan halk ise “orman köylüsü” olarak tanımlanmıştır (Resmi Gazete, 31 Temmuz 1997: 16). Bu tanıma göre; Orman ve Su İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü

ile yapılan yazışmalar neticesinde 2012 yılı itibarı ile Türkiye’de 21.398 orman köyü bulunmaktadır ve bu köylerdeki nüfus 7.098.671 kişidir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, 2013a). Bu rakamlarla, Türkiye’de göç sorunu yaşayan yerleşimlerin başında orman köyleri gelmektedir. 1980 yılında 10.161.000 kişi olan orman köylerinin nüfusu, 2012 yılında (yaklaşık 30 yıllık süreç zarfında) 3 milyondan fazla olacak şekilde azalarak yaklaşık 7 milyon nüfusa gerilemiştir (Tablo 2 ve Şekil 2). Orman köylerinden olan göçlerin varlığını “Şekil 2 ve 3” anlamlı bir şekilde ifade etmektedir. Şekiller incelendiğinde orman köylerinin sayısı bir önceki döneme göre sürekli artış gösterirken; orman köylerinin nüfusu ise düzenli olmasa da bir azalış trendi göstermektedir. Göçler, orman içi ve bitişiği köylerden farklı miktarlarda gerçekleşmiştir. Oran olarak; orman içi köylerden % 31, orman bitişiği köylerden ise %15 göç olmuştur. Orman köylerinden gerçekleşen göçlerde ise tarım arazilerinin yetersiz ve düzensiz olması problemleri önde gelmektedir (Uzel, 2008).

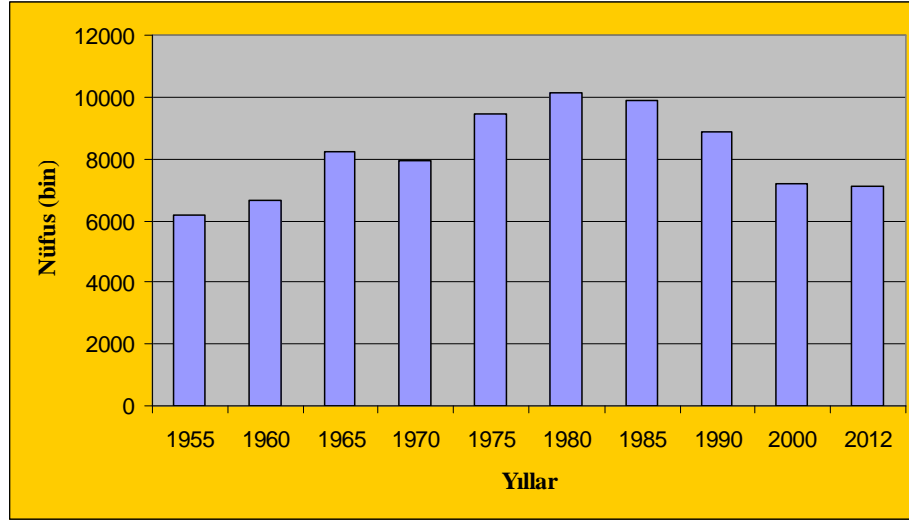
Tablo 2. Türkiye’nin orman köyleri nüfusundaki değişimler

Yıllar	Nüfus (bin)	Köy adedi	Yıllar	Nüfus (bin)	Köy adedi
1955	6186	-	1980	10161	17.568
1960	6650	-	1985	9903	17.564
1965	8206	-	1990	8848	19.062
1970	7914	16.003	2000	7200	19.577
1975	9461	17.026	2012	7098	21.398

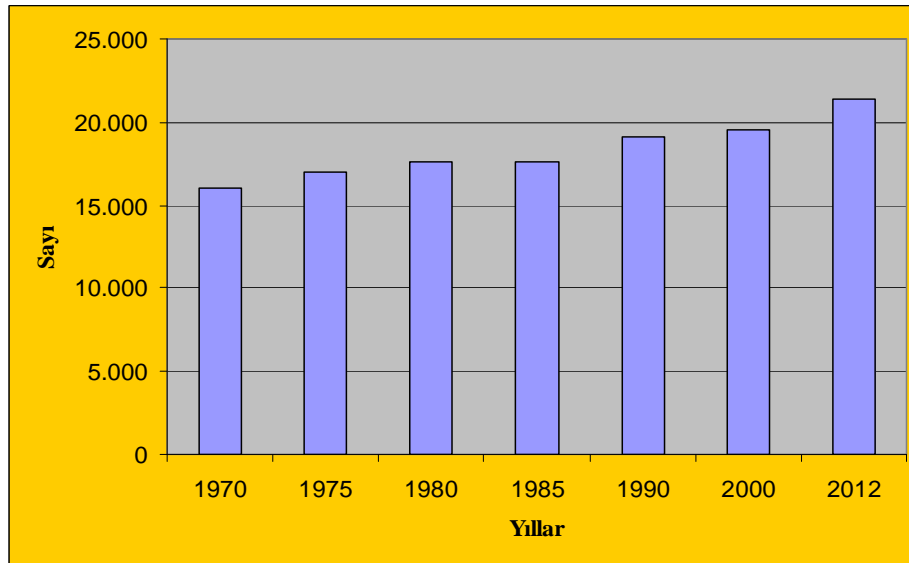
(Kaynak: Erdönmez, 1997; Konukcu, 2001; Uzel, 2008; OGM, 2013)

Türkiye’de, 2000 yılında, yaklaşık 35.000 adet köy ve 40.000 adet kuru, mezra, zoma, çadır ve benzeri köy altı (köy bağılısı) olmak üzere toplam yaklaşık 75.000 yerleşim birimi yer almaktadır. Orman içi ve bitişiğinde ise toplam nüfusu 8 milyonu bulan yaklaşık 19.000 civarında köy bulunmaktadır (Doğanay, 1993: 16;

Akdur, 2005: 126). Bu nüfus miktarı Türkiye'nin toplam köy nüfusunun yaklaşık % 10'unu, kırsal nüfusun ise % 30'unu oluşturmaktadır.

Şekil 2. Türkiye’de orman köyleri nüfuslarının gelişim durumu (1955–2012)

Şekil 3. Türkiye’de orman köyleri sayılarının gelişim durumu (1970–2012)

2005 yılında ise, 2000 yılına benzer rakamlarla, Türkiye’de yaklaşık 35 bin köy ve sayıları 40 bini aşan köy başlısı yerleşim birimi bulunmaktadır. Ülkedeki kırsal yerleşimlerin plansız, dağınık, küçük ve sayıca fazla olması, köylerin önemli bir bölümünün yüksek, eğimli, engebeli sahalarda kurulmuş bulunmaları fizikî ve sosyal altyapı hizmetlerinin aksamasına neden olduğu gibi, kırsal yerleşimlerin

kalkınma açısından belirleyici olan ekonomik ölçeği yakalayamaması sonucunu doğurmaktadır (DPT, 2006a: 9).

Türkiye’de orman köylülerinin gelirleri millî gelirin 1/10’u seviyesindedir. Doğal kaynakların büyük bir bölümünün yer aldığı dağlık alanlar, kazanılan zenginliklerden ise daha az pay almaktadır. Türkiye’de, 2005 yılında kişi başına düşen milli gelir 4000 ABD doları iken, orman köylerinde kişi başına düşen milli gelir 400 ABD dolarıdır (Kısakürek, 2006: 3). 2013 yılında kişi başına düşen milli gelir yaklaşık 11000 ABD dolara yükselmiştir (TUIK, 2014). 2005 yılındaki oranlar dikkate alındığında, 2013 yılında orman köylerinde kişi başına düşen milli gelirin 1000 ABD doları civarında olduğu söylenebilir.

Orman köylülerinin eğitim seviyeleri düşüktür; verimli olmayan tarım, hayvancılık ve orman işçiliği ile geçinmektedirler. Arazi sahipliği, orman içi köylerde ortalama 7 dekar, orman bitişiği köylerde ise 27 dekadır. Arazi şartları; toprak derinliğinin az olması, eğimin fazla olması vb. gibi olumsuzluklara sahiptir. Yukarıda zikredilen sebeplere ilave olarak hizmetlere ulaşım zorluğu gibi sebepler, orman köylülerini göçe zorlamaktadır. Göç, çoğunlukla yaşlılardan oluşan köylerin ortaya çıkmasına neden olmakta ve orman işçiliğinde arz açığına sebep olmaktadır ve orman köylerinde göç olgusu artan bir hızda devam etmektedir (ORKÖY, 2008).

Araştırma alanının sınırlarının paylaşıldığı illerden biri olan Balıkesir, orman içi ve ormana bitişik köylere ev sahipliği yapması açısından Türkiye’nin önemli illerinden birisidir. Balıkesir (799 orman köyü), 2011 yılı itibari ile Kastamonu (1012 orman köyü) ve Samsun (809 orman köyü) illerinden sonra en çok orman köyüne sahip olan ildir. Aynı yılın orman nüfuslarına bakıldığında ise Balıkesir, Samsun’dan sonra en çok orman köyü nüfusuna sahip olan ildir. Samsun yaklaşık 324 bin,

Balikesir ise yaklaşık 290 bin orman köylüsüne ev sahipliği yapmaktadır (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2013b: 120–121). Araştırma alanının geride kalan sınırlarının bulunduğu il olan İzmir ise orman köyü sayısı (543 orman köyü) açısından üst sıralarda yer almasa da, orman nüfusu açısından Balikesir’den sonra Türkiye’nin en fazla orman köyü nüfusuna sahip 3. (yaklaşık 247 bin orman köylüsü) ilidir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2013b: 120–121). Araştırma alanı içerisinde kalan illerin orman köyleri toplam nüfusu, 2011 yılında 7 milyon orman köylüsünün bulunduğu Türkiye’nin yaklaşık % 13,2’lik nüfusuna ev sahipliği yapmaktadır.

2012 yılı tarihli 28322 sayılı Resmi Gazete’deki “Orman Köylülerinin Kalkındırılmalarının Desteklenmesi Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik”e göre orman köylülerinin ekonomik gücünü arttırmak ve kalkınmalarına katkıda bulunmak suretiyle ormanlara olan olumsuz baskıların azaltılması için aşağıda yer alan faaliyetlere göre muhtaç köylülere ve kooperatiflere, aynî ve nakdî kredi verilecektir. Kredi yardımı yapılacak faaliyetler şunlardır:

- Fennî arıcılık faaliyetleri,
- Küçük ve büyük baş hayvancılık ve yem bitkileri yetiştirme faaliyetleri,
- Akarsu, göl, deniz ve tarla balıkçılığı faaliyetleri,
- Her türlü ev ve el sanatları ile küçük sanayi faaliyetleri,
- Tabiî ve kültür mantarı üretim faaliyetleri,
- İpekböcekçiliği faaliyetleri,
- Yayla, deniz, termal ve benzeri turizm faaliyetleri,
- Termal, güneş ve rüzgâr enerjisine dayalı seracılık faaliyetleri,
- Her türlü meyve, sebze üretimi ve değerlendirilmesine ait faaliyetler,
- Tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliği ve benzeri faaliyetler,

- Ormancılığın, tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi amacıyla küçük sanayi tesisleri, orman, hayvan ve tarım ürünleri, el ve ev sanatları gibi ürünlerin satın alınması, depolanması ve pazarlanması; tesis edindirme ve tesisin niteliğini değiştirme hizmetlerinin desteklenmesi ile diğer hizmet konularına ait projelerde yer alan her türlü faaliyetler (Resmi Gazete, 13 Haziran 2012, Sayı: 28322).

Türkiye’de dağlık alanlarla ilgili kurumların başında ORKÖY gelmektedir.

Bu kurum 4950 sayılı kanuna dayanarak 1970 yılında ilk defa Orman Bakanlığı’na bağlı bir genel müdürlük olarak kurulmuştur. 1980 yılında Tarım ve Orman Bakanlığı’na bağlanmış ve 1982 yılında müstakil daire başkanlığına dönüştürülmüştür. 1984 yılında tamamen kapatılarak, personel ve mal varlığı Tarım-Orman ve Köyişleri Bakanlığı’na devredilmiştir. ORKÖY 1991 yılında ikinci defa açılarak Orman Bakanlığı’na bağlı olarak tekrar kurulmuştur. ORKÖY’ün 4856 sayılı yasada belirtilen görevleri kısaca şunlardır:

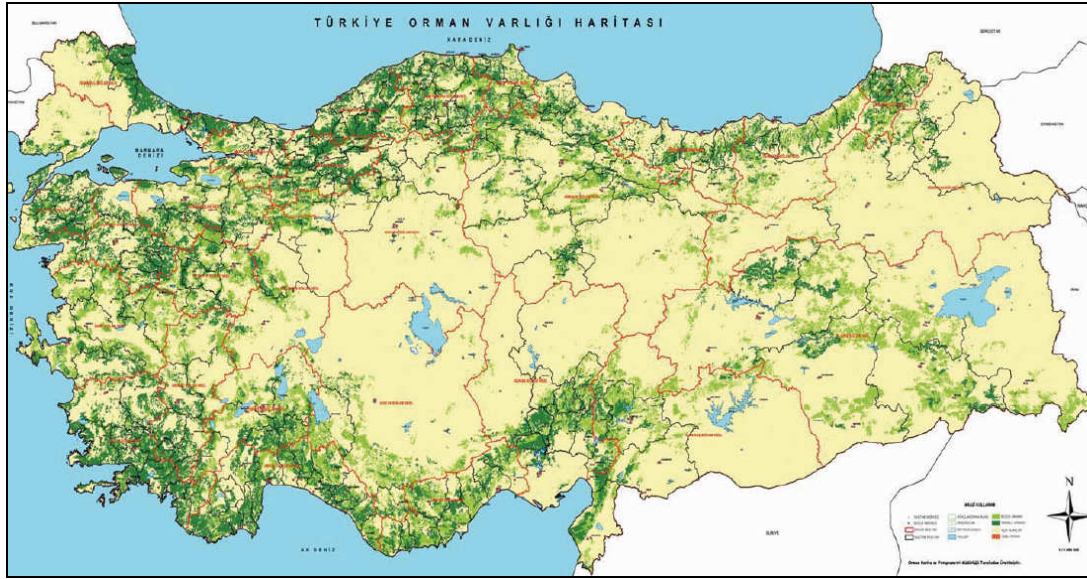
- Ormanların korunması, geliştirilmesi ve genişletilmesini gerçekleştirmek, orman içinde veya bitişiğindeki köylülerin sosyal ve ekonomik gelişmelerini sağlamak maksadıyla; kalkınma havzalarında, etüt, araştırma, plan ve projeler hazırlamak ve bunları uygulamak, her türlü kredi ve yardım kaynaklarının bu hizmetlere yöneltmesini temin etmek ve ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmak.
- Orman köylülerinin kalkındırılmalarının desteklenmesi ile ilgili her türlü hizmetleri yapmak ve bu hizmetleri yürütmek.
- Ormancılık alanında faaliyet gösteren kooperatiflerin proje bazında desteklenmesi ile ürünlerin ulusal ve uluslararası pazarlarda değerlendirilmesi

konularında araştırma ve danışmanlık hizmetleri vermek (Resmi Gazete, 2003: Madde 12).

ORKÖY çalışmalarında ve diğer planlarda orman köylülerine ve bu yerleşmelerde yaşayan köylülere yönelik yapılan çalışmalar başarılı olma konusunda sınırlı kalmıştır. Başarısızlıkların nedenleri arasında; bu alanların kalkındırılmasında yalnızca ormancılık örgütüne has bir sorunmuş şeklinde bir algıyla hareket edilmiş olması; yapılan çalışmaların devamlılığının sağlanmamış olması; örgütsel düzenlemelerde sürekli değişikliklerin olması; bu alanlara yönelik çalışmalarda kalkınma kavramının ekonomik gelişme olarak algılanması ve eğitim, sağlık, kültür gibi diğer toplumsal unsurların göz ardı edilmiş olması; ekonomik gelişme aracı olarak toprağa dayalı üretim çeşitlerinin ele alınmış olması bulunmaktadır (Erdönmez, 1997: 45–46).

Türkiye'nin önemli doğal kaynaklarından birisi olan ormanların korunması, işletilmesi ve mülkiyeti konuları yasal düzenlemeler ile de güvence altına alınmıştır. 1982 Anayasası'nın 169. maddesinde "Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir. Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre, Devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zaman aşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz. Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasî propaganda yapılamaz; münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz. Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af

kapsamına alınamaz” hükümleri yer almaktadır (Resmi Gazete, 20 Ekim 1982: 50). Türkiye ormanlarının % 99’u, neredeyse tamamına yakını, devlet ormanıdır yani yasal olarak orman rejimi içindeki devlet arazileridir (Şekil 4). Geriye kalanlar ise sahipli orman arazileri, orman sayılmayan ağaçlıklar (özel mülkiyete konu olan araziler, özel kayaklıklar vb), orman köyleri (orman içi ve bitişiği), orman rejimi dışında korunan bazı alanlardır (Yalçın, 2009: 63). Ancak, her dönem hem sosyal hem de ekonomik çıkarların söz konusu olduğu orman alanları, aynı zamanda en çok mülkiyet sorunları yaşanan bölgelerdir. Orman kadastro çalışmalarının bitirilememiş ve mülkiyet sorunlarının giderilememiş olması, ormancılık sektörünün, orman köylüsünün ve kırsal kalkınmanın zayıf yanları olarak her raporda yer almıştır (Yalçın, 2009: 245–246).

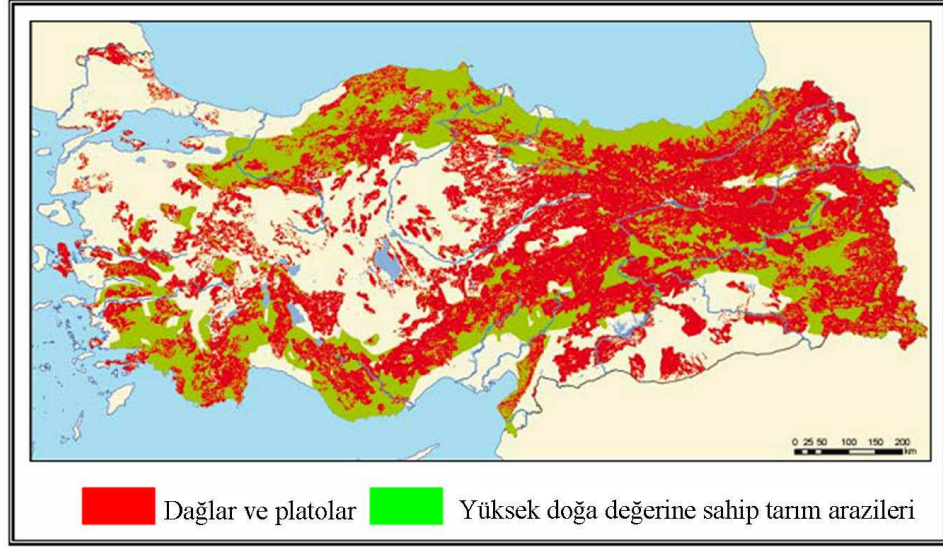
Şekil 4. Türkiye'nin orman varlığının dağılışı
(Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2013b)

Türkiye'nin dağlık alanları ile ormanlık alanları birlikte düşünüldüğünde her ikisinin de yayılış alanı genellikle paralellik arz eder. Ancak ormanlık alanlar, dağlık alanlar kadar geniş alan kaplamamaktadır. Bulunduğu iklim kuşağı dikkate alındığında nispeten ormanlık alanlarla kaplı olması gereken Türkiye'de, ormanlık

alanların daha az alan kaplamasının temel nedeni ülke arazisinin uzun yıllardır insanoğlu tarafından kullanılıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Arazi ve iklim koşullarından kaynaklanan olumsuzlukların yaşam kalitesini etkilediği, doğal kaynaklara ve özellikle de ormanlara olan bağımlılığın fazla olduğu orman köylerinde, sürdürülebilir ormancılık faaliyetlerinin uygulanmasında sorunlar yaşanmaktadır (Alkan ve Toksoy, 2009: 100).

Türkiye'nin tarım arazileri ile dağlık ve plato alanları karşılaştırıldığında, dağlık ve plato alanlarının büyük kısmının tarım alanı olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu alanlar ise yüksek doğa değerine sahiptir (şekil 5). şekil 5'te kırmızı renk ile gösterilmiş olan dağlık alanlar ve platolar 750 m. ve üstündeki yükseltileri göstermektedir.

Türkiye'de dağlık alanın yasal tanımlaması yoktur. Ancak, Türkiye Cumhuriyeti'nin imzalayarak taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden bazıları dağlık alanları ilgilendirmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. maddesi "Milletlerarası Andlaşmaları Uygun Bulma" ile ilgilidir ve bu kanun maddesinde "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır" yargısı bulunmaktadır. Türkiye'nin taraf olduğu ve dağlık alanları ilgilendiren sözleşmeler Tablo 3'te gösterilmiştir.

Şekil 5. Türkiye'nin dağlık alanları ve yüksek doğa değerine sahip tarım arazileri
(Kaynak: Price, 2010a'dan değiştirilerek)

Tablo 3. Dağlık alanlarla ilgili Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler

Sözleşme Yeri ve Yılı	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
Avrupa ve Akdeniz Bitki Koruma Teşkilâtı Kurulması Hakkında Sözleşme, Paris - 1951	10.08.1965	
Dünya Kültür ve Tabiat Mirasının Korunması Hakkında Sözleşme, Paris - 1972	14.02.1983	17959
Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Doğal Yaşama Ortamlarının Korunması Sözleşmesi, Bern - 1979	20.02.1984	18318
Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (Convention on the International Trade in Endangered Species of Wild Flora and Fauna [CITES]), Washington -1973	20.06.1996	22672
Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Rio de Janeiro- 1992	27.12.1996	22860
Birleşmiş Milletler Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi, Paris - 1994	16.05.1998	23344
Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, Floransa - 2000	27.07.2003	25181
Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Rio de Janeiro- 1992	18.12.2003	25230

(Kısakürek, 2006: 26'dan değiştirilerek)

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan "Kırsal Kalkınma Planı (2010–2013)"nda Türkiye'nin kırsal kalkınma alanındaki öncelikli tedbir ve faaliyetleri açıklanmıştır. Planda; toplamda 4 stratejik amaç, 30 tedbir ve 96 faaliyet bulunmaktadır. Planın stratejik amaçları şunlardır:

1. Ekonominin geliştirilmesi ve iş imkânlarının artırılması
2. İnsan kaynaklarının örgütlenme düzeyinin ve yerel kalkınma kapasitesinin geliştirilmesi
3. Kırsal alan fizikî altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaşam kalitesinin artırılması
4. Kırsal çevrenin korunması ve geliştirilmesi

Planın 4. stratejik amacının 2. önceliği “Orman Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması”dır. Bu öncelik altında 4 tedbir ve 11 faaliyet bulunmaktadır. 2. öncelik altında yer alan 4 tedbir dağlık alanları ilgilendirmesi açısından önemlidir. Bu tedbirler şunlardır: Orman-Köy İlişkilerinin İyileştirilmesi, Orman Rejimindeki Alanlarda Toprak ve Su Kaynaklarının Muhafazası ve Rehabilitasyonu, Orman Yangınları ile Mücadele Kapasitesinin Güçlendirilmesi ve Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması’dır. Özellikle 4. tedbir başlığı altında bulunan “Sürdürülebilir Dağ Yönetimi Stratejisinin Hazırlanması” faaliyet alanı, Türkiye’nin dağlık alanları adına geç kalınmış olan, ama sevindirici bir gelişmedir. Adı geçen faaliyet alanı; dağlık alanlardaki kırsal yerleşmelere odaklıdır ve dağlık alanlardaki kırsal nüfusu hedef kitlesi olarak belirlemiştir. Faaliyet alanının gerekçesi olarak, eldeki doktora çalışmasında belirtilen sorunlara kısaca değinilmiştir. Bu tedbirin alt faaliyet alanları arasında yer alan “Dağlık alan yönetimi için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesinde kurumsal yapının tesis edilmesi; dağlık alanların tanımının gözden geçirilmesi; dağlık alanlarla ilgili envanter verilerinin hazırlanması ve dağ yönetimiyle ilgili strateji dokümanının hazırlanması” şeklindeki planlamalar gerçekleştiği takdirde, Türkiye’nin dağlık alanları ile ilgili önemli adımlar atılmış olacaktır.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından bu kalkınma planı hazırlanırken oluşturulan ilk taslak planda “Dağlık alanların tanımının hazırlanması” şeklinde yer alan ibare; mevcut planda “Dağlık alanların tanımının gözden geçirilmesi” şeklinde yer almıştır. Bu ifade değişikliği, dağlık alan tanımının ülkede hala net olmadığını göstermektedir. Hatta mevcut planın aynı bölümünde (sayfa 198) “Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar” başlığı altında yer alan iki maddeden birisi de bu yargıya bir kanıttır. Bu maddeler:

1. Dağlık alan tanımının olmaması,
2. Dağlık alan yönetimi hakkında kurumsal kapasite eksikliğidir (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 2011: 198).

Türkiye’de dağlık alanlarla ilgili kamu kurum ve kuruluşları bulunmasına rağmen; bu alanların sürdürülebilir kalkınmasına yönelik çalışma veya projeler oldukça sınırlıdır. Bu konuda FAO ile Çevre ve Orman Bakanlığı’nın ortaklaşa gerçekleştirdiği Yuntdağı Projesi önemlidir. Proje mekânı seçilirken ülkenin batısında ve büyük şehirlerin yakınında bulunmasına rağmen ekonomik gelirin düşük, geçimin bitkisel üretim, hayvancılık ve orman kaynaklarına bağlı olduğu Yuntdağı seçilmiştir. Yuntdağı, toprak ve orman bozulmasının, sınırlı tarımsal verimliliğin, pazarlara erişim eksikliğinin, düşük yaşam standartlarının, işsizliğin ve dışa göçün olduğu bir mekândır. Buradaki projenin iki öncelikli amacı vardır: 1. Ulusal düzeyde sürdürülebilir dağ yönetimi planlaması için bir çerçeve kurmak 2. Dağlık alandaki insanların geçim koşullarını geliştirmek ve böylece dışa olan göçü azaltmaktır (Ceci and Hofer, 2009: 95).

Dağ yönetimi planlaması Türkiye’de daha önce gündeme gelmiş olmasına rağmen bu konuda herhangi bir adımın atılmamış olması düşündürücüdür. 15–16

Eylül 2004 tarihleri arasında Bolu’da düzenlenmiş olan Türkiye Dağ Yönetimi ve Planlaması Hazırlık Çalıştayı’nın temel iki gündemi “Sürekli Ulusal Dağ Komitesi’nin oluşturulmasına ilişkin hususlar” ve “Türkiye Dağları Yönetim ve Planlaması”dır. Çalıştaya katılan kamu kurumlarının, üniversitelerin ve sivil toplum örgütlerinin temsilcileri; Türkiye’nin dağlarının, dağ ekosistemlerinin sürdürülebilir yönetiminde, dengeli kullanılmasında ve korunmasında, dağlık toplulukların kalkındırılmasında, ilgili tüm kurum ve kuruluşlarla kamuoyunun ilgi ve dikkatinin çekilmesi ve bu kurum ve kuruluşların görev ve sorumlulukları bakımından yönlendirilmesi için sürekli bir ulusal koordinasyon ve takip mekanizmasının oluşturulmasının önemi ve gerekliliğini belirtmişlerdir (Çalıştay Raporu, 2004). Çalıştay raporuna göre Türkiye’nin dağlık alanlarında yer alan doğal ve kültürel kaynak değerleri, bu alanlarla ilgili kurumlarca, kurumların kendi sorumlulukları ve faaliyetleri doğrultusunda yönetilmektedir. Türkiye’de dağlık ve kırsal alanlara yönelik hizmet veren birçok merkezî ve yerel yönetim kuruluşları mevcuttur. Merkezi yönetim kuruluşları arasında Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü mevcuttur. Yerel yönetim kuruluşları ise valilikler, kaymakamlıklar, il özel idareleri, belediyeler ve en küçük idarî ünite olan köylerdir. Bu kurumlar arasında eşgüdümün olmayışı, bir kurumun proje veya çalışmalarından diğeri/diğerlerinin haberdar olmamasına neden olmakta ve yapılan çalışmaları verimsiz ve kaynakların yanlış şekilde kullanımına yol açmaktadır. Ancak; çalıştayı takiben, hem fikir olunan konular ile ilgili olarak yeni bir oluşuma rastlanılmamıştır.

Dağlık alanlarda gerçekleştirilecek faaliyetlerin yöre halkını göz önünde bulunduracak şekilde planlanması ve karar alma süreçlerini de yöre halkının dâhil edilmesi gereklidir (Dağ Ortaklığı Yönetimi ve Stratejisi, 2013: 2). Bu alanlarda sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilmek için dağlarda yaşayan insanların görüş ve ihtiyaçlarından yola çıkmak gerekir. Onların; eğitim, sağlık, altyapı, örgütlenme, kaynaklara erişim vb. konulardaki eksikliklerini hissettikleri hizmetlere ulaşmaları sağlanmalıdır. Amaç, şehirsiz alanlardaki kalkınmanın kırsal alanlara da yaygınlaşmasını sağlayarak “yerinde kalkınmayı” ön plana çıkarmak olmalıdır.

Madra Dağı’nda; günlük yaşamlarında dağın doğal kaynaklarına bağımlı olan birçok köy yerleşmesi bulunmaktadır. Alandaki doğal ve kültürel değerler, antropojen faaliyetler nedeni ile sürdürülebilir olmaktan uzaktır. Bu nedenle araştırma alanındaki doğal ve beşeri kaynakların saptanması ve değerlendirilmesi önemli bir konudur.

Geniş bir araziye kaplayan Madra Dağı’nda farklı yaşam ortamları mevcuttur. Bu farklılık, alandaki beşerî faaliyetlere de yansımaktadır. Madra Dağı’ndaki insan faaliyetleri, dağın farklı bölümlerinde farklı problemleri beraberinde getirmiştir. Bu problemlerin başında ormansızlaşma ve bunun sonucunda ortaya çıkan erozyon gelmektedir. Ormanlık alanların açılarak küçük otlak alanlarının oluşturulduğu bazı sahalarda yaylacılık faaliyetleri yapılmaktadır (Köse, 1997: 227). Yine Madra Dağı ve çevresinde yanlış arazi kullanımı, özellikle aşırı otlatma ve bilinçsiz bitki toplama gibi antropojen faaliyetler nedeniyle alandaki bitki örtüsü hızla yok olmaktadır (Satıl vd., 2008). Bölgede, eğimli yamaçların kapladığı alanlar geniştir. Eğimli yamaçlardaki yanlış arazi kullanımları ise erozyona neden olmaktadır.

Dağlık bölgedeki diğer önemli bir problem ise granit işletmeciliğidir. Bölgede granit taşlarının yaygın olarak bulunması ve granit kullanımının giderek yaygınlaşması yöredeki granit işletmeciliğini hızlandırmıştır. Maddî olarak önemli getirisi olmasına rağmen, bölgede bazı yerlerde granit çıkarılırken doğal çevreye zarar verilmektedir (Çetin, 2003: 38). Funnell ve Parish'in belirttiği gibi madencilik faaliyetleri peyzaj değişimindeki en güçlü faaliyetlerden birisidir (Funnell and Parish, 2001: 250).

Fıstık çamlarının üzerinde geliştiği granit ana kayasının işletildiği alanlarda doğal çevre ile birlikte fıstık çamları da zarar görmektedir. Taş ocakları topografyanın yüzey dengesini bozarken, taş kırma atölyeleri havadaki toz oranının artmasına neden olmaktadır. Üretici firmalar ve halk, maliyeti düşürmek için doğal ortamı tahrip ederek taşları yeryüzüne çıkarmaktadırlar. Topografya yüzeyinin bozulması toprak erozyonuna ve zaman zaman sel taşkınlarına yol açmaktadır (Sütgibi, 2003: 135; Çetin, 2003: 37).

Ülkemizdeki diğer dağlık bölgelere paralel olacak şekilde, Madra dağlık bölgesinden de şehirlere göç eğilimi mevcuttur. Eğitim, sağlık ve daha iyi yaşam olanaklarına sahip olacakları fikirleri ile bölgeden şehirlere yönelik göç mevcuttur. Göç eğilimi, alandaki kültürel mirasın her geçen gün daha fazla yok olmasını beraberinde getirmektedir. Örneğin bölgeden şehre yönelik göçler, bitkiler konusunda geleneksel bilgi birikimine sahip insanların sayısının azalmasına neden olmaktadır (Satıl vd., 2008). Yine bölgedeki yaylacılık faaliyetlerinin eski önemlerini yitirmeye başladığı görülmektedir (Köse, 1997: 227).

Madra Dağı'nda yaşayan ve çoğunlukla da tarım ile uğraşan insanların refah içinde yaşamaları önemlidir. Madra Dağı'ndaki sorunların ortadan kaldırılması,

bölgenin kalkındırılması ve korunmasının paralel şekilde yürümesi, bu sahanın sürdürülebilir kalkınmasını zorunlu kılmaktadır. Amaç sadece ekonomik kalkınma temelli olduğunda sonuçların kısa süreli çözümler getireceği, ancak bir sonraki aşamada ise daha büyük çevresel problemlerle karşılaşılacağı unutulmamalıdır. Doğanın, tarihin ve kültürün birlikte ele alınarak ve yöre halkının da aktif katılımı sağlanarak, insanların bu dağlık bölgeden sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda faydalanmalarını sağlamak, hem bölge hem ulus hem de yeryüzü için önem arz etmektedir.

Sonuç olarak; dağlık bir bölgede, sürdürülebilir kalkınma konusunda geliştirilecek politikaların, yapılacak planlamaların ve strateji çalışmalarının nasıl bir temele dayanması gerektiği fikriyle ortaya çıkan bu tez çalışmasının, araştırma bölgesindeki halkın yaşam standartlarına da katkı yapması ve alandaki doğal ortam ve biyoçeşitliliğin korunması hususunda da etkili olacağı düşünülmektedir. Bulunduğu konum, sahip olduğu doğal ve kültürel özellikleri itibari ile Madra Dağı'nın kaynak değerlerinin saptanarak değerlendirilmesi; değerlendirme yapılırken yerel halkın da çevrenin korunması ve sürdürülebilir kalkınma hakkındaki bilgi düzeylerinin ve eğilimlerinin belirlenmesi önemli bir konudur.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

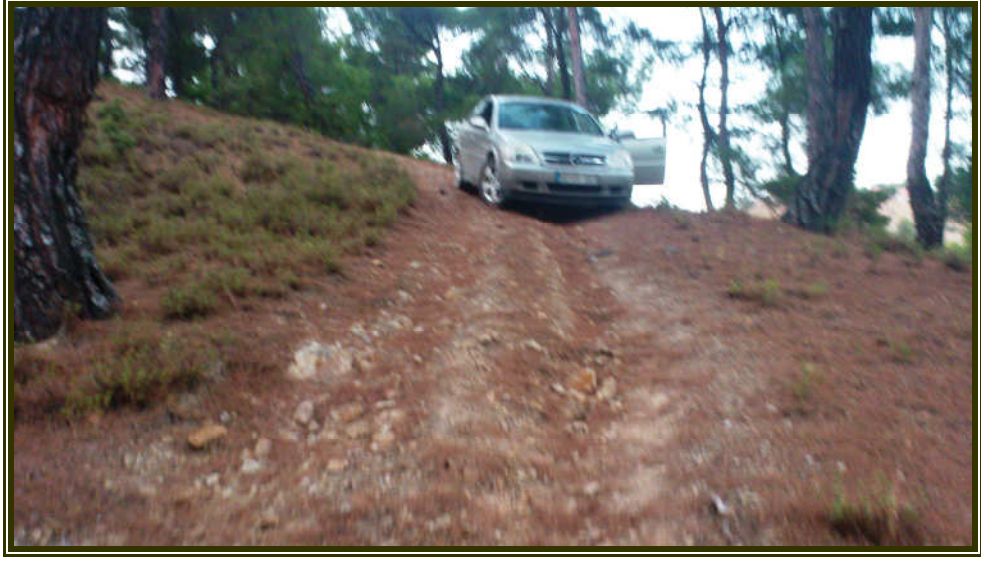
Türkiye'de "dağ" ile ilgili resmi kaynaklar veya kanunlar bazında bir tanımlamanın olmaması araştırmayı sınırlandıran ve araştırma sürecini etkileyen önemli bir unsurdur. Dağ tanımının olmayışı, araştırma alanı kapsamında kalan yerleşmelerin tespit edilmesi sürecini uzatmış ve uzun süreli saha çalışmalarını zorunlu kılmıştır.

Madra Dağı'nın kütleli olarak geniş bir alan kapsamı araştırmanın zorluk derecesini artırmıştır. Çünkü dağlık alandaki yerleşmelere odaklı olan bu araştırmada, yerleşmelerin tespiti ve dağlık alan ile ilişkisinin araştırılması uzun süreli saha çalışmaları gerektirmiştir. Zaman, emek ve imkânlar doğrultusunda en verimli olacak şekilde saha çalışmaları tamamlanmıştır.

Alandaki yerleşme sayısının fazlalığı, yerleşmelerin yer yer dağınık karakterde ve yolların (özellikle yayla yolları) bozuk nitelikte olması da araştırma sürecinde zorluklar yaşanmasına neden olmuştur. 2012 yılının ağustos ayında yapılan saha çalışmalarında, Hacılar Köyü sakinlerinden birinin sözünden hareketle, bu köyden Kıranlı Yaylası'na yapılan seyahat esnasında topografya haritasında tespit edilemeyen bir yol kullanılarak adı geçen yaylaya ulaşılmaya çalışılmış, ancak zorlu yol şartlarından dolayı bu seyahat mümkün olmamıştır (Foto 1 ve 2). Güzergâh üzerinde karşılaşılan köylü bir kadının şu sözleri yaylaya bu yoldan ulaşımın ne kadar zor olduğunun bir göstergesidir: "O yoldan biz katırlarla bile geçemeyiz". Güç şartları altında bu yoldan ana yola ulaşılabilmiş ve Kıranlı Köyü üzerinden adı geçen yaylaya gidilmiştir.

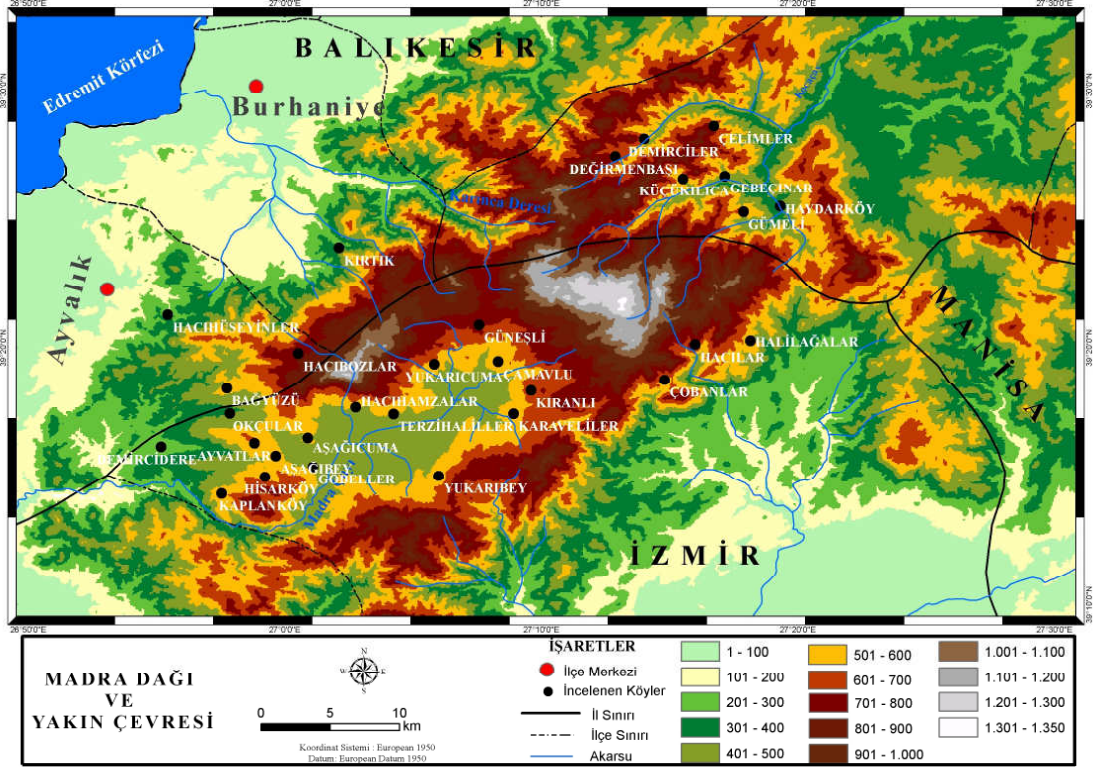
Fotoğraf 1. Arazideki zorlu yol şartları

Fotoğraf 2. Arazideki zorlu yol şartları

Araştırma alanı Madra Dağı'nın doğal ve beşeri kaynakları ile sınırlıdır. Araştırma alanı içerisinde kalan yerleşmeler belirlenirken 500 metre yükselti basamağı baz alınmış; bu yükselti kuşağı üzerinde bulunan ve Madra Dağı'nı aktif olarak kullandığı tespit edilen yerleşmeler araştırmaya dâhil edilmiştir.

500 metre yükselti sınırı katî bir sınır olarak değerlendirilmemiş; yapılan saha çalışmaları sırasındaki gözlem ve görüşmeler neticesinde araştırma alanına dâhil olan yerleşmeler tespit edilmiştir. Sonuç olarak araştırma alanı 30 köy yerleşmesi ile sınırlandırılmıştır. Bu köy yerleşmelerinden 23 tanesi 500 metrenin üzerinde yer alırken 7 tanesi 500 metre yükselti kuşağının altındadır (Şekil 6). 500 metrenin altında kalan yerleşmelerin araştırma alanına dâhil edilmesinin nedeni ise bu yerleşmelerinde Madra Dağı ile organik bağa sahip olmasıdır.

Şekil 6. Araştırma alanı içerisinde kalan yerleşmeler

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ LİTERATÜRÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Kavramlar ve Terimler

2.1.1. Kalkınma

Kalkınma kavramı, kısaca, bir ülkenin yapısal niteliklerinin olumlu yönde değişimidir. Genellikle toplumların ekonomik, toplumsal, kültürel, siyasal yapılarının dönüşümünü ifade eder (Geray, 1999a: 12). Bakırcı (2007) kalkınmayı, dar anlamıyla, “Bir toplumun ekonomik açıdan arzulanan yaşam standardına kavuşturulması ve sosyal davranışlarda olumlu bir değişimin sağlanması” olarak tanımlamıştır (Bakırcı, 2007: 33).

Kalkınma kavramı, daha çok ekonomi alanında kullanılsa da, sadece ekonomik bir kavram değildir. Kalkınma, yalnızca, salt üretimin ve kişi başına gelirin artırılması değil; bir ülkedeki ekonomik ve sosyo-kültürel yapının da değiştirilmesi ve yenileştirilmesidir. Kalkınma, ekonomi ile ilgili olduğu kadar, toplumsal yapının diğer unsurları olan eğitim, sağlık, kültür, sanat gibi unsurlarla da ilgilidir (Erdönmez, 1997: 45). Diğer bir ifade ile ayrı ayrı parçaların oluşturduğu bir bütündür ve birbirleriyle etkileşim içinde olan ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutları olan bir süreçtir (Kaypak, 2012: 15; Bakırcı, 2007: 33).

Kalkınma sürecinin üç elemanı (ekonomik, sosyal ve insani kalkınması) bulunmaktadır. Adı geçen elemanlar ülkelerin kalkınma çalışmalarında eş zamanlı olarak yürütülmektedir. Ekonomik kalkınma ile insanların ihtiyacı olan mal ve hizmetlerin üretilmesi sayesinde insanların refah ve mutluluğu artacaktır. Sosyal kalkınma; daha çok hizmet yönü ağırlıkta olan kalkınmadır. Özellikle eğitim, sağlık, altyapı, şehirleşme ve çevre sorunları gibi konuları kapsar. İnsan kalkınması ise

bireysel veya toplumsal olarak tüm insanların, sahip oldukları potansiyellerini kalkınma için kullanmalarınıdır (Tolunay ve Akyol, 2006: 119).

2.1.2. Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, dünyadaki kaynakların kıt, buna karşılık insan ihtiyaçlarının sınırsız olması ve doğal çevrenin hızla bozulmasına dikkat çekmek amacı ile ortaya çıkmış bir kavramdır. Kavramın tüm dünyada yaygın olarak kullanılmaya başlanması Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu'na (BMÇKK) hazırlanan ve 1987 yılında yayımlanan Brundtland Raporu olarak da bilinen "Our Common Future" (Ortak Geleceğimiz) adlı rapor ile gerçekleşmiştir (Funnell and Parish, 2001: 332). Sürdürülebilir kalkınma kavramı, ilk olarak 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Raporu'nda (World Commission on Environment and Development [WCED]) "Bugünün ihtiyaçlarını gelecek kuşakların da kendi ihtiyaçlarını karşılama olanağından ödün vermeksizin karşılamaktır" şeklinde tanımlanmıştır (WCED, 1987: 43). Daha geniş tanımına bakıldığında, insan ile doğa arasında denge kurarak doğal kaynakları tüketmeden, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına ve kalkınmasına imkân verecek şekilde bugünün ve geleceğin yaşamını ve kalkınmasını programlama anlamını taşımaktadır.

Brundtland Raporu, dünyadaki çevre ve kalkınma sorunlarına odaklanmakta ve bu sorunların çözümüne yönelik öneriler getirmektedir. Rapora göre dünyadaki yoksulluğun ve çevresel bozulmanın hız kazanmasının nedenleri, fırsatların ve kaynakların israf edilmesidir. Sürdürülebilir kalkınma anlayışının benimsenmesinde gönüllü kuruluşlar, eğitim kurumları ve bilimsel çevre ile birlikte halk katılımı da önem arz etmektedir (BMÇKK, 1991: 18–19). İnsan faaliyetlerinin doğa kuralları

çerçevesinde planlanması, bu planın da kültürel ve manevi birikim temelinde olması gereklidir (BMÇKK, 1991: 23).

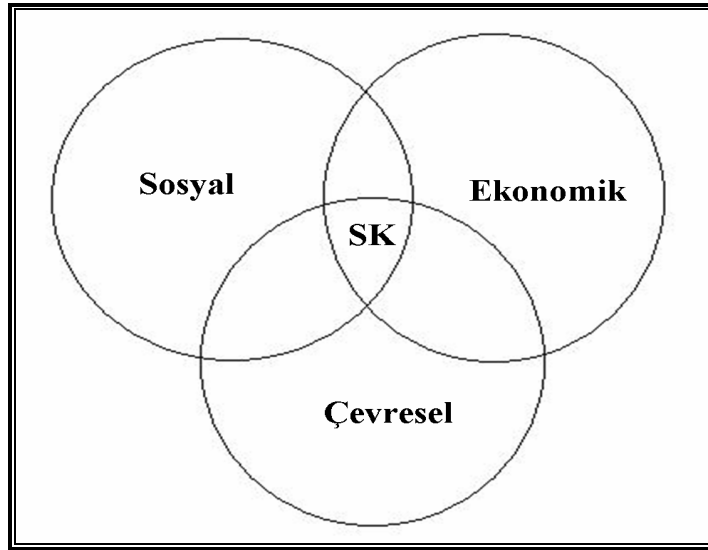
Sürdürülebilir kalkınma birçok uluslararası kuruluş, hükümet ve sivil toplum kuruluşları tarafından, 1990'lı yıllardan itibaren bir politika aracı olarak ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilir kalkınma, farklı hükümetler ve sivil toplum kuruluşları tarafından iki farklı anlam kazanmıştır. Gelişmiş ülkelere göre sürdürülebilir kalkınma, ilk olarak çevrenin korunmasıdır. Gelişmekte olan ülkelere göre ise yoksulluğun azaltılması ve modern toplumların durumuna erişmek amacıyla kalkınma çabalarının devam etmesidir (Grainger, 2006: 1).

Çevre ile kalkınma ayrı sorun kaynakları değildir. Bu iki kavram birbirine ayrılmaz şekilde bağlıdır. Ekonomi yalnızca servet üretimi anlamına gelmediği gibi, ekoloji de yalnızca doğanın korunması demek değildir (TÇV, 1991: 65). Kalkınmada çevre boyutunun dikkate alınması XX. yüzyılın son çeyreğinde dünya gündemine yerleşen sürdürülebilirlik kavramının etkisiyle önem kazanmaya başlamıştır. Bu andan itibaren bir ülkede, bölgede veya küçük bir birimde kalkınma gerçekleştirilirken doğabilecek çevresel etkilerin de dikkate alınması gerekliliği vurgulanmaya başlanmış ve “sürdürülebilir kalkınma” kavramı literatürde kendine yer bulmuştur.

Sürdürülebilir kalkınma; ekolojik denge ile ekonomik büyümeyi birlikte ele alan, hem doğal kaynakların etkin kullanımını sağlayan hem de çevresel kaliteye önem veren bir kalkınma şeklidir (Gürlük, 2001: 9). Kavram; sosyal, ekolojik, ekonomik, mekansal ve kültürel boyutları olan bir kavramdır (Aslan, 2004: 13). Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin çalışmalarda bu farklı yönleri tek tek ve birbirinden bağımsız olarak değil, birbirleriyle etkileşim içinde ele almak gerekir. Çünkü

sistemin düzgün çalışabilmesi için, sistem içerisinde yer alan her bir unsurun sürdürülebilirliği, diğerlerinin de sürdürülebilir olmasına bağlıdır. Hem doğal hem de kültürel potansiyelin birlikte etkin olarak kullanılması sonucunda sürdürülebilir kalkınma sağlanabilir. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için doğa ile toplum arasındaki ilişkilerin yeniden düşünülmesi ve büyüme ve çevre arasında uzlaşma girişimlerinin aranması gereklidir (Escobar, 1996: 51).

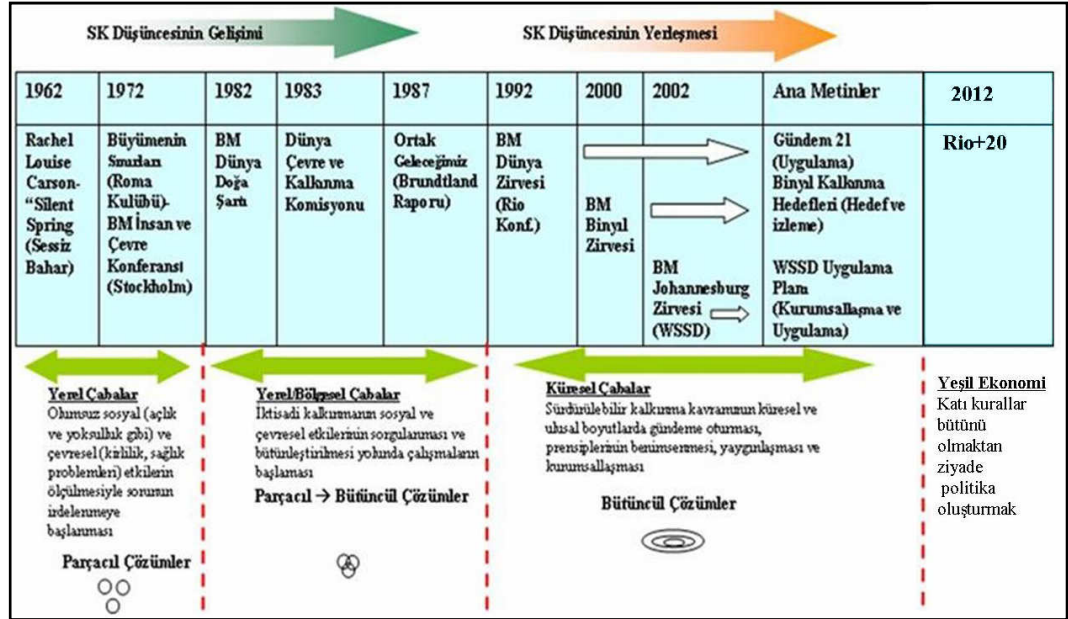
Sürdürülebilir kalkınma kavramının üç içeriği bulunmaktadır (Şekil 7). İlki, mevcut büyümenin sürdürülemezliğidir. İkincisi, bugünün ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Bunun anlamı tüm insanların asgarî bir refah seviyesine ulaşması ve yoksulluğun yok edilmesidir. Üçüncüsü ise, gelecek kuşakların da yaşam ve refahının güvence altına alınması ve tüm bunlar yapılırken, çevre üzerindeki baskının, uygarlığı tehdit etmeyecek bir seviyede tutulmasıdır (Güçlü, 2007).

Şekil 7. Sürdürülebilir kalkınmanın boyutları

Sürdürülebilir kalkınma kavramının, Brundtland Raporu'nda tanımlanmadan öncesinde ve tanımlandıktan sonrasında, kavram olarak gelişmesinde etkili olan süreçler vardır (Şekil 8). II. Dünya Savaşı sonrasında, özellikle gelişmiş ülkelerde

hâkim olmaya başlayan salt kalkınmacı yaklaşımın, 1970’li yıllara gelindiğinde önemli çevre sorunlarına neden olduğunun farkına varılmıştır. Kalkınma adına yapılan faaliyetlerin çevre boyutu başlangıçta dikkate alınmamıştır. Kalkınmanın salt ekonomik büyüme olarak algılandığı anlayışa göre çevre sorunlarının çözümü daha sonra ele alınması gereken bir konuydu ve çevre sorunları kalkınmanın doğal ve katlanılması gereken sonuçlarındandı (Bozdoğan, 2005: 1015). Ancak çevre sorunlarının boyutları, belli bir kesim veya kişilerin bu konuya olan ilgisini artırmış ve bu sorunları ele alan çalışmalar literatüre girmeye başlamıştır. Bu konudaki ilk çalışma, Rachel Louise Carson’un “Silent Spring (Sessiz Bahar)” isimli çalışmasıdır. Carson’un 1962 yılında kaleme aldığı bu çalışma; çevresel kirlenmeyi ve sanayileşmeyi ele almakta ve bunların zararlarından bahsetmektedir. Silent Spring (Sessiz Bahar), bu yönü ile Batılı ülkelerde büyük yankılara neden olmuş, dikkatleri mevcut sanayileşme politikalarının çevreye verdiği zararlar üzerine yoğunlaştırmıştır (Bozdoğan, 2005: 1015).

Şekil 8. Sürdürülebilir kalkınmanın evrimi (Uras ve Acar, 2014’ten değiştirilerek)

Çevre sorunlarına dikkati çeken diğer bir gelişme ise 1972 yılında yayınlanan Büyümenin Sınırları (Limits to Growth) isimli rapordur. Bu rapor Roma Kulübü tarafından Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nde (Massachusetts Institute of Technology) çalışan araştırmacılara hazırlattırılmıştır. Roma Kulübü; 10 farklı ülkeden bilim adamları, eğitimciler, ekonomistler, sanayiciler ve devlet görevlileri olmak üzere 30 kişilik bir gruptan oluşan ve 1968 yılında kurulmuş olan bir topluluktur (Tümertekin ve Özgüç, 1998: 247). Raporda; dünyada ekonomik büyümeyi belirleyen ve sınırlayan nüfus, tarımsal üretim, doğal kaynaklar, sanayi üretimi ile çevre bozulması ve kirlenmesi şeklindeki 5 temel özelliğin, aralarındaki etkileşimler ele alınmış ve bu etkileşimlerin denetim altına alınmaması halinde insan sistemini dünyanın sınırlarına doğru götüreceğine vurgu yapılmıştır (Tümertekin ve Özgüç, 1998: 247). Rapor, ekonomik gelişme ile çevre arasında önemli ve güçlü bir ilişkinin bulunduğunu gündeme getirmiş ve dikkatlerin çevresel konulara yönelmesini sağlamıştır (Bozdoğan, 2005: 1015).

1970'li yıllara kadar çevre teknolojisinde üretim teknolojisi kadar bir gelişme kaydedilememiş olması, çevre sorunlarının artmasına ve bu sorunların önüne geçilememiş olmasına sebep olmuştur (Özer, 1995: 22). 1970'lerin başına kadar yerel ölçekli olduğu düşüncesiyle fazla önemsenmeyen çevre sorunları ve neden oldukları zararların ülkelerin sınırlarını aşması, bu tarihten itibaren çevrenin uluslararası önem kazanmasına yol açmıştır (Yılmaz, 2011: 11). Çevre sorunlarının artması ve küresel boyutlara ulaşmaya başlaması Birleşmiş Milletler'in de dikkatini çekmiş ve 5-16 Haziran 1972 tarihleri arasında Birleşmiş Milletler tarafından İsveç'in başkenti Stockholm'de Birleşmiş Milletler İnsan Çevre Konferansı (Stockholm Konferansı) düzenlenmiştir. Stockholm Konferansı, akabinde çevre sorunlarının ön

plana çıkmasında ve gündeme alınmasında etkili olmuştur. Stockholm Konferansı'nda yapılan sürdürülebilirlik tanımı, günümüzdeki tanıma benzemektedir. Bu tanım, “sürdürülebilirlik” düşüncesinin temellerinin atılmaya başlandığının göstergesidir. Konferans sırasında kurulma kararı alınıp, konferans sonrasında kurulmuşu gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre Programı (United Nations Environment Program [UNEP]), çevre sorunlarının çözümüne yönelik faaliyetlerde eşgüdümün sağlanması için kurulmuştur. Konferansta kabul edilmiş olan İnsanî Çevre Bildirgesi'nde “Çevrenin taşıma kapasitesine dikkat çeken, kaynak kullanımında kuşaklar arası hakkaniyeti gözeten, ekonomik ve sosyal gelişmenin çevre ile bağlantısını kuran ve kalkınma ile çevrenin birlikteliğini vurgulayan ilkeler” sürdürülebilirlik düşüncesinin temel dayanaklarını ortaya koymuştur (Bozdoğan, 2005: 1015–1016). Konferansın önemli bir diğer sonucu ise konferansın başlangıç günü olan 5 Haziran tarihinin “Dünya Çevre Günü” olarak kabul edilmiş olmasıdır.

1980'li yıllara gelindiğinde, bütün ülkeleri ilgilendirecek hale gelen küresel çevre sorunları, artık ertelenemez bir duruma gelmiştir (Özer, 1995: 23). Bu gelişmelere bağlı olarak, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1983 yılında aldığı kararla “Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu”nu kurmuş ve kalkınma ve çevre konuları artık birlikte anılmaya başlanmıştır. 1983 yılında dönemin Norveç Başbakanı olan Gro Harlem Brundtland, bu komisyonun başkanlığını yapmıştır. Komisyon, 1987 yılında “Ortak Geleceğimiz” adlı raporu hazırlamıştır. Bu rapor komisyon başkanının adı ile de bilinmektedir ve “Brundtland Raporu” olarak da geçmektedir. “Ortak Geleceğimiz” raporu 1960'lı yılların kalkınmacı anlayışı ile 1970'li yılların çevreci bakış açısını uzlaştıran bir rapor niteliğinde olmuştur. Rapora göre, giderek ağırlaşan çevresel sorunlar karşısında, çevresel gelişme ile ekonomik

kalkınma arasındaki hayatî köprünün kurulması ve gelişmenin “sürdürülebilir” olması, insanlığın çıkış yolu olarak kabul edilmiştir (Bozdoğan, 2005: 1019). Rapor doğrultusunda Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun aldığı kararlara bakıldığında, çevre ve kalkınma politikalarının sürdürülebilir kalkınma bağlamında şekillenmesi için altı temel önceliğin kapsanması gerektiği görülmektedir. Bu öncelikler ise şunlardır:

- Dünya barışının sürdürülmesi,
- Büyümenin gözden geçirilmesi ve kalitesinin iyileştirilmesi,
- Yoksulluk problemine ve insan ihtiyaçlarının karşılanmasına çare aranması,
- Kaynakların korunması ve zenginleştirilmesi ve nüfus artış probleminin çözülmesi,
- Teknolojiye yön verilmesi ve risklerin yönetimi,
- Çevre ve iktisadın birleştirilerek karar alma süreçlerine entegrasyonudur (Yıkılmaz, 2001: 17–18).

Brundtland Raporu genel olarak, ekonomik gelişmenin, çevreye daha az zarar verici şekilde ve dünyanın doğal kaynaklarını tüketmeyecek biçimde yeni bir forma dönüşmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu görüş birçok kesim (gelişmekte olan ülkeler, çevreciler, gelişmiş ülkelerdeki doğa korumacılar gibi) tarafından kabul görmüştür. Ancak bu görüşün eksiklikleri de mevcuttur. Eksikliklerden birisi, bu görüşün devam etmekte olan ekonomik gelişmenin, çevreyi ve doğal kaynakları koruma ihtiyacını nasıl dengeleyeceğini belirtmemesidir. Diğer eksiklik ise sürdürülebilir kalkınmanın, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde anlaşılmasının yeterince açık olmayışıdır. Sürdürülebilir kalkınma gelişmiş ülkeler için daha iyi

çevresel koruma demektir. Gelişmekte olan ülkeler ise sürdürülebilir kalkınmanın onlara daha fazla gelişme imkânı getireceğine inanmaktadır ki bu onların kabul ettiği ideal sürdürülebilir kalkınmadır (Grainger, 2006: 6–7).

Sürdürülebilir kalkınma kavramıyla ilgili uluslararası düzeydeki ilk bütünsel yaklaşımlar, 1992’de Rio de Janeiro’da gerçekleştirilen “Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı”nda ele alınmıştır. Bu konferans “Dünya Zirvesi (Earth Summit)” olarak düzenlenmiş (Özer, 1995: 24); çevre ve gelişme konularında dünya ülkelerini küresel düzeyde ilk kez bir araya getiren geniş katılımlı bir konferans olmuştur (Yalçın, 2009: 130–131). Konferansta, çevre ile kalkınma stratejilerinin tüm alt başlıkları irdelenmiş ve sürdürülebilir kalkınma yönünde daha somut adımların atılması için iki önemli belge kabul edilmiştir. Bu belgeler Rio Bildirgesi ve Gündem 21’dir (Özer, 1995: 24). Rio Bildirgesi, çevre ve kalkınma konusunda ülkelerin hak ve yükümlülüklerini kapsayan, hukukî olarak bağlayıcı olmamakla birlikte, hükümetlere politik bir yükümlülük getiren ilkeler dizisidir. İnsanı sürdürülebilir kalkınmanın odağına alan bildirmede, çevrenin korunması, nesiller arası hakkaniyetin sağlanması, yoksulluğun azaltılması, uygun üretim ve tüketim şekillerinin tercih edilmesi, bilim ve teknolojinin geliştirilip yaygınlaştırılması gibi sürdürülebilir kalkınmanın 27 önemli ilkesi yer almaktadır. Gündem 21’de ise “sosyal ve ekonomik boyutlar”, “kalkınma için gereken kaynakların korunması ve yönetilmesi”, “konu ile ilgili başlıca grupların rollerinin güçlendirilmesi” ve “uygulama araçları” bölümlerinden oluşan ve sürdürülebilir kalkınmanın her aşamasına ilişkin amaç, hedef ve stratejileri ortaya koyan bir eylem planıdır (Yıkılmaz, 2011: 18). Rio Konferansı, dağlık alanlarda sürdürülebilir kalkınma konusunda dönüm noktası olmuştur. Konferansta sürdürülebilir kalkınma kavramı

oldukça genişletilmiş; sürdürülebilir dağ geliştirme, sürdürülebilir tarım ve kırsal kalkınmanın teşvik edilmesi, sürdürülebilir orman gelişimi konuları üzerinde durulmuştur (Bozdoğan, 2005: 1020).

Rio Konferansı'ndan bir yıl sonra, Birleşmiş Milletler bünyesindeki Ekonomik ve Sosyal Konsey içinde Sürdürülebilir Gelişme Komisyonu (The Commission on Sustainable Development [CSD]) kurulmuştur. Komisyon, Rio Konferansı'nda kabul edilen Gündem 21'in ilgili hükmü üzerine oluşturulmuştur. Komisyonun kuruluş amacı, konferansta kabul edilen ilke ve hükümlerin hayata geçirilmesinin etkin bir biçimde izlenmesini sağlamak, uluslararası işbirliğini güçlendirmek, çevre ve gelişme konularının bütünleştirilmesine yönelik hükümetlerarası karar verme kapasitesini rasyonalize etmek ve Gündem 21'in ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde uygulanmasına yönelik gelişmeleri incelemek olarak belirlenmiştir (Bozdoğan, 2005: 1021).

26 Ağustos–4 Eylül 2002 tarihleri arasında Birleşmiş Milletler tarafından Johannesburg'da yapılan Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi, 10 yıl önce oluşturulan Gündem 21'in ve diğer Rio kararlarının, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere tüm ülkelerde daha etkin uygulanması için ihtiyaç duyulan mekanizmalara odaklanmıştır. Johannesburg Konferansı'nın düzenlenmesindeki temel amaç, 1992 yılında yapılan Rio'da yapılan konferansta alınan kararların uygulanması sürecinin genel bir değerlendirmesinin yapılmasıdır (Bozdoğan, 2005: 1024).

Devlet ve hükümet başkanları tarafından imzalanan Johannesburg Sürdürülebilir Kalkınma Siyasi Bildirisi'nde üretim/tüketim kalıplarının değiştirilmesi, yoksulluğun ortadan kaldırılması, doğal kaynakların korunması ve

yönetimi konularında ortak vaatlere yer verilmiş; hedeflere ulaşmada karşılaşılan zorluklar arasında zenginler ve yoksullar arasındaki uçurumun derinleşmesi, biyolojik çeşitliliğin bozulması, küreselleşmenin olumsuz etkileri ve demokratik sistemlere duyulan güvenin azalmış olması sıralanmıştır (Sevinç, 2008: 9). Bazı araştırmacılar Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nin Rio Konferansı'na ek yenilikler getirmediğini de belirtmiştir. Bu zirve, Rio Konferansı'nın genel sonuçlarını teyit eder niteliktedir. Örneğin çevre eğitimi konusunun gündeme alınmamış olması, uygulamalar için özel bilgiye duyulan ihtiyaca vurgu yapılmaması başarısızlık olarak kabul edilmiştir. Zirvede yer alan delegeler, tepki gösterme konusunda karar kılarken, ilk ihtiyaç olan çevresel eğitimi göz ardı etmişlerdir (Skanavis and Sarria, 2004: 271). Johannesburg'un hedeflerine ulaşmak için çevresel eğitim önemlidir. Ancak Zirve sırasında bu konuda dünya çapında en önemli problem olan çevresel eğitim terimi hiç kullanılmamış ve çözüm aracı olarak gösterilmemiştir (Skanavis and Sarria, 2004: 271).

Johannesburg Konferansı'nda alınan başlıca kararlara bakıldığında:

- Ülkelerin ulusal sürdürülebilir gelişme stratejilerinin en kısa sürede oluşturulması ve bu konuda uygulamanın 2005 yılından itibaren başlatılması,
- Kamu, sivil toplum ve özel sektörde kurumsal sorumluluk ve duyarlılığın geliştirilmesi,
- Uluslararası anlaşmaların hükümlerinin uygulanmasını sağlanması,
- Yoksulluğun önlenmesi için Dünya Dayanışma Fonu'nun kurulması ve açlık sınırında yaşayan nüfusun yarı yarıya azaltılması,
- Enerji sunumunda fosil kaynaklara olan bağımlılığın azaltılması, kaynak çeşitliliğinin sağlanması,

➤ Enerji kullanımının küresel ölçekte daha âdil ve dengeli bir biçimde dağılımının sağlanması,

➤ Biyolojik çeşitliliğin korunmasının sağlanması ve biyolojik çeşitlilikteki azalmanın eşik düzeylere çekilmesidir (Bozdoğan, 2005: 1025).

Sürdürülebilir kalkınma planlanırken birinci şart olarak, yöre halkının sürdürülebilir kalkınmayı kavraması gelmektedir. Çalışma alanındaki yerleşmelerde yaşayan halk, bu konuda bilinçlendirilmeli ve halkın güveni kazanılmalıdır.

Sürdürülebilir kalkınmanın temel amaçları şunlardır (Han ve Kaya, 2008):

- Büyümenin yeniden canlandırılması,
- Büyümenin niteliğinin değiştirilmesi,
- Gıda, enerji, su ve sağlık alanlarında toplumun temel ihtiyaçlarının sağlanması,
- Sürdürülebilir bir nüfus artışının sağlanması,
- Kaynak rezervinin korunması ve değerinin yükseltilmesi,
- Teknolojinin yeniden yönlendirilmesi ve yönetimi,
- Karar verme süreçlerinde çevre ve ekonominin birleştirilmesidir.

Sürdürülebilir kalkınma kısaca; doğa, ekonomi ve toplumun bir arada sürdürülebilir şekilde devamlılığıdır. Hedef, kaynakların yenilenmelerinden daha yavaş bir şekilde tüketilmesi olmalı; diğer bir ifade ile tüketim hızı üretim hızından fazla olmamalıdır.

Grainger (2006), çalışmasında, sürdürülebilir kalkınmanın genç ve hızlıca gelişen bir alan olduğunu belirtmekte ve bizim hala onun hakkında az bilgiye sahip olduğumuzdan bahsetmektedir. Araştırmacı çalışmasında, sürdürülebilir kalkınma ile ilgili olarak şu sorulara cevap aramaktadır (Grainger, 2006: 22–24):

- Mevcut stratejiler sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilir mi?: 1992 yılında Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda (UNCED) başlayan ve 2002 Dünya Zirvesi'nde devam eden sürdürülebilir kalkınma sürecine ilişkin politik çerçeveye ilgili olarak birçok strateji hayata geçirilmiştir. Bu stratejiler insan hayatının kalitesini yükseltmeyi ve doğal kaynakların ve çevresel yönetimin sürdürülebilirliğini kapsamaktadır. Ancak buradaki politik süreç yetersiz bir şekilde tanımlanmıştır. Gündem 21'in çıktıları belirsizdir ve farklı devletler tarafından farklı şekilde yorumlanmıştır. Yine süreçte sürdürülebilir kalkınmanın tanımlanması, çatısı ve ona ulaşmadaki araçlar tam olarak açıklanmamıştır.
- Sürdürülebilir kalkınmanın mekansal karakteristikleri nelerdir?: Sürdürülebilir kalkınmanın mekansal karakteristikleri oldukça ihmal edilmiş durumdadır. Çoğu kişi tarafından sürdürülebilir kalkınma yerel düzeyde katılımcılık şeklinde kabul edilmektedir. Fakat sürdürülebilir kalkınma gerçekten de yerel düzeyde midir? Yoksa mekânsal ölçekte değil midir? Örneğin farklı ülkelerdeki aynı ölçekteki mekânsal etkileşimler, uluslararası anlaşmalar, ulusal faaliyetlere baskı kurmaktadır. Daha yüksek seviyedeki mekânsal ölçeğin desteği olmadan yerel katılım verimli olabilir mi?
- Sürdürülebilir kalkınma politik yönlendirmelerden nasıl etkilenir?: Sürdürülebilir kalkınma yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde kararlı bir şekilde belirlenmiştir. Politik faktörler, kalkınmanın sürdürülebilirliğini ve bunun gelişmesi için gerekli olan çabalara nasıl katkıda bulunacaktır? Mevcut politik sistemler zenginlerin baskın olan etkilerini kolaylaştırır mı ve daha iyi

bir sürdürülebilir kalkınmaya doğru olan süreci engeller mi? Daha dengeli bir kalkınma yaklaşımı elde edilebilir mi?

- Sürdürülebilir kalkınma toplumsal değişiklik gerektirir mi veya buna yönlendirir mi?: Eğer sürdürülebilir kalkınma çoğu ülkede şu anki toplumsal yapıyla uyuşmayan görüşlere sahipse; bu doğal olarak kapitalizmle bağlantılı mıdır? Teknolojik merkezler veya katılımcı stratejiler sadece göz boyamaktadır ve niyetleri sadece mevcut durumu korumaktır. Bu yüzden kapitalist kazançlar güç ve zenginlik içerir.
- Mevcut teoriler sürdürülebilir kalkınmayı ne kadar iyi açıklayabilir?: Doğruluk (adalet) sürdürülebilir kalkınmanın kalbindedir. Mevcut ekonomik teoriler kuşaklararası çevresel haklara odaklanır. Bu teoriler bir ülkedeki mevcut kuşakları veya ülkeler arasındaki kuşakları dışarıda tutmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kuşak içi adalet, kalkınmanın ekonomik teorilerinin merkezindedir ve politik ekoloji teorisi ondan türemiştir. Ancak her iki teoride kuşaklararası çevresel hakları reddetmektedir.
- Var olan teoriler uygulama açısından ne şekilde daha uygun hale getirilebilir?: Eğer sürdürülebilir kalkınma kendi potansiyelini gerçekleştireceği yeni bir planlama çerçevesine dahil edilecekse bu çerçeve oluşturulurken çevresel boyutu da göz önüne almak gerekir. Şu anki yöntemler sürdürülebilir kalkınmayı ekonomik ve sosyal bir açıdan ele alıyorlar ve çevresel boyutu ekonomi ve sosyallik üzerindeki bir baskı olarak görüyorlar. Aksine çevresel boyutu gelişmeye entegre olmuş bir durum olarak ele almak gerekir. Yöntemleri planlayanlar var olan yöntemleri bir kenara bırakmak

istemeyeceği için yeni sürdürülebilir kalkınma yöntemleri eskileri ile uyumlu olmalıdır. Aslında planlayıcıların “uygulayarak öğrenme” tekniğini seçmesinin bir sebebi de var olan yöntemlerin pratikteki uyumsuzluğudur. Var olan teoriler bu noksanları gidermeye yönelik geliştirilebilirler mi? Ya da yeni bir durum ve hatta yeni bir teori gerekli midir?

Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili olarak küresel anlamdaki son yıllardaki önemli gelişmelerden birisi 20–22 Haziran 2012 tarihleri arasında Birleşmiş Milletler tarafından Rio de Janeiro’da düzenlenen Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20)’dır. Konferansta; sürdürülebilir kalkınma ile ilgili olarak daha önce yapılmış olan anlaşmalardan, konferanslardan, stratejilerden, taahhütlerden ve sözleşmelerden bahsedilmekte ve adı geçen her bir faaliyet ile ilgili alınmış kararların uygulanması gerekliliğine vurgu yapılmaktadır (İstedğimiz Gelecek, 2012: 4–8).

Konferans çıktıları arasında dikkati çeken temel hususlar şunlardır: Sürdürülebilir kalkınma somut ve acil eylemler gerektirmektedir. Sürdürülebilir kalkınma ancak toplumların, hükümetlerin, sivil toplumun ve özel sektörün geniş çaplı ittifakıyla ve bu grupların şu an ve gelecek nesiller için istediğimiz geleceği güvence altına almak adına birlikte çalışmalarıyla gerçekleştirilebilir (İstedğimiz Gelecek, 2012: 3). Yeşil ekonomi; sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve yoksulluğun ortadan kaldırılmasındaki en önemli araçlardan biridir. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için katı bir kurallar bütünü oluşturmak yerine, politika oluşturmak gereklidir (İstedğimiz Gelecek, 2012: 15).

2.1.3. Kırsal Kalkınma

Kırsal kalkınma kavramı XIX. yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. Kavram, uluslararası alandaki gelişmelere paralel olarak pek çok değişikliğe uğrayarak günümüze kadar gelmiştir (Tablo 4). 1960’larda “modernizasyon”, 1970’lerde “devlet müdahaleleri”, 1980’lerde “serbest pazar” ve 1990’larda “katılım ve yetkilendirme” şeklinde farklılaşmalar olmuştur. Diğer bir ifade ile gerek Türkiye’de gerekse dünyada 1960’lı yıllarda kırsal kalkınma, tarımsal verimin yükseltilmesi, tarımda modernizasyon ve kısmen de kırsal alanlarda altyapının iyileştirilmesi olarak anlaşılmaktaydı.

Özellikle 1980’li yıllardan sonra dünyada, kırsal kalkınma yaklaşımlarında değişimler yaşanmaktadır. Büyümeye dayalı politik öncelikler yerini, giderek toplumun tamamını kapsayan entegre kalkınma arayışlarına bırakmaktadır (Gülçubuk vd., 2011: 1). Büyüme yerine kalkınma, üretim yerine paylaşım, satış yerine pazarlama, ulusal ölçek yerine yerel kalkınma, homojen toplum yapısı yerine farklı toplum dinamikleri giderek ön plana çıkmaktadır (Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği [SÜRKAL], 2011).

Geray’a göre (1999a) kırsal kalkınma terimi çoğu kez köy kalkınması ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Ona göre kırsal kalkınma, “Kırsal alanlarda yaşayan insan topluluklarının toplumsal, ekonomik, kültürel açılardan yapısını değiştirecek biçimde üretim, gelir ve refah düzeylerinin geliştirilmesini, insan-toprak ilişkilerindeki dengesizliklerin giderilmesini, şehirsal alanlarda var olan fiziksel ve toplumsal altyapının kırsal alanda da yaratılmasını, tarımsal ürünlerin daha iyi değerlendirilmesini amaçlayan çok yönlü süreçleri, etkinlikleri ve örgütlenmeleri” ifade etmektedir (Geray, 1999a: 12).

Tablo 4. Ön plana çıkmış olan kırsal kalkınma yaklaşımları

Yaklaşımlar	Dönem	Yöntem
Geleneksel Kırsal Kalkınma	1960'lı yıllar	Tek boyutlu, katılımcı olmayan, yukarıdan-aşağı yönetişimi içeren, yerel bilgiye önem vermeyen
Entegre Kırsal Kalkınma	1970'li yıllardan günümüze	Çok boyutlu, sosyolojik boyuta önem veren, diğer sektörlerle eş zamanlı gelişen
Hızlı Kırsal Değerlendirme	1970–1980'lerden günümüze	Fayda-maliyet oranını dikkate alan, çabuk uygulanan, sosyal ve teknik bilimleri içeren, yerel bilgiye önem veren
Katılımcı Kırsal Değerlendirme	1980–1990	Yerel bilgiyi açığa çıkaran, çiftçileri proje üzerinde söz sahibi yapan, yeniliklerin benimsenmesi sürecine dayanan, sürdürülebilirliğe önem veren
Endojen Kırsal Kalkınma	1990 ve sonrası dönem	Çevrenin korunması ve sosyal sürdürülebilir sosyal kalkınmaya dayanan, küresel girdilerin yerel koşullara uyumunu benimseyen

(Kaynak: Köprülü, 2007: 38'ten değiştirilerek)

Türkiye'nin kırsal kalkınma politika ve uygulamaları da bu değişim sürecinden geçmiş; tavandan tabana ve masa başı yaklaşımlardan tabandan-tavana, süreç ve katılımcı kalkınma yaklaşımlarına dönüşmüştür (Gülçubuk vd., 2011: 1). Hatta 18 Nisan 2006 tarih 5488 sayılı Tarım Kanunu'nun 15. maddesinde "Bakanlık, kırsal alanlarda tarım ve tarım dışı istihdamın geliştirilmesi, gelirlerin artırılması ve farklılaştırılması, kadın ve genç nüfusun eğitim ve girişimcilik düzeyinin yükseltilmesine yönelik tedbirleri alır. Kırsal kalkınma program, proje ve faaliyetlerine ilişkin düzenlemeleri yapar ve kamu kuruluşları arasında koordinasyonu sağlar. Kırsal kalkınma program, proje ve faaliyetlerinde, katılımcılık, tabandan yukarı yaklaşım, yerel kapasitenin geliştirilmesi ve kurumsallaşması temel ilkelerdir. Kırsal yatırımların desteklenmesinde, köy ve diğer kırsal alanda yaşayan topluma istihdam sağlayıcı tarımsal ve tarım dışı ekonomik yatırımlara öncelik tanınır. Kırsal kalkınma destekleri çerçevesinde desteklenecek projeli yatırımlarda; hedef kitle ve yerel paydaşların katılımı, tabandan yukarı

yaklaşım, sürdürülebilirlik, uygun teknolojilerin kullanılması ve modern işletmecilik sistemlerinin yaygınlaştırılması ilkelerine uyulması esastır” denilmektedir (Resmi Gazete, 25 Nisan 2006: 9728–9730). Farklı bir çalışma ise kırsal kalkınma politikalarının toplumun gereksinimlerini gözetmesi gerektiğine vurgu yapmakta, “zorla kabul”den uzak durulmasına dikkat çekmekte ve toplumun, istediklerini elde etmediği takdirde bu gibi çalışmalara katılmayacağını belirtmektedir (DPT; 2000b: 2). Kırsal alanların kalkınma politikasına ilişkin yapılacak planlar da toplumun gereksinimleri göz önünde tutulmalı, zorla kabul ettirilmemelidir. Toplum, isteklerini elde etmedikçe kırsal alan kalkınma çalışmalarına katılmamaktadır (Araştırma ve Etütler Merkezi, 2012).

Kırsal kalkınma kavramı, Türkiye’de uzun süre tarım politikasının bir uzantısı olarak algılanmış ve tarımsal kalkınmanın merkezinde şekillendirilmiştir. 1980’li yıllara kadar tarımda modernizasyon ve devlet müdahaleleri kırsal kalkınma politikalarına hâkim olmuştur. Ancak son dönemlerde ve özellikle de Avrupa Birliği sürecinin bir yansıması olarak, kırsal kalkınmanın tanımı ile ilgili algılamının değiştiği ve tarım dışı temaların ağırlık kazandığı gözlemlenmektedir. Bu anlayışa paralel olarak, 9. Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporunda kırsal kalkınma, “Kırsal yerleşimlerde yaşayanların, insanca yaşam koşullarına erişim olanaklarının artması, kalkınma temelinde değişim taleplerinin desteklenmesi, bireylerin kendi öz güçlerini keşfetmesi ve ona dayanması, gelir dağılımında adaletin sağlanması, gelirlerinin artması, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşım oranının yükselmesi, doğal kaynakların korunarak kullanılması ve zenginliklerin kırsaldaki bireyin hayatına yansıması süreci” olarak tanımlanmıştır (DPT, 2006c: 12–13). Benzer bir vurguyla, Ulusal Kırsal Kalkınma Planı’na temel oluşturmak üzere 2006

yılında tamamlanan Kırsal Kalkınma Stratejisi'nde temel amaç, "yerel potansiyel ve kaynakların değerlendirilmesini, doğal ve kültürel varlıkların korunmasını esas alarak, kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının şehirselleşen alanlarla uyumlu olarak yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınması" olarak tanımlanmıştır (Dıraor, 2008: 2-3). Yine aynı belgede kırsal kalkınma; kırsal alanda, sürdürülebilir doğal kaynak kullanımını esas alarak, bir taraftan kırsal kesimin gelir düzeyinin ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi yoluyla gelişmişlik farklarının azaltılması amacına yönelik, diğer taraftan çevresel ve kültürel değerlerin korunmasını ve geliştirilmesini gözeterek, yerelde farklılaşan sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri, ihtiyaçları, potansiyelleri ve dinamikleri dikkate alarak çok sektörlü yaklaşımla planlanan faaliyetler bütünü olarak açıklanmıştır (DPT, 2006a: 3). Kırsal kalkınma kısaca, istihdam ve göç sorunlarını yerinde çözmeyi amaçlayan politikalardan oluşmaktadır.

Kırsal Kalkınma Politikaları Özel İhtisas Alt Komisyonu Raporu'na göre Türkiye'nin 2013 yılı için kırsal kalkınma vizyonu "Kırsal nüfusun yerinde istihdamını ve insanca yaşama koşullarına erişimini sağlamak için; kendi gücüne dayandığı, doğal ve kültürel varlıkları koruyarak yararlandığı, etkin, yaygın ve sürdürülebilir kalkınmanın bütünlük içeren katılımcı bir yaklaşımla gerçekleştirildiği bir Türkiye" şeklindedir. Bu vizyona ulaşma araçları olarak; kırsal kesimde gelir yaratan/gelir artıran; beşeri ve doğal kaynakların geliştirilmesini esas alan; yerel örgütlü davranışı ve katılımcılığı güçlendiren; kırsal kalkınmada ilgili merkezi ve yerel yönetim kuruluşlarının işbirliği ve koordinasyonunu azami düzeyde sağlayan ve sürekli kılan bütüncül program ve projelerin oluşturulması ve desteklenmesi benimsenmiştir (DPT, 2006c: 107-108). Projelerin başarılı olmasını etkileyen en önemli konulardan biri ise projelerin yerel imkan ve potansiyellere göre

hazırlanmasıdır. Projeler tasarlanmadan yeterli alan bilgisi için uygulama alanı uzmanlar tarafından ziyaret edilerek; yörenin imkanları ve yöre halkının taleplerine göre projenin son şekli verilmelidir (DPT, 2006c: 125).

Kırsal kalkınma planlanırken, bu alanların doğal kaynaklar, nüfus, ekonomik yapı, sosyal koşullar, ulaşım koşulları gibi şartlar açısından farklı oldukları göz önünde bulundurulmalıdır ve bu alanlara yönelik politikalar yerleşmelerin farklılıklarına uygun olarak planlanmalıdır (Marsden, 1999: 505–506). Planın başarılı olması için yerel durumu, şartları ve bölgenin tarihini göz önünde bulundurmalıdır. Kurumsal yaklaşım girişimi ile yapılmış olan büyük ölçekli projeler bazen başarısız olmuştur. Çünkü büyük ölçekli projeler, yerel şartlar dikkate alınmadan uygulanmıştır (Thompson and Warburton, 1985). Başarılı bir proje gerçekleştirmek için ilk önce yapılması gereken insanların kalkınma terimini kavraması ve kendilerine yardım etmek isteyenlerden uzak durmamasını sağlamaktır. Yerel topluluklar kendilerinin kalkınmaları gereğine inanmadıkça ve bunun için belirli bir çabayı göze almadıkça, dışarıdan destekleme ile kırsal kalkınma gerçekleştirilemez (Cengiz, 2003: 1). Yerel halka ihtiyaçlarının neler olduğu, nerede ve ne zaman kalkınma programlarını uygulayacaklarını belirleme fırsatı verilmelidir (Cengiz, 2003: 17). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme [UNDP]) tarafından Zimbabwe’de gerçekleştirilen “DEAP Süreci (District Environmental Action Planning Process)” bu açıklamayı destekler niteliktedir. DEAP Süreci sonunda sürdürülebilir kalkınma göstergelerinden biri olarak, etkin bir halk katılımının başarılı olduğu görülmüştür. DEAP, tabandan tavana olacak şekilde, toplum odaklı ve temelli eylem planlaması şeklinde geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Bu girişimin temel dayanak noktası yerel bilginin

değerli olduğu ve bu bilginin sürdürülebilir kalkınmayı doğrudan destekleyici olduğudur. Toplum temelli olan bu girişimlerin uzun vadeli başarı şansı mevcuttur (Smith, 1998: 91–92). DEAP Programı'nın temel ilke ve yöntemleri, sürdürülebilir gelişme göstergelerinin gelişiminde ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasında halkın etkin katılımını kolaylaştırmak için tasarlanmıştır. Programda kullanılan yöntemler şunlardır: Bilgi kaynağı olarak yerel bilgiye güvenmek; sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma girdilerini tanıdık terimlerle toplum tarafından kolayca anlaşılır hale getirmek ve kişilerin sorumluluk almalarını beklemekten ziyade, sürdürülebilir kalkınma ve bu kalkınmanın girdilerinin gerçekleşmesini sağlamak ve çıktıklarına ulaşmak için toplum temelli karar vermeyi güçlendirmek gereklidir (Smith, 1998: 92).

Kırsal kalkınma planlarında ayrıca, paydaş katılımı bileşenlerine “yerel bilgi” dâhil edilmelidir (Smith, 1998: 83). Kırsal halk, kendi hayatları ile ilgili birçok konuda bilgilidir ve bu yerel bilgi, pratik amaçlar için değerli ve zengindir (Özkaya vd., 1998: 34). Örneğin Doğu Usambra dağlık alanında yaşayan yerel halk, 63 farklı türdeki orman bitkisini tıbbî amaçlar için kullanmaktadır (Stocking and Perkin, 1999: 341). Nanda Devi Biyosfer Rezervi alanında ise köylüler tarafından 12 tür şifalı bitki yetiştirilmekte ve bu bitkilerin satışından, patates ve fasulye gibi geleneksel bitkilerin satışına göre çok daha fazla gelir elde edilmektedir (Silori and Badola, 2000: 277). Ekonomik ve sosyal kalkınma yerel potansiyeller harekete geçirildiği takdirde başarılı olur. Diğer kalkınma modellerine göre kırsal kalkınmanın en önemli avantajı kalkınmanın yerinde gerçekleşmesine yönelik çabalardır. Çünkü kırsal alanda başarılı bir şekilde gerçekleştirilen kalkınma çalışmaları paralel şekilde şehir hayatına yansıtacaktır.

Kırsal kalkınma konularında yapılacak olan çalışmalarda katılımcılığın dikkate alınması önem arz etmektedir. Başarılı bir kırsal kalkınma için yerel halk da dahil olmak üzere tüm paydaşların planlama sürecine dahil edilmesi gerekir. Çünkü planlar, yereldeki insanların kendi gücüne dayanarak gerçekleşecektir. Örneğin Halilbeyli Köyü'nde gerçekleştirilen kırsal kalkınmada, çiftçi katılımının sağlanması oldukça başarılı sonuçlar vermiştir. Bu çalışmada altı aylık kısa bir süre sonunda adı geçen köyde, her şeyi devletten beklemeyip çözüm üretme çabaları yerleşmiş, sorunlardan şikayet etmek yerine onları bireysel veya toplu olarak çözme azmi güçlenmiş, kadının rolü değişmiş, kadın hastalıklarında bilinçli davranış ve dengeli beslenme yayılmış, hem kadınlarda hem de erkeklerde girişimcilik ruhu artmıştır (Özkaya vd., 1998).

Uslu vd. (2004) tarafından kırsal kalkınma “Şehirselsel alanların dışında bulunan dezavantajlı yaşam ve çalışma ortamlarında, mevcut doğal kaynakların istismarına neden olmadan, uygulanabilirlik ve sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmek yoluyla, hayat standartlarının ve gelir düzeylerinin yükseltilmesi, refahın artırılması, bölgeler/yörelere/havzalar arasındaki gelişmişlik farklılığının kaldırılması, tarımsal yapının iyileştirilmesi, tarımsal üretimde kalite ve kantitenin artırılması, her ölçekten işleme sanayinin kurulması, en azından tarımsal üretimin sanayi ile entegre edilmesi, gıda güvenliği, işsizliğin azaltılması, sağlıksız bir göçün önlenmesi vs. amaçlarla, tarımsal kalkınmaya ilaveten kırsal alt yapı, tarımsal alt yapı, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, örgütlenme, barınma, ulaşım, haberleşme, istihdam, pazarlama, kırsal turizm, yöresel el sanatları vs. gibi sosyal, kültürel ve ekonomik alanlardaki mevcut yapılarda ihtiyaçların önceden belirlenmesi ve

belirlenen hususlarda yetersizliklerin giderilmesi-iyileştirilmesi için planlanan tüm geliştirici faaliyetlerdir” şeklinde tanımlanmıştır (Uslu, vd., 2004).

Kırsal kalkınma; sürdürülebilir kalkınmaya paralel olacak şekilde toplumsal, ekonomik ve kültürel boyutları olan bir süreçtir. Kırsal kalkınma faaliyetlerinde temel amaç, yerinde kalkınmanın sağlanması, şehir/kır arasındaki ekonomik ve sosyal dengesizliğinin, gelir ve yardım eşitsizliğinin önüne geçilmesi ve göç hareketlerinin düzenlenmesidir. Kırsal alanlarda planlanan kalkınma faaliyetleri ilk olarak bu alanlarda kalkınamamanın nedenleri üzerinde yoğunlaşmalı ve yerel halkın görüş ve ihtiyaçlarından yola çıkmalıdır.

Türkiye’de kırsal kalkınma ile ilgili süreç ve uygulamalarına genel olarak bakıldığında; planlı dönem öncesi önemli uygulamalardan birisi 1945 yılındaki Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’dur. Kanuna ana hatları ile bakıldığında: Geniş düzlüklerin bol olduğu yerlerde 5000 dönümden, düzlüklerin az olduğu yerlerde ise 2000 dönümden fazla toprağa sahip özel toprak sahiplerinin ellerindeki bu fazla topraklar kamulaştırılacaktı. Arazisi olmayan ya da yetmeyen çiftçilere ve çiftçilik yapmak isteyenlere aileleri ile birlikte geçimlerini sağlayacak ve iş kuvvetlerini değerlendirecek ölçüde toprak verilecek, toplu köylerde güzel ve sağlıklı evler kurulacaktı (İnce, 2006: 65).

1940 tarihinde kabul edilen Köy Enstitüleri Kanunu da kırsal alanların gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Kanuna göre tarım işlerine elverişli geniş arazisi bulunan köylerde veya onların hemen yakınlarında Köy Enstitüleri açılmıştır. Enstitülerin görevi sadece köy öğretmeni yetiştirmekle sınırlı kalmayıp, öğretmenle birlikte sağlık görevlileri, teknisyenler gibi meslek elemanları yetiştirmektir. Öğretmenler, köylülere hem örgün eğitim verecek hem de modern ve ilmi tarım

tekniklerini öğretecekti. Öğretmenler ayrıca gittiği yörelerde bilinmeyen tarım türlerini de köylülere öğretecekti (Aysal, 2005: 267).

Planlı dönemdeki (1963 ve sonrası) uygulamalara bakıldığında; farklı hükümet dönemlerinde köy gruplarını temel alan; örnekköy yaklaşımı, köykent yaklaşımı, merkez-köy yaklaşımı ve tarım-kent yaklaşımı adları altında köy yerleşimlerine yönelik kırsal kalkınma modelleri geliştirilmiştir (Çelik, 2005: 65). Bu modellerin ortak özelliği, köylere yönelik kamu ve altyapı hizmetlerinin belli merkezlerde toplanmasını sağlamaktır. Merkezköy yaklaşımı daha çok altyapı hizmetlerine odaklıyken; Köykent ve Tarımkent yaklaşımları ekonomik önlemleri ve yerel örgütlenmeleri de içeren yaklaşımlardır. Ancak Köykent ekonomik örgüt olarak kooperatifleri tercih ederken, Tarımkent ise köylülerin çiftçi birlikleri yoluyla örgütlenmesini öngörmektedir (Geray, 1999b: 85). Her bir model bir siyasi parti ile özdeşleşmiştir. Köykent yaklaşımı Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP), Tarımkent yaklaşımı Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin ve Merkezköy yaklaşımı Adalet Partisi'nin (AP) hazırladıkları ve uygulamak istedikleri modellerdi (Geray, 1999b: 85).

Örnekköy yaklaşımı, belirli bir özelliği olan köyün, çevresindeki kırsal yerleşmelere örnek olacak nitelikte kalkındırılması olarak tanımlanmaktadır. Örnekköy yaklaşımı 1963–1965 yılları arasında uygulanmıştır. Bu yaklaşımla, köye götürülen hizmetlerden çevre köylerin de yararlanmasını sağlamak ve başka köylere örnek olabilecek somut bir köy gelişme modeli ortaya koymak hedeflenmiştir. Model daha çok yerleşmelerin fiziki görünümünü değiştirmeyi ön plana almakta, sosyal ve ekonomik yapıdaki değişiklikleri göz ardı etmektedir (Çelik, 2005: 65–66). Modelin uygulanması için örnek köyler Ankara ve İstanbul'dan seçilmiş ve model

uygulanmıştır (Cengiz, 2003: 46). Örnek illerde yapılan çalışmalar sadece altyapı hizmetlerini kapsamış, yerel halkın katılımı ve sosyo-kültürel gelişimi ihmal edilmiştir. Sonuçta örnek köy yaklaşımı ile ulaşılmak istenen hedefler yakalanamamıştır (Cengiz, 2003: 46–47).

Tarımkent modeli, 1965 yılında, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (1969 yılında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin adı Milliyetçi Hareket Partisi olarak değiştirilmiştir) tarafından ortaya atılmış bir köy kalkındırma modelidir. Modelin amacı, modern zirai teknolojiye göre çalışan ve üreten tarım kentlerinin oluşturulması ve böylece köyler ile şehirler arasındaki refah ve imkan farklarının ortadan kaldırılmasıdır. Bu bağlamda hayat tarzları toprağa ve doğal şartlara bağımlı olan ve sayıları onbinleri bulan köyleri baz alacak Türkiye çapında yeniden yerleşme, iskan ve imar planları çerçevesinde yeni tarım kentleri oluşturulacaktır (Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Programı, 1965: 37). Modele göre bulunan bölgenin özelliklerine bağlı olarak 8–10 köy bir birim oluşturacak şekilde bir araya getirilmekte, bu köylerin merkezindeki köy tarım kenti yapılmaktadır. Sayıları 4000 kadar düşünülen tarım kentlerine devletin bütün olanaklarının götürülmesi ve bu yerlerin kültürel ve ekonomik gelişim merkezleri olması planlanmış olmasına rağmen; tarım kentleri düşüncesi günümüze kadar gerçekleşmemiştir (Çelik, 2005: 67).

III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda “Köy ihtiyaçlarının en az maliyetle ve tüme yaygın biçimde karşılanması; kırsal nüfusun milli pazar ve yaşantıyla bütünleşme sürecinin hızlandırılması ve yerleşim yapısının olumlu yönde etkilenmesindeki başlıca araç olarak ‘Merkez Köylerin’ oluşturulması” fikri yer almaktadır. Bu kapsamda Devlet Planlama Teşkilatı ilgili bakanlıklarla işbirliği

yapmış ve ilk tespitlere göre ülke çapında 7 bin dolaylarında merkez köyün oluşturulabileceği sonucuna ulaşmışlardır (DPT, 1972: 857). Merkez Köyler, ana alt yapı ve sosyal hizmetlerin toplanacağı yerler olarak planlanmıştır. Dağınık ve sayısal olarak çok olan kırsal yerleşimlere götürülen hizmetlerin maliyetleri yüksektir. Bu bağlamda sunulan hizmetlerden tüm köylü nüfusunun yararlanmasını sağlamak ve kırsal yerleşim düzenini geliştirmek için merkez köylerin oluşturulması fikri ortaya çıkmıştır (DPT, 1972: 864). Temel ilke olarak hizmet boyutuna ağırlık vermiş olan Merkez Köy yaklaşımında, köylerin ekonomik olarak kalkındırılması boyutu eksik kalmıştır (Çelik, 2005: 7).

IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise "Merkez Köyler" in yerine "Köykentler" gelmiştir. Köykentlerin merkez köylerden farkı, projenin basit ekonomik amaçların ötesinde sosyal içeriğin ağır bastığı bir toplumsal dönüşüm ve kalkınma projesi olmasıdır (Çalışkan, 1999: 3). Plana göre kırsal alanda toprak reformu, tarımda kooperatifleşme, tarımda devlet düzenlemesi ve desteği ile köylünün ekonomik ve toplumsal gelişmesi hedeflenmiştir. Bu hedeflere ulaşmak için "Altyapıların yoğunlaştığı, köylünün dağınık gücünün birleştirildiği, örgütlediği, tarımda sınaileştiği, tarımsal artığı üretken yatırımlara yönelttiği, geçimi için yeni iş alanları yarattığı ve kamu hizmeti ve örgütlenme merkezi biçiminde olan "Köykentler" gereklidir (DPT, 1978: 292).

Kırsal alanda gelişmeyi, olanakları ve yaşama düzeyleri bakımından köylü-kentli ayrımına son verir biçimde hızlandırmak üzere "Köykentler" kurulması yoluna gidilmiş ve böylece köylünün yerinde kalkınması ve kentleşmesi sağlanmak istenmiştir (DPT, 1978: 667). Köykentler, yeni yerleşim merkezleri olmaktan çok, etkin gelişme ve hizmet merkezleri olacaktır ve köykentler ile kooperatifleşme

arasında sıkı bir bağlantı kurulacaktır. Toprak reformu yörelerinde kooperatifleşme ile bağlantılı köykenlerin kurulmasına hız verilecek, topraklandırılan köylülerin köylerinin gerekli hizmetlerden, altyapılardan ve tarım teknolojilerinden ortaklaşa ve düşük maliyetle yararlanmalarına, gelir artışlarını ortaklaşa kurabilecekleri tarımsal sanayi ya da başka sanayi kuruluşlarına aktarmalarına olanak sağlanacaktır (DPT, 1978: 292).

1978 yılında iki pilot bölge belirlenerek Köyken Projesi uygulanmaya başlanmıştır. Bunlardan biri Orman Bakanlığı'na bağlı Bolu-Taşkesti, diğeri ise Köyışleri ve Kooperatifler Bakanlığı sorumluluğundaki Van-Özalp'tır. İki ayrı bakanlığın birbirinden bağımsız çalışması koordinasyonu engellemiştir. Taşkesti'deki uygulama hiçbir kuramsal çalışma yapılmadan hızlıca başlatılmış ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Özalp için düşünülen proje ise kuramsal tartışmaların gölgesinde kalmış ve yaşama geçirilememiştir. Mevcut iktidarın değışmesi neticesinde Köyken Projesi'nden vazgeçilmiştir (Çalışkan, 1999: 3).

VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda "Merkez Köyler" tekrar gündeme gelmiştir. Plana göre Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri öncelikli olmak üzere, kırsal alan yerleşim düzeninin planlanmasında, kırsal alan yerleşim gruplarına bir üst kademedede hizmet sunacak köy grup merkezleri "Merkez Köyler" olarak desteklenecektir (DPT, 1995: 176–177).

IX. Kalkınma Planı'na göre 2005 yılında kapatılan KHGM'nin iskanla ilgili görevleri Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na, köylere ilişkin diğeri görevleri ise İstanbul ve Kocaeli illerinde Büyükşehir belediyelerine, diğeri illerde ise il özel idarelerine devredilmiştir. Buna paralel olarak, 2005 ve 2006 yıllarında köy altyapılarının iyileştirilmesi amacıyla il özel idareleri ile mahalli idare birliklerine

doğrudan kaynak tahsis edilmiş ve Köylerin Altyapısını Destekleme Projesi (KÖYDES) uygulamaya konulmuştur (DPT, 2006b: 49). KHMG'nin kapatılması ile birlikte, bu müdürlüğün köylere ilişkin yol, içme suyu, köprü, toprak ve küçük su kaynaklarını geliştirme, kanalizasyon yapımı vb. bazı görevleri il özel idarelerine bırakılmış; KHGM'ce il özel idarelerine devir edilmiş görevlerin yerine getirilmesi için KÖYDES Projesi başlatılmıştır (Esen, 2011, 60).

Planlı dönem öncesi ve sonrasındaki kırsal kalkınma modelleri ve uygulamaları genel olarak değerlendirildiğinde; kırsal kalkınma modellerinin ve uygulamalarının hükümet değişiklikleri ile kesintiye uğradığı söylenebilir. Başibüyük'ün (2004) Türkiye'deki kalkınma modelleri ile ilgili tespiti de bu görüşü doğrulamaktadır. Başibüyük'e göre "Ülkemizdeki kalkınma modelleri siyasi içerikli olduğundan hem söylemler, hem de uygulamalar belirli kadrolar tarafından işlerlik kazanmakta, buna karşılık yönetim değişikliği ile birlikte uygulamadan kaldırılmaktadır" (Başibüyük, 2004:322). Araştırmacının bu konu ile ilgili verdiği örneğe bakıldığında; 2000 yılında dönemin başbakanı Bülent Ecevit tarafından pilot bölge olarak seçilen Ordu ili Mesudiye ilçesine bağlı 9 köyde (Çavdar yöresi) uygulamaya konulan Köykent Projesi, 2003 yılından itibaren durdurulmuştur (Başibüyük, 2004: 305–317). Başibüyük'e göre kalkınma yaklaşımlarında siyasi söylemler yerine ulusal çıkarlar ve ulusal potansiyel belirlenmeli, yatırımlar yasalar ile güvence altına alınmalıdır (Başibüyük, 2004: 322).

Türkiye'de kırsal alanda kalkınmanın sağlanmasında pek çok zorluk bulunmaktadır. Bu sorunların başında kırsal alanlardaki yerleşimlerin düzensiz oluşu, eğitim-sağlık-alt ve üst yapı gibi temel ihtiyaçlarda eksikliklerin varlığı, ülke arazisinin çoğunlukla yüksek ve engebeli alanlardan teşekkül etmesi gelmektedir.

Türkiye'deki kalkınma planlarının hemen hepsinde kırsal alanların ele alınmış olması, özellikle son yıllarda daha ayrıntılı olacak şekilde, bu problemlerin süregeldiğini göstermektedir. Ancak, geçmişte kır ve şehir arasındaki eşitsizliğin giderilmesi temelinde olan kırsal kalkınma, günümüzde ulusal kalkınmaya katkısı nedeni ile oldukça işlevsel bir rol kazanmıştır.

2.1.4. Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma

Kırsal bölgelerdeki ekonomik, toplumsal ve kültürel yapıların değişmesi sonucunda insanların yaşam standartlarının yükselmesi, fizikî çevre kalitesinin iyileşmesi ve bölge insanının refahının artması, bunlar sağlanırken diğer taraftan doğal kaynakların, çevrenin, tarihî ve doğal mirasın korunması olarak tanımlanabilir (Sezgin, 2007: 8–9). Sürdürülebilir kırsal kalkınma kısaca, kırsal sistemleri etkileyen çok boyutlu bir değişim sürecidir (Pugliese, 2001: 113).

Sürdürülebilir kalkınmaya paralel olacak şekilde sürdürülebilir kırsal kalkınmanın da üç bileşeni bulunmaktadır. Bunlar çevresel (ekolojik, fizik, biyolojik), sosyal (demografik, kültürel, kurumsal) ve ekonomik (gelir, finans, kâr) bileşenlerdir (Sezgin, 2007: 8–9). Doğal kaynak yönetiminde başarı sağlayabilmek için söz konusu bileşenlerin birbirini destekleyecek şekilde devreye sokulması ve birlikte güçlendirilmesi zorunludur (Tablo 5). Sayılan faktörlerden herhangi biri diğerinden daha az önemli değildir (Kanatlı, 2008: 303). Sürdürülebilir kırsal kalkınma ile birlikte doğal yapıyı onarmak, mevcut potansiyeli etkin kullanarak gelir artışını sağlamak, mevcut geçim kaynaklarını verimli hale getirmek, altyapı ve eğitim çalışmalarıyla birlikte ekonomik düzeyi yükselterek kaliteli üretim imkanı sağlamak ve kırsal alanlarda yaşam koşullarını iyileştirmek hedeflenmektedir (Mikaeili ve Memlük, 2013: 90).

Ekonomik büyüme, sosyal koşulların iyileştirilmesi ve doğal değerlerin korunması sürdürülebilir kırsal kalkınmanın eşit derecede önemli özellikleridir. Bu özellikler, katılımcı olacak şekilde ve yerel endojen kaynakların (çevre, işgücü, bilgi, üretim dokuları, tüketim ve iletişim vb.) kullanımına bağlı olarak aşağıdan yukarıya yaklaşımına göre teşvik edilmelidir. Sürdürülebilir kırsal topluluklar dışsal gelişmedeki değişimleri içselleştirebilmeli ve kabul edebilmelidir. Örneğin pazar, politika ve teknoloji fırsatlarını, kırsal özelliklerini ve çeşitliliğini artırmak için kullanılabilir (Pugliese, 2001: 113).

Tablo 5. Sürdürülebilir kırsal kalkınma bileşenleri ve bileşenlerin analizi için veri toplama yöntemleri

Sürdürülebilir kırsal kalkınma bileşenleri	Bileşenlerin analizi için veri toplama yöntemleri
Ekonomik potansiyeller -Gelir yaratıcı etkinliklerin saptanmasında	- Hedefe yönelik proje planlaması
Ekolojik potansiyeller - Doğal kaynakların belirlenmesinde	- Anahtar kişilerle görüşmeler, - Yarı yapılandırılmış görüşmeler, - Odak grup görüşmeleri
Sosyal kapital ve potansiyeller	- Havzada (köylerde, mezralarda vb. yürüyüşler) - Bireysel ve odak grup görüşme yöntemleri kullanarak tarım ve köy yerleşim haritaları çizimi - Zaman çizelgesi (tarihsel geçmiş) - Ürün ekilişleri tespiti ve maliyet girdi-çıkıtı grafiği
İzleme- Değerlendirme	- Zaman ve iş planları ile süreç dışarıdan bir ekip tarafından izlenir.

(Kaynak: Kanatlı, 2008: 305)

Dünya Bankası (World Bank); yoksulluk, açlık ve eşitsizliklerin sürekli artması nedeniyle 2003 yılında kırsal kalkınma stratejilerinde değişikliğe gitmiştir. Dünyada yoksul olarak değerlendirilen nüfusun % 75'inin kırsal alanlarda yaşaması ve yoksulluğun ağırlıklı olarak kırsal bir olgu olması; son 40 yılda gıda üretiminin artması ve küresel gıda üretiminin talepten daha hızlı büyümesine karşılık açlık ve kötü beslenme şartlarının devam etmekte olması; kırsal kalkınma ve yoksulluğun

azaltılması bağlamında küreselleşmenin, hem zorlukların gelişmesine katkı yapması hem de yeni fırsatlar sunması; yüksek kırsal doğum oranlarına rağmen kent merkezlerine devam eden kırsal göçün bir sonucu olarak 2000 ve 2030 yılları arasında dünyadaki net nüfus artışının kentsel alanlarda toplanacak olması; küresel iklim değişikliğine bağlı olarak kırsal doğal kaynaklardaki yetersizliğin büyümesi; bu olumsuz özelliklere karşılık moleküler biyoloji alanında devrim niteliğinde gelişmeler olması ve bu yeni teknolojinin artan gıda talebiyle başa çıkmaya yardımcı olabilecek olması ve yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin düşük maliyetlerle birlikte çiftçilerin gelişimine katkı sağlayacak olması Dünya Bankası'nın yeni bir kırsal kalkınma stratejisi arayışına girmesine neden olmuştur (Dünya Bankası, 2003: 6–8).

Dünya Bankası'na göre gelişmekte olan ülkelerin kırsal alanlarında şu özellikler bulunmaktadır:

- Kırsal topluluklar, şehirde yaşayanlardan bariz bir şekilde daha aşağıda olmayan bir yaşam standardı ve kalitesine sahiptirler.
- Kırsal topluluklar, orada yaşayanlara, gelirleri, statüleri, cinsiyetleri veya etnik kökenlerinden bağımsız olarak adil ekonomik fırsatlar sunar.
- Kırsal topluluklar; yaşamak ve çalışmak için canlı, sürdürülebilir ve çekici yerler olurlar. Kırsal alanlar ulusal kalkınmaya katkıda bulunurlar ve şehirsiz alanlara dinamik olarak bağlıdırlar.
- Kırsal alanlar devam eden ekonomik sosyal, kültürel, çevresel ve teknolojik değişikliğe adapte olurlar (Dünya Bankası, 2003: 16–17).

Dünya Bankası'nın bütüncül bir sürdürülebilir kırsal kalkınma yaklaşımı için belirlediği unsurlara bakıldığında:

- Sürdürülebilir kırsal kalkınma yoksulluk, sosyal eşitlik ve cinsiyet eşitliği, yerel ekonomik kalkınma ve doğal kaynak yönetimi için çok disiplinli ve çoğulcu yaklaşımlar gerektirir.
- Tarıma odaklanmak gerekir, ancak sürdürülebilir kırsal kalkınma için bu yeterli değildir. Entegre olan altyapı ve tarım teknolojileri, kurum ve kapasite geliştirme, tarım dışı istihdam yaratılması ve insan sermayesi gibi daha entegre yaklaşımlar gereklidir.
- Kırsal kalkınmada çözümler; katılım, güçlendirme ve kırsal yönetişime dayalı olmalıdır. Yukarıdan-aşağıya ve kapsayıcı olmayan önceki yaklaşımlardan vazgeçilmelidir.
- Kırsal kurumların gelişmeleri ve onların kapasitelerini geliştirmeleri uzun vadeli çaba gerektirir.
- Pilot uygulama ve deneme arzu edilendir, ancak tekrarlanabilirlik hedef olmalıdır (Dünya Bankası, 2003: 17).

Herşeyi dışardan bekleyen, kaynaklarının ve gücünün farkında olmayan toplumların kendi kendine kalkınması ve sorunlarına çözüm bulması mümkün değildir (Gülçubuk vd., 2011: 14). Kırsal kalkınmada toplum dinamiklerini aktif hale getirmek ve kalkınmanın sürükleyici gücü olarak rol almasına katkıda bulunmak, Gülçubuk ve diğerlerinin Moseley'den aktardıkları gibi, aşağıdaki temel parametrelerin sağlanmasıyla gerçekleşebilir. Bu parametreler:

- Kalıcılık: Kısa süreli değil canlı, dinamik bir toplumsal yapı sağlanmalıdır.
- Sürdürülebilirlik: Mevcut kaynakları en iyi biçimde kullanarak süreklilik sağlanmalıdır.

- Ekonomi: Üretim ve kalite artırılmalı, yeni istihdam alanları açılabilmesi, pazarlama için örgütlenme sağlanmalı ve yaratılan katma değerden kırsal alandakilerin daha çok yararlanması sağlanmalıdır.
- Sosyal: İnsan ilişkileri canlı ve dinamik hale getirilmeli ve farklı toplum nitelikleri dikkate alınmalıdır.
- Kültürel: Yaşam kalitesini ve toplumsal bilinç düzeyini artırıcı yaklaşımlar benimsenmelidir.
- Uzun-dönemli: Sadece 1–2 yılı dikkate alan yaklaşımlar değil, uzun vadeli hedefleri dikkate alan politikalar benimsenmelidir.
- İyileşmiş yaşam koşulları: Sadece maddi varlığa dayalı kalkınma değil, sosyo-kültürel yaşam kalitesini de dikkate alan yaklaşımlar benimsenmelidir.
- Süreç: Farklı faaliyetler arasında (Örneğin eğitim ile girişimcilik faaliyetleri gibi) ilişki kurulmalı ve bunların sürekliliği sağlanmalıdır.
- Bütünsellik: Kırsal kalkınma bütün yaş gruplarını, cinsiyet dengeli yaklaşımı ve farklı sosyal grupları da kapsamalıdır.
- Topluluk: Kırsal alanda yaşayanların ve çalışanların çıkarları ön plana alınmalıdır. Yerel düzeyde insanların karşılıklı çözüm arayışlarına giriştiği, sosyal değerlerin paylaşıldığı ve ilişkilerin güçlendirildiği bir toplum yapısının oluşturulması kırsal kalkınmada kolaylaştırıcı ve canlandırıcı bir rol oynayabilir (Gülçubuk vd., 2011: 14-15).

2.1.5. Dağlık Alan

Dağlık alanların dünya ölçeğinde standart bir tanımlaması bulunmamaktadır. Literatür taraması sırasında ulaşılan dağ tanımlarına bakıldığında; dağların iki boyutta ele alındığı görülmektedir. Bunlar bilimsel ve hukuksal dağ tanımlamalarıdır.

Blyth vd. (2002), coğrafyacıların, dağ ile dağ olmayan ortamları ayırt etmeye çalıştıklarını; ancak çoğunun bir dağı neyin oluşturduğu üzerine ortak algısının bunun ölçülebilir bir tanım olmadığını belirtmişlerdir (Blyth et al., 2002: 74). Funnell ve Parish (2001) bunun cevaplanması gereken anahtar soru olduğunu belirtmekte ve sorunun basitliğine vurgu yapmakta; ancak “Dağın küresel olarak kabul edilen tanımına ulaşmak mümkün mü?” şeklindeki bu basit soruya cevap aramaktadırlar (Funnell and Parish, 2001: 3). Rudaz, dağ araştırmacılarının karşılaştığı en önemli zorluk olarak, onların çalışmalarındaki amacı tanımlamalarındaki zorluk olduğunu belirtmiştir (Rudaz, 2009: 48). Funnell ve Parish’in (2001: 3) Peattie’den aktardıkları gibi, dağ peyzajının belirlenmesinde 3 koşul etkilidir:

- Dağlar etkileyici olmalıdır.
- Dağlar benzersizliğe sahip olmalıdır.
- Dağlar, onların gölgesinde yaşayan insanların hayal gücünün içine girmelidir.

Ülkeler genellikle kendi politikaları ekseninde dağlık alanlarını tanımlamış ve bu tanımlamada ana kriter olarak “yükseltiyi” kullanmışlardır (Funnell and Parish, 2001: 6). Ancak, kanunların, yükselti yanında başka kriterleri de göz önüne aldığı ülkeler mevcuttur. Örneğin, ekilebilir toprakların azlığı, yamaç eğimi ve diğer topografik ve sosyo-ekonomik özellikleri içeren tanımlamalar bulunmaktadır (Price, 2010b: 21) . Ancak eldeki araştırmanın gerçekleştiği Türkiye’de, kanunlar bazında, diğer bir ifade ile hukuksal anlamda bir dağ tanımlaması bulunmamaktadır (Yuntdağı Model Projesi, 2010: 17). Türkiye’de, dağların resmi bir tanımına sadece AB’ye uyum çerçevesinde hazırlanmış olan Katılım Öncesi Mali Araç (Instrument for Pre-Accession Rural Development [IPARD]) programında rastlanılmıştır. Temel amacı; AB Ortak Tarım Politikası ile ilgili müktesebatın uygulanmasına ve aday ülkelerde

tarım sektörü ve kırsal alanlarla ilgili bazı önceliklere ve sorunların çözümüne katkıda bulunmak için hazırlanmış bir program olan IPARD'ın (Can, 2007: 63) Türkiye'deki uygulamaları kapsamında kabul edilmiş olan dağlık alan tanımı şu şekildedir: Dağlık alanlar; 1000 metre rakımdan yüksek ya da rakımı 500–1000 metre arasında eğimi ise %17'den fazla olan alanlardır (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 2012: 170). Aynı program belgesi içerisinde, yukarıdaki tanıma ek olarak, dağlık alan tanımının yapılması için 21 Haziran 2007 tarihinde bir çalışma toplantısının yapıldığından bahsedilmektedir. Bu çalışma toplantısına; Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bünyesindeki ilgili genel müdürlüklerden, Çevre ve Orman Bakanlığı'ndan, Devlet Planlama Teşkilatı'ndan ve Türkiye İstatistik Kurumu'ndan teknik ve idari personelin katılımı sağlanmıştır. Toplantıda, Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından yapılan değerlendirme şu şekildedir: Türkiye'de, %12'den fazla eğime sahip alanlar tarımda makine kullanımı için uygun değildir; bu yüzden Türkiye'nin toplam yüzölçümünün %45'i tarımda makine kullanımı için uygun değildir ve Türkiye'nin %56'sı 1000 metrenin üstündedir (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 2012: 349). Çevre ve Orman Bakanlığı'nın dağ tanımı tespitini, sadece eğim değerleri ve makineli tarım yapılabilecek alanlar üzerinden yapmış olması düşündürücüdür.

Türkiye ile ilişkili olan bilimsel dağ tanımlamalarına bakıldığında; Türkiye'den, Hoşgören (2000) dağları, “Kısa mesafeler dâhilinde büyük yükselti farkları içeren, genellikle dar ve derin vadilerle yarılmış, yamaç eğimlerinin yüksek değerde ve devamlı olduğu yüksek sahalar” olarak tanımlamıştır. Gönençgil ise içinde ova, plâto gibi alçak ve az eğimli alanların bulunabildiği çevresine göre belirli bir yükseltiye sahip, tek ve sıra dağlar şeklinde olan alanları “dağlık alan” olarak

açıklamıştır (Aktaran: Alışkan, 2006: 3). Tunçdilek (1985), yükselti ve eğim değerlerini birlikte ele alarak, nisbi yükseltisi 600 metreyi geçen ve eğim değerlerinin %400'den fazla olan alanların dağ olarak tanımlanabileceğini ifade etmiştir. İzbırak (1978) ise “Çevresine göre bir kabartı durumunda bulunan inişli çıkışlı bir yer biçimi; diğer bir ifade ile dağ adı altında türlü iniş çıkışları, kabartı ve çukurları bulunan, çevresindeki alçak yerlere doğru bir etekle sona eren yer kabarıklıklarıdır” şeklinde tanımlamıştır.

Türkiye’de kabul edilmiş bir dağ tanımlamasının olmayışı, daha önce de değinildiği gibi araştırma sürecini ve araştırma alanının tespitini etkilemiştir. Ancak dağlık alanları sadece fiziksel bir varlık olarak ele almak doğru değildir; onların sosyal anlamlarına da bakmak gereklidir (Funnell and Parish, 2001: 371).

Price (2010a), dağlık alan tanımlaması başlıklı çalışmasında, Avrupa ülkelerindeki dağlık alan tanımlamaları ile ilgili kriterleri açıklamıştır (Tablo 6). Tablo 6 incelendiğinde 19 Avrupa ülkesindeki dağ tanımlama kriterleri görülmektedir. Ülkeler arası ortak bir tanımlama ya da kriter yoktur. Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Avrupa’da da yükselti faktörü, dağ tanımlamasında en çok başvurulan faktör olmuştur. Yükselti dikkati alınırken, daha çok jeolojik ve jeomorfolojik faktörlerin önemini işaret eden dik yamaçların veya engebeli arazinin varlığına önem verilmektedir. Ancak plâto sahalarında bu özellikler tam olarak gerçeği yansıtmayabilir (Funnell and Parish, 2001: 6).

Avrupa ülkeleri arasında dağ tanımlaması yapılırken kullanılan yükselti basamakları arasında önemli farklılıklar mevcuttur. Örneğin Belçika’da 300 metre ve üstü dağlık alan olarak tanımlanırken; İspanya’da 1000 metre ve üstü dağlık alan olarak tanımlanmaktadır. Yükselti basamaklarında yer alan bu farklılığın ülkelerin

arazilerinin yapısı ile ilişkili olduğu açıktır. Çünkü Belçika, Polonya ve Ukrayna gibi ülke arazilerinin sade olduğu yerlerde dağlık alan tanımlanmasında kullanılan yükselti kuşaklarının deniz seviyesine daha yakın olduğu; buna karşılık arızalı topografyaya sahip Yunanistan, Slovenya ve Avusturya gibi ülkelerde ise yükselti kuşaklarının deniz seviyesinden oldukça yüksekte olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Avrupa ülkelerinde dağlık alanları tanımlama kriterleri

Ülke	Minimum yükselti (metre)	Diğer kriter
Almanya	700	İklimsel zorluklar
Arnavutluk	650	
Avusturya	700	Ayrıca, eğim % 20'den fazla ise 500 metre olan alanlar
Belçika	300	
Bulgaristan	600	Ayrıca, eğim değeri 12°'den fazla olan alanlar
Çek Cum.	700	
Fransa	Ortalama- 700 Vosges - 600 Akdeniz- 800	%80'den fazlası %20 eğime sahip olan bölgeler
Hırvatistan	650	
İspanya	1000	Ayrıca, eğimin %20'den fazla olduğu ve yükseltinin 400 metre üstünde olduğu alanlar
İtalya	600	
Macaristan	600	Ayrıca, ortalama eğimin %10-20'den fazla olduğu 400 metre üstündeki alanlar
Norveç	600	
Polonya	350	Ayrıca, yerel belediye arazisinin %50'den fazlasının tarım alanı olan bölgeler
Romanya	600	20°'den fazla eğime sahip alanlar
Portekiz	Tejo nehri kuzeyi 700 - Tejo nehri güneyi 800	%25'ten fazla eğimi olan alanlar
Slovakya	600	Ayrıca, eğimin 7°'den fazla olduğu yerlerde 500 metre
Slovenya	700	Ayrıca, tarım arazisinin yarısından fazlasının %15 eğimi olduğu yerlerde 500 m.
Ukrayna	400	Ayrıca, tarımsal arazi ve iklim koşullarına bağlı kısıtlara göre
Yunanistan	800	Ayrıca, eğim %16'dan fazla ise 600 m. Eğim %20'den fazla ise 600 m. ve altı

(Kaynak: Nordic Centre for Spatial Development [NORDREGIO], 2004: 150, Popescu and Petrisor, 2010: 81; Price, M., 2010a: 27, içinde EEA Report)

Yine Avrupa Birliği'ne üye ülkelere bakıldığında, bu ülkeler, dağların tanımını yapmak yerine, onlara “dağ politikaları”nda yer vermektedirler. Örneğin

Avusturya, Almanya ve İspanya’da, dağ politikaları çok sektörlü gelişime yöneliktir. Adı geçen ülkeler dağlık alanlarında tarıma verilen önemi terk etmeye başlamış, dağ politikalarının kapsamlarını genişletmiştir. Dağ politikaları genellikle ekonomik kalkınma (çoğunlukla turizm), altyapı ve çevre ile ilgili konulara odaklıdır (NORDREGIO, 2004: X).

Blyth vd. (2002) çalışmalarında dağlık alanları şu şekilde belirtmişlerdir:

- a. Yükseltinin 4500 m. üzerinde olduğu alanlar,
- b. Yükseltinin 3500–4500 m. arasında olduğu alanlar,
- c. Yükseltinin 2500–3500 m. arasında olduğu alanlar,
- d. Yükseltinin 1500–2500 m. arasında olduğu ve eğimin 2^0 derece ve üzerinde olduğu alanlar,
- e. Yükseltinin 1000–1500 m. arasında olduğu ve eğimin 5^0 derece ve üzerinde veya yerel yükselti farkının 7 km.lik yarıçapı olan bir alanda 300 m.den fazla olduğu alanlar,
- f. Yükseltinin 300–1000 m. arasında olduğu ve yerel yükselti farkının 7 km.lik yarıçapı olan bir alanda 300 m.den fazla olduğu alanlar,
- g. Dağlarla çevrili olmasına rağmen, 25 km’den daha az bir alan kaplayan izole iç havzalar ve platolar, yukarıdaki a-f kriterlerini kendileri karşılamaz (Blyth et al., 2002: 74).

Blyth vd. tarafından kullanılan bu sınıflama sistemi, İsviçre Kalkınma İşbirliği’nin (Swiss Development Cooperation) desteği ile Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)-Dünya Koruma İzleme Merkezi (World Conservation Monitoring Centre [WCMC]) tarafından, yükseklik ve eğim kombinasyonuna bağlı olarak dağlık bölgelerin tanımlanması için geliştirilmiştir (Anonim, 2011).

Tanımlamalar yapılırken ayrıca dikkat edilen önemli bir husus ise tarımsal faaliyettir. Kırsal Kalkınma İçin Avrupa Tarım Fonu tarafından Avrupa Birliği için yapılan tanıma göre “Ödenek almak için arazinin kullanılması konusunda önemli derecede sınırlılıkların olduğu; yükselti, zorlu iklim koşulları ve buna bağlı bitkilerin yetişme mevsiminin kısa sürdüğü; daha düşük yükseltide olan ancak çok dik yamaçlar yüzünden makine kullanımının olmadığı veya pahalı özel ekipman kullanımını gerektiren yerler” dağlık alan olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma ek olarak 62. paralelin kuzeyinde olan ve bu alana komşu bölgelerde dağlık alan sayılmıştır (European Council, 1999: 89; Price, 2010b: 26). Dağlık alan tanımlamasında, Avrupa’nın güneyinden kuzeyine doğru yükselti sınırı düşüş göstermektedir. Sınırın düşüşe geçmesi tarımsal verimlilik ile ilişkilidir. 62. paralelden sonrasının tamamı ile dağlık alanlara dâhil edilmesinin nedeni de bitkilerin gelişme mevsiminin kısa sürmesinden kaynaklanmaktadır. Avrupa, büyük ölçüde tarım bağlamındaki çeşitli politikaları için dağ tanımlamasını belirlemiştir. Ancak, tanımlar arasında tutarlılık yoktur (Price, 2010b: 26). Funnell ve Parish’te, dağlık alanlar için geliştirilen politikaların Avrupa Birliği’nin anahtar role sahip Ortak Tarım Politikası ile yakından bağlantılı olduğunu belirtmiştir (Funnell and Parish, 2001: 353).

Dağlık alanların tanımı kadar, bu alanların araştırma alanı olarak popüler hale geldikten sonra; hangi konular temelinde araştırmalara yön verdiği de önemlidir. Kreutzman (2006) çalışmasında dağlık alan araştırmalarında değinilen başlıca konuları şu şekilde özetlemiştir:

- Nüfus dinamiği ve hareketliliği: Dağlık alanlardaki nüfus gelişimi sadece doğurganlık ve ölüm oranları ile anlaşılmaz. Dağ içi ve dağ dışı

hareketlilikler bu nüfus sürecine katkıda bulunurlar. Mevsimsel veya yıllık ekonomik hareketlilikler bunda önemlidir.

- Arazi kullanımı ve arazi örtüsü değişimi: Dağlık alanlarda erişilebilirlik açısından kaynakların yetersiz oluşu, toplumlar için rekabet yaratır. Yaygın olan şeylerin kaybı ve işlenebilir topraklar üzerindeki bölgesel ayrılıklar, temel kaynakların verimsiz üretim yöntemleri ile yapılmasına yol açar.
- Dağlık çevrelerde hayatta kalma stratejileri: Temel yiyecek ihtiyaçlarının sağlanmasına yönelik uygulamalar tasvir edilmektedir.
- Marjinal grupların azalan hakları: Kısıtlı kaynaklar üzerinde rekabet edilmesi konusu; toplum malının kamulaştırılması veya kaybedilmesi şeklinde vurgulanabilir. Yerel halkın mal haklarından yoksun bırakılması; geleneksel hakları üzerindeki kontrollerini de kaybettirir.
- Kaynak yönetimi ve enerji sağlama: Dış aktörler doğal kaynak potansiyelleri konusunda yarış halindedir. Örneğin kereste malzemesi üretimi veya baraj yaparak enerji üretme ve satma.
- Rekabetin öncelikli kaynağı olarak su: Yüksek dağlık alandaki bölgeler için su hem bir kaynak hem bir problemdir. Dışarıdan gelip dağlık alanlarda ekonomik projeler yapanların yerel halka hiçbir katkıları yoktur (Kreutzman, 2006: 52–54).

2.1.6. Dağlık Alanlarda Sürdürülebilir Kalkınma

Dağlık alanlar; önemlerinin anlaşılmasını takiben, toplantılar, işbirlikleri, topluluklar ve anlaşmalar şeklinde bölgesel ve küresel ölçekte gündemde yer almaya başlamıştır (Tablo 7). Dağlık alanların küresel bilim gündeminde yer alması 1971 yılında Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations

Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO]) tarafından başlatılan İnsan ve Biyosfer Programı (Man and the Biosphere Programme [MAB]) ile olmuştur. Bu programla ilişkili olarak UNESCO tarafından, 1973 yılında, “İnsan Aktivitelerinin Dağlık Alanlara Etkisi” isimli proje gerçekleştirilmiştir (Funnell ve Parish, 2001: 342; Messerli, 2012: 57–58). Ancak dağlık alanlar ile ilgili uluslararası anlaşmaların veya işbirliklerinin tarihçesi çok eskilere gitmemektedir (Tablo 8). 1992 yılında Birleşmiş Milletler tarafından Brezilya’nın Rio şehrinde düzenlenen Çevre ve Kalkınma Konferansı dağlık alanlar için dönüm noktası olmuştur.

Tablo 7. Dağlık alanlarda, bilim ve politikaya ilişkin bölgesel işbirlikleri

Yıl	Yer	Düzenleme	Üyeler- Ana aktiviteler
1983	Katmandu	Entegre Dağ Gelişimi İçin Uluslararası Merkez (International Centre for Integrated Mountain Development [ICIMOD])	Üye ülkeler: Afganistan, Bangladeş, Bhutan, Çin, Hindistan, Myanmar, Nepal ve Pakistan
1986	Addis Ababa	Afrika Dağ Birliği (African Mountain Association)	Konferanslar: Etiyopya 1986, Fas 1990, Kenya, 1993, Madagaskar 1997, Lesotho 2000, Tanzania 2002
1991	Santiago	And Dağ Birliği (Andean Mountain Association)	Konferanslar: Şili 1991, Bolivya 1995, Ekvador 1998, Venezuela 2001, Arjantin 2004
1992	Lima	And Ekobölgesi için Sürdürülebilir Kalkınma Konsorsiyumu (Consortium for Sustainable Development of the Andean Ecoregion [CONDESAN])	Sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, uluslar arası araştırma merkezleri ve diğerlerini içeren 175 üye
1995	Nairobi	Afrika Dağ Girişimi, Doğu Afrika Ekobölge Programı (African Highlands Initiative, East Africa Ecoregional Program[AHI])	Üye ülkeler: Kenya, Uganda, Tanzania, Madagaskar, Etiyopya
2000	Bişkek	Orta Asya Üniversitesi (University of Central Asia [UCA])	Üye ülkeler: Tacikistan, Kırgızistan, Kazakistan
Sözleşmeler			
1991	Salzburg	Alp Sözleşmesi (1995 yılında yürürlüğe girmiştir)	Üye ülkeler: Avusturya, Fransa, Almanya, İtalya, Liechtenstein, İsviçre ve Avrupa Birliği
2001	Kiev	Karpat Sözleşmesi (2006) yılında yürürlüğe girmiştir)	Üye ülkeler: Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Romanya, Sırbistan, Slovakya, Ukrayna

(Kaynak: Messerli, 2012’den değiştirilerek)

Rio Konferansı'nın temel dokümanlarından biri olan Gündem 21; sosyal ve ekonomik boyutlar, kalkınma için gereken kaynakların korunması ve yönetilmesi, konu ile ilgili başlıca grupların rollerinin güçlendirilmesi ve uygulama araçları bölümlerinden oluşan ve sürdürülebilir kalkınmanın her aşamasına ilişkin amaç, hedef ve stratejileri ortaya koyan bir eylem planıdır (Yıkılmaz, 2011: 18).

Tablo 8. Dağların küresel politik gündemdeki yerleri

Yıl	Yer	Etkinlik	Yorumlar-Anahtar referanslar
1992	Rio de Janerio	Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED)	Gündem 21, Bölüm 13 Hassas Ekosistemlerin Yönetimi-Sürdürülebilir Dağ Gelişimi (United Nations 1992)
		Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC)	Hükümetler arası iklim değişikliği paneli
		Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (UNCBD)	
1995	Lima	Dağ forumunun kurulması	Çeşitli kurumlar ev sahipliği yapmıştır. Şu anda CONDESAN'ın ev sahipliğinde.
1997	New York	Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun bir özel oturumunda Gündem 21'in uygulanmasının gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi	
1998	New York	Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 53. Oturumu-Uluslararası Dağ Yılı (2002) için Yönetim kurulu kararı-53/24 sayılı	11 Aralık 2001 tarihinde Uluslararası Dağ Yılı'nın resmi açılış töreni vardır. 2003 yılından itibaren 11 Aralık gününün Uluslararası Dağ Günü olması resmîyet kazanmıştır.
2000	New York	Milenyum Ekosistem Değerlendirmesi	
2002	Roma	Havza Yönetimi ve Sürdürülebilir Dağ Gelişimi	Politika ve bilim için tüm kıtada konferanslar
2002	Johannesburg	Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi	Birleşmiş Milletler Rio +10 konferansı; Dağ Ortaklığının kurulması
2002	Bişkek	Bişkek Küresel Dağ Zirvesi (BGMS)	Rio +10 Bişkek Konferansı
2002	New York	Uluslararası Dağ Yılı	Dağ biliminin ve politikasının buluşması
2003	York	Uluslararası Dağ Yılı	
2010		Uluslararası Dağ Yılı	
2011		Uluslararası Dağ Yılı	

(Kaynak: Messerli, 2012, değiştirilerek)

Konferansta Gündem 21, Bölüm 13 “Hassas Ekosistemlerin Yönetimi - Sürdürülebilir Dağ Gelişimi” anlaşması yapılmış; böylece dağlar ilk kez küresel sahneye taşınmış ve bu plan dünya uluslarının çoğunun devlet veya hükümet başkanları tarafından onaylanmıştır (Price, 2004b: 1; Debarbieux and Price, 2012, 8; Maselli, 2012: 64). Bölüm 13 başlığı altında; dağlık bölgeler; çevresel tehditlere karşı hassas olduklarından ve hassas ekosistem içerdiklerinden, sert iklim şartlarından, politik ve ekonomik konularda izole olmalarından dolayı özel ilgi almıştır (United Nations, 1992). Yine dağlık alanlardaki doğal kaynaklarda meydana gelen olumsuz yöndeki değişikliklerin sadece lokal etkileri yoktur. Örneğin yüksek yayla çiftçilerinin ormanları yok etmesi, alçak ova çiftçilerinin sellerle karşılaşmasına neden olmaktadır (BMÇKK, 1991: 28). Günümüz dünyasında artık çevre sorunları ülke sınırları ile sınırlı değildir.

Bölüm 13’te, dağlara ilk kez, küresel iklim değişikliği, çölleşme, ormansızlaşma ve benzeri çevre ve kalkınma konularında, küresel tartışmalarda bir öncelik tanınmıştır. Gündem 21 isimli “Hassas Ekosistemlerin Yönetimi - Sürdürülebilir Dağ Gelişimi” planı iki program alanı içermektedir. Bunlar:

1. Dağ ekosistemlerinin sürdürülebilir kalkınması ve ekolojisi hakkındaki bilginin geliştirilmesidir. Bunun sağlanması için
 - Değişik toprak çeşitlerini, ormanları, su kullanımını, ürünleri, bitkileri ve hayvan kaynaklarını araştırmak,
 - Dağlık ekosistemlerin çevresel değerlendirilmesi ve entegre yönetimi için bilgi sistemleri ve veri tabanı oluşturmak,
 - Yerel toplumların katılımı ile beraber ekolojik bilginin artırılması,
 - Dağlık konularla ilgili olarak insanlar arasındaki iletişim ağını güçlendirmek,

- Kırılgan dağlık ekosistemlerin korunması için bölgesel çabaların koordinasyonunu geliştirmek,
 - Dağlık ekosistemlerdeki çevresel risklerin ve doğal felaketlerin değerlendirilmesi için bilgileri geliştirmek gereklidir.
2. Entegre havza gelişiminin ve alternatif fırsatların teşvik edilmesi veya desteklenmesidir. Bunun sağlanması için
- 2000 yılı itibari ile dağlık alanlardan beslenen havzalarda uygun arazi kullanımı planlaması ve yönetimini geliştirmek,
 - Sürdürülebilir gelir getiren aktiviteleri teşvik etmek, altyapıyı geliştirmek ve yerel toplumların geçim kaynaklarını korumaya yönelik hizmetler sunmak,
 - Doğal afetlerin etkilerini telâfi etmek veya azaltmak için teknik ve kurumsal düzenlemelerin geliştirilmesi gereklidir (Carroll-Foster and Pun, 1993: 148; Price, 2004b: 2).

1992 yılı dağlar için dönüm noktası gibi olmuştur. Çünkü dünya karalar yüzeyinin yaklaşık ¼'ünü oluşturmasına rağmen, bu anlaşmaya kadar dağların önemi yeterince anlaşılmamıştır (Maselli, 2012: 65). Dağlık alanlarda sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk kez burada kullanılmıştır. Ancak birçok belgede geçmesine ve birçok toplantının amacı olmasına karşılık, özel olarak hiçbir zaman tanımı yapılmamıştır (Price and Messerli, 2002: 8).

Dağlık alanlar ve bu alanların sürdürülebilir kalkınması ile ilgili olarak bölgesel işbirlikleri de mevcuttur. Bu işbirliklerinden birisi "ICIMOD"tur. 1983 yılında kurulmuş olan ICIMOD, Hindukuş-Himalaya dağlık bölgesindeki 8 ülkeye (Afganistan, Bangladeş, Bhutan, Çin, Hindistan, Myanmar, Nepal ve Pakistan) ve küresel dağ toplumlarına hizmet vermekte olan bağımsız bir "Dağ Öğrenme ve Bilgi

Merkezi'dir. Katmandu-Nepal merkezli kurulmuş olan ICIMOD, Himalaya bölgesi insanına ve çevresine daha iyi bir gelecek sağlamak için bölgesel üye ülkeleri ve ortak kurumları bir araya getirmektedir. ICIMOD'un faaliyetleri Avusturya, Danimarka, Almanya, Hollanda, Norveç, İsviçre hükümetleri ve bölgesel üye ülkelerin hükümetleri tarafından desteklenmektedir. Merkezin temel amacı; ekonomik ve çevresel duyarlı olacak şekilde dağ ekosisteminin gelişimini teşvik etmek ve dağ nüfusunun yaşam standartlarını iyileştirmektir (ICIMOD, 2006: II). ICIMOD'un faaliyetleri sadece Himalaya Bölgesi'nde odaklı değildir ve gerçekleştirdiği değişik faaliyetlerle dünyadaki dağlık bölgelere ilgi çekmiştir. Panel, çalıştay, konferans, toplantı ve proje gibi farklı alanlara yönelik birçok çalışmaya önderlik yapmıştır. Bununla beraber kitap ve broşür gibi kaynaklarla da yukarıda sayılan faaliyetlerini yazılı olarak desteklemiştir. Dağlık alanlarda sürdürülebilir kalkınma ile ilgili ulaşılan ilk sempozyum yine bu Merkez tarafından 10–14 Eylül 1990 tarihleri arasında Nepal'de yapılmıştır. "Dağlık arazi kullanımının mekansal ve ekolojik organizasyonu, dağlık bölgelerdeki ekonomik kalkınma sırasında oluşan çevresel bozulma, kalkınmada devletin ve sivil toplum örgütlerinin girişimleri ve kalkınma girişimlerine çiftçilerin katılımları" olmak üzere 4 temaya odaklanmış olan bu sempozyuma altmıştan fazla katılımcı iştirak etmiştir (Zimmerer, 1991: 233–234).

Dağlık alanlar ile ilgili olarak diğer bir bölgesel gelişme 1995 yılında yaşanmıştır. Avrupa Birliği'ne üye ülkeler, sahip oldukları dağlık alanları daha iyi kullanmak ve bu faaliyetler esnasında ülkelerarası işbirliği sağlamak amacıyla 1995 yılında "Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı" nı kabul etmişlerdir. Şartı kabul eden üye ülkelere bazı sorumluluklar yükleyen metnin temel amacı, dağlık bölgelerin idaresi,

kalkındırılması, korunması ve sınır oluşturan dağlık bölgelerin birbirleriyle aynı muamele görmesinin sağlanmasıdır (Bakırcı, 2005: 298–299).

Dağlık alanlarla ilgili diğer önemli bir kuruluş ise Dağ Araştırma Girişimi (The Mountain Research Initiative [MRI])’dir. MRI, Uluslararası Jeosfer-Biyosfer Programı (The International Geosphere-Biosphere Programme [IGBP]), Küresel Çevre Değişikliği Uluslararası İnsan Boyutları Programı (The International Human Dimensions Programme on Global Environmental Change [IHDP]) ve Küresel Karasal Gözlem Sistemi’nin (The Global Terrestrial Observing System [GTOS]) ortak çabaları sonucunda 2001 yılında faaliyetlerine başlamıştır. MRI’nın temel hedefleri, dağlık bölgelerin yanı sıra dağ kaynaklarına bağımlı ova alanları için dağlık alanlardaki küresel çevresel değişimlerin nedenlerinin tespiti için stratejiler geliştirmek ve dağlık bölgeler için sürdürülebilir kaynak yönetimi politikalarının geliştirilmesine yardımcı olmaktır (Reasoner et al., 2004: XII).

1998 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 130 ülkenin de desteği ile 2002 yılının Uluslararası Dağlar Yılı olacağını ilan etmiş (Mountain Agenda, 2000: 4) ve “We are all mountain people” (Hepimiz dağ insanıyız) cümlesini dağlar yılının sloganı yapmıştır. Diouf’un belirttiği gibi insanoğlu dağlara bağlıdır ve onlar tarafından etkilenir (Diouf, 2002: 4). BM Genel Kurulu dağlar yılı ile ilgili olarak şu beyanda bulunmuştur: “Uluslararası Dağlar Yılı’nın amacı, dağlardaki ve alçak sahalardaki toplumların, dağlık alanların korunmasını ve sürdürülebilir kalkınmasını teşvik ederek, refahını sağlamaktır. Uluslararası Dağlar Yılı’nın diğer bir amacı ise dağlık yaşam alanlarının korunmasında ve dağ toplumlarının yaşam standartlarının geliştirilmesindeki güçlükler hakkında farkındalığı artırmaktır” (Beniston, 2003: 6).

Uluslararası Dağlar Yılı, dağlık alanlara ilişkin farkındalık uyandırmada eşsiz bir fırsat olmuştur. Uluslararası Dağlar Yılı olan 2002 yılında Birleşmiş Milletler ve birçok hükümet, çeşitli olaylar ve yayınlar aracılığı ile dağlık alanlarda yaşayan insanların önemini duyurulmasına yönelik organizasyonlar gerçekleştirmiştir. Medyada, posta pullarında, gazetelerde, dergilerde, radyolarda, televizyonlarda ve internette dağlarla alâkalı konular işlenmiş; birçok rapor ve kitap yayınlanmıştır (Price, 2004b: 7). Uluslararası Dağlar Yılı'na 77 ülkeden katılım gerçeklemiştir. Katılımcı ülkelerden birisi de Türkiye'dir (Hofer ve McGuire, 2003: 81). Orman Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Uluslararası Dağlar Yılı münasebetiyle 25–27 Haziran 2002 tarihleri arasında Kastamonu-Ilgaz Dağı'nda Türkiye Dağları I. Ulusal Sempozyumu'nu düzenlemiştir. Yine, Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından organize edilen “Türkiye Dağ Yönetimi ve Planlaması” Hazırlık Çalıştayı 15 – 16 Eylül 2004 tarihlerinde Bolu Orman Bölge Müdürlüğü tesislerinde gerçekleştirilmiştir. Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından düzenlenen her iki etkinliğin sonuçları şunlardır:

- Dağlık bölgelerin sorunları geçmişte göz ardı edilmiş, plansız ve kontrolsüz gelişmeler dağlık ekosistemleri olumsuz etkilemiştir.
- Ülkede, dağ yönetim planlaması başlatılmalı, işbirlikçi ve entegre yaklaşıma dayalı kapsamlı “Ulusal Dağ Programı” ve “Ulusal Dağ Politikası” hazırlanmalı ve acil önlemler alınmalıdır.
- “Dağ Alanları Yönetimi Ulusal Komitesi”nin oluşturulmalı ve yetki, sorumluluk ve görevleri yasal mevzuatla belirlenmelidir.
- Eğitim ve öğretim kurumlarının ders programlarında dağ konuları yer almalıdır.

- Dağ yönetimi konularında FAO ve diğer bölgesel ve uluslararası süreçlerle olan ilginin artırılarak devam ettirilmesi gereklidir (Çalıştay Raporu, 2004; Yuntdağı Model Projesi, 2010: 4).

Yine 2002 yılı içerisinde, Johannesburg’da yapılan Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nde, ilgili ülkeler ve kuruluşlar arasında koordinasyon ve işbirliğini kolaylaştırmak için FAO’nun önderliğinde “Dağ Bölgelerinde Sürdürülebilir Gelişim için Uluslararası Ortaklık (Dağ Ortaklığı)” kurulmuştur. Dağ Ortaklığı; hükümetlerin, sivil toplum örgütlerinin vb. paydaşların yer aldığı uluslararası gönüllü bir ortaklık şeklinde gelişmiştir. Günümüzde, bu ortaklığın üye sayısı 209’a kadar yükselmiştir. Bu üyelere 50’si ulusal hükümet, 16’sı hükümetler arası organizasyon ve 143’ü ise farklı organizasyonlardır (Dağ Ortaklığı Yönetimi ve Stratejisi, 2013).

2002 yılının sonlarına doğru Ekim ayında ise Bişkek Küresel Dağ Zirvesi yapılmıştır (Debarbieux and Price, 2012: 8). Bu zirve, UNEP’in desteği ile Kırgızistan tarafından organize edilmiştir. Zirveye 60 farklı ülkeden olmak üzere 600 delege katılmıştır. Zirvenin önemli çıktılarında birisi Bişkek Dağı Platformu (The Bishkek Mountain Platform) olmuştur. Bu beyan (Bişkek Dağı Platformu), zirveye katılan katılımcıların ve kurumların temsilcileri tarafından hazırlanmış ve Kırgızistan Hükümeti tarafından Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’na değerlendirilmesi için iletilmiştir. Beyanın amacı, dağ insanların geçim kaynaklarının iyileştirilmesi, dağ ekosistemlerinin korunması ve dağ kaynaklarının daha akılcı kullanılması konularında hükümetlere ve diğerlerine rehberlik sağlamaktır (Hurni, 2003: 86).

Dağlık alanlarda sürdürülebilir kalkınma konusunda FAO birçok noktada öncü rol oynamıştır. FAO; doğal kaynak yönetimi, gıda güvenliği ve geçim

kaynaklarına odaklanan ve sürdürülebilir kalkınmanın sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarına dikkati çeken ve bu konuda lider rol oynayan bir kurum olmuştur. Örneğin, Birleşmiş Milletler tarafından 1992 yılında yapılan Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda Gündem 21 Bölüm 13 (Hassas Ekosistemlerin Yönetimi: Sürdürülebilir Dağ Geliştirme) için görev yöneticisi tayin edildi ve 2002 Uluslararası Dağlar Yılı'nın Lider Temsilcisi olmuştur. FAO ayrıca Dağ Ortaklığı Sekreterliği'ne ev sahipliği yapmaktadır ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 2003'ten itibaren de 11 Aralık Uluslararası Dağ Günü'nün gözetilmesine önderlik edecektir (Ceci and Hofer, 2009: 93).

Dağlık alanlarda sürdürülebilir kalkınmanın önceliklerinin ne olacağı konusu ve bunun nasıl ölçüleceği konusu basit değildir. Price ve Kim (1999), 30 Avrupa ülkesinin devlet, sivil toplum kuruluşları ve bilimsel kuruluşları çalışanlarından bir grup ile yaptıkları araştırmalarında, dağlık alanlarda sürdürülebilir kalkınmanın tanımlanmasını, tespit edilmesini ve göstergelerini incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, tüm katılımcılar, çevresel değişkenleri sosyo-politik ve ekonomik değişkenlere göre daha önemli olarak algıladığını belirtmiştir. Katılımcılar ayrıca, iki sosyo-politik değişkeni de çok önemli olarak değerlendirmiştir. Bunlar dağ topluluklarının güçlendirilmesi ve eğitim ile koruma ve kalkınma konularındaki eğitim ihtiyaçlarıdır. Ancak katılımcıların cevapları, çalıştıkları kurumlara ve ülkelerin kıta içerisinde bulunan konumlarına göre önemli değişiklik göstermektedir (Price and Kim, 1999). Buna benzer çalışmalardaki ortak sonuç ise ekolojik, ekonomik ve sosyal göstergeler aracılığı ile sürdürülebilirliğin ölçülebilir olmasıdır (Price, 2004b: 5). Ancak, sürdürülebilir dağ kalkınma göstergeleri olarak, çalışılacak

bölgeye uygun, ölçülebilir, kullanılabilir, kolay anlaşılabilir ve anlamlı veriler olmak zorundadır (Price and Messerli, 2002: 9; Price, 2004b: 6).

Dağlık alanlarda sürdürülebilir kalkınma konusunda atılmış olan güncel adımlardan birisi ise 2010 yılında Perth Koleji Dağ Araştırmaları Merkezi'nin (Centre for Mountain Studies–CMS– at Perth College) Dağ Araştırma Girişimi (Mountain Research Initiative) ile birlikte İskoçya'nın Perth şehrinde organize ettiği “Küresel Değişim ve Dünya Dağları- II (Global Change and the World's Mountains-II)” isimli uluslararası konferanstır. Bu konferansın birincisi yine CMS tarafından 2005 yılında Perth Koleji'nde gerçekleştirilmiştir. Birinci konferans Avrupa Birliği 6. Çerçeve Programı tarafından finanse edilen ve UNESCO tarafından da desteklenen “Küresel Değişim ve Dağ Bölgeleri (Global Change and Mountain Regions [GLOCHAMORE])” isimli projenin amaçlarından biri olarak gerçekleşmiştir. Bu konferansa proje ortakları başta olmak üzere 41 farklı ülkeden 210 kişi katılmıştır. GLOCHAMORE projesinin temel amacı; dağlık bölgelerdeki küresel değişimlerin nedenlerini ve etkilerini açıklamak ve bu konu ile ilgili strateji belirlemektir (GLOCHAMORE, 2006).

II. konferans, dünyanın farklı bölgelerindeki 60 ülkeden 450 araştırmacının katılımı ile gerçekleşmiştir. Konferanstaki bildiriler analiz edildiğinde disiplinler arası araştırmaların giderek arttığı görülmüştür. Ancak araştırmaların çoğu hala çevresel değişimi etkileyen faktörlere ve ekolojik sistemler arasındaki etkileşimlere odaklıdır. Özellikle iklim değişimi ve bu değişimin dağlık alanlara olan etkisi üzerine birçok araştırma bulunmaktadır. Araştırmaların küçük bir yüzdesi ise sosyal sistemleri ve sosyal ve ekolojik sistemler arasındaki etkileşimleri bulmaya

çalışmakta; toprak mülkiyeti, toprak, su vb. değişkenler ile ilgili hukuki ve siyasal konular sınırlı sayıda sunulmuştur (Gurung et al., 2012: 47-52).

Sürdürülebilirliğin tek bir kalıbı bulunmamaktadır. Çünkü hem ekonomik sistemler hem de ekolojik şartlar bölge/ülkeler arasında büyük farklılıklar göstermektedir. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma yerelin potansiyelleri göz önüne alınarak gerçekleştirilmelidir.

Dağlık alanların sürdürülebilir kalkınması için yapılması gereken temel husus, bu alanların yerelde sahip olduğu varlıklara bağlı olarak, dağlık bölgelerin ekonomilerinin çeşitlendirilmesinden geçmektedir. Çünkü dağlık alanlar genellikle tek tip arazi kullanımının yaygın olduğu mekânlardır ve bu alanlarda genellikle tarımsal faaliyetler veya hayvancılık ön plandadır. Aslında dağlar; tarımsal ürün çeşitliliği, organik tarım ürünleri, doğal kaynaklar, temiz çevre, yaylalar, doğal güzellikler, tarihî ve kültürel varlıklar gibi önemli potansiyellere sahip mekânlardır. Bu bağlamda yerel halkı, tarım ve hayvancılık dışı faaliyetlere yönlendirme önem arz etmektedir. Dağlık alana yönelik yeni iş olanakları yaratmak ve bunları geliştirmek gereklidir. IPARD programında belirtildiği üzere, Türkiye’de kırsal faaliyetlerin çeşitlendirilmesi tedbiri kapsamında, kadınlar tarafından sunulan ve zor koşullardaki dağlık alanlarda uygulanan projelere; dağlık alanlarda ya da kadınların ve genç çiftçilerin sorumluluğunda başlatılacak veya onaylanmış bir yerel kalkınma stratejisi çerçevesinde sunulan ve önerilen çeşitlendirme projelerine ve su ürünleri projeleri ile ilgili olarak dağlık alanlarda başlatılan projelere ve kadınların sorumluluğunda yürütülen projelere öncelik tanınacaktır. Ayrıca proje başvurularında ve değerlendirmelerinde dağlık alanlarda veya orman köylerinde yaşayanlara öncelikler verilmektedir (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 2012).

Dağlık alanlarda sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için yerel halkın sosyal ve ekonomik açıdan kalkınmalarına katkı sağlarken çevrenin de sürdürülebilirliğine dikkat etmek gerekir. Dağlık alanlardaki hedef kitle yerel halktır. Bu bağlamda yerel halkı dikkate alan çalışmalar önem arz eder. Alan dışında planlanmış olan ve alanın kullanıcılarını gözetmeyen projelerin hem çevre hem de yerel halk için başarılı olması zordur. Çünkü dağlık alana dışarıdan gelen yatırımların ve yatırımcıların önceliği doğal çevre değildir. Dış kaynaklı ekonomik projeler, kendi kar-zarar maliyetleri döngüsünde alana yatırımlar yapmaktadır. Denge, zarar yönünde ağır basmaya başladığında uygulamadan vazgeçilmektedir. Kreutzman (2006), suyu rekabetin öncelikli kaynağı olarak görmekte ve tatlı su potansiyelinin fazla olduğu yüksek dağlık alanlar için suyun hem bir kaynak hem bir problem olduğunu belirtmekte; dışarıdan gelip dağlık alanlarda su kapsamında ekonomik proje yapanların yerel halka hiçbir katkıları olmadığını ifade etmektedir.

Yapılacak faaliyetlerde yerel nüfusun, aktif olarak politikalara ve bu politikaların oluşum sürecine katkı sağlaması, kendi yaşamları üzerinde karar verme süreçlerine katılmaları, bu alanlarda yapılması düşünülen faaliyetlerin kabul görmesinde daha etkin olacaktır. Kısaca özetlendiğinde, dağlık alanlara yönelik planlanan faaliyetlerin masa başında değil, yerel koşulları dikkate alacak biçimde, yerelde yapılması gereklidir. Çünkü sürdürülebilirlik, süreklilik ve kalıcılık arz eder.

2.2. İlgili Literatürün Değerlendirilmesi

Araştırma sahası ve konusu ile ilgili literatür taranmış ve ulaşılan kaynaklar incelenmiştir. Araştırma sahası ile ilgili literatürün taranması sonucunda ulaşılan kaynakların; araştırma sahası hakkında genel bilgiler verdiği görülmüştür. Bu çalışmalar genellikle belli konulara (iklim, bitki örtüsü, yerleşme vb.) odaklı olan

çalışmalardır. Araştırma konusu ile ilgili literatür incelendiğinde ise konunun küresel anlamda oldukça popüler olduğu ve birçok çalışmaya yön verdiği tespit edilmiştir.

2.2.1. Araştırma Sahası ile İlgili Literatürün Değerlendirilmesi

Literatür incelendiğinde; çalışma alanı olarak seçilen Madra Dağı'na yönelik sürdürülebilir kalkınmayı konu edinen çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu durum araştırma konusunun özgünlüğü açısından önemlidir. Literatürde Madra Dağı'nın jeomorfolojik (Cürebal, 2003) ve hidrografik özelliklerini (Cürebal, 2004) ve bitki topluluklarını ve özelliklerini (Sönmez, 1996; Sütgibi, 2003; Satıl vd., 2008; Akgöz, 2009; Yılmaz, 2009; Solbaş, 2011) konu edinen çalışmalar mevcuttur. Yine alandaki yayla yerleşmelerinden bazılarının fonksiyonları (Sözer, 1990; Köse, 1997) ve turistik potansiyelleri (Emekli, 2003) de çalışılmıştır. Çetin (2003) ise çalışma alanının Kozak yöresine ait olan kısmında doğal ortam-ekonomik faaliyet ilişkisini ele almıştır.

2.2.2. Araştırma Konusu ile İlgili Literatürün Değerlendirilmesi

Araştırma alanına yönelik çalışmalar sınırlı olmasına rağmen; sürdürülebilir kalkınma ve dağlık bölgelerde sürdürülebilir kalkınma konularındaki literatür oldukça geniştir. Araştırma konusu Türkiye'de daha çok kırsal kalkınma çalışmalarında yer almıştır. Araştırma konusu ile ilgili Türkiye'den birkaç örneğe bakıldığında:

Özkaya vd. (1998), araştırma-uygulama çalışması ile Türkiye'de ilk defa "katılımcı kırsal değerlendirme" yaklaşımını kullanarak İzmir İli Kemalpaşa İlçesi'nin Halilbeyli Köyü'nde kırsal kalkınmayı engelleyen etkenleri üreticilerle birlikte araştırmış, eşzamanlı olarak üreticilerce alınan kararlar kendileri tarafından hayata geçirilmiştir.

Sürdürülebilir kalkınma konusuna, Türkiye’de, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan kalkınma planlarında da (özellikle 1990’lı yıllardan sonra) dikkat çekilmeye başlanmıştır. 2000 yılı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu’na göre “Doğal üretim kaynaklarının korunarak-geliştirilerek verimli kılınmasını, kalkınma ile doğal kaynak dengesinin gözetilmesini, kalkınma süreçlerinde doğal ve çevresel değerlerin korunmasını, kalkınmanın ve doğal kaynakların yararlarının gelecek kuşaklara aktarılmasını ve insanın istikrarlı gelir ve yaşam güvencesinin sağlanmasını öngören bir yaklaşım olarak her kesim tarafından paylaşılan “sürdürülebilirlik” ve “sürdürülebilir kalkınma” kavramı, en az şehirsel toplum kadar kırsal toplum için de temel bir gelişme anlayışı niteliği taşımaktadır (DPT, 2000b: 3; AREM, 2012)” ifadesine vurgu yapılarak kırsal alanlarda sürdürülebilir kalkınmaya dikkat çekilmiştir.

Esengün vd. (2002) çalışmalarında dağlık ve ormanlık alanlarda kırsal turizm faaliyeti ve sürdürülebilir kırsal kalkınmayı araştırmıştır. Onlara göre turizm açısından önemli bir potansiyele sahip olan kırsal yerleşim birimlerinde dağ, yayla veya eko-turizm gibi faaliyetlerin gelişimi, orta veya uzun vadede bu yörelerin sorunlarının çözümünde ve kalkındırılmasında aktif rol oynayabilir. Önemli olan turizme açılan bu yörelerde eskiden var olan bitkisel üretim, hayvancılık ve ormancılık gibi tarımsal faaliyetleri terk etmeyerek, bununla birlikte o yöreye has el sanatları, mimarî tarz ve kültürel yapının bozulmadan korunmasıdır. Turizm, kırsal alanlarda tarımsal faaliyetin alternatifi değil, aksine tamamlayıcısı konumunda olmalıdır.

Beşen (2006), Düzce ili Cumayeri ilçesi Avlıyan Havzası örneğinde, sürdürülebilir kırsal kalkınmayı çalışmıştır. Araştırmacı, bölgenin doğal kaynaklar

açısından zengin olmasına karşın, bu kaynakların sürdürülebilir kullanımından uzak olması nedeniyle bu sahayı çalışma alanı olarak seçtiğini açıklamıştır.

Kısakürek (2006), Kahramanmaraş Çimen Dağı örneğinde dağlık alan yönetim planlamasını çalışmıştır. Araştırmacı, öncelikle araştırma alanının doğal, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını belirlemiş, daha sonra doğal verileri hassaslık, doğallık ve nadirlik gibi ekolojik değerlendirme kriterleri ile ilişkilendirmiştir. Sonraki aşamada bu kriterleri sayısallaştırmış ve coğrafi bilgi sistemleri ortamında değerlendirmiştir. Değerlendirme sonucunda Çimen Dağı'nın koruma niteliği durumunun ortaya koymuş ve alan için Çekirdek Bölge (Mutlak Koruma), Geçiş (Tampon) Bölge ve Gelişme Bölgesi belirlemiştir.

Sezgin (2007) "Başdere Havzası Kırsalının Kalkınma Potansiyelleri" konulu çalışmasında Sarıveliler ilçesi ve Sarıveliler'e bağlı bir kasaba ile 13 köyü kapsayan ve Başdere Havzası olarak tanımlanan alandaki sosyo-ekonomik ve fizikî sorunları, bölge dışına göç vermesindeki etkenleri, tarım, hayvancılık ve turizm gibi kalkınma potansiyellerini yerinde yapılan anket, mülakat ve gözlemlerle çok yönlü olarak ele almıştır.

Baki (2008) tez çalışmasında Kars ilinin ekonomik kaynaklarının, özellikle de turizm potansiyelinin, ilin sürdürülebilir kalkınmasında bir faktör olup olmadığını belirlemeye çalışmıştır. Baki'ye göre il, ekonomik kalkınma konusunda potansiyel vaat eden inanç turizmi, kış turizmi ve ekoturizm olanaklarına sahiptir.

Dağlık bölgelerin sürdürülebilir kalkınması Türkiye'de ve yurtdışında birçok projeye de konu olmuştur. Örneğin; Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi'nde bölgedeki dağlık yapı ve buna bağlı zengin kültürel ve doğal miras, projenin güçlü yanlarından biri olarak ifade edilmiş; buna karşılık alandaki kış şartlarının ağırlığı,

zor iklim koşulları, bölgenin doğal, kültürel değerlerinin tanıtılmasındaki yetersizliklerin sebep olduğu gelir düşüklüğü, erozyon, ormansızlaşma, kırsal alanda hayvancılıktan kaynaklanan hava, su ve toprak kirliliğinin yarattığı ciddi sorunlar ise bölgenin zayıf yönleri olarak belirtilmiştir. Alanda bölgesel kalkınmanın sağlanması, kültür ve tabiat varlıklarının korunup gelecek nesillere aktarılabilmesi için alanın sürdürülebilir kalkınma ilkeleri çerçevesinde kalkınmasının sağlanması amacı sonucu Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi (YHGP) ortaya çıkmıştır (Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği, 2013).

Sivas Erzincan Kalkınma Projesi'nde ise her iki ilin kırsal kesimde yaşayan halkın, bitkisel ve hayvansal üretimlerinin artırılması temel hedeftir. Gelirin artmasıyla birlikte kırsal göçün önlenmesi, tarım alanları ve doğal kaynakların korunmasını sağlamak yolu ile kırsal fakirliği sürdürülebilir şekilde ortadan kaldırmak amaçlanmıştır (Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2013).

Çevre ve Orman Bakanlığı ile FAO arasında ortaklaşa yürütülen proje ise Yuntdağı'nda gerçekleştirilmiştir. "Dağlık Alanlardaki Yerleşim Yerlerinin Sosyal ve Ekonomik Durumlarının İyileştirilmesi ve Katılımcılığın Geliştirilmesi-Yuntdağı Modeli Projesi" ile Yuntdağı'ndaki köy yerleşmelerinin, ekonomik ve sosyal durumlarının iyileştirilmesi ve bu bağlamda bir model geliştirilerek bu modelin Türkiye'deki başka bölgelerde de başarı ile uygulanabilmesi hedeflenmiştir (Şimşek, 2010; Uyanık, 2010). FAO Uluslararası Danışmanı Crzysztof Komornicki, çok boyutlu olan projenin temel amacının, dağ köylerinde yaşayan insanların burada kendilerini mutlu hissetmelerini sağlamak, sosyal alışkanlıklardan yemek çeşitliliğine kadar kültürlerini korumalarına ve dağdaki doğal yaşamın dengeli biçimde sürmesine katkıda bulunmak olduğunu belirtmiştir (Anonim, 2010).

Projenin en önemli özelliği yerel halkın ve ilgili kurum ve kuruluş temsilcilerinin katılımı proje faaliyetlerinin gerçekleştirilecek olmasıdır. Projede, Manisa İl Özel İdaresi, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, DPT, Orman İşleri Müdürlüğü ve DSİ gibi çok sayıda kurum ve kuruluş, koordinasyon içinde birbirlerini desteklemiştir. Yerel halkın ihtiyaç analizi (yerel halk projede neyi uygulamak ister, hangi alanlarda destek ister) yapıldıktan sonra proje faaliyetleri hayata geçirilmiştir. Proje uygulamalarına ilişkin olarak alınan her türlü karar ve uygulamada, projenin çekirdek paydaşları olan yerel halk ile görüşülmüş; onların öncelik ve tercihleri dikkate alınmıştır. 24 ay sürmüş olan projede, dağlık alanlardaki yerleşimlerin refahının iyileştirilmesine katkıda bulunmak ve sürdürülebilir dağ yönetimi konusunda çok disiplinli ve çok sektörlü yaklaşımları tanıtmak ve dağ yönetimi planlaması için genel bir çerçeve oluşturmak amaçlanmıştır.

Tez çalışması kapsamında, Yuntdağı'nda gerçekleştirilmiş olan bu projenin çıktılarının yerinde görülmesi amacıyla 31 Mayıs 2011 tarihinde, saha çalışması yapılmıştır. Yuntdağı köylerinin sürdürülebilir kalkınmasına destek sağlamak ve bu alandaki toplulukların refah düzeyinin iyileştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilmiş olan projenin hedef kitle tarafından nasıl algılandığının anlaşılması için ilk olarak projenin gerçekleştirildiği köylerden olan Türkmen Köyü ziyaret edilmiş ve pilot bölge olarak seçilmiş bu köyde görüşmeler gerçekleştirilmiştir (Foto 3 ve 4).

Görüşmeler esnasında proje sürecinin nasıl geliştiği ve proje sırasında neler yapıldığı üzerinde durulmuştur. Ayrıca yöre halkının projeye bakış açısı değerlendirilmiş ve katılımcılıklarının düzeyi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Fotoğraf 3. Türkmen Köyü'ndeki görüşme

Fotoğraf 4. Türkmen Köyü'ndeki proje evi

Yöre halkı projenin köylerinde gerçekleştirilmesinden oldukça memnundur. Kendilerinin öneri ve önceliklerinin dikkate alınması ve geçimlerine olumlu katkı yapması, yöre halkının projeyi sahiplenmelerini sağlamıştır. Örneğin proje ekibi tarafından köylülere arıcılık ve tavşan üretimi önerileri getirilmiş; ancak köylüler deneyimleri olmayan bu faaliyetlere sıcak bakmamışlardır (Mehmet Gürcan, kişisel görüşme, Mayıs 2011; Murat Şahin, kişisel görüşme, Mayıs 2011). Ortak çözüm arayışı sonucunda bağcılık ve hayvancılık faaliyetlerinde karar kılınmıştır.

Türkmen köyü ziyaretinin ardından projede görev almış kişilerle görüşülmüştür. İl Çevre ve Orman Müdürlüğü'nde çalışmakta olan proje pilot uygulamaları koordinatörü M. İbrahim Çolak ile görüşülerek projenin aşamaları

hakkında bilgi alınmıştır. Projenin bağcılık boyutu hakkında bilgi edinmek için ise Manisa Bağcılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü'nden M. Sacit İnan ile görüşülmüştür (Foto 5).

Fotoğraf 5. Manisa Bağcılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

Köyde gerçekleştirilen her bir faaliyetin eğitimlerle (bağcılık, hayvan bakımı vb.) desteklenmesi projenin sürdürülebilirliğini olumlu etkilediği görülmüştür. Yine, yöre halkının yapılan her bir faaliyette aktif bir rol almasının sağlanması, bazen emek vererek bazen maddi destek sağlayarak, onların projeyi sahiplenmelerinde etkili olmuştur.

Türkiye’de dağlık alan yönetimi ile ilgili olan ve bu konuda projeleri bulunan sivil toplum kuruluşları (STK) şunlardır: Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL), Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA), Doğal Hayatı Koruma Derneği (DHKD), Doğa Derneği, Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği, Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği (SÜRKAL) ve Türkiye Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliği’dir. Adı geçen STK’lar temelde doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve toplum kalkınması amaçlarına yönelik olarak,

Türkiye’de, başta ormancılık, biyoçeşitlilik, mera ıslahı, sulak alanlar, doğa koruma alanları konuları olmak üzere birçok projeyi hayata geçirmişlerdir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2013c). Sivil toplum kuruluşlarının projeleri genelde havza ve köy temellidir. Proje faaliyetleri aracılığı ile yerel kaynakları harekete geçirerek ve yerel halkın kalkınma yönünde tutum ve davranışlarında değişiklik sağlayarak kamu hizmetlerine yardımcı olmaktadır. Ancak, Kırsal Kalkınma Politikaları Özel İhtisas Alt Komisyonu’nun hem kamu hem de sivil toplum kuruluşlarına getirdiği eleştiri hem düşündürücü hem de sevindiricidir. Çünkü Türkiye’de bir kamu kurumunun kendisini eleştirmesi olağan bir şey değildir. Komisyon; Türkiye’de, sivil örgütlenme açısından önemli bir artış olduğuna dikkat çekmekte ve bunu olumlu bir gelişme olarak karşılamaktadır. Bununla birlikte geçmişte daha çok kamu kurumlarınca yapılan “yereli dikkate almayan” yaklaşımların, STK’lar tarafından da benimsendiğini belirtmiş ve kırsal kalkınma alanında çalışırken mutlaka yerellik ve katılımcılıktan taviz vermeyen projeler üretilmesine dikkat çekmiştir (DPT, 2006c: 61–62).

Türkiye’de kırsal alanlara yönelik birçok proje bulunmasına rağmen, bu projeler kırsal kalkınmaya yönelik bir politika geliştirme eksikliğine sahiptir ve çalışmalar sadece proje bazlı ilerlemektedir. Çalışmaların sonuçları genel bir model geliştirmekten uzaktır. Sadece sonuçlarının ve etkilerinin değerlendirilmesi yapılmaktadır. Kırsal alanlara yönelik olarak sadece tarımın çözüm aracı olarak seçilmiş olması ise kırsal kalkınma politikaları ile tarım politikalarının farklılaşmamasına neden olmaktadır (Örne, 2007: 37). Ayrıca, Türkiye’de kırsal alanlara yönelik yapılan çalışmalarda eğitimin ve bilgi paylaşımının olmayışı da eksiklidir. Çünkü her bir kuruluş veya sivil toplum örgütü kırsal kalkınma

konusunda deneyimi yaşayarak öğrenmekte; önceki hataları tekrar etmektedir. Örnek (2007) ve Can (2007), Türkiye’de uygulanmış politika ve projelerle ilgili olarak şu sorunları ve eksiklikleri tespit etmiştir:

- Projeler, diğer kırsal kalkınma bileşenlerini dikkate alan bütüncül bir yaklaşım benimsememekte ve ürün ve üretim bazında daha çok ekonomik aktivite olarak planlanmaktadır.
- Projede görev alan kuruluşlar arasında eşgüdüm sağlanamamıştır.
- Proje uygulayıcısı kurum veya kişilerin sık sık değiştirilmesi organizasyon eksikliği olarak ortaya çıkmaktadır.
- Tarımsal ürünlerin nerede, nasıl işleneceği ve pazarlanacağı konusu yeterince düşünülmemektedir.
- Üretim bazında örgütlenme desteklenmemektedir.
- Projelerin hazırlanması ve uygulanmasında katılımcı yaklaşım benimsenmemekte ve kararlar merkezi karar organları tarafından alınmaktadır. Beklentileri ve gereksinimlerini projelerde göremeyen hedef kitle ile proje arasında kopukluk olmaktadır.
- Proje uygulayıcıları yeterli donanıma sahip değildir ve bu yüzden kaynaklar düzgün kullanılmamaktadır.
- Projelerin yer seçimi ve öncelikleri siyasî tercihlerle belirlenmektedir.
- İzleme, denetleme ve değerlendirme mekanizmaları geliştirilmemiştir (Örnek, 2007: 37–38; Can, 2007: 18–19).

Türkiye’de, bir kamu kurumu veya STK tarafından organize edilmemiş olan başarılı kırsal kalkınma girişimleri de mevcuttur. Bu konuya ilişkin güzel bir örnek, Hatay ilindeki Vakıflı Köyü’nde köylülerin kendi girişimleri ile gerçekleştirilmiş

olan organik tarım projesidir. Vakıflı köylüleri, köyün başlıca ekonomik kaynağı olan portakal yetiştiriciliğini, 2001 yılından itibaren organik tarım şekline dönüştürmüştür. Başlangıçta pahalı olan organik tarım yöntemine karşı çıkanlar olmasına rağmen, zamanla elde edilen gelirin yüksekliği tüm köylünün ilgisini bu konuya yoğunlaştırmasına neden olmuştur. Köy zamanla narenciye ihracatı yapmaya başlamıştır. 2004 yılında ise Türkiye İhracatçılar Birliği'nin "İhracatın Yıldızları" özel ödülünü almıştır. Bu başarıda önemli olan köylünün yaşadıkları mekânın kapasitelerini fark edebilmeleri ve bu kapasiteyi harekete geçirecek faaliyetler gerçekleştirmeleridir (Örnek, 2007: 52). Yerel halkta farkındalık yaratmak önemlidir ve onların sürece dâhil edilmesi gerekir. Çünkü kırsal kalkınma sadece finans kaynaklı sorunlardan ibaret değildir. Yerel halkın kendi kapasitelerinin farkına varmalarını sağlamak önemli bir husustur.

Türkiye'deki çoğu araştırma kırsal yerleşmeler ile şehir yerleşmeleri arasındaki farklılıklara vurgu yapmaktadır. Bu farklılıklar eğitim, sağlık, meslek, gelir, işgücü vb. birçok maddi ve manevi farklılıkları içermektedir. Kırsal birimlerin küçük toplumlardan oluşması, devletin ya da özel sektörün buralara -belli özendirici hususların olmaması durumunda- bu farklılığı ortadan kaldıracak ya da aza indirecek girişimlerde bulunmasını engeller niteliktedir. Çalışmalardaki diğer temel bir vurgu ise kırsal bölgelerin fizikî, ekonomik ve sosyal yapısına uygun olarak bu alanlarda sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasıdır.

Dağlık alanlarda sürdürülebilir kalkınma ile ilgili uluslararası literatür oldukça zengindir. Konu, özellikle son 20 yıl içerisinde popüler bir hale gelmiş ve birçok çalışmaya yön vermiştir (Tablo 9).

Tablo 9. Dağlık alanlarda sürdürülebilir kalkınma ile ilgili yapılan çalışmalar ve bu çalışmaların bulguları

Çalışma	1	2	3	4	5	6	7
Çalışılan ülke	Genel	Genel	Ekvador	Tanzanya	ABD	Nepal	İspanya
Çalışmanın coğrafi birimi	Himalaya	Merkezi Himalaya	And Dağları	Usambara Dağları	Yampa Vadisi	Gorkha Bölgesi	Pireneler
Yöntem/Analiz çeşidi	T	Lt	-	T (Proje)	İV-Göz- Lt-İs	İs-İv	İs
Çalışmanın amacı	Kavramsal çerçeve oluşturma	ST kapsamında bölgenin kalkınmasını tartışmak.	And Dağları'nda SKK tartışmak, sorunları tespit edip sorunlara karşı öneriler ve çözümler sunmaktır.	Doğu Usambara Dağları'ndaki "Conservation with Development" projesini ele almaktır.	Yampa Vadisi'ndeki yerleşmelerin ve ekonomik faaliyetlerin analizini yapmak ve SK perspektifinde değerlendirmek	GIS kullanarak bölgenin tarımsal gelişimi konusundaki planlamalarına yardımcı olmaktır. Bölgede ormanların tahribi, erozyonun artması ve doğal kaynaklar üzerindeki baskının artması problemleri vardır.	Arazi kullanımındaki değişikliklerin dağlık alanlarda SK'nın uzun vadeli bir politika ile uyumlu olup olmadığını belirlemektir.
Alandaki sorunlar				Or- ÇS- Er-AA	Hy-ÇS-Mad-	Or-Er-YAK- Ta-Hy	ÇS-Or- Er
Çok disiplinli yaklaşım		E	E				
Katılımcılık önerileri	Y- K-STK	Y- K-STK	Y	Y- K-STK		Y-K-STK	
Destek (Devlet/Kredi)							
Mevcut politika	E	E	E		E	E	E
Geleneksel bilgi				E		E	
Sonuçlar			YH açısından alanın nasıl algılandığı ortaya koyulmalı ve YH'in (özellikle kadınlar) proje ve faaliyetlere etkin katılımı sağlanmalıdır	Proje daha açıkça tanımlanmalı, çok sektörlü entegre kırsal kalkınma yaklaşımlarından uzak durmalıdır. Koruma ile gelişme arasındaki bağlantı iyi tanımlanmalı ve YH'in katılımı sağlanmalıdır.	Tek faaliyete bağlı ekonomik gelir (kayak turizmi) sürdürülebilir midir? Şehirleşme ve kitle turizminin baskısı vardır. Vadideki tarımsal üretim, hayvancılık ve kömür üretimi azalmıştır. Şehirleşme çok hızlıdır ve bunun getirdiği sorunlar (trafik vb.) mevcuttur.	GIS temelli sıcaklık ve nemlilik rejimleri ile birlikte tarım-iklim bölgelerinin analizi yapılmıştır. Bölgede eğitim, bakım ve tarım-iklim bölgelerine göre arazi kullanımı analiz edilmiştir. Gelecekteki yerel ölçek planlamalarında GIS kullanımı önem arz etmektedir.	
Öneriler		T	Pz- Tr- ETr	Ta		Ta-Hy	

Tablo 9. Devamı

Çalışma	8	9	10	11	12	13	14
Çalışılan ülke	Türkiye	Merkezi Himalaya	Genel	Genel	Romanya	Fransa	Avrupa
Çalışmanın coğrafi birimi	Aydın-Koçarlı	Haigad Havzası	Himalaya- Hindukuş	Genel	Apuseni Dağları- Batı Karpatlar	National de la Vanoise MP	Avrupa
Yöntem/Analiz	Lt- Ar	Ar-Göz-İV- Gr	İV	T	An-Gr-İs	İV-Göz-Ar-Gr	An- İs
Çalışmanın amacı	Orman ve orman kenarı köylerde üretim faaliyetlerinin nasıl iyileştirilebileceği veya yeni üretim faaliyetlerinin bölgeye adaptasyonunun nasıl olacağına tespit edilmesidir.	Mikro ölçekte ele alınan bir dağlık alandaki problemlere odaklanmak ve bunların çözümünü tartışmaktır.	Marjinal alanların sürdürülebilir tarım alanlarına dönüştürülmesine odaklanmıştır.	Dağlık alanlardaki yoksulluğu anlamak ve analiz etmektir.	Kültürel peyzajın ve çevrenin tanımlanması ve bölgenin kırsal kalkınması için uygun stratejiler bulmaktır.	National de la Vanoise Milli parkların bölgeye olan etkilerini açıklamaktır.	Sürdürülebilir dağ kalkınmasını anlamak için Avrupa'nın farklı bölgelerindeki kişilerin bu kavrama bakışlarını tespit etmektir.
Alandaki sorunlar	Yg-YAK	Hy-Ta-YAK-Or-Er-Yk-AO				Gç-Tr-Çs-	
Çok disiplinli yaklaşım							
Katılımcılık önerileri	Y	Y	Y- K-STK	Y- K-STK		Y	
Destek (Devlet/Kredi)			DD	DD	DD-KD		
Mevcut politika		E	E	E	E	E	
Geleneksel bilgi	E	E	E	E		E	
Sonuçlar	Ağaçlandırma çalışmalarında fıstık çamı dikimine önem verilmesi hem gelir yaratır hem de köylülerin orman ilişkilerini güçlendirir.	Katılımcı (yerel halk), interaktif olan yaklaşımlar ve insan-merkezli olan çalışmalar da başarı gözlenmiştir.	Dağlık alanlarda tarımsal kalkınmanın sağlanması için hükümet ve STK'lar sürece katılmalıdır. Himalayalar ekolojik ve ekonomik olarak istikrarlı çiftçilik sistemlerini geliştirmek için yüksek potansiyel sahiptir.	Yoksulluk çevresel bozulmanın hem nedeni ve hem de sonucu olarak görülebilir. Yeterli koruma olmadan hızlı büyüme kaynakların azalmasına neden olur.	Bölgede yerel kooperatiflere dayalı küçük sanayiler şeklinde yerele yatırım yapılması ve turizm beklentileri vardır. Ancak bunlar sürdürülebilir kaynak yönetimi ve Apuseni park projesine uyumlu olmalıdır.	Milli park hem yerel kültüre hem de ekolojik sisteme zıt karakterde bir yapı ortaya çıkarmaktadır.	Çevresel değişkenlerin sosyo-politik veya sosyo-ekonomik değişkenlere göre daha önemli görüldüğü tespit edilmiştir.
Öneriler	Ta		Ta	Ta	Tr-Pa		

Tablo 9. Devamı

Çalışma	15	16	17	18	19	20	21
Çalışılan ülke	Genel	Hindistan	Çin Halk Cum.	Peru	Norveç	Atlas Dağları	ABD
Çalışmanın coğrafi birimi	And Dağları	Himalaya- Nanda Devi Biyosfer Rezervi (NDBR)	Güney Merkezi Çin'in dağlık alanları	Peru geneli	Norveç'in kuzeyi	Azılal Eyaleti	Nebraska
Yöntem/Analiz çeşidi	T	An- Gr- Göz-	T	T	İV	Göz-Ar-Gr-Atlas Dağları	An- İs
Çalışmanın amacı	Geleneksel arazi kullanımının doğal kaynakları korumadaki rolünü And Dağları örneğinde açıklamaktır.	Bhotiya kabilesinin tıbbî bitki yetiştiriciliğini, sosyo-ekonomik özelliklerini anlamak ve yerel toplum arasında SK'nın sağlanmasında bu uygulamanın geleceğini değerlendirmektir.	Bölgedeki mevcut durumu ortaya koyarak, alanın SK kapsamında nasıl değerlendirilmesi gerektiğinin ortaya koyulmasıdır.	Kaynakların yerinde koruması konusuna odaklanmaktadır	Kırsal arazi kullanımına bağlı peyzaj bozulmasına ve yüksek dağ peyzajının yenilenme potansiyeline odaklanmaktadır.	Azılal eyaletindeki iki alanda geleneksel tarımın durumunu incelemektir.	Kırsal toplumun memnuniyet düzeylerini, istek, ihtiyaç ve beklentilerini açıklamaktır.
Alandaki sorunlar			Gç			Gç-YAK-Er-AO-	Ta-HY
Çok disiplinli yaklaşım	E		Y- K-STK	Y- K-STK		E	
Katılımcılık önerileri	Y- K-STK		DD- KD				DD
Destek (Devlet/Kredi)	E		E			E	E
Mevcut politika	E	E		E		E	
Geleneksel bilgi	E					E	
Sonuçlar	Doğa koruma süreçlerinde yerel halk aktif rol aldığı taktirde bu süreç başarı ile sonuçlanabilir. Doğa ile kültürün entegre edilmesi gereklidir.	Diğerleri ile karşılaştırıldığında şifalı bitkilerden elde edilen gelir oldukça yüksektir. SKK için ticari şifalı bitki üretimi bir potansiyeldir. Ayrıca, tıbbi bitki üretimi geleneksel bilginin de sürdürülebilir olması açısından önemlidir.	Bölge turizm için iyi bir potansiyeldir. Bölgede küçük girişimler etkin bir rol oynadığından ulusal piyasaya adapte olmaları gerekmektedir ve bunun yanı sıra daha çok çevre dostu üretim teknikleri geliştirmeliler. Pazara göre ürün belirlemek ve onun ticaretine yoğunlaşmak gerekir. SK için turizme ve ticarete önem verilmeli turizm bölgeleri kurulmalıdır.	Yerel kaynaklara odaklı kalkınma sağlanması daha başarılı sonuçlar verir. Yerinde koruma faaliyetleri daha olumlu sonuçlar vermektedir.	Kuzey Norveç'te, mevcut arazi kullanım şekilleri, ekonomik ve sosyo-kültürel duruma bağlı olarak uzun vadede sürdürülebilir olmayacaktır. Ren geyiklerinin aşırı otlatılması bölgede önemli bir sorundur.	Yerel halk sürece dâhil edildiği zaman başarılı sonuçlar elde edilir.	Bazı toplum hizmetleri bekleneninden ötesinde toplum memnuniyetinde diğer hizmetlere göre daha etkilidir Yerel yönetim, tüketici hizmetleri ve eğitim konuları özellikle önem arz eder. Ayrıca devletten kırsal bölgelere olan yatırım beklentilerinde, tarımsal üretimi arttırmak ilk sırada yer almaktadır.
Öneriler		Ta- Pz	Ta-Tr-ETr-Pz	Ta-Pz-		Ta-Pz	

Tablo 9. Devamı

Çalışma	22	23	24	25	26	27	28
Çalışılan ülke	Bhutan, Çin, Hindistan, Nepal ve Pakistan	Hindistan	İsviçre	Hindistan, Nepal, Pakistan, Tacikistan, Afganistan	Hindistan	Genel	Yunanistan
Çalışmanın coğrafi birimi	Hindikuş	Kerala	Urnäsch ve Schamserberg	Güney Asya Dağlık Alanları	Himaşal Pardeş, Himalaya	Genel	Rodop Dağları-Dadia Köyü
Yöntem/Analiz	IV- İS	Ar-Gr-	Gr- (YH-Yön)	KT	RP	KT	KT-Ar-Göz
Çalışmanın amacı	Hindikuş Dağları'ndaki arazi kullanımı ve tarımsal faaliyetler ele alınmıştır.	Eski ve Yeni Kerala modellerinin karşılaştırılmasıdır. Kalkınma çalışmalarının da yerel halkın konumu nedir üzerine odaklanmıştır.	Endojen kalkınma yaklaşımı tartışılmış ve yerel girişim üzerine odaklanılmıştır.	Dağ toplumlarında SK sağlanması konusunda uygun stratejiler geliştirmek için seçilmiş göstergeleri içeren karşılaştırmalı bir yaklaşımı ele almaktadır.	Çevreci Pirta'nın Himalayalardaki deneyimlerini ortaya koymaktır.	Dağ turizminin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki durumu ve turizmin dağlık alanlardaki baskısı ele alınmıştır.	Dadia Köyü'nde orman rezervi koruma boyutunun tartışılması ve köyde ekoturizm gelişiminin açıklanmasıdır. Gç- ÇS-Or
Alandaki sorunlar	Hayvancılık	ÇS-İş-Yk	Göç- İşsizlik	Gç	YAK-		
Çok disiplinli yaklaşım		E		E			
Katılımcılık önerileri		Y-K-STK	Y	Y- K-STK			Y-K-STK
Destek (Devlet/Kredi)		DD	KD	DD	DD*		KD
Mevcut politika		E	E	E	E		E
Geleneksel bilgi	E	E	E	E	E*		E
Sonuçlar		SK ancak yerel düzeyde desteklendiğinde ve katılımcılığın sağlandığı noktada başarılabılır. Kerala modeli geliştirilirken yerel halkın katılımı sağlanmış ama onlara temel amacın çevre değil onların kalkınmaları olduğu imajı verilmiştir.		Dağlık bölgelerdeki eşitsizlikleri karşılaştırmalı yaklaşımla analiz etmek zordur ve bu nitel veri gerektirir. Çevre ve insan arasındaki ilişki disiplinler arası yaklaşım gerektirir.	Devlet destekleri alanda çevre tahribatını artırmıştır. Tıbbi ilaç üretimi ile ilgili geleneksel bilgi yok olmaya başlamıştır. Orman bakanlığı küçük üretimdeki yönetim şeklini değiştirmeli ve biyoçeşitliliğin korunması ve de zenginleştirilmesi adına ciddi girişimler gerçekleştirmelidir.	Dağlık bölgelerde alternatif bir ekonomik kaynak olarak ekoturizm önemlidir. Ancak bu turizm şeklinin de baskısı giderek artmaktadır.	
Öneriler	Ta		OT-ETr		Ta	ETr	Ta-Ota- ETr

Tablo 9. Devamı

Çalışma	29	30	31	32	33	34	35
Çalışılan ülke	Tayland	Genel	Genel	Kırgızistan ve Tacikistan	ve Kolombiya	Çin Halk Cumhuriyeti	Yeni Zelanda
Çalışmanın coğrafi birimi	Tayland kuzeyi	Genel	Genel	Kırgızistan ve Tacikistan	ve Kolombiya'daki And Dağları	Üst Min Nehri Havzası, Kuzey Çin	Yeni Zelanda'nın yüksek dağlık alanları
Yöntem/Analiz	Gr	Lt-Kt	T-Lt		An-İs-	An-Gr	T
Çalışmanın amacı	Kuzey Tayland'da yerel gıda güvenliği konusundaki faaliyetlerin doğal kaynaklara ve çevreye olan baskıyı azalttığını örneklerle açıklamaktır.	Ekosistem tabanlı yaklaşımla dağlık alanlarda orman kaynaklarının çok amaçlı kullanımını tartışmaktadır.	T-Lt Dağlık bölgelerde yaşayan kadınlar, bu alanlar için yapılan planlamalarda ne kadar sürece dahil edilmektedir konusunu tartışmaktadır.	SSCB'nin dağılmasından sonra Kırgızistan ve Tacikistan'daki hayvancılık ve tarımın yeni durumu ele alınmıştır.	Farklı yoksulluk düzeyleri ile çevresel bozulmalar arasındaki ilişkiyi bulmaktır.	Üst Min Nehri Havzası'ndaki çiftçilerin geçimleri ve ekonomik durumlarına yönelik "yeşil için tahıl" adlı bir ortam restorasyon projesinin etkisini anlatmaktadır.	Yeni Zelanda'nın yüksek dağlık alanlarında arazi kullanımı ile doğa koruma yaklaşımlarını tartışmaktadır.
Alandaki sorunlar	Or-Er	E	E	Gç-İş	ÇD-Yk		Hy-AO-Er- Yg-
Çok disiplinli yaklaşım		Y-K-STK		Y-K-STK	Y-K-STK	Y-K-STK	
Katılımcılık önerileri					DD-KD	DD-KD	
Destek (Devlet/Kredi)					E		
Mevcut politika	E	E	E	E			E
Geleneksel bilgi	E	E	E				E
Sonuçlar	Yöre halkı, deneyimleri sonucunda dağlık alanda ürün yetiştirme sistemi oluşturdular ve bunda başarılı olarak zenginleştiler. Bölgedeki köyler dağlık yamaçlardaki kullanılmayan arazileri ormana dönüştürdü veya alanın toprak türüne ve iklimine uygun ürün ekerek başarılı oldular.	Dağlık alanların yönetiminde ekolojik, ekonomik ve sosyal hususların entegrasyonu sağlanmalıdır.	Dağlık alanlarda kadının rolü hala net değildir ve kadınlarla ilgili verilerde büyük eksiklik mevcuttur. Kadın göz ardı edildiğinde bilginin doğrudan yarısı da göz ardı edilmiş olur.	Nüfusları az olan bu iki ülke ile Orta Asya ülkeleri arasında uluslararası siyasi ve ekonomik işbirlikleri teşvik edilmelidir.	Sosyo-ekonomik düzey ile doğal kaynakların bozulması arasında doğrusal bir ilişki bulunamamıştır. Politik müdahaleler, öncelikli olarak yoksulluğu azaltmalıdır. Doğal kaynaklar korunurken, toplumun istekleri göz önüne alınmalıdır.	8 yıl boyunca verimli bir şekilde devam etmiş projenin akabinde; projenin sürdürülebilir olması için eğitim programları gereklidir. Ayrıca alandaki fazla işgücünün dış göçünün artırılması ve turizmin gelişiminin artırılması gerekmektedir.	Yerel halk, alanın kullanımına kendileri için kısıtlamalar getirildiğini; buna karşılık turistlerin alana baskısının daha çok olduğunu belirtmektedir.
Öneriler	Ta			Ta		Tr	Ta-Pa-ETr

Tablo 9. Devamı

Çalışma	36	37	38	39	40	41	42
Çalışılan ülke	Genel	Genel	Türkiye	Genel	Çin Halk Cumhuriyeti	Tacikistan	Genel
Çalışmanın coğrafi birimi	Genel	Genel	Artvin- Camili	Genel	Yangtze Nehri	Pamir Dağları	Genel
Yöntem/Analiz çeşidi	Lt- Kt-T	T- A	Ar- Gr-T	Lt	İV-Göz- T	T- Gr-	Lt-A
Çalışmanın amacı	Dağlık alanlara yönelik gelişmeleri ele almaktadır.	Dağlık alanlarda sürdürülebilir kalkınma ile açıklamaktır.	Camili'deki kırsal kalkınma projesini tartışmaktadır.	Gelişmiş ve gelişmemiş ülkelerde SMD tartışmak	Yangtze Irmağı yukarı çığırında elektrik hatları ve baraj yapımları nedeni ile zorunlu göçe maruz kalmış insanların yerlerinden edilme süreçlerini ele almaktadır.	Pamir Projesi'nin gözden geçirmektedir.	Dağlık alanlar ile ilgili ortaklıkları (ağ, kurum vb.) açıklamaktır.
Alandaki sorunlar		AO-Or-YAK-Mad	HY		Gç- YAK-Or-Er-Yk		
Çok disiplinli yaklaşım		E		E		E	
Katılımcılık önerileri		Y-K-STK	Y-K-STK	Y-K-STK		Y-K-STK	
Destek (Devlet/Kredi)		DD-KD	DD-KD	DD-KD		DD	
Mevcut politika		E		E	E		
Geleneksel bilgi			E	E	E		
Sonuçlar	Dağlık alanlar çevresel, sosyal ve ekonomik başlıklar bağlamında araştırılmalıdır ve bu alanların küresel sürdürülebilirlik için dağ ortamlarının önemlidir ve çalışılması gereklidir.		Alanda yapılmış olan KKP başarılı olmuştur. Proje temel sosyal hizmetleri sağlamış ve biyoçeşitliliği koruma hakkında yerel halkın bilincini artırmış ve yerel ekonomiyi canlandırmıştır. Kısıtlı devlet desteği ve sosyal aktörlerin katılımı projenin başarısında etkili olmuştur.	DPSIR (itici faktör, baskı, durum, etki, tepki modeli) modeli	İnsanların yeni yerleşim yerlerine adaptasyonları zordur. Çevre ve biyolojik çeşitlilik üzerinde insan etkilerini önlemek veya en aza indirmek için korunan alanların' rehabilite edilmesi gereklidir.	Paydaşların hepsinin katıldığı projelerin başarı düzeyi daha yüksektir.	2002 yılı'nın Uluslar arası Dağ Yılı olarak kabul edilmesi bir fırsat olmuştur. Bu, farkındalık, politik ilgi, dikkat ve sorumlulukları dağlık alanlara çekmiştir. Ayrıca bölge, toplum ve kaynakları hususunda kişi ve kurumları dağ girişimlerine katılmaya teşvik etmiştir.
Öneriler		Ta-Pa-ETr	OT-ETr	Ta-Ot-Tr-Etr-Pa		Ta-OT-Tr-Etr	

Tablo 9. Devamı

Çalışma	43	44	45	46	47	48	49
Çalışılan ülke	Tacikistan	AB -Türkiye	Genel	Lâtin Amerika	Genel	Çin Halk Cum.	Hindistan
Çalışmanın coğrafi birimi	Pamir	AB -Türkiye	Güney ve Merkezi Asya yüksek dağlık bölgeleri	Lâtin Amerika	Genel	Hebei ve Guangxi illerine ait 5 köy	Yamuna Vadisi (Uttarakhand)
Yöntem/Analiz çeşidi	IV- Ar-Lt-İs-An	Lt-Kt	Lt-T	Lt-IV-T- Örnek Olay Çalış.	KT-A-Lt	Gr-An-Ar-İs	OGG- Gr
Çalışmanın amacı	Mevcut durumun (sosyo-ekonomik ve doğal boyutlar) ortaya koyulması ve bilginin sürdürülebilir arazi yönetimindeki rolünü açıklamaktır.	Türkiye'nin durumunu AB'ye kıyaslamak.	Güney ve Merkezi Asya'nın yüksek dağlık bölgelerini açıklamaktır.	Kırdan şehre göçün etkileri üzerinde durmaktadır. Dağlık alanlardan şehirlere olan göçü tartışmaktadır. Göç süreci her iki alan için nasıl işlemektedir?	Dağlık ve kırsal alanlardaki sorunlara odaklanmak, bu alanlarla ilgili yapılmış projeleri açıklamak ve Türkiye için öneriler getirmektedir.	Çin'de, kırsal alandan şehre göç, kırsal hane geliri ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır.	İşgücü göçü nedeniyle kırsal alanda kalan kadınların rollerini açıklamakta ve Rawain Kadınlarının Kooperatif Federasyonu'nu ele almaktadır.
Alandaki sorunlar	İş-YAK-Yk-HY-ÇS		Or-Er	Gç- İş- YAK	Gç-HY-İş	Gç-ÇS	Gç-
Çok disiplinli yaklaşım	E	E		Y-K-STK	E		Y
Katılımcılık önerileri	Y-K-STK				Y-K-STK		
Destek (Devlet/Kredi)					DD-KD		
Mevcut politika	E	E	E	E	E		E
Geleneksel bilgi	E			E	E		E
Sonuçlar	Alana özgü bilgilerin disiplinler arası işbirliğinde ele alınması ve böylece SK için yeni düşünme ve çalışma stratejilerinin belirlenmesi gereklidir.	Türkiye'de kırsallığın yüksek olmasının sebebi gelir dağılımının ülkedeki eşitsiz dağılımından kaynaklanmaktadır.		Orta ve Güney Amerika'da kırsal göçler çevre açısından olumlu sonuçlar vermiştir. Göç sonucunda dağlarda geleneksel üretim sistemleri terk edilmiş ve ekosistemlerin kendilerini yenilemeleri imkânı doğurmuştur.	Kırsal kalkınma tartışmaları öncelikle kırsal kalkınmanın nedenleri üzerinde yoğunlaşmalıdır. Bu alanlarda yaşayan insanların görüş ve ihtiyaçlarından yola çıkmak gerekir. Ayrıca bu alanlardaki ekonominin çeşitlendirilmesi önem arz etmektedir.	Dış göç dağlık alandaki baskıyı azaltır ve bu alana para akışı sağlayarak yerel kaynaklara olan baskıyı azaltır.	Kadınların oluşturduğu kooperatif SKK için bir model olmuştur. Kooperatif bölge kadınlarını aktif hale getirmiş ve organik tarım konusunda başarılı olmuştur.
Öneriler			Ta-Tr		OT-Hz		Ta-Ot-Etr

Tablo 9. Devamı

Çalışma	50	51	52	53	54	55	56
Çalışılan ülke	Romanya	Türkiye	Nepal	Laos Demokratik Halk Cumhuriyeti	Slovakya	Kırgızistan	Türkiye
Çalışmanın coğrafi birimi	Sibiu şehri	Kahramanmaraş	Rasuwa Bölgesi	Genel	Poloniny Milli Parkı	Kırgızistan'ın kırsal alanları	Bartın
Yöntem/Analiz çeşidi	Lt- T	İs- An-	An-OGG-Gr-İs	Gr-An- İs	İV-An-Gr-OGG	An-Gr-OGG-Göz	Gr-İV-İs
Çalışmanın amacı	Sürdürülebilir turizm kapsamında bölgenin kalkınmasını tartışmak	Sürdürülebilir tarım hakkında çiftçilerin algularını nicel açıdan değerlendirmek ve bu algular üzerinde farklı sosyo-ekonomik özelliklerin etkisini bulmaktır.	Mera politikasında eksiklik vardır. Kurumsal bir analiz ve geliştirme çerçevesi kullanarak sürdürülebilir mera yönetiminin karşılaştığı sorunları çözmektir. Hy-YAK-AO	Laos'da hükümet tarafından çeşitli geçim ve tarım sistemi stratejileri oluşturulurken, çiftçilerin bakış açıları ve deneyimleri üzerinde durulmuştur.	Biy çeşitliliğin korunmasını sağlamak ve Slovakya'nın dağlık bölgelerinde sürdürülebilir kalkınmaya ışık tutmaktır.	Hayvancılık ve işgücü göçü arasındaki bağlantıyı analiz etmektir.	Çalışmanın amacı kırsal kalkınma için en önemli faktörlerin tespit edilmesidir.
Alandaki sorunlar						Gç	İş-Gç
Çok disiplinli yaklaşım	E		E				E
Katılımcılık önerileri	Y-K-STK		Y-K-STK	Y-K-STK			Y-K-STK
Destek (Devlet/Kredi)		DD	DD	DD-KD			DD
Mevcut politika		E	E	E		E	
Geleneksel bilgi	E		E				E
Sonuçlar	Sürdürülebilir turizmin gelişimi, çevresel turizm kaynaklarının yerli halk tarafından çeşitli eylemler yardımıyla korunması anlamına gelir.	Yüksek sosyo-ekonomik statü (yayım hizmetleri ile daha sık temas, yüksek öğrenim, arazi sahipliği vb.) ve bilgiye erişim fazlaysa sürdürülebilir tarım uygulamalarının algılanan önemi kişiler arasında daha da artmaktadır	Yeni mera yönetimi planlanırken tüm paydaşlar sürece dâhil edilmelidir.	Çiftçiler pazarın talebine göre yeni teknolojiye adapte olmak istemektedir. Bölgede yürütülmekte olan projelerde devlet ve devlet dışı kurumların (STK) kısacası tüm paydaşların işbirliği gereklidir.		Kırsal alandan göçler kısa süreli avantajlar sağlarken uzun dönemde olumsuzlukları vardır. Sosyal düzen değişir, kazançların kırsal alana aktarılması sonucu çevresel baskıda artış olur.	Köylerin gelişmelerinde şunlar etkilidir: Coğrafi konumu, köyün büyüklüğü, arazinin verimliliği, arazi kullanım tipi, faal nüfus, ağaç üretim alanları, nehre yakınlık, konut durumu, içme suyunun özellikleri, verimli meyve alanları, kooperatifleşme ve sosyal altyapı yatırımları.
Öneriler	Pa	Ta	Pa	Ta-Pa			Ta-OT_Tr-ETr-Pa

Tablo 9. Devamı

Çalışma	57	58	59	60	61	62	63
Çalışılan ülke	Güneybatı Çin	Türkiye	İtalya	Oman	Japonya	Romanya	Hindistan
Çalışmanın coğrafi birimi	Chongqing'deki 4 köy	Türkiye	Marche Bölgesi	As Sawjarah- al Akhdar Dağı	Jabal Kaneyama	Romanya	Merkezi Himalaya Uttarakhand bölgesi
Yöntem/Analiz çeşidi	An-İV-Gr-OGG	İV-İs	Gr-Ar-Göz-İV	Gr-İV- Ar	An-	İV-	Gr-Ar-
Çalışmanın amacı	Kırsal alanlardan şehirselen alanlara olan işgücü göçü çerçevesinde kırsal göçü değerlendirmektedir.	Türkiye'nin kırsal yapısını seçilmiş kırsallık göstergeleri kapsamında AB ülkeleri ile karşılaştırmak ve değerlendirmektedir.	Yerel karar alma süreçlerine kendi bilincini ve katılımını artırmak amacıyla araştırmacılar ile yerel halk arasındaki iletişimi teşvik etmektedir.	Ekoturizmin yerel kültürü ve doğal kaynakları korumadaki rolünü Al Jabar al Akhdar Dağı'ndaki As Sawjarah yerleşmesi örneğinde açıklamaktadır.	Yerel kalkınmada önemli bir rolü olan "Kaneyama tipi ev" in arka planında ne olduğunu açıklamaktadır.	İV-Romanya'nın dağlık alanlarını coğrafi bilgi sistemleri ile birlikte ele alarak, turistik potansiyelleri olanları tespit etmek ve karakteristik özelliklerini saptamaktadır.	Uttarakhand'ın dağlık toplulukları tarafından uygulanan geleneksel bilginin ve kültürel uygulamaların doğayı korumadaki rolünü açıklamaktadır. Doğal kaynaklar ile ilgili ritüeller ve kurallar hakkındaki bilgi örnek grup ile görüşülerek ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.
Alandaki sorunlar	Gç	Sosyo-ekonomik olanakların Türkiye'de eşit olarak dağılmamış olması	Gç-	İş-Yk-HY-Gç		Gç- HY-İş-Yk	
Çok disiplinli yaklaşım		E	Y-K-STK	E	Y	DD	
Katılımcılık önerileri				Y-K		E	
Destek (Devlet/Kredi)				E	E	E	
Mevcut politika	E	E	E	E	E	E	E
Geleneksel bilgi			E*	E	E	E	E
Sonuçlar	Gelecekte kırsal çevre yönetim politikaları oluşturulurken işgücü göçünün potansiyel olumlu çevresel sonuçlar doğurduğunu veya olası olumsuz çevre sorunlarını en aza indirdiği göz önüne alınmalıdır.	Sosyal ve kamusal olanaklar ile yaşam kalitesine ilişkin diğer sosyo-ekonomik olanaklar Türkiye'de eşit olarak dağılmamıştır. Bu eşitsiz dağılım Türkiye'nin kırsal niteliğinin arkasındaki en büyük etkidir.	Eko müze, gençlerin, katılım, bağlılık, ilgi ve toplumun sorumluluk duygusunun artırılmasına imkân tanır. Yine sadece turizm açısından değil, aynı zamanda yerel zanaat, sağlık hizmetleri, eğitim ve yüksek kaliteli tarım açısından önemlidir.	Ekoturizm; yerel gelirin artmasında, ziyaretçiler tarafından dağ kültürünün anlaşılmasında ve yerel halkın gençlerinde kültürlerinin önemini anlaşılmasında önemli bir araçtır.	Yerel kaynaklar yerel tekniklerle üretilmekte ve yine yerelde tüketilmektedir.	Dağlık alanlar özellikle yayıf ulaşım koşullarından etkilenmekte; eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlardan yoksun kalmaktadır.	Uttarkhand'da yerel topluluğun geleneksel bilgi ve dini normları sayesinde bölgenin sürdürülebilirliğini desteklediği bulunmuştur.
Öneriler				ETr		Hz	Ta

Tablo 9. Devamı

Çalışma	64	65	66	67	68	69	70
Çalışılan ülke	Pakistan	Çin	Genel	Yunanistan	Türkiye	Nepal	Genel
Çalışmanın coğrafi birimi	Chitral Gol Milli Parkı	Yunnan	Genel	Zagori Bölgesi	Doğu Karadeniz Bölgesi	Galaudu Havzası	Genel
Yöntem/Analiz çeşidi	Lt-T- An-Gr-Göz-	An- OGG-Gr-İs	KT- Lt	Ağ analizi-Gr-Ar-İV	Lt-T	An- Ar- İs-İv	T-Lt-KT
Çalışmanın amacı	Yerel halkın korunan alanların planlama ve yönetimlerine yönelik bilgi ve davranışlarını açıklamaktır.	Yüksek dağlık alanlarda (Yunan) pirinç tarımının yeni teknoloji kullanılarak yapılmasındaki değişikliklere odaklanmıştır.	Dağlık alanlar ile ilgili çalışmalara odaklanmıştır.	Örnek alan çalışması yaklaşımı kullanarak Yunanistan'ın dağ alanlarında sürdürülebilir kalkınma konusunda alternatif tarım politikası senaryolarının etkilerini araştırmaktır.	DOKAP- projesi tartışılmıştır.	Çiftçi ailelerin yaşam standartlarında kaynaklara bağlı olarak, farklı fiziki ve çevresel ortamların ve farklı arazi kullanımına odaklanmaktadır.	1992 Rio Konferansı sonrasındaki gelişmeleri açıklamaktır. Özellikle "Swiss Agency for Development and Cooperation" faaliyetlerine odaklıdır.
Alandaki sorunlar		ÇS- Yk YAK- Or-İş	Gç	Ta-ÇS-YAK-	HY-Gç-	Pz-HY- Yk-	
Çok disiplinli yaklaşım	E			E			
Katılımcılık önerileri	Y-K-STK	E		Y-K-STK			
Destek (Devlet/Kredi)		DD			DD		
Mevcut politika	E	E		E	E		
Geleneksel bilgi	E	E*				E	
Sonuçlar	Korunan alanlar gereklidir ancak bu alanların yakınındaki paydaşların da süreçte aktif olarak yer alması gereklidir. Etkili bir yönetim için yerel halk dikkate alınmalı ve bilgilendirilmelidir.	Geleneksel pirinç tarımı çevreye önemli derecede zarar vermektedir. Yeni teknolojiyi ve teraslama sistemini uygulayan çiftçilerin gelirlerinde artış olduğu gözlenmiştir.		Tarım politikaları, tarım ve turizm arasındaki kırılgan dengeyi düzenleyici olmalıdır.	Alandaki sorunların çözümü ve kavuşturulması ve göçün önüne geçilmesi için bölgede sürdürülebilir kalkınma gereklidir. DOKAP projesi şu ana kadar bölge için olumlu sonuçlar vermiştir. Özellikle ulaşım konusundaki gelişmeler kırsal turizmin gelişimine katkı sağlamıştır.	Havzanın yüksek kesimlerinde yaşayanlar ile aşağı kesiminde yaşayanların geçim stratejileri, gelirleri, arazi kullanımları vb. faktörler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır.	Dünyadaki dağlık bölgeler ve bu bölgelerin farklılaşan sorunları açıklanmıştır.
Öneriler		Ta		Ta	Tr-Etr		

Tablo 10. Tablo 9 ile ilgili açıklamalar

Çalışma	1. Thompson ve Warburton (1985) 2. Sanwal (1989) 3. Stadel (1991) 4. Stocking ve Perkin (1992) 5. Culbertson vd. (1993) 6. Trapp (1995) 7. Garcia-Ruiz (1996) 8. Konak vd. (1996) 9. Rawat vd. (1997) 10. Partap (1999) 11. Ellis-Jones (1999) 12. Abrudan vd. (1999) 13. Thompson (1999) 14. Price ve Kim (1999) 15. Brown ve Mitchell (2000) 16. Silori ve Badola (2000) 17. Guojie (2000) 18. Tapia (2000)	19. Löffler (2000) 20. Barrow ve Hicham (2000) 21. Filkins vd. (2000) 22. Tulachan (2001) 23. Veron (2001) 24. Mühlinghaus ve Walty (2001) 25. Kreutzmann (2001) 26. Singh ve Pirta (2001) 27. Nepal (2002) 28. Valaoras vd. (2002) 29. Rerkasem vd. (2002) 30. Schlaepfer vd. (2002) 31. Dach (2002) 32. Ludi (2003) 33. Agudelo vd. (2003) 34. Yan-qiong vd. (2003) 35. O'Connor (2003) 36. Funnell ve Price (2003)	37. Price (2004a) 38. Somuncu ve İnci (2004) 39. Odermatt (2004) 40. Yan ve Qian (2004) 41. Breu, Maselli ve Hurni(2005) 42. Hofer (2005) 43. Maselli (2005) 44. Gülümser vd. (2006) 45. Kreutzmann (2006) 46. Grau ve Aide (2007) 47. Örnek (2007) 48. Qi, Chunyue ve Juan(2008) 49. Sati ve Juyal (2008) 50. Virgil (2008) 51. Tatlıdil vd. (2009) 52. Dong vd. (2009) 53. Alexander vd. (2009) 54. Bezák ve Halada (2010)	55. Schoch vd. (2010) 56. Yılmaz vd. (2010) 57. Qin (2010) 58. Gülümser vd. (2010) 59. Perella vd. (2010) 60. Buerkert vd. (2010) 61. Okuda vd. (2010) 62. Popescu vd. (2010) 63. Negi (2010) 64. Khan ve Bhagwat(2010) 65. Wang vd. (2010) 66. Schild vd. (2011) 67. Tzanopoulos vd. (2011) 68. Somuncu (2011) 69. Bahadur (2011) 70. Maselli (2012)
Çalışmanın yöntemi / Analiz çeşidi	T: Tartışma Lt: Literatür taraması/analizi OGG: Odak grup görüşmeleri	İs: İstatistikî yöntemler İV: İkincil veriler Gr: Görüşme	Rp: Röportaj Göz: Gözlem Ar: Arazi çalışması Or: Ormansızlaşma	KT: Kuramsal tartışma A: Açıklama An: Anket Yk: Yoksulluk
Çalışma alanındaki sorunlar	Gç: Göç Hy: Hayvancılık Ta: Tarım HY: Hizmet yetersizliği	İş: İşsizlik ÇS: Çevresel sorunlar (Kirlilik vb.) YAK: Yanlış arazi kullanımı Tr: Turizm	Er: Erozyon AA: Aşırı avlanma Pz: Pazarlama	AO: Aşırı otlatma Yg: Yangın Mad: Madencilik
Çok disiplinli yaklaşım kullanma Katılımcılık önerileri Devlet veya kredi desteği	E: Evet Y: Yerel halk DD: Devlet desteği KD: Kredi desteği	H: Hayır K: Kamu kurumları DD*: Devlet desteğinin olumsuz sonuçları vardır. H: Hayır	STK: Sivil toplum örgütleri	
Mevcut politikaların gözden geçirilmesi Geleneksel bilginin kullanımı Öneriler	E: Evet Ta: Tarım OT: Organik tarım	H: Hayır Hy: Hayvancılık Tr: Turizm	E*: Geleneksel bilgi kaybolmuştur. Hz: Hizmet kalitesi Pz: Pazarlama	ETr: Ekoturizm

Dağlık alanları konu edinen çalışmalar bu alanların cazip ve yaşanılır bir hale getirilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Çalışmalarda, dağ ekosistemlerinin dünyanın karmaşık ekolojisini temsil ettiği, önemli bir su, enerji ve biyolojik çeşitlilik kaynağı olduğu belirtilmekte ve küresel ekonominin sürekliliğinin sağlanması açısından önemi vurgulanmaktadır. Yine dağlık alanların kaynak değerlerine ve önemlerine değinilmekte, dağ ekosistemlerinde hızlı bir çevresel bozulma meydana geldiği belirtilmektedir. Dağ ekosistemlerinin önemi ve yaşanan gelişmeler dağlık alanların ulusal ve uluslararası gündemde önemli bir konuma gelmesini sağlamıştır. Ekonomiden çevreye hemen her alanda kullanılmaya başlanan “sürdürülebilirlik” kavramı dağlık alanlar için de çok sık kullanılır hale gelmiştir (Kısakürek, 2006: 1).

Dünyanın farklı bölgelerini ele alan çalışmalarda ön plana çıkan temel hususlar şunlardır: Yerel halk, birçok çalışmanın ortak paydası hatta öznesidir. Proje bazlı çalışmalarda paydaş katılımına dikkat çekilmekte ve paydaşlardan en önemlisi olarak yerel halka atıf yapılmaktadır. Paydaşların hepsinin katıldığı projelerin başarı düzeyi daha yüksektir (Breu et al., 2005; Alexander et al., 2009). Doğa koruma süreçlerinde yerel halk aktif rol aldığı takdirde bu süreç başarı olabilir; doğa ile kültürün entegre edilmesi gereklidir (Brown and Mitchell, 2000: 217). Jianchu (2006), çalışmasında uluslararası koruma gündeminde insan-doğa ilişkisini açıklamış (Talo 11) ve 1960’larda doğa için tehdit olarak görülen insanoğlunun, 2000’li yıllarda doğanın bir parçası olduğunu belirtmiştir.

Sürdürülebilir kalkınma ancak yerel düzeyde desteklendiğinde ve katılımcılığın sağlandığı noktada başarılabilir (Stadel, 1991; Stocking and Perkin, 1992; Rawat et al., 1997; Veron, 2001). Gerçekleştirilecek faaliyetler yerinde

korumayı göz önüne almalı; koruma ile gelişme arasındaki bağlantı iyi tanımlanmalı ve yerel halkın katılımı ile yerel kaynaklara odaklı kalkınma sağlanmalıdır. Yerel halkla birlikte en çok vurgu yapılan diğer bir husus ise geleneksel bilgidir. Geleneksel bilgi dağlık alanların korunmasında önem arz etmektedir. Çünkü dağlık alanlardaki geleneksel bilgi “canlı” olan şeyden elde edebileceklerine bakmaktadır. Varlıkların canlılığının devamı onların da devamlılığı anlamına gelmektedir. Yüzyıllardır dağlık alanları kullanmakta olan insanoğlu, geleneksel bilgisinden uzaklaştıkça adı geçen alanlarda sorunlar artmaktadır. Yerel halk, yaşam ve inanç sistemlerine bağlı olarak dağlık çevre ile olan ilişkilerini geliştirmişler ve bu uygulamalarını yıllarca devam ettirmişlerdir. Yaşam ve inanç sistemleri; bitkiler, yaban hayatı, vejetasyon, ekosistem, toprak, su vb. konularda derin bir bilgiyi ortaya çıkarmıştır (Jianchu, 2006: 58). Örneğin Uttarakhand’da yerel halk geleneksel bilgi ve dinî normları sayesinde bölgenin sürdürülebilirliğini desteklemektedir (Negi, 2010: 264). Yine Tayland’ın kuzeyindeki yüksek kesimler, hızlı nüfus artışı, orman yüzeyinin yok oluşu, toprak erozyonu gibi yerel halk kaynaklı sorunlara maruz kalmış; alandaki köklü değişimler orada yaşayan insanların yeni teknikler geliştirmelerine yol açmıştır. Köylüler dağlık yamaçlardaki kullanılmayan arazileri ormana dönüştürmüş veya bu alanların toprak cinsine ve iklimine uygun ürün ekmişler ve kendilerinden kaynaklanan sorunlara yine kendi geliştirdikleri stratejiler ile çözüm bulmuşlardır (Rerkasem et al., 2002).

Dağlık alanlardaki kadının rolü de önemli bir konudur. Kadın, birçok toplumda arka planda yer almakta; ev işleri, çocuk bakımı, tarla ve bahçe işleri gibi hem ev içi hem de ev dışı birçok faaliyetin yürütücüsü konumundadır. Ancak dağlık alanlarda kadının rolü hala net değildir ve kadınlarla ilgili verilerde büyük eksiklik

mevcuttur. Kadın göz ardı edildiğinde, bilginin doğrudan yarısı da göz ardı edilmektedir (Dach, 2002: 238). Kadınların proje ve faaliyetlere etkin katılımı sağlanmalıdır (Stadel, 1991: 221). Kadına odaklı yapılmış olan bir projede; kooperatif bölge kadınlarını aktif hale getirmiş ve kadınlar organik tarım konusunda başarılı olmuşlardır (Sati and Juyal, 2008: 12).

Tablo 11. Uluslararası korumada insan-doğa ilişkisinin özeti

Değişken	1960+	1980+	1990+	2004, IUCN Kongresi
Doğa algısı	Yaban hayatı	Ekosistem; biyoçeşitlilik; ekobölgeler	Doğa içinde kültür ve kültür içinde doğa	İnsan ve doğa- Tek Dünya
Çevresel değerler	Din merkezli ve insan merkezli	İnsan merkezli ve evren merkezli	İnsan merkezli ve evren merkezli	İnsan merkezli ve evren merkezli
Problem tanımları	Aşırı nüfuslanma; taşıma kapasitesini aşma	Yoksulluk; aşırı nüfus	Güç ilişkileri; kuzey - güney eşitsizlikleri; ne bir sorun olarak sayılır ve kim için?	Nüfus dinamikleri; tüketim kalıpları; piyasa başarısızlıkları; politik çarpıtmalar; yoksulluk ve eşitsizlik
Yerel halkın temsili	İnsanlar tehdittir	İnsanlar göz ardı edilemez; insanlar bir kaynaktır	Kırsal alanda yaşayan insanlara destek	Birçok düşünce
Çözümler ve teknolojiler	Dışlayıcı korunan alanlar	Tampon bölgeler; entegre koruma ve geliştirme programları; sürdürülebilir kullanım	Alternatif korunan alanlar; katılımcı yönetim, insan hakları	Toplum odaklı ve topluluklarca korunan alanlar
Anahtar etkiler	Sömürge koruma; elitist ilgiler	Sürdürülebilir kalkınma tartışmaları; geçim kaynakları için artan endişe	Demokrasi/insan hakları hareketi; katılımcı kalkınma; doğal ve sosyal bilimlerde post-modern etki	Medeni haklar; kültürel çeşitlilik; özel sektörler

(Kaynak: Jianchu, 2006: 55'ten değiştirilerek)

Çalışmalardaki ortak diğer bir konu ise turizmdir. Turizm konusu, çoğunlukla ekoturizm ve korunan alanlar başlıkları ile ele alınmıştır. Bu bölgelerde turizmin gelişmesi beklentileri mevcuttur. Dağlık bölgeler, turizm için iyi bir potansiyeldir ve bu bölgelerde alternatif bir ekonomik kaynak olarak ekoturizm canlandırılabilir (Valaoras et al., 2002; Nepal, 2002). Ekoturizm; yerel gelirin artmasında, ziyaretçiler

tarafından dağ kültürünün anlaşılmasında ve yerel halkın gençlerinde kültürlerinin öneminin anlaşılmasında önemli bir araçtır (Buerkert et al., 2010: 106). Ancak bazı dağlık bölgelerde turizm faaliyetlerinin baskısı da giderek artmaktadır (Nepal, 2002: 107). Turizm konusundaki diğer bir eleştiri ise tek faaliyete bağlı ekonomik gelirin sürdürülebilir olup olmadığıdır (Culbertson et al., 1993: 369). Bu alanlardaki ekonominin çeşitlendirilmesi önem arz etmektedir (Örnek, 2007: 10).

Korunan alanlara bakıldığında ise yerel halk, korunan alanlarda, alanın kullanımına kendileri için kısıtlamalar getirildiğini; buna karşılık turistlerin alana baskısının daha çok olduğunu belirtmektedir (O'Connor, 2003: 109). Korunan alanlar gereklidir, ancak bu alanların yakınındaki paydaşların da süreçte aktif olarak yer alması gereklidir. Etkili bir yönetim için yerel halk dikkate alınmalı ve bilgilendirilmelidir (Khan and Bhagwat, 2010: 15).

Çalışmalarda devletin/hükümetin ve sivil toplum örgütlerinin rollerine de dikkat çekilmektedir. Devlet/hükümet ve sivil toplum örgütleri dağlık bölgelerdeki sürdürülebilir kalkınma süreçlerinde yer almalı ve sürece aktif olarak katılmalıdır (Partap, 1999: 259; Filkins et al., 2000: 83; Breu et al., 2005: 146; Alexander et al., 2010: 8; Khan and Bhagwat, 2010: 21). Dağlık bölgede gerçekleştirilecek proje ve faaliyetlerde devlet ve devlet dışı kurumların kısacası tüm paydaşların işbirliği gereklidir. Ancak, planlanan proje ve faaliyetlerde alandaki nüfus iyi analiz edilmeli ve yerelin ihtiyaçları doğru bir şekilde belirlenmeli; diğer bir ifade ile önerilecek faaliyetler yöreye uygun olmalıdır. Örneğin Türkiye'nin Trakya bölgesinde kaymakamlık teşvikli bir projede alan için şekerpancarı ve pekmezin üretilmesi hedeflenmiştir. Ancak, projenin gerçekleşeceği yöredeki su kaynaklarının sınırlı oluşu bu hedefleri doğrudan engellemiştir (İlgen vd., 2006: 101).

3. YÖNTEM

Tezde nicel ve nitel araştırma tekniklerinin birlikte kullanıldığı “karma yöntem” kullanılmıştır. Karma yöntem araştırması, bir araştırma sürecinde nitel ve nicel veriler birlikte toplanarak analiz edilmesidir. Diğer bir ifadeyle, bir problemin çözümü için nitel ve nicel araştırma yaklaşımlarının, yöntem ve tekniklerinin birleştirilerek, problemin çözümünde daha etkili öneriler ortaya koymayı sağlayan araştırmadır (Gökçek vd., 2013: 437). Karma yöntem kapsamında geliştirilen anket formu, kapalı uçlu nicel tipte maddelerin yanında, açık uçlu nitel tipte maddeleri de içermektedir (Kıral ve Kıral, 2011: 296).

3.1. Araştırma Alanının Yeri ve Sınırları

Araştırma alanı olan Madra Dağı, coğrafi konum bakımından Ege Bölgesi'nin Asıl Ege Bölümü ile Marmara Bölgesi'nin Güney Marmara Bölümü'nün sınırlarında yer alır. Madra Dağı, Balıkesir ilinin İvrindi, Havran, Burhaniye ve Ayvalık ilçeleri ile İzmir ilinin Bergama ilçesi topraklarında yer almaktadır. Bu dağlık alan, kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu uzanmakta, kuzeybatı sınırını Havran Çayı oluğu, güneydoğu sınırını Bakırçay oluğu, kuzey sınırını ise İvrindi Çayı çizmektedir (Akgöz, 2009: 3). Araştırma alanı, yüksek, arızalı dağlık alanlar, bunların çevresinde yükseltisi fazla olmayan tepelik alanlardan oluşmaktadır. Kuzeydoğu-güneybatı istikametinde uzanan dağ, yaklaşık olarak 20 km'lik bir genişliğe sahiptir. Alan kapsamında kalan başlıca jeomorfolojik birimler; Madra Dağı (Maya Tepe 1341 m.), Yaylacık Dağı (Yaylacıkdede Tepe 1220 m.), Kuzuluk Dağı (Geyikli Tepe 1062 m.) ile bu dağları çevreleyen tepelik alanlardır (Sütgibi, 2003: 1).

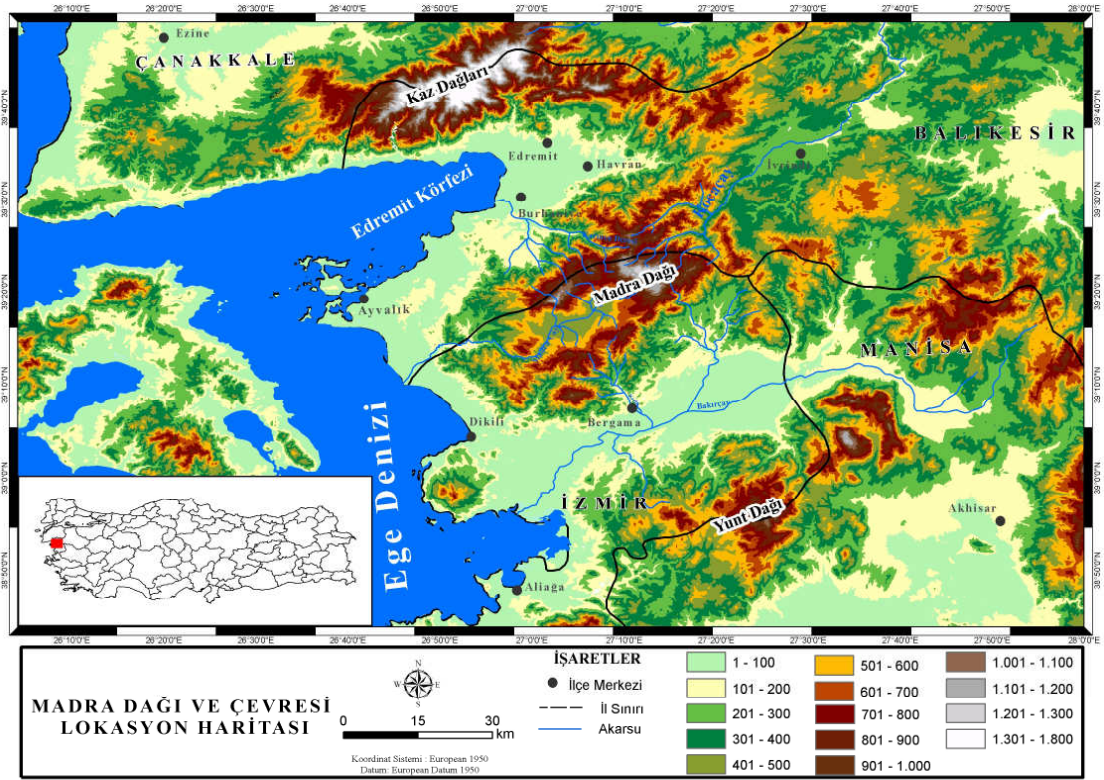
Araştırma alanı olarak Madra Dağı'nın seçilmesinde etkili olan faktörler şunlardır: Türkiye'nin daha gelişmiş olarak adlandırılan batı kuşağında yer alması; yakınında önemli büyükşehirlerin bulunması; yüzyıllardır insanlar tarafından kullanılan bir dağlık alan olması; farklı arazi kullanım şekillerine ev sahipliği yapması ve dağlık alanların Türkiye için önemli olmasıdır.

Araştırma alanı kapsamında kalan yerleşmeler tespit edilirken, çalışmanın sonraki bölümlerinde değinileceği üzere 500 metre yükselti eğrisi baz alınmıştır. Bu yükselti kuşağı üzerinde kalan yerleşmelerin hepsi çalışmaya dâhil edilmiştir. Ayrıca 500 metre yükselti sınırının altında olmasına rağmen dağlık alan ile organik bağı olduğu tespit edilen yerleşmeler de araştırma alanına dâhil edilmiştir. Araştırma alanındaki yerleşmeleri; köyler ve bu köylere bağlı olan yaylalar oluşturmaktadır. Araştırma alanı içerisinde 30 köy yerleşmesi bulunmaktadır (Şekil 9). Bu köylerden 23 tanesi 500 metre yükselti kuşağının üzerinde, 7 tanesi ise bu yükselti kuşağının altındadır.

3.2. Araştırma Süreci

Dağlık alanlarda sürdürülebilir kalkınmaya odaklı olan bu araştırma 6 aşamadan oluşmaktadır (Şekil 10). İlk aşamada araştırma alanının tespiti üzerinde durulmuş; daha sonra araştırmanın amacı ve önemi açıklanmış ve araştırma soruları oluşturulmuştur. İkinci aşamada ise araştırma konusu ile ilgili kuramsal/kavramsal çerçeve geniş çapta incelenmiştir. Ayrıca araştırma sahası ve konusu ile ilgili literatür ele alınmıştır. Üçüncü aşama araştırmanın yöntemi ile ilgilidir. Bu aşamada; araştırmanın yöntemi, örneklem grubu, veri toplama yöntemi ve araçları ve verilerin analizleri hakkında bilgi verilmiştir. Yöntemden sonra araştırma alanının genel fizikî ve beşerî coğrafya özellikleri insan-çevre ilişkisi kapsamında açıklanmış; özellikle

alandaki sosyo-ekonomik faaliyetlerin doğal ortama olan etkileri üzerinde durulmuştur. Bu aşamadan sonra verilerin analizi ve değerlendirilmesi aşaması gelmektedir. Beşinci aşama, araştırmadaki analizlerin bulgularını içermektedir. Araştırma, sonuç ve öneriler aşaması ile son bulmaktadır.

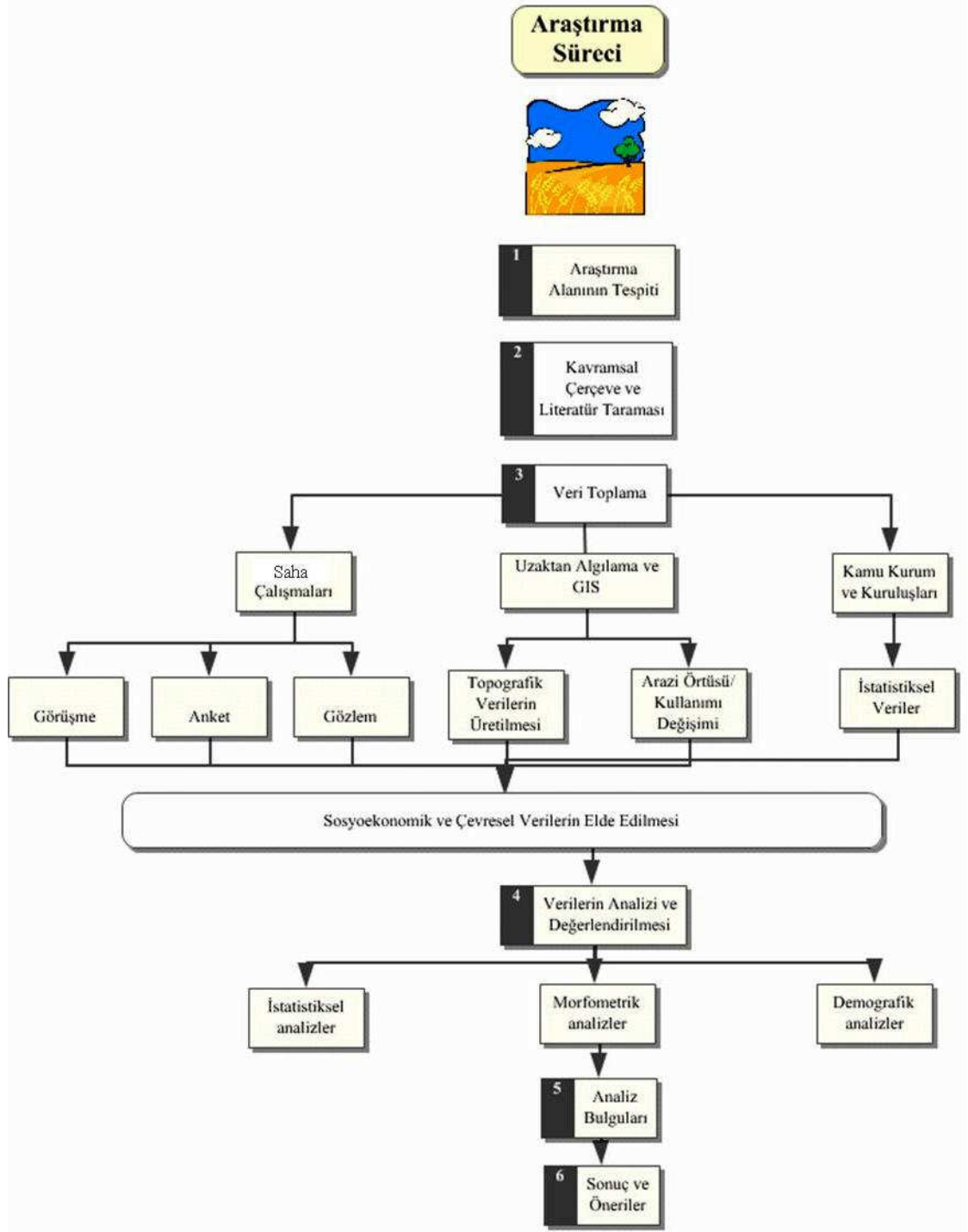

Şekil 9. Araştırma alanının konumu

3.3. Araştırma Evreni ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Madra Dağı'ndaki yerleşmeler ve bu yerleşmelerde yaşayan insanlar oluşturmaktadır. Araştırmanın giriş bölümünde açıklandığı gibi araştırmanın evreni, Madra Dağı'ndaki 30 köy yerleşmesidir. Araştırma alanı içinde kalan köylerin 2012 yılı itibari ile toplam nüfusu 12715 kişidir. Araştırma yapılırken, evrenin içine giren bütün köyler, araştırma kapsamına ve saha çalışmalarına dâhil edilmiştir. Ancak araştırma alanındaki yaklaşık 13 bin kişilik nüfusu araştırmaya dâhil etmek mümkün olmadığından, araştırmanın özüne uygun örneklem yöntemleri

kullanılmak suretiyle, toplam nüfus içerisinde yeterli sayıda örneklem seçilerek, ilgili kişilere anket yapılmıştır.

Şekil 10. Araştırma süreci akış şeması

Anket çalışmasındaki örneklem büyüklüğü %5'lik bir belirlilik düzeyinden tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile örneklem kütlesi 100 kere seçilmiş olsa, bunlardan en az 95 tanesi evrenin özelliklerini temsil edecek güce sahiptir (Altunışık vd., 2010: 135). Altunışık vd. (2010) 10 bin kişilik bir evrenden %95 güvenirlikle 370 kişinin; yine %95 güvenirlikle 15 bin kişilik bir evrenden ise 375 kişinin örneklem büyüklüğü için yeterli olacağını belirtmiştir. Bu araştırmada kullanılan anket çalışması için yaklaşık 13 bin kişilik evrenden 440 kişi seçilmiştir. Anket uygulamaları esnasında rasgele örnekleme yöntemi diğer adıyla seçkisiz örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bu örnekleme yönteminde evrende var olan her bir birey, herhangi bir örnekleme dahil olma konusunda eşit şansa sahiptir (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 102–104). Bu araştırmada da evren içerisinde yer alan her bireye eşit seçilme şansı verilmek istendiği için bu yöntem tercih edilmiştir.

Köylere göre uygulanacak anket sayıları tespit edilirken köy nüfusları esas alınmıştır (Tablo 12). Evrenin zenginliğini ve farklılığını yansıtmak amacı ile belirli kriterler oluşturularak köylere göre anket sayıları belirlenmiştir. Nüfusu 250 kişiye kadar olan köylerde 10 anket, nüfusu 251–500 kişi arasında olan köylerde 15 anket ve 501 ve üzeri nüfusa sahip olan köylerde ise 20 anket yapılmıştır. Yine evrenin zenginliğini ve farklılığını yansıtmak için anket çalışmaları esnasında nüfusun yaş ve cinsiyet dağılımı göz önünde bulundurulmuştur.

3.4. Veri Toplama Yöntemi ve Araçları

Saha araştırması kapsamında yer alan bu araştırmada, nicel verilerinin toplanmasında anket tekniği, nitel verilerinin toplanmasında ise görüşme ve gözlem teknikleri kullanılmıştır. Anket tekniği, kişilere ilişkin istatistikî verileri toplama ve

kişilerin düşüncelerini, davranışlarını ve tutumlarını tespit etmek amacıyla tercih edilmiştir.

Araştırmanın asıl veri kaynağı, yapılmış olan saha çalışmalarıdır. 2010 yılı itibari ile saha çalışmalarına başlanılmıştır. Araştırmanın birincil verilerini elde etmek için yerel halka anketler uygulanmış, görüşmeler ve gözlemler yapılmıştır. Özellikle 2011 ve 2012 yılları içerisinde anket uygulamalarını da içeren kapsamlı saha çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Foto 6). Anketler yüzyüze görüşme yöntemi ile yapılmıştır. İkincil veriler ise devlet kurumlarına ait sayımlardan elde edilmiştir.

Tablo 12. Anket yapılan köylerin nüfusları ve anket sayıları

Sıra No	Köy	İlçe	Bağlı olduğu nahiye	Nüfusu (2012 yılı)	Anket Sayısı
500 metre yükselti kuşağı üzerinde bulunan yerleşmeler					
1.	Yukarıbey	Bergama	Yukarıbey	1224	20
2.	Gümelı	İvrındı	Korucu	813	20
3.	Bağyüzü	Ayvalık	Merkez	778	20
4.	Karavelıler	Bergama	Yukarıbey	732	20
5.	Aşağıcuma	Bergama	Yukarıbey	643	20
6.	Aşağıbey	Bergama	Yukarıbey	591	20
7.	Çamavlu	Bergama	Yukarıbey	566	20
8.	Kıranlı	Bergama	Yukarıbey	453	15
9.	Kaplan	Bergama	Yukarıbey	386	15
10.	Çelımler	İvrındı	Korucu	301	15
11.	Ayvatlar	Bergama	Yukarıbey	297	15
12.	Hacıhamzalar	Bergama	Yukarıbey	241	10
13.	Yukarıcuma	Bergama	Yukarıbey	241	10
14.	Güneşli	Bergama	Yukarıbey	240	10
15.	Demirciler	İvrındı	Korucu	236	10
16.	Hisarköy	Bergama	Yukarıbey	223	10
17.	Hacıbozlar	Burhaniye	Merkez	179	10
18.	Çobanlar	Bergama	Dereköy	178	10
19.	Halılağalar	Bergama	Dereköy	129	10
500 metre yükselti kuşağı altında bulunan yerleşmeler					
20.	Hacıhüseyınler	Gömeç	Merkez	1144	20
21.	Değırmenbaşı	İvrındı	Korucu	652	20
22.	Göbeller	Bergama	Yukarıbey	382	15
23.	Gebeçınar	İvrındı	Korucu	361	15
24.	Terzihalıller	Bergama	Yukarıbey	311	15
25.	Kırtık	Burhaniye	Merkez	284	15
26.	Okçular	Bergama	Yukarıbey	282	15
27.	Haydar	İvrındı	Korucu	274	15
28.	Küçükılca	İvrındı	Korucu	216	10
29.	Hacılar	Bergama	Dereköy	201	10
30.	Demircıdere	Bergama	Yukarıbey	157	10
Toplam				12715	440

Anket formu, 5 bölümden oluşmaktadır (Ek 1). Birinci bölüm; görüşülen kişiye ilişkin kişisel bilgileri kapsarken, ikinci bölüm görüşülen kişinin hanesine ait temel demografik verileri elde etmeye yöneliktir. Üçüncü bölüm ise yine görüşülen kişinin hanesinin ekonomik durumunu tespitiye yöneliktir. Dördüncü bölüm, görüşülen kişinin çevresel algılarına ilişkin soruları içermektedir. Son bölüm ise araştırmanın konusu olan sürdürülebilir kalkınma ile ilgilidir ve görüşülen kişinin sürdürülebilir kalkınma hakkındaki görüşlerini belirlemeye yönelik soruları ihtiva etmektedir. Anket formu kısaca, görüşülen kişinin; demografik özelliklerini, sosyo-ekonomik durumlarını, çevresel algılarını, sürdürülebilir kalkınmaya yönelik düşünce ve beklentilerini tespit edecek şekilde düzenlenmiştir.

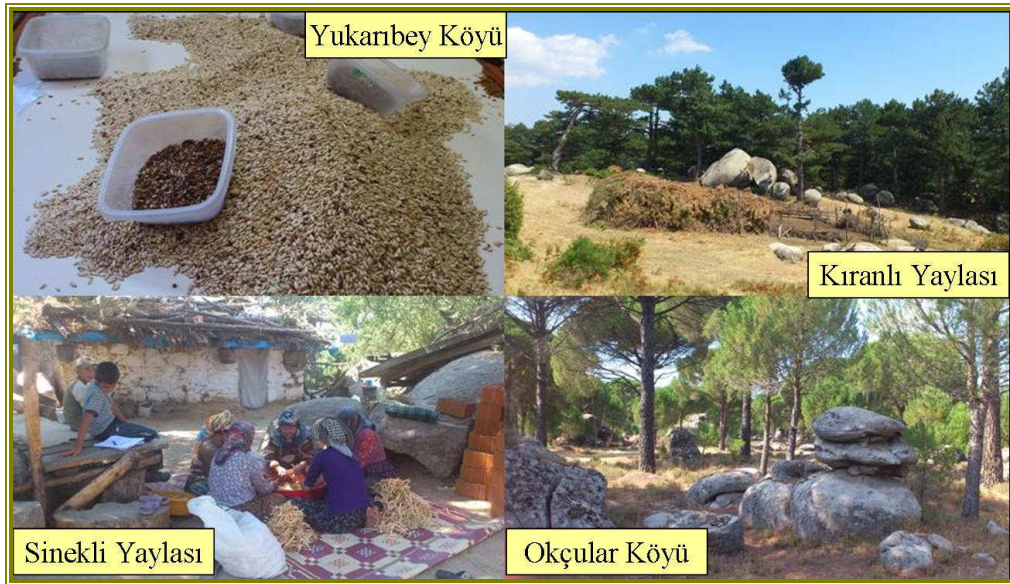

Fotoğraf 6. Saha çalışmaları sırasında yapılan anket uygulamaları

Bir anket formu temelde 77 sorudan oluşmaktadır. Anket formundaki sorular genellikle kapalı uçlu sorulardır. Ancak, belirli durumlarda açık uçlu sorulara da yer verilmiştir. Bu sorular, genellikle konu hakkında detaylı bilgiye ihtiyaç duyulduğu anlarda sorulmuş olan sorulardır. Açık uçlu sorular, konu ile ilgili gözden kaçabilecek noktaların tespitinde ve anket sonuçlarının daha verimli şekilde

değerlendirilmesinde yardımcı olmuştur. 77 soru ve bu sorulara ilişkin alt seçeneklerle birlikte bir anket formunda 233 adet veri bulunmaktadır. Bu verilerin analizi için kullanılmış program olan Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi (Statistical Package for the Social Sciences [SPSS]) programına toplamda 440 anket ve anket başına 233 veri olmak üzere yaklaşık 103.000 veri girişi yapılmıştır. Bu verilerin SPSS 20.0 programına aktarılması 2 aylık bir çalışmayla mümkün olmuştur.

Anketlerden elde edilen verilerin güvenilirliğini kontrol etmek amacıyla gözlem metodu kullanılmıştır. Gözlem yolu ile yerel halkın gündelik faaliyetleri, doğal çevre ile olan ilişkileri ve dağlık alanı kullanım şekilleri tespit edilmiştir (Foto 7, 8 ve 9). Gözlemler sırasında sıklıkla fotoğraf çekimi metodu da kullanılmıştır. Çekilen fotoğraflar köylere göre tasnif edilmiş ve bu fotoğraflar hem tez metninin zenginleştirilmesinde hem de arazi bilgilerini gözden geçirmede yoğun olarak kullanılmıştır.

Fotoğraf 7. Arazi gözlemlerinden görüntüler

Fotoğraf 8. Arazi gözlemlerinden görüntüler

Görüşme yöntemi, anket yapılan kişilerin ve diğer köy sakinlerinin, araştırma alanına yönelik bilgi, duygu, düşünce ve davranışlarını tespit etmek amacıyla tercih edilmiştir (Foto 10). Böylece tek bir veri toplama yönteminin sınırlı kalacağı durum ortadan kaldırılmıştır.

Araştırmacı tarafından oluşturulmuş anket formunun, araştırma alanı ve konusu ile ilgili tüm verileri elde edemeyeceği aşikârdır. Bu noktada yapılan görüşmelerin önemli avantajları olmuştur. Örneğin Hacıhüseyinler Köyü sakinlerinden Yakup Balcı'nın görüşme sırasında kullandığı şu söz araştırma alanının belirli bölgelerindeki temel ekonomik faaliyetleri özetler niteliktedir: “Zeytini baban, fıstığı deden dikecek” (Yakup Balcı, kişisel görüşme, Mayıs 2011). Sonuç olarak daha çok sohbet havası çerçevesinde gerçekleştirilmiş olan görüşmeler esnasında yerel halk için Madra Dağı'nın değeri anlaşılmaya çalışılmıştır.

Görüşmeler, yarı yapılandırılmış soru formu kullanılarak yapılmıştır. Bu yöntemin seçilme nedeni ise hem standart bir formun olması hem de görüşülen kişinin verdiği yanıtlara bağlı olarak esnek hareket edebilme imkanı sağlamasıdır.

Fotoğraf 9. Arazi gözlemlerinden görüntüler

Araştırmanın bir diğer verisi ise topografik verilerdir. Topografik verilerin elde edilmesi amacıyla Harita Genel Komutanlığı'na (HGK) müracaat edilmiştir. HGK'dan, araştırma alanını kapsayan 1/25.000 ölçekli 24 adet haritanın izohips, yerleşme, hidrografiya, yollar ve sınırlarına ilişkin vektör veriler talep edilmiştir. Bir yılı aşkın bir zamanın sonucunda bu veriler ilgili kurumdan alınabilmektedir. Ancak elde edilen vektör veriler, araştırma alanına ait 1/25.000 ölçekli haritalar ile karşılaştırıldığında, izohipsler hariç diğer verilerde hata tespit edilmiştir. Örneğin HGK'dan alınan haritalar ile 1/25.000 ölçekli haritalar karşılaştırıldığında; yerleşmeler, yollar ve akarsuların örtüşmedikleri; bazı yerleşme, yol ve akarsuların adı geçen haritalara işlenmediği görülmüştür. Açıklanan bu problemin giderilmesi amacıyla araştırma alanına ait 24 adet 1/25.000 ölçekli haritalardaki yerleşme, akarsu ve yollar ArcGIS 9.2 programı kullanılarak sayısallaştırılmış ve vektör formata dönüştürülerek bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Fotoğraf 10. Görüşmelerden görüntüler

Amerikan Jeolojik Araştırmalar Dairesi'nden temin edilen Landsat Thematic Mapper (TM) ve Landsat Enhanced Thematic Mapper (ETM) görüntüleri, araştırmada kullanılan bir diğer veriler arasındadır. Bu iki uydu görüntüsü kullanılarak araştırma alanının arazi örtüsündeki ve arazi kullanımındaki zamansal değişimler tespit edilmiştir. Uydu görüntüleri aracılığı ile oluşturulan arazi sınıflarının doğruluğunun sınanması işlemi için de saha çalışmaları yapılmıştır. Araştırma alanının farklı noktalarından küresel konumlama sistemi (Global Positioning System [GPS]) alıcısı ile noktalar alınmış ve bu referans noktaları uydu görüntüleri ile karşılaştırılmıştır (Foto 11).

Araştırma alanında kalan yerleşmelerin tarihçesini tespit etmek amacıyla İstanbul'daki Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ne gidilerek, bu yerleşmelere ait temettuat defterleri elde edilmiştir. Osmanlıca olan temettuat defterlerinin okunması için uzman yardımı alınmıştır.

Fotoğraf 11. Arazi ölçümlerinden görüntüler

3.5. Verilerin Analizi

Anketlerden elde edilen veriler, oluşturulan kodlama sistemi yardımıyla sayısallaştırılmış, SPSS for Windows 20.0 (IBM) programı tabanlı olarak bilgisayara aktarılmış, analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Anketlere ilişkin analiz yöntemleri olarak, demografik özelliklerle değişkenler arasında çapraz tablolar yapılarak ki-kare analizleri uygulanmıştır.

Bir araştırmada kullanılan ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliği araştırma sonuçları açısından önemlidir. Bir ölçek kullanılmadan önce, güvenilirlik ve geçerlilik açısından sınanmalıdır. Bir ölçeğin güvenilirliği, o ölçeğin farklı zamanlarda aynı örnekleme uygulandığı durumlarda aynı sonuçları verme derecesini göstermektedir. Bu anlamda güvenilirlik, bir değişkeni ölçmek için sorulan soruların ne derecede bilinçli olarak cevaplandırıldığına bir göstergesidir (Özdoğan ve Tüzün, 2007, s.644). Bu araştırmada, güvenilirlik analizi yapılırken Cronbach's Alpha modeli kullanılmıştır. Cronbach's Alpha değeri sorular arası korelasyona bağlı uyum değeridir. Cronbach's Alpha değeri faktör altındaki soruların toplamdaki güvenilirlik

seviyesini göstermektedir. Cronbach's Alpha değerinin 0,70 ve üstü olduğu durumlarda ölçeğin güvenilir olduğu kabul edilir (Tablo 13). Ancak, soru sayısı az olduğunda bu sınır 0,60 değeri ve üstü olarak kabul edilebilir (Sipahi vd., 2008: 90-91).

Tablo 13. Cronbach's Alpha Değerleri İçin Bir Sınıflama (Şeref, 2006: 405)

Cronbach's Alpha	Yorumu
0,80-1.00 arası	Yüksek
0,60-0,80 arası	Oldukça güvenilir
0,40-0,60 arası	Güvenilirlik düşük
0,40 dan aşağısı	Güvenilir değil

Haneden göçlere neden olan etkenler ölçeğinde güvenilirlik katsayısı 0,948 bulunmuştur. 6 maddeden oluşan bu ölçeğin güvenilirlik seviyesi “yüksek güvenilirlik” düzeyindedir (Tablo 14). Madde silindiğinde güvenilirlik değerlerinden hiçbiri genel güvenilirlik değeri olan ,948 değerinden büyük olmadığından ölçekteki maddelerin tamamı aynı olguyu ölçmekte olduğunun kanıtıdır.

Tablo 14. Haneden göçlere neden olan etkenler tablosu

Faktörler	\bar{X}	Ss	Madde silindiğinde güvenilirlik	Cronbach's Alpha
Yeterli tarım arazisinin olmayışı	5,3727	1,38728	,935	,948
Köydeki ekonomik kaynakların yetersizliği	5,4727	1,19383	,933	
Sağlık imkânlarının kısıtlı oluşu	5,5136	1,05208	,932	
Eğitim imkânlarının kısıtlı oluşu	5,6273	,81119	,939	
Anlaşmazlıklar (komşu, akraba vb.)	5,1341	1,73605	,941	
Şehir hayatının çekiciliği	5,6273	,81119	,944	

Hane gelirinin olumsuz değişmesinde etken olan maddeler ölçeğinde güvenilirlik katsayısı 0,807 bulunmuştur. 6 maddeden oluşan bu ölçeğin güvenilirlik seviyesi “yüksek güvenilirlik” düzeyindedir (Tablo 15). Madde silindiğinde

güvenilirlik değerlerinden hiçbiri genel güvenilirlik değeri olan ,807 değerinden büyük olmadığından ölçekteki maddelerin tamamının aynı kavramı ölçmekte olduğunun kanıtıdır.

Tablo 15. Hane gelirinin olumsuz değişmesinde etken olan maddeler tablosu

Faktörler	\bar{X}	Ss	Madde Silindiğinde Güvenilirlik	Cronbach's Alpha
Devlet politikaları	3,6636	1,68486	,766	,807
Tarım dışı alternatif iş imkânlarının bulunmaması	4,0341	1,65090	,783	
Çiftçi olarak bizlerin yanlış kararları	3,0705	1,87831	,747	
Girdi fiyatlarındaki artışlar	4,8159	,86450	,773	
Ürün fiyatlarındaki yetersiz artışlar	4,9023	,78829	,782	
Tarımsal verimin azalması	4,6091	1,32160	,802	

İlgili kurumlardan elde edilen veriler amaca uygun olarak haritalanmış, istatistikî metotlar kullanılarak grafik ve tablolara dönüştürülmüştür. Araştırma alanına ait 24 adet 1/25.000 ölçekli haritalardaki yerleşmeler, akarsular ve yollar ArcGIS 9.3 programı kullanılarak sayısallaştırılmış ve vektör formata dönüştürülerek bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Vektör formata dönüştürülen bu verilere ilişkin morfometrik analizler yapılmıştır. Uydu görüntüleri kullanılarak, araştırma alanının arazi örtüsündeki ve arazi kullanımındaki zamansal değişimler analiz edilmiştir.

Saha çalışmaları sonucunda elde edilen bilgiler SWOT (Strength, Weakness, Opportunity, Threatens) analiziyle de değerlendirilmiştir. Bu analiz yöntemi ile alanın güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditleri tespit edilmiştir.

4. ARAŞTIRMA ALANININ TEMEL COĞRAFÎ ÖZELLİKLERİ VE İNSAN-ÇEVRE İLİŞKİSİNE YÖNELİK BULGULAR

4.1. Araştırma Alanının Fizikî Coğrafya Özellikleri ve İnsan-Çevre İlişkisi

4.1.1. Jeolojik-Jeomorfolojik Özellikler

Kozak granit masifinin kuzeydoğusunda yer alan ve güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda uzunluğu 30 km., kuzeybatı- güneydoğu doğrultusunda genişliği 20 km. olan Madra Dağı, Paleozoik yaşlı metamorfik şistlerden oluşmaktadır (Yalçınlar, 1985: 21). Tunçdilek (1985), post Neojen hareketler sonunda, Ege ve Marmara bölgelerinde meydana gelen epirojenik hareketlerle doğu-batı yönlü dağ kütleleri olan Madra Dağı, Aydın Dağları, Bozdağlar ve Demirci Dağları'nın oluştuğunu belirtmiştir. Madra Dağı, Bergama grabeni ile Edremit grabeni arasında yükselmiş olan bir horsttur. Bu horst, çevresindeki graben alanlarından normal faylarla ayrılmıştır ki bu faylar genel olarak kuzeybatı-güneydoğu doğrultusundadır (Cürebal, 2003: 22).

1250 km²lik bir saha kaplayan Madra Dağı'nın merkezi kısmında yine aynı doğrultulu uzanan Kozak depresyonu adı verilen çukur bir alan yer almaktadır (Foto 12). Madra kütesinin çekirdeği olan Kozak depresyonu, jeolojik yapısıyla olduğu kadar, Türkiye'nin sayılı fıstık çamı mescerelerinin bulunduğu bir alan olması itibariyle de dikkati çeken bir sahadır (Sönmez, 1996: 36).

Madra Dağı, batısında yer alan Neojen yaşlı malzemelerle örtülü kıyı ovalarından, güneybatı-kuzeydoğu doğrultulu fay hatlarıyla ayrılmaktadır. Dağ, güneydoğusundan da güneybatı-kuzeydoğu doğrultulu bir fay hattı ile ayrılmıştır. Bu

fay hattı, Bakırçay grabenini oluşturan tektonik çizgiye tekabül etmektedir. Tüm bunlar göz önüne alındığında Madra Dağı'nın kütleli bir şekilde yükselmiş büyük bir blok olduğu anlaşılmaktadır (Sönmez, 1996: 32). Yalçınlar'a göre (1970) bu blok üstü aşınmış olan bir granit kubbesidir. Pliyosendeki son tektonik hareketlerin yol açtığı bölgesel yükselme ve yükselmenin oluşturduğu gerilim kuvvetleri, Ege grabenlerinin ve Madra Dağı'nın diğer kenar faylarını oluşturmuş; bu kuvvetler ayrıca iç kesimlerde de etkisini göstererek, kütleli bir çok tali bloklara bölünmesine yol açmıştır (Sönmez, 1996: 32).

Fotoğraf 12. Maya Tepe'sinden Kozak havzasına bakış

Uzanişı kabaca kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu olan Maya Tepe (1344 m.), Madra Dağı'nın en yüksek tepesidir (Foto 13). Tepenin jeolojik yapısında granodiyoritler ve metamorfik şistler hâkimdir. Dağın zirve kesimlerini, gençleşme hareketlerinin bir sonucu olarak vadilerini buldukları temele gömen akarsular tarafından derince yarılmış düzlükler oluşturmaktadır (Cürebal, 2003: 79). Kuzeydoğuya bakan yüz ise, Kocaçay'ın yukarı havzasını teşkil eden Kocageçit, Akbaba ve Çetindere tarafından derin vadilerle yarılmıştır. Dağın güneybatısı ise Kozak depresyonuna doğru yavaş yavaş alçalır. 450–500 metre yükseltiyeye sahip

Kozak havzası dağın çekirdeğini oluşturan iri kristalli granodiyoritler üzerinde şekillenmiştir (Sönmez, 1996: 32–33; Sütgibi, 2003: 18).

Madra Dağı'nın kütleli görünümüne karşın, dağlık alan faylarla birçok tali bloklara ayrılmıştır. Dağın çekirdek kısmını Eosen yaşlı granodiyorit plütону meydana getirir. Bunun etrafı Mesozoik yaşlı kireç taşları ve kum taşları ile çevrelenmiştir. Bu domun ortası aşınarak açılmış ve Kozak depresyonu adı verilen kısımda granodiyoritler aflöre etmiştir. İngiliz arkeolog Charles Fellows'un 1830'lu yıllarda bu sahada yaptığı seyahatteki tespitleri de bu yöndedir. Fellows, Kozak havzasında granit bloklarının yerlerinden kopmuş gibi bütün araziyi kapladığından ve bu bloklardan oluşan taşları likenlerin kaplayıp bunları çürüttüğünden bahsetmektedir (Fellows, 1838: 40–41). Havzadaki granit anakayasının üzerinde kum oranı yüksek ve tınlı-kum tekstürü gösteren kireçsiz kahverengi orman toprakları yer almaktadır (Sütgibi, 2003: 64). Bu toprağın alan için önemi ise fıstık çamının gelişimi için uygun ortam şartı sağlaması ve çam fıstığı üretiminin bölgede yoğun olarak yapılmasıdır.

Granit anakayasına bağlı olarak gelişen diğer bir beşeri faaliyet ise granit işletmeciliğidir. Yollarda döşeme taşı, evlerde duvarların yapımında ve ev içinde dekorasyon amaçlı kullanılan granit, yöredeki granit işletmeciliğini hızlandırmıştır. Alanda, granitin çıkarılması için taş ocakları açılmaktadır. Taş ocakları alan için iki anlam ifade etmektedir. Bunlardan biri yerel halka iş imkanı sağlaması, diğeri ise doğal çevreye verdiği zarardır. Granit blokları çıkarılırken fıstık çamları zarar görmekte, topografya dengesi bozulmakta ve bunlara bağlı olarak erozyonun şiddeti artmaktadır.

Madra kütlesini batıdan ve güneybatıdan çevreleyen kıyı ovaları da alçalma sahalarına tekabül etmektedir ve Neojen sedimanterlerinden oluşmuştur. Madra Dağı'nın güneyinde bulunan Bakırçay vadisi, pliyosendeki tektonik hareketlerle oluşmuş bir graben sahasıdır (Sönmez, 1996: 75).

Fotoğraf 13. Maya Tepe

Madra Dağı'nın kuzey ve güney yamaçları arasında, litolojik yapı ve iklime bağlı olarak oluşmuş olan eğim farklılıkları mevcuttur. İntüzif bir kütle olan Kozak masifinin yer aldığı güney yamaçlarda ortalama eğim % 10 civarındadır. Daha nemli iklim şartlarının hüküm sürdüğü ve metamorfik şistlerin yer aldığı kuzey yamaçlarda ise eğim % 15'e yükselmektedir (Köse, 1997: 231).

Bölgede yamaç eğimlerinin yüksek olması, tarımsal faaliyetlerin yapılacağı alanları daraltmakta, yükseltiye bağlı olarak iklim şartlarındaki değişmeler yine tarımsal faaliyetleri sınırlamaktadır. Tarım alanlarının sınırlı olduğu yüksek kesimlerde hayvancılık faaliyeti bir zorunluluk gibi gelişmiştir. Alanın uzun yıllardır mera hayvancılığı için kullanılmış olması ise hem bitki örtüsü hem de toprak örtüsü için problemlere neden olmuştur. Bunların yanında alanın güney yamaçlarındaki litolojik yapıya bağlı olarak gelişen kumlu tekstürdeki toprak yapısı ve uygun iklim

koşulları fıstık çamının doğal yetişme alanı olmuş; fıstık çamından elde edilen gelir ise bahse konu olan yamaçta yer alan köylerin refah düzeyine olumlu katkı yapmıştır.

4.1.2. İklim Özellikleri

Madra kütesinin zirveler hattı, Ege ve Marmara havzalarını ayıran su bölümü hattıdır. Bu nedenle, kütenin kuzeydoğusu, Karadeniz ve Marmara üzerinden gelen nemli hava kütlelerinden yararlanabilmektedir. Buna karşılık, güneybatısı tamamıyla Akdeniz iklim şartlarının etkisi altındadır (Sönmez, 1996: 57). Ayrıca bakı, yükselti, yerşekilleri ve denizel etkilere bağlı olarak iklimsel koşullarda alansal farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Örneğin Madra Dağı kuzeyden gelen hava kütlelerinin etkilerine açık olması ve kıyı kuşağına göre iç tarafta yer alması nedeniyle Akdeniz ikliminden farklı olarak, kuzeyden gelen hava akımlarına maruz kalabilmekte ve kıyı kuşağına göre yaz-kış sıcaklık farkları daha yüksek olmaktadır. Yine dağın batı kesimi burada yer alan Ege Denizi'nin etkileri nedeniyle daha ılıman bir iklime sahipken; dağlık alanın doğu kesimi denizel etkilerden uzaktır. Örneğin, Ayvalık'ta 16,6°C olan yıllık ortalama sıcaklık, daha iç kesimde bulunan İvrindi'de 13,1°C'ye düşmektedir. Dağın en yüksek noktası olan Maya Tepe'de ise yıllık ortalama sıcaklıklar 10°C'nin altına düşmektedir. Benzer durum yağış miktarına da yansımaktadır. Yıllık ortalama yağış miktarları Ayvalık'ta 641,8 mm, İvrindi'de 574,9 mm ve 500 metre yükseklikte bulunan Kozak'ta ise 946,5 mm.dir (Sütgibi, 203: 25).

Madra Dağı'nda iklim genel olarak Akdeniz yağış rejimi ile benzerlik gösterir. Yaz mevsimi en kurak mevsimken; yıllık yağış miktarının yarısından fazlası kış mevsiminde düşmektedir. Yaz mevsiminde yağış miktarı yok denecek kadar azdır. Bölgenin en yağışlı ayı aralık, en kurak ay ise ağustostur.

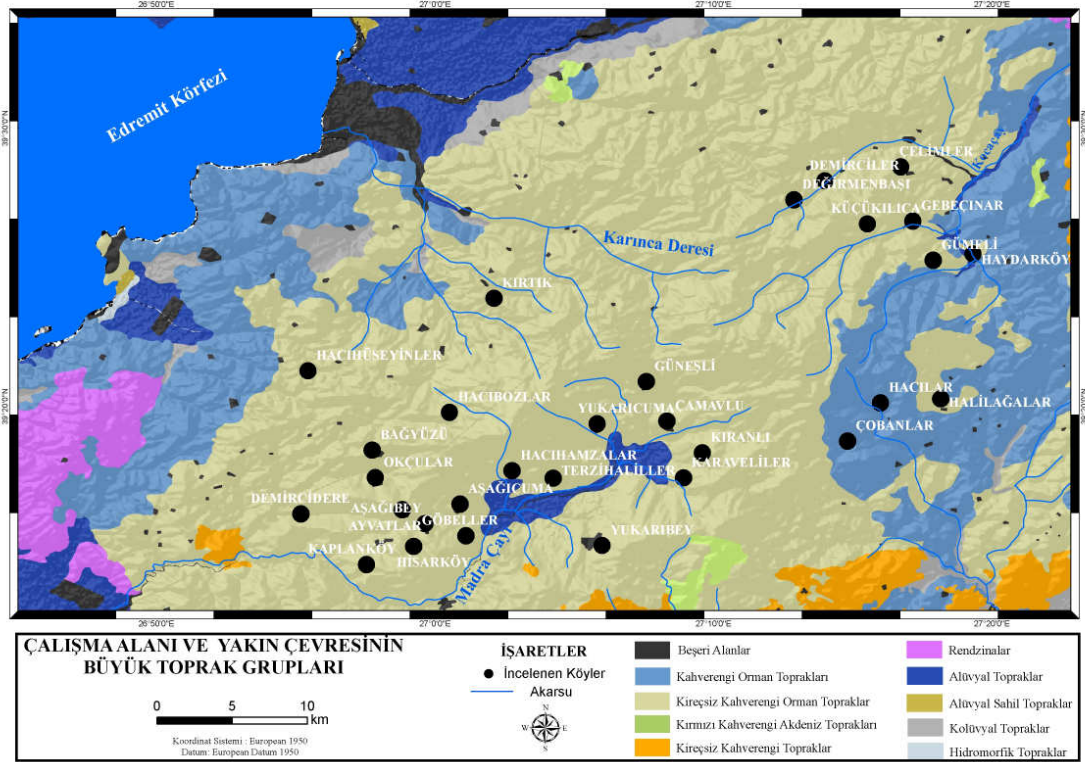
Ana hatları ile Akdeniz iklimi hâkim olsa da yerel şartlar dikkate alındığında dağın kuzey-kuzeydoğuya bakan yamaçlarında Karadeniz ikliminin, güney ve güneybatısına bakan kesimlerinde ise Akdeniz ikliminin etkileri görülmektedir (Cürebal, 2003: 63). Bakı faktörüne bağlı olarak güney bakılı yamaçlarda sıcaklık değerleri kuzey bakılı yamaçlara göre daha hızlı yükselmektedir. Dağın doğu kesimine bakıldığında ise buranın sıcaklık değerleri bölgedeki en düşük değerlerin olduğu yerdir.

Yerel ölçekte farklılık arz eden iklim özellikleri araştırma alanındaki beşerî faaliyetlerinde farklılaşmasına katkı sağlamıştır. İklim ve toprak özelliklerinin uygun ortam şartları hazırladığı güney yamaçlarda fıstık çamı ziraati önem arz ederken, sıcaklık değerlerinin düşük olduğu yüksek kesimlerde hayvancılık faaliyeti ön plana çıkmaktadır. İklimin ve arazi şartlarının zorlu olduğu doğu kesimlerde ise geçimlik tarımsal ve hayvancılık faaliyetlerine rastlanmaktadır. Yine batı ve kuzeybatı bölgelerde, yükseltinin ova tabanlarına doğru azaldığı yerlerde zeytin tarımı önem kazanmıştır.

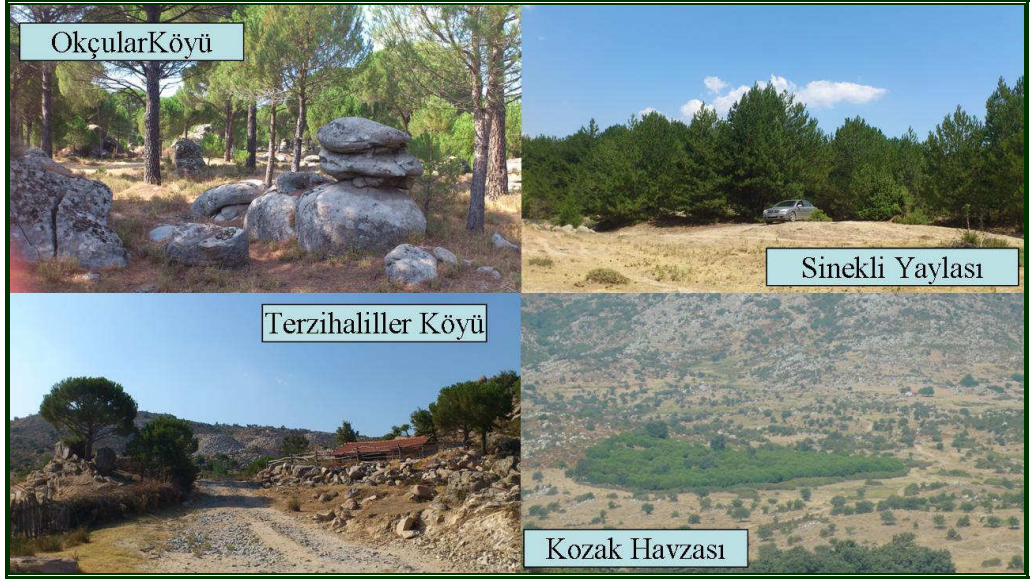
4.1.3. Toprak Özellikleri

Araştırma alanında değişiklik gösteren morfolojik, litolojik ve iklim özellikleri, farklı özellikteki toprak tiplerinin oluşumuna neden olmuştur. Bölgede; oluşumunda iklim koşullarının etkili olduğu zonal topraklardan kireçsiz kahverengi orman, kahverengi orman, kireçsiz kahverengi topraklar ve kırmızı kahverengi Akdeniz topraklarının gelişme gösterdiği saptanmıştır. Ayrıca, devamlı olarak taşkına uğrayan ve birikmenin sürekli olduğu yerlerde oluşan ve bu nedenle horizonlaşma göstermeyen azonal topraklardan alüvyal ve kolüvyal toprakların bulunduğu görülmektedir (Sütgibi, 2003: 64).

Alanda kireçsiz kahverengi orman toprakları çok yaygındır (Sütgibi, 2003: 4; Cürebal, 2003: 60; Şekil 11). Bölgedeki andezit, tüf, granodiyorit, metamorfik şistler gibi kayaçların kireç bakımından fakir olmaları ve tortul kayaçlardaki kirecin de yıkanma yoluyla topraktan ayrılarak uzaklaşması, bu tip toprakların oluşumunda (Foto 14) önemli rol oynamaktadır (Cürebal, 2003: 60). Bu topraklar genellikle Madra Dağı'nda yıllık ortalama yağışın 700 mm.yi aştığı yerlerde ve 500 metre ile 1300 metre arasındaki yükselti kuşağında görülmektedir (Sönmez, 1996: 23–24; Sütgibi, 2003: 64). İklim etkisi ile oluşmuş olan bu toprak grubu, anakayanın özelliğine bağlı olarak farklı tekstür özellikleri de göstermektedir. Örneğin Kozak havzasındaki granit anakayasının üzerinde kum oranı yüksek ve tınlı-kum tekstürü gösteren kireçsiz kahverengi orman toprakları yer almaktadır (Sütgibi, 2003: 64). Bu tekstür yapısı ise fıstık çamının gelişimi için uygun ortam şartı sağlamaktadır.

Şekil 11. Araştırma alanı ve yakın çevresinin toprak grupları

Fotoğraf 14. Araştırma alanındaki granit kayalar ve bunların ayrışması ile oluşmuş kumlu topraklar

Dağın, güneybatıya bakan yüzü Kozak depresyonuna doğru alçalmaktadır. Dağın bu yüzü, kuzey bakılı yamaçlara göre kuzeyden gelen rüzgârlardan yararlanamaz. Bu nedenle, kuzey yamaçlar kadar elverişli bir yetişme ortamı değildir. Tamamen granodiyoritlerden meydana geldiği için, granodiyoritlerin ayrışmasından oluşan kireçsiz kahverengi orman toprakları hâkimdir (Sönmez, 1996: 33). Bunun yanında kahverengi orman, kireçsiz kahverengi, kırmızı kahverengi Akdeniz, rendzina ve kolüvyal topraklar mevcuttur (Sütgibi, 2003: 4).

Alanın doğu ve batı kesimlerinde ise kahverengi orman toprakları yaygındır (Şekil 11). Kireçli ana materyal üzerinde gelişen bu topraklar orta derece de humus içermektedir. Bu toprakların bir kısmında tarım alanları yer alırken, bir kısmında da meşe çalılıarı ve kızılçam ormanları (Foto 15) bulunmaktadır (Sütgibi, 2003: 66).

Araştırma alanında toprak ile ilgili olarak yaşanan en önemli sorun erozyondur. Alanın uzun yıllardır insanlar tarafından kullanılan bir saha olması bitki örtüsünde ve toprak özelliklerinde bozulmalara neden olmuştur. Erozyonun çok

şiddetli hissedildiği alanlarda toprağın A horizonu tamamen ortadan kalkmış ve bazı yerlerde anakaya ortaya çıkmıştır (Cürebal, 2003: 122).

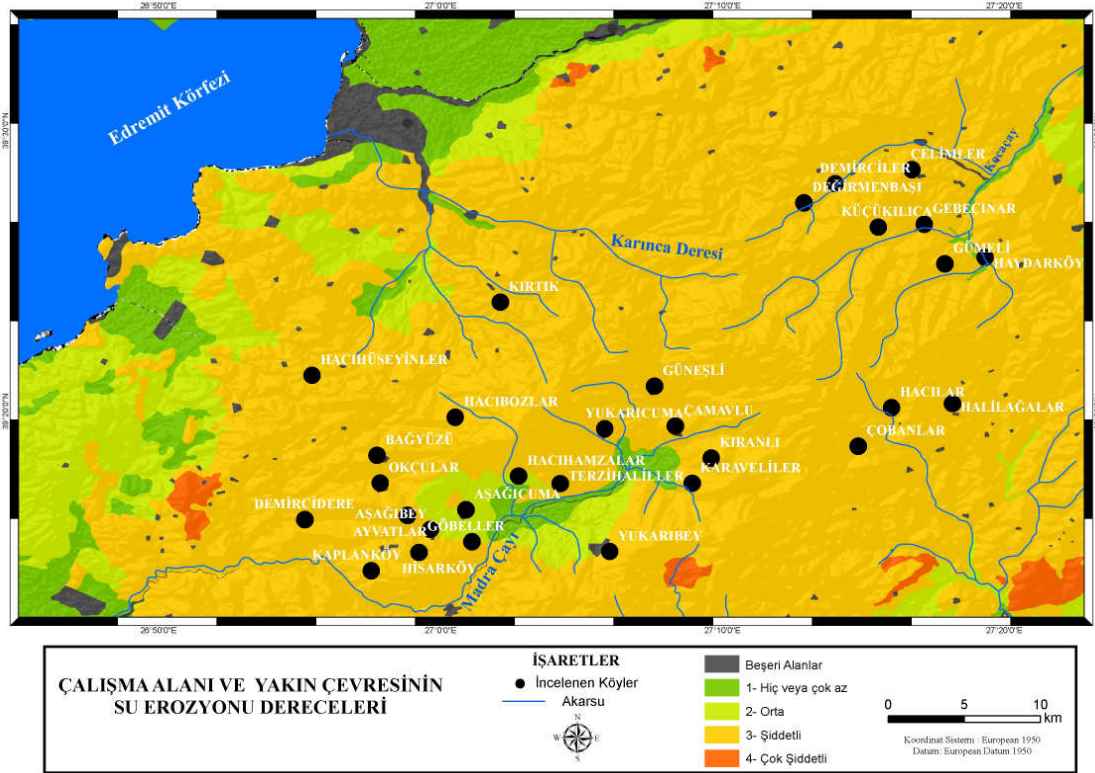
Fotoğraf 15. Araştırma alanının doğusunda bulunan tarım ve orman alanları

Beşeri faaliyetler bazı alanlarda erozyonu hızlandırırken, bazı alanlarda ise yavaşlatmaktadır (Şekil 12). Araştırma alanındaki hayvancılık faaliyetlerinin geçmişi uzundur. Bu faaliyete bağlı olarak belirli bölgelerde aşırı otlatma sorunları ortaya çıkmış; bitki örtüsünde değişiklikler meydana gelmiştir. Buna karşılık güney yamaçlarda yer alan köylerde, fıstık çamından elde edilen gelirin artması, yöre halkını fıstık çamı dikimine yöneltmiştir. Bu durum dolaylı bir şekilde de olsa erozyonunun derecesini etkilemektedir. Şekil 12 incelendiğinde Kozak havzası etrafında erozyonun etkili olmadığı; buna karşılık hayvancılık faaliyetinin yoğunlaştığı doğu ve kuzeydoğu bölgelerde orta ve şiddetli derecede erozyonun etkili olduğu görülmektedir. Kozak havzası ve etrafında erozyon riskinin olmayışı fıstık çamlarının kökleri sayesinde erozyonu önlemesinden ileri gelmektedir.

4.1.4. Hidrografik Özellikler

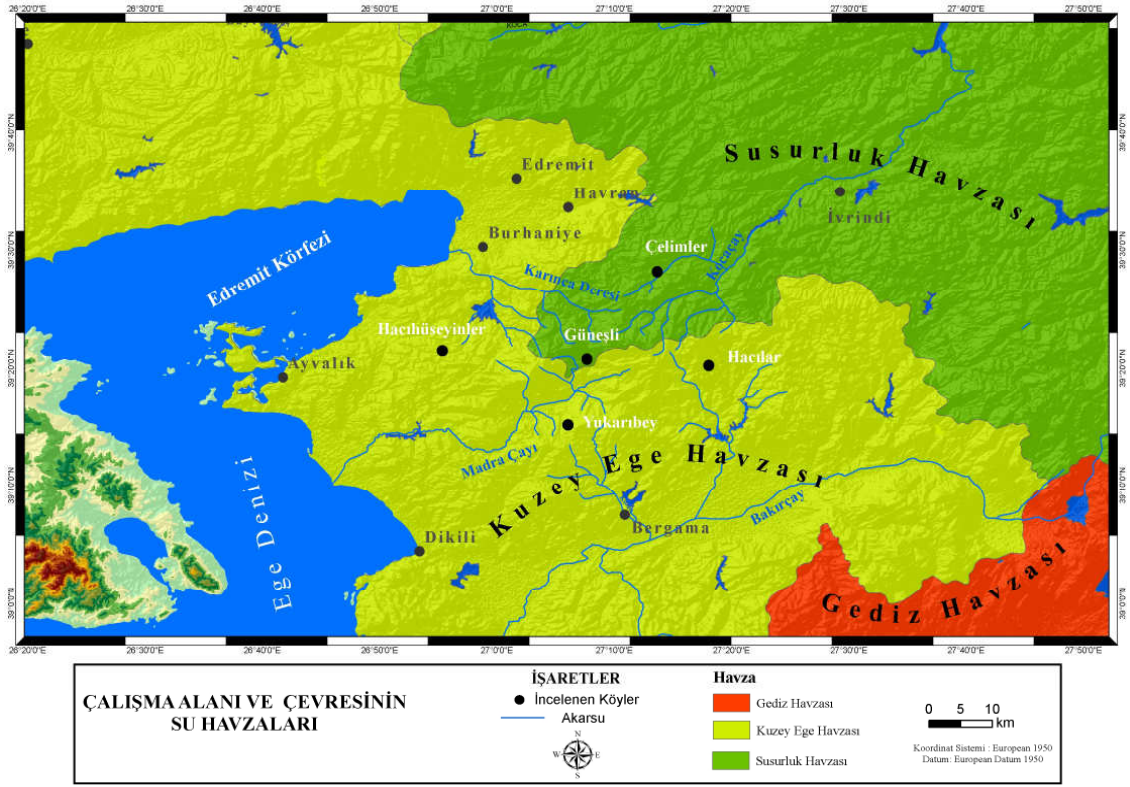
Araştırma alanı oldukça zengin ve sık bir akarsu ağına sahiptir (Şekil 13). Bölgede dağlık alandan kaynaklarını alıp çevreye doğru ışınal şekilde gelişmiş olan radyal akarsu ağı mevcuttur (Sütgibi, 2003: 62). Kuzeyden Havran, batıdan kıyı ovaları ve güneyden Bakırçay grabeniyle çevrelenmiş olan Madra Dağı kütlesi,

kuzeyindeki 550 metrelik bir eşik vasıtası ile Kazdağı silsilesinin bir kolu olan Şapdağı'na bağlanmaktadır. Bu eşik aynı zamanda Ege havzası ile Marmara havzasını ayırmaktadır. Bölgenin yağış rejimine paralel olacak şekilde burada yer alan akarsuların akım değerleri kış aylarında artmakta ve yaz aylarında en düşük seviyelere inmektedir.

Şekil 12. Araştırma alanı ve yakın çevresindeki erozyon dereceleri

Havran Çayı Ege havzasına, Kocaçay ise Susurluk aracılığı ile Marmara havzasına aittir (Sönmez, 1996: 31). Geniş bir su toplama havzasına sahip olan Havran Çayı, Tuzla yakınlarından Edremit Körfezi'ne dökülür. Madra Dağı kütlelerinin kuzeydoğu yamaçlarından kaynaklanan Kocaçay da burada geniş bir alanın sularını toplayarak kuzeydoğuya doğru akar ve Manyas Gölü'ne dökülür (Sütgibi, 2003: 3).

Şekil 13. Araştırma alanı ve çevresindeki akarsular ve su havzaları

Dağın zirve bölgesindeki aşınım seviyelerinden kaynaklanan Madra Çayı (Foto 16 ve 17) kaynaktan mansap kısmına kadar değişik isimlerle anılmaktadır. Asıl kaynağını ağız kısmına en uzak noktada olan Madra Dağı'nın güneybatı yamaçlarından alan akarsu, birkaç küçük derenin birleşmesiyle Kumlu Çayı adını alır. Kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda akmaya devam ederek Kozak kütesinin sularını toplar ve burada Kozak Çayı adını alır. Kozak havzasından çıkarak bir boğaz içine giren akarsu, bu kesimden itibaren denize boşaldığı yere kadar kısmında ise Madra Çayı olarak adlandırılır (Cürebal, 2003: 47).

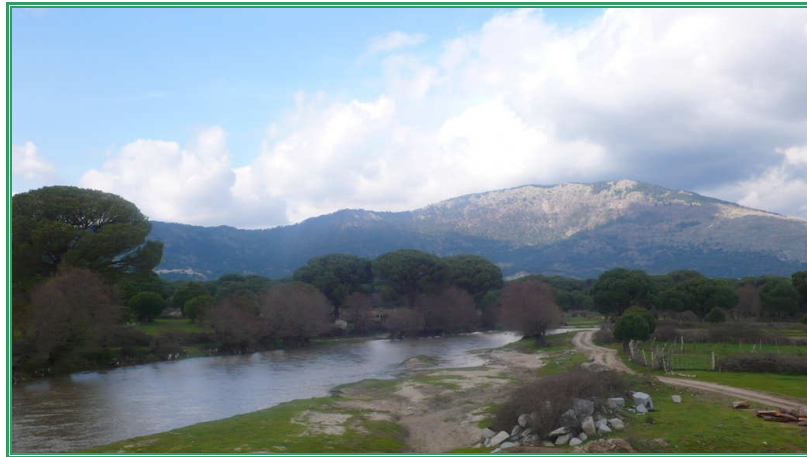
Madra Çayı, Altınova'dan sonra bir delta oluşturarak Ege Denizi'ne ulaşır. Madra Çayı üzerinde sulama amaçlı inşa edilmiş olan Madra Barajı 1999 yılında tamamlanarak hizmete açılmıştır. Baraj sayesinde Altınova'da bulunan tarım alanları sulanmaya başlanmıştır. Araştırma alanının güney kesiminin sularını ise Bakırçay'ın

İlyas Dere, Kestel Deresi, Bergama Deresi ile Geyikli Dere kolları toplar ve Bakırçay aracılığı ile Çandarlı Körfezi'ne dökülür (Sütgibi, 2003: 3–4).

Madra Dağı, çevresindeki yerleşmeler için önemli su kaynaklarına sahiptir. Dağın, kuzey yamaçlarının suları Kozak Çayı tarafından; batı ve kuzeybatı yamaçlarının suları Karadere tarafından drene edilmektedir. Türkiye'nin su zengini bir ülke olmadığı gerçeği, alandaki su kaynaklarının da sürdürülebilir kullanılması gerekliliğini zorunlu kılmaktadır. Dünyada bir ülkenin su zengini sayılabilmesi için, o ülkede fert başına senede 8–10 bin m³ su düşmesi gerekir. Kanada'da, Norveç'te ve Kuzey Avrupa ülkelerinde miktar, aşağı yukarı bu seviyelerdedir. Türkiye'de ise bu oran 2006 yılı itibari ile 1430 m³tür (Kibaroğlu, 2008: 352).

Fotoğraf 16. Madra Çayı yatağı (Ağustos ayı)

Fotoğraf 17. Madra Çayı yatağı (Mart ayı)

4.1.5. Bitki Örtüsü Özellikleri

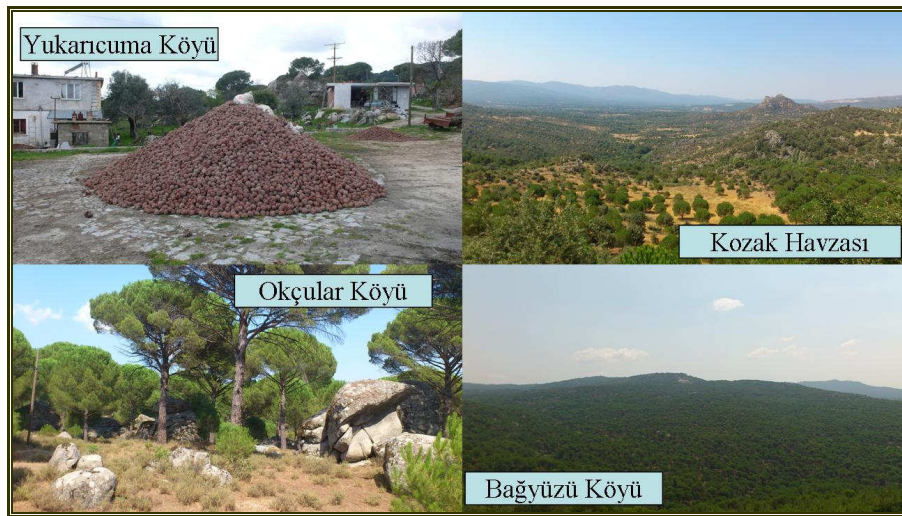
Araştırma alanındaki toprak, iklim, litolojik ve morfolojik zenginlik bitki örtüsüne de yansımıştır. Fizikî coğrafya şartlarındaki farklılık, bitki örtüsünde de farklılıkların gözlenmesini sağlamıştır.

Bakı şartlarına bağlı olarak alanın kuzey ve güney bakılı yamaçlarındaki bitki örtüsü önemli değişkenlik göstermektedir. Akdeniz iklim şartlarının daha baskın olduğu güney yamaçlarda, yükseltiye bağlı olarak kızılçam, fıstık çamı ve karaçam ormanları geniş alanlar kaplamaktadır. Buna karşılık daha nemli iklim şartlarının hâkim olduğu kuzey yamaçlarda ise karaçam ve kestane ormanları bulunmaktadır. Örneğin kızılçamlar güney yamaçlarda 850–900 metrelere kadar çıkarken, kuzey yamaçlarda 750–800 metrelere kadar çıkmaktadır. Araştırma alanının kuzeydoğusunda ise 350–400 metre yükseltilerde kızılçamlara karaçamlar karışmaktadır (Sütgibi, 2003: 32). Adacıklar halinde bulunan kestane ormanları burada yer alan bazı köylerinin ekonomik geçim kaynağı durumundadır. Kestane ormanları sahasının, köylüler tarafından genişletilmeye çalışılması karaçam ormanlarına önemli zararlar vermektedir (Sönmez, 1996: 71).

Güney yamaçta bulunan Kozak havzası çevresinde fıstık çamlarının yaygın olmasını sadece iklim koşulları ile açıklamak yeterli değildir. Alandaki bu bitkinin varlığı sıcaklık isteği yanında toprak isteği de ilişkilidir. Kozak havzasındaki granodiyorit ana kayası üzerinde gelişmiş olan kumlu topraklar fıstık çamı için uygun ortam koşuludur. Yörede 850 metre yükseltiye kadar bulunan fıstık çamlarının toplam alanı yaklaşık 43 bin hektardır. Bu miktarın 28 bin hektarı normal koru alanı, 15 bin hektarı ise bozuk koru alanıdır (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2006: 55). Fıstık çamı sahalarının çoğunluğu özel mülkiyete aittir. Fıstık çamları yöre halkı için büyük

önem taşımaktadır. Kozalaklarından çam fıstığı elde edilen bu ağaçtan yöre halkı önemli derecede gelir elde etmektedir. Kozak havzasında bulunan köylerin hemen hemen hepsinde fıstık çamı ziraati asıl ekonomik faaliyet niteliğindedir (Foto 18). Fıstık çamı ziraatinin yaygın olduğu bu köyler, çevresine göre göç vermemesi özelliği ile diğer köylerden farklılık göstermektedir (Çetin, 2003: 25). Diğer ürünlere veya faaliyetlere göre daha kârlı olduğu için yöredeki fıstık çamı alanları her yıl genişlemektedir. Düzenli bir bakıma sahip olan fıstık çamı sahalarında çoğunlukla orman altı floraları ortadan kaldırılmıştır.

Kozak havzasında fıstık çamları dışında kalan bitki örtüsü değerlendirildiğinde; bu alandaki aslî bitki örtüsü büyük ölçüde tahrip edilmiş olduğundan, alan, orman örtüsünden mahrumdur. Bu yörede sadece çalı formasyonu varlığını koruyabilmiştir. Havzada saçlı meşe, ardıç, geyik dikenini ve ahlattan oluşan cılız bir çalı topluluğu bulunmaktadır. Saçlı meşeler, yüzyıllardır yayla olarak kullanılan bu bölgede aşırı derecede tahribata uğrayarak çalılıklar haline dönüşmüştür. Adı geçen alanın bitki örtüsünün aslî hali Güneşli Köyü civarındaki 20 m. boyundaki saçlı meşelerden anlaşılmaktadır (Sönmez, 1996: 62–63).

Fotoğraf 18. Fıstık çamı sahalarından görüntüler

Bakı ve yükselti faktörleri, kuzeydoğulu yamaçlarda elverişli bir yetişme ortamı oluşmasına imkân verdiği için Madra Dağı'ndaki en gür bitki örtüsüne burada rastlanılmaktadır. Kuzey yamaçlar daha fazla nemlidir ve eğimlidir; eğimli yamaçlar ise tamamen karaçam ve kestane ormanları ile kaplıdır (Foto 19). Bu yamaçta 750 metreye kadar olan kesimde hâkim elemanı meşelerin oluşturduğu ve aralarına önemli ölçüde gürgen, kestane ve karaçamların girdiği karışık bir orman formasyonu ile kaplıdır. 500 metreden 1300 metreye kadar olan kademedeki karaçamlar yer almaktadır. Zirveye yaklaştıkça karaçamlar saf meşcereler haline gelmektedir. Ancak bu alanda yer yer (650–1100 metreler arasında) kestane adacıklarının varlığı da dikkati çeker (Sönmez, 1996: 58–61). Eğimli yamaçların fazla olması buradaki tarım alanlarını sınırlamıştır. Tarımsal faaliyetlerin yoğunlaştığı sahalar, vadi yamaçları ve sırtlar üzerindeki eski aşınım yüzeyi kalıntılarıdır. Arazinin verimsiz olması yöre halkını ormancılık ve hayvancılığa yöneltmiştir. Yapacak ve yakacak odun temini amacıyla bu sahada uzun yıllar boyunca karaçam ormanları tahrip edilmiştir. Sürdürülebilir olmayan otlatma şeklide sahadaki vejetasyona zarar vermiştir. Dağın kuzey yamacında yaylacılık faaliyetlerinin sürdürüldüğü alanlarda ormanlık alanlar tahrip edilmiştir (Köse, 1997: 230- 234).

Araştırma alanının batı kesimi genelde kuru ormanlar sahasıdır. Dağın denize bakan batı yamaçlarında, kıyıda yaklaşık 450 metre yükseltiye kadar monokültür halinde zeytin ziraatine ayrılmıştır. Ancak bazı sarp yerlerde adacıklar halinde, kızılçamlar varlıklarını korumuştur. Zeytinliklerin bulunmadığı alanlarda ise maki toplulukları yer almaktadır. 350–850 metre kademesinde kızılçamlar, 850 metreden daha üst seviyede ise karaçamlar yerleşmiştir. Güneybatı yamaçlarda ise meşe ormanları bulunmaktadır (Sönmez, 1996: 58–65).

Fotoğraf 19. Araştırma alanı kuzeydoğusunun bitki örtüsü

Orman örtüsünden mahrum olan Madra Dağı'nın zirveler kesimi ise hafif dalgalı düzlükler halindedir (Sönmez, 1996: 32–43). Zirve bölgesi çoğunlukla geven, kekik, ada çayı ve az sayıdaki katran ardiçlarından oluşan, kurakçıl ve cılız bir bitki topluluğu ile kaplıdır. Dağın zirveler kesimi orman yetiştirme sınırları içerisinde olmasına rağmen, orman örtüsünden mahrumdur. Dağınık şekilde rastlanan az sayıdaki meşe ve karaçamlar zamanında dağın yüksek kesimlerinde de ormanın mevcut olduğuna işaret eder. Ayrıca Madra Dağı ve çevresinde geniş alanların önceleri ormanlarla örtülü olduğu, buradaki yer ve yerleşme adlarından da anlaşılmaktadır. Çamavlu Köyü, Mazılı Yaylası, Çamtepe Yaylası, Çamoba, Palamutlu Tepe vb. adlar önceleri bu alanlarda orman ve ağacın fazla olduğunu kanıtlamaktadır (Sütgibi, 2003: 7). Zirveler kesiminin antropojen step alanı şeklinde olmasının nedeni yerel halkın ekonomik faaliyetleri ile ilişkilidir. Bugünkü durum binlerce yıldan beri devam eden beşerî tahriplerin, sahanın yayla olarak, küçük ve büyükbaş hayvancılık faaliyetlerine sahne olmuş olmasının bir sonucudur (Sönmez, 1996: 62). Ancak Madra Dağı'ndaki ormanların tahribatı belli türlere yöneliktir. Örneğin yöre halkı için önemli bir gelir kaynağı olan fıstık çamlarına yönelik kaçak kesim, tarla açma ya da yangın

olaylarına rastlanmamakla beraber; özellikle kızılçam ve meşe topluluklarına yönelik antropojen etki fazladır. Kış döneminde ısınma ihtiyacının karşılanması amacıyla havza içindeki kaynaklardan yararlanılması, özellikle de ekonomik anlamda getirisi olmayan, ancak toprağın korunması bakımından önem taşıyan meşe türlerinin seçilmesi, bitki örtüsünün zayıflamasına, bazı alanlarda ise ortadan kaldırılmasına neden olmaktadır (Cürebal, 2003: 130).

Madra Dağı'nda bitki örtüsünün tahrip edilmesinde, çevredeki yerleşim birimlerinde yaşayan insanların ekonomik aktivitelerinin payı büyüktür. Dağın eteklerinde yer alan Çamavlu, Güneşli, Hacılar ve Kıranlı gibi köylerde hayvancılık en önemli geçim kaynağıdır. Fıstık çamı yetiştiriciliğinin sınırlı olduğu bu köylerde hayvancılık asıl ekonomik faaliyet olmuştur. Yine adı geçen köylerin çevresinde yayla olarak kullanılan alanlar yaygındır. VII. sınıf arazilerin hâkim olduğu bu kesimde doğal bitki örtüsü kaldırılmış, saha dış kuvvetlerin tahripkâr etkilerine açık hale getirilmiştir (Cürebal, 2003: 169).

4.2. Araştırma Alanının Beşerî Coğrafya Özellikleri ve İnsan-Çevre İlişkisi

4.2.1. Nüfus ve Yerleşme Özellikleri

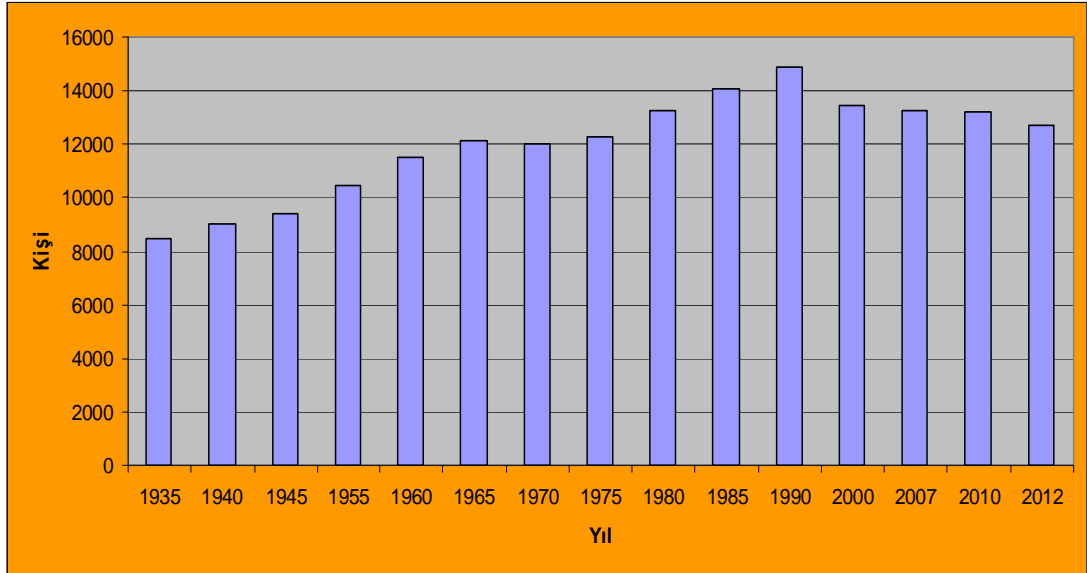
Araştırma alanı içerisinde 30 köy yerleşmesi bulunmaktadır. Bu köylerin 2012 yılı toplam nüfusları 12715'tir. Yerleşmelerin ortalama nüfusu 430 civarında olmasına rağmen toplam nüfusun yerleşmelere dağılımı bu ortalamadan oldukça fazla sapmalar göstermektedir. Örneğin Yukarıbey'in nüfusu 1224 iken Halilağalar'ın 129'dur.

Araştırma alanındaki yerleşmelerden 19'u İzmir ilinin, 11'i ise Balıkesir ilinin sınırları içinde kalmaktadır. İzmir sınırları içerisinde bulunan köylerin hepsi

Bergama ilçesine bağlıyken; Balıkesir sınırlarında bulunan köylerden 7'si İvrindi, 2'si Burhaniye ve birer tanesi de Ayvalık ve Gömeç ilçelerine bağlıdır.

Araştırma alanında sürekli iskâna sahip olan bu yerleşmeler haricinde, geçici konaklamalara sahne olan yayla yerleşmeleri de bulunmaktadır. Yayla yerleşmeleri genellikle Madra Dağı'nın güneyinde ve doğusundaki yüksek kısımlarda yer almaktadır. Yaylaların büyük çoğunluğu Kozak havzasındaki köylere aittir. Bunların dışında kalan birkaç yayla ise Burhaniye ve Gömeç'e bağlı köylerin yaylalarıdır. Sözer'in 1990 yılında belirttiği gibi alandaki yaylacılık faaliyeti geçmiş yıllara göre gerileme sürecine girmiştir (Sözer, 1990: 5) ki aradan geçen yaklaşık 25 yıllık sürede bu gerilemenin boyutları daha da artmıştır. Köy sakinlerinin çoğu yaylacılık faaliyetinden vazgeçmiştir ve yaylalardan büyük çoğunluğuna çıkılmamaktadır. Örneğin Pınarbaşı Yaylası 1997'de 3 aile tarafından kullanılırken günümüzde tamamen terk edilmiştir (Uzun ve Köse, 2012: 10). Faal olarak kullanılan yaylalar, çoğunlukla hayvancılık faaliyetine bağlı olarak mevcudiyetlerini sürdürmektedirler. Yaz mevsiminde alçak kıyı zonuna göre 6 °C kadar daha düşük olan sıcaklık, alandaki geleneksel yaylacılığı desteklemektedir. Madra Dağı'nın daha nemli ve serin olan, alçak zondaki kuraklığa karşılık, yazın hayvan otlatmaya uygun meraların yer aldığı, insan ve hayvanlar için gerekli suyun bol olduğu bölgelerde yaylalar bulunmaktadır (Uzun ve Köse, 2012: 9). Otlakların kullanılması amacına hizmet eden yaylalarda geçimlik tarımsal faaliyetlere de rastlanmıştır. Ayrıca uzun yıllardır yaşamlarının bir parçası haline gelen bu faaliyeti sadece dinlenme amacıyla yapanlar da bulunmaktadır. Yayla ile bağlı olduğu köy arasındaki mesafenin genellikle kısa olması, ihtiyaçları karşılamak amacıyla haftalık hatta bazı yaylalarda günlük olarak yayla ile köy arasında gidiş-gelişlere imkân tanımaktadır.

Araştırma alanında kalan köylerin nüfusları birlikte değerlendirildiğinde, toplam nüfus, 1935 yılından 1990 yılına kadar (1965–1970 arası dönem göz ardı edildiğinde) sürekli bir artış göstermiştir. 1990 yılından itibaren günümüze kadar da sürekli olarak bir azalma eğilimindedir (Şekil 14, Tablo 16).

Şekil 14. Köylerin toplam nüfuslarının yıllara göre değişimi (1935–2012)

Araştırma alanında kalan köylerin 1935–2012 yılları arasındaki nüfusu, genel olarak, 1990 yılına kadar artış, 1990 yılından sonra azalış şeklinde iki döneme ayrılabilir. Ancak Hacıhüseyinler ve Gümeli köylerinin nüfuslarının gidişatı diğer köylere göre farklılık göstermektedir. Her iki köyün nüfusu da ilk sayım döneminden son sayım dönemine kadar, tam olarak düzenli bir şekilde olmasa da, bir önceki sayım dönemine göre artmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasındaki aktörlere bakıldığında; Hacıhüseyinler Köyü, çevresinde yer alan diğer köylerden farklı olarak geleneksel toplum yapısını sürdürmekte ısrarcı olan bir yapıya sahiptir.

Tablo 16. Araştırma alanında kalan köylerin toplam nüfusları (1935–2012)

Sıra	Köy	1935	1940	1945	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	2000	2007	2010	2012
1.	Yukarıbey	890	847	859	1058	1186	1186	1166	1235	1265	1427	2030	1306	1272	1235	1224
2.	Karaveliler	536	648	695	673	731	778	769	760	838	833	802	833	771	769	732
3.	Kıranlı	330	352	328	364	410	440	454	487	470	469	461	466	470	469	453
4.	Çamavlu	545	556	574	676	730	756	697	707	745	752	730	708	607	590	566
5.	Güneşli	135	131	147	159	180	195	216	212	220	224	192	250	237	246	240
6.	Göbeller	240	237	261	331	391	414	443	434	463	440	447	445	427	403	382
7.	Terzihaliller	252	257	295	267	357	351	341	341	377	466	372	380	328	326	311
8.	Kaplan	296	304	369	338	405	444	443	483	497	531	457	432	413	414	386
9.	Hacıhamzalar	217	227	218	257	261	289	288	298	302	326	307	274	259	262	241
10.	Aşağıcuma	387	400	441	463	553	643	697	743	780	782	793	738	680	680	643
11.	Aşağıbey	599	616	675	770	753	813	797	806	789	837	795	718	647	637	591
12.	Hisarköy	172	144	167	211	210	247	262	278	279	284	232	242	236	238	223
13.	Ayvathlar	237	236	298	283	341	367	354	377	375	394	396	379	356	339	297
14.	Yukarıcuma	131	140	138	177	182	206	209	215	242	290	217	232	237	239	241
15.	Demircidere	123	132	175	148	187	182	202	215	234	232	252	216	196	166	157
16.	Okçular	241	220	243	278	309	340	322	335	355	372	354	355	315	287	282
17.	Hacılar	103	115	126	141	170	188	200	225	245	241	253	238	220	213	201
18.	Çobanlar	114	119	138	166	182	183	167	176	188	208	201	141	198	186	178
19.	Halilağalar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	192	137	141	131	129
20.	Bağyüzü	787	773	888	1086	1040	1102	1084	1048	1029	1109	1124	962	856	828	778
21.	Kırtık	213	220	234	283	243	279	270	293	300	337	346	316	284	261	284
22.	Hacıbozlar	80	87	79	93	109	119	125	126	136	144	505	159	172	176	179
23.	Hacıhüseyinler	433	433	501	647	680	759	795	846	844	1000	936	1070	1157	1152	1144
24.	Demirciler	-	108	126	111	153	132	129	159	169	180	156	108	247	244	236
25.	Küçükılıca	271	164	167	176	188	205	212	140	207	219	238	211	204	227	216
26.	Gümeli	339	351	371	425	471	528	560	518	678	747	801	854	828	858	813
27.	Gebeçinar	350	356	322	335	344	300	245	248	436	360	399	334	351	372	361
28.	Değirmenbaşı	298	542	293	225	386	339	296	324	410	442	463	405	583	651	652
29.	Haydar	155	171	170	203	219	213	128	126	260	246	285	318	285	291	274
30.	Çelimler	-	116	121	134	166	154	118	99	105	154	146	231	261	316	301
	Toplam	8474	9002	9419	10478	11537	12152	11989	12254	13238	14046	14882	13458	13238	13206	12715

Madra Dağı'nı geleneksel yaylacılık bağlamında çok sık kullanan köylerden biri olan Hacıhüseyinler, güçlü aile yapısının, sıkı toplumsal dayanışmanın ve geleneklere bağlılığın olduğu bir köydür. Köyden göç eden yok gibidir. Köy sakinleri, köyde yapılacak birçok işin olduğunu, bu nedenle çalışmak için başka yerlere gitmenin anlamsız olduğunu belirtmektedir. Aileler ayrıca, çocuklarını erken yaşta evlendirip, onlara ayrı bir ev açıp, geçimleri için gerekli ekonomik kaynakları temin ederek, bir nevi onların göç etmelerini engel olmaktadır (Uzun ve Köse, 2012: 11–15). Hacıhüseyinler Köyü'ne benzer şekilde Gümeli Köyü'nde de geleneksel toplum yapısının ağırlığı mevcuttur. Arıcılık faaliyetinin yoğun bir şekilde yapıldığı köyde (her iki haneden biri arıcılık ile uğraşmaktadır), bu faaliyete bağlı olarak ailelerin gelir durumları da yüksektir. Arıcılığa ek olarak yapılan kestane toplayıcılığı da hane gelirlerine önemli katkı sağlamaktadır. Gelirlerinin iyi olmasından memnun olduklarını belirten köy sakinleri, köylerinden göç etmek için bir nedenlerinin olmadıklarını ifade etmektedirler.

Nüfusun mekânsal dağılımına bakıldığında, Yukarıbey bucağına bağlı olan 16 adet köy Kozak havzası ile bu havzanın etrafındadır. Korucu bucağına bağlı 7 köy ise Kocaçay'ın ve bu çaya karışan kolların çevresindedir. Dereköy bucağına bağlı olan 3 köy ise araştırma alanının doğusunda bulunmaktadır. Bu köyler hem konumları hem de nüfusları itibarıyla diğer köylere göre dezavantajlı durumdadır. Burhaniye ilçe merkezine bağlı olan Kırtık ve Hacıbozlar köyelerine bakıldığında, Kırtık Köyü ovalık alana daha yakın konumda yer alırken, Hacıbozlar Köyü yamaçta kurulmuş olan bir köydür. Gömeç ilçe merkezine bağlı Hacıhüseyinler ile Ayvalık ilçe merkezine bağlı Bağyüzü köyleri, dağın etek kısmında ovalık alana açıldığı yerde yer alan köylerdir.

Köylerin idarî ve sosyo-ekonomik tarihi incelendiğinde konu ile ilgili en mühim kaynaklar XIX. yüzyılın ortalarına rastlayan temettuat defterleridir. Özetle Tanzimat döneminde hane reislerinin gelirlerini tespit etmek amacıyla yapılan temettu sayımları XIX. yüzyıl sosyo-ekonomik tarihi için önemli veriler içermektedir. Bu defterlerde hane reislerinin lakapları, meslekleri, tarla, bağ, bahçe, bostan ve dükkân gibi gayrimenkulleri ile yetiştirdikleri hayvanlar ve vergileri kayıtlıdır (Kütükoğlu, 1995: 395). Bu kayıtlarla ilişkili detaylı açıklama araştırmanın ekonomik faaliyetler başlığı altında verilmiştir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi ML.VRD.TMT. 2216 numarada kayıtlı H. 1256/M. 1840 tarihli Kozak ma Fesleke kazası temettuat defterinde, inceleme sahamız içerisinde bulunan ve bugün Yukarıbey bucak merkezine bağlı olan 16 köyden 15'i yer almaktadır. Demircidere Köyü bu sayımda yokken, 1890 sayımında yer almaktadır. Bunun yanı sıra 1840 yılında Kozak kazasına bağlıyken bugün Ayvalık sınırları içerisinde kalan Bağyüzü Köyü gibi köyler de defterde mevcuttur.

İnceleme sahamız içerisinde bulunan ve bugün İvrindi'ye bağlı 7 köyle ilgili ise ne Kozak ne de İvrindi temettuat defterlerinde herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Küçükılca Köyü hariç diğer 6 köy ilk kez 1890 kayıtlarında, Küçükılca Köyü ise 1906 kayıtlarında yer almaktadır. Anılan köylerin bir yerleşme birimi olarak XIX. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmasının birkaç nedeni bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi 1861–1865 yılları arasında bölgede uygulanan “Yöröklere İskân Mecburiyeti” politikasıdır. Diğer nedenler arasında nüfusun olağan artışı ve 1877–78 Osmanlı Rus Savaşı'nın ardından Anadolu topraklarına yapılan göçler yer almaktadır (Dündar, 2010: 61–68).

1840 yılında Kozak kazasına bağlı olan 15 köyün hane sayılarının elimizde bulunması bu köylerin XIX. yüzyıl ortalarındaki nüfusu ile ilgili yaklaşık sonuçlara ulaşmamızı mümkün kılmaktadır. Osmanlı dönemi demografi çalışmalarında hanenin sayısal karşılığı ile ilgili bir uzlaşma sağlanmamış olmakla birlikte bu alanda öncü çalışmaları olan Ömer Lütfü Barkan'ın bir Osmanlı hanesi için belirlediği beş rakamı esas alındığında (Barkan, 1970: 168), Kozak köylerinin XIX. yüzyıl ortalarında hiç de azımsanmayacak bir nüfusa sahip oldukları ortaya çıkmaktadır. Üstelik bu rakamları teyit edici nitelikte görünen 1890–1891 yılı nüfus kayıtlarını elde etmiş olmak, geçen süre içerisinde köylerin nüfusunda meydana gelen değişimi ortaya koyabilmek açısından da önem taşımaktadır (Tablo 17).

Tablo 17. Kozak havzası köylerinin 1840, 1890 ve 2012 yılları nüfusları

Sıra No	Köy	1840 (Hane sayısı*5)	1890- 1891	2012
1.	Yukarıbey	380	413	1224
2.	Karaveliler	335	443	732
3.	Kıranlı	225	285	453
4.	Çamavlu	220	436	566
5.	Güneşli	130	111	240
6.	Göbeller	100	160	382
7.	Terzihaliller	135	204	311
8.	Kaplan	295	258	386
9.	Hacıhamzalar	115	102	241
10.	Aşağıcuma	180	224	643
11.	Aşağıbey	305	245	591
12.	Hisarköy	130	179	223
13.	Ayvatarlar	190	213	297
14.	Yukarıcuma	70	104	241
15.	Demircidere	-	105	157
16.	Okçular	165	199	282
Toplam		2975	3681	6969

Yukarıdaki karşılaştırmalı tablo incelendiğinde, Kozak havzası köylerinin toplam nüfuslarını, bir önceki sayım dönemine göre sürekli artırdığı görülmektedir. Köyler, sürekli iskân alanlarına dönüştükleri andan itibaren, aradan geçen yaklaşık

180 yıllık zaman zarfında mevcudiyetlerini korumuşlar ve nüfuslarını artırmışlardır. Kozak halkı bilinçli olduğundan diğer kırsal yerleşmelerde olduğu gibi çocuk sayısı fazla değildir (Çetin, 2003: 35). Ayrıca bu köylerden dışarıya göç oranı çok fazla değildir. Gelir seviyelerinin yüksek olması şehirlere yönelik göçlere engel olmuştur. Kozak'ta bulunan yerleşmeler birer Yörük yerleşmesidir. Bu yerleşmeler genellikle kurucu Türkmen ailesinin veya boyunun adını taşımaktadır (Sözer, 1990: 4).

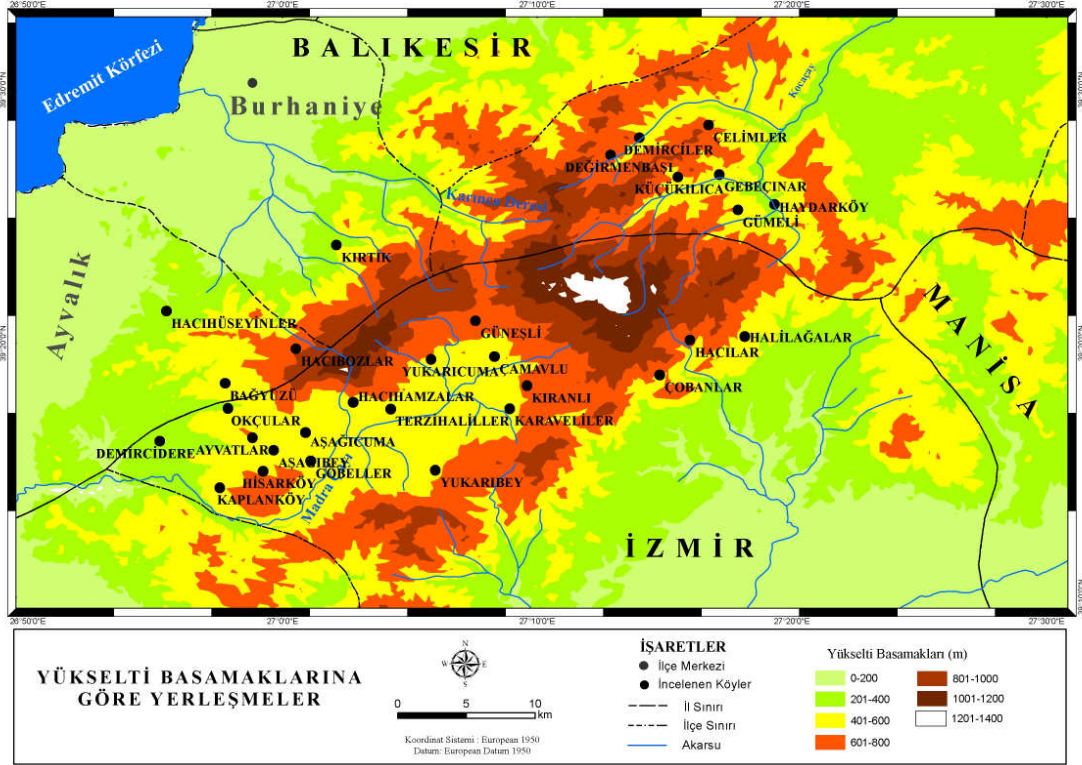
Araştırma alanındaki yerleşmeler yükselti basamaklarına göre sınıflandırıldığında, yerleşmelerin yarısından fazlasının (17 yerleşme) 400–600 m. yükseltileri arasında yer aldığı tespit edilmiştir (Tablo 18 ve Şekil 15). Yerleşmelerden 5'i 200–400 m. ve 8'i ise 600–800 m. yükseltileri arasındadır. Araştırma alanında 800 metrenin üzerinde yer alan sürekli yerleşme bulunmamaktadır. Bu yükseltinin üzerinde mevsimlik olarak kullanılan yayla yerleşmeleri mevcuttur.

Tablo 18. Yükselti basamaklarına göre yerleşmeler

Yükselti basamağı	Köy adı
200–400 m.	Hacıhüseyinler, Demircidere, Kırtık, Haydar, Okçular
400–600 m.	Göbeller, Terzihaliller, Yukarıcuma, Halilağalar, Bağyüzü, Karaveliler, Hisar, Kaplan, Çobanlar, Aşağıcuma, Aşağıbey, Hacıhamzalar, Çamavlu, Gümeli, Yukarıbey, Gebeçinar, Küçükılıca
600–800 m.	Demirciler, Kıranlı, Ayvatlar, Çelimler, Değirmenbaşı, Güneşli, Hacıbozlar, Hacılar

Nüfusun dikey dağılışıma bakıldığında, nüfusun özellikle 400–600 metre yükselti basamakları arasında toplandığı görülmektedir. Araştırma alanı toplam nüfusunun yaklaşık 2/3'ü (8014 kişi) bu yükselti basamakları arasındadır. 200–400 metre yükselti basamakları arasında 2141 ve 600–800 metre yükselti basamakları arasında 2559 kişi ikamet etmektedir. 400–600 metre yükselti basamağında yer alan

yerleşme ve nüfusun fazlalığı Kozak havzasında yer alan 16 köyden 11'inin bu yükselti kuşağında yer alması ile ilgilidir.

Şekil 15. Yerleşmelerin yükselti basamaklarına göre dağılışı

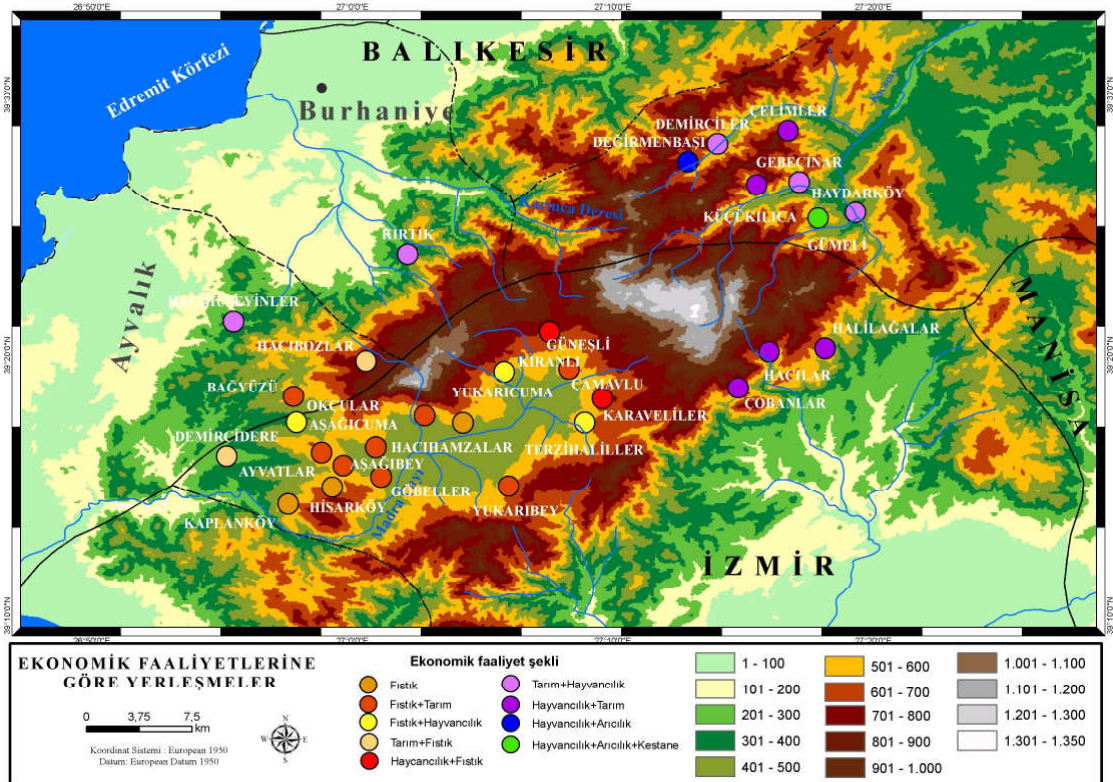
Nüfusun yatay dağılışı incelendiğinde, belirli merkezlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Yukarıbey, Hacıhüseyinler, Gümeli ve Değirmenbaşı çevrelerine göre nüfus yoğunluklarının fazla olduğu yerleşmelerdir. Yoğunluğun fazla olduğu bu merkezler, ekonomik faaliyetler bölümünde ayrıntılı açıklanacağı gibi, geliri yüksek olan ekonomik aktivitelerin yaygın olduğu yerleşmelerdir.

Araştırma alanında yükselti ile nüfus yoğunluğu arasında ters orantı mevcuttur. Yükseltinin arttığı bölgelerde nüfus yoğunlukları azalmaktadır. Aynı şekilde arazinin durumuna göre de nüfus yoğunluklarında önemli değişiklikler arz etmektedir. Dağlık ve engebeli sahalar seyrek nüfuslu iken ovalık ve düz alanlar daha sık nüfuslanmıştır.

4.2.2. Ekonomik Faaliyetler

Araştırma alanındaki yerleşmeler hâkim ekonomik faaliyetlerine göre sınıflandırıldığında tarımsal faaliyetlerin, özellikle fıstıkcılığın, ön planda olduğu köylerin fazlalığı dikkat çekmektedir (Şekil 16). Kozak havzasında yer alan yerleşmelerde fıstık çamlarının geniş alan kaplaması bu sonucu ortaya çıkarmaktadır.

Bölgedeki ekonomik faaliyetlerin temelini fıstıkcılık, tarım ve hayvancılık faaliyetleri oluşturmaktadır. Ayrıca arıcılık, bağcılık ve toplayıcılık (kestane toplayıcılığı) da bazı köylerde ön plana çıkan faaliyetler arasındadır. Bunlara ek olarak Kozak havzasındaki bazı köylerde granit ocaklarında işçi olarak çalışanlar da mevcuttur.

Şekil 16. Ekonomik faaliyetlerine göre yerleşmelerin dağılışı
(Ekonomik faaliyetler sınıflandırılırken asıl faaliyetler birinci sırada, yan faaliyetler ise ikinci ve üçüncü sıralarda olacak şekilde tasnif edilmiştir)

Madra dağlık kütlesinin sunduğu fizikî ortam şartları, yerel halkın geleneksel arazi kullanımını ile şekillenmiş ve bunun sonucunda dağlık alan farklı ekonomik faaliyetlere konu olmuştur. Dağlık alanın güney yamaçlarına ekolojik şartlar açısından en uygun olan fıstık çamı, bu alanda bulunan yerleşmelerin çoğunda hâkim ekonomik faaliyetin fıstıkçılık olmasını desteklemiştir. Fıstık çamının Türk Patent Enstitüsü Başkanlığı tarafından “Bergama Kozak Çam Fıstığı” adı ile tescil edilmiş olması sahadaki fıstığın hem yöre için önemini göstermiş hem de kalitesinin bir işareti olmuştur (Erdoğan, 2011a). Fıstık çamının Kozak için önemi, yörenin ismine de yansımıştır. Fıstık çamları ile kaplı olan bu yörenin “Kozak” adını almasının nedeni fıstık çamından dolayıdır. Fıstık çamının meyvesini bulunduran kozalağa yörede “Kozak” denilmektedir (Akgöz, 2009: 3).

Kozak havzasındaki çam fıstığı üretimi sadece yöre halkı için değil ülke ekonomisi için de önem arz etmektedir. Kozak havzasında yer alan köylerde fıstıkçılık dışında yapılan tarımsal faaliyetlerin büyük çoğunluğu öz tüketime yöneliktir. Bergama’ya bağlı olan Terzihaliller, Yukarıcuma, Yukarıbey, Aşağıbey, Aşağıcuma, Ayvatlar, Çamavlu, Demircidere, Okçular, Göbeller, Güneşli, Hacıhamzalar, Hisar, Kaplan, Karaveliler ve Kıranlı köylerinde çam fıstığı yetişmektedir. Kozak havzası, litolojisini granodiyoritlerin oluşturduğu sahada anakayanın ayrışması ile oluşan, havalanma ve drenaj bakımından iyi, orta derecede derinliği bulunan kumlu topraklara sahiptir. Yöre, bu özel şartlar nedeniyle fıstık çamlarının yetişmesi için elverişli şartlar sunmaktadır. Bütün bu şartların ortaklaşa etkileşimi ile saha, fıstık çamı ormanları bakımından Türkiye’deki en geniş yayılım alanına sahip olmuştur (Cürebal, 2003: 64). Şemsiye şeklindeki dış görünüşleri

itibari ile diğer çam türlerinden kolaylıkla ayırt edilebilen fıstık çamlarının, Türkiye’de saf mescereli ve en büyük orman sahası Kozak’tır (Solbaş, 2011: 1).

Yukarıda sayılan 16 köyün, toplam 25 bin hektarlık alanının yaklaşık 16 bin hektarında fıstık çamları bulunmaktadır ve bu köylerin nüfusunun yaklaşık % 80’i tarafından fıstıkcılık faaliyeti sürdürülmektedir (Sütgibi, 2003: 90; Solbaş 2011: 1). Kozak yöresinde yaklaşık 16 milyon fıstık çamı ağacı bulunmaktadır. Bu ağaçlardan 5 milyon kadarı yüksek verimli, yine 5 milyon kadarı az verimli ve 6 milyon kadarı da yeni dikilenlerdir (Cürebal, 2003: 189). Burada bulunan fıstık çamı sahası, Türkiye’nin fıstık çamı alanlarının yarısını oluşturmaktadır. Türkiye’de üretilen ortalama 1500 tonluk çam fıstığının yaklaşık olarak 1000 tonu Kozak’tan elde edilmektedir (Erdoğan, 2011b). Yukarıda adı geçen köylerdeki 5.000 hektarlık alandan 2010 yılında 39.000.000 TL değerinde 750 ton çam fıstığı üretilmiştir. Çam fıstığı ihracatından ise yine aynı yıl içinde yaklaşık 550.000 \$ gelir elde edilmiştir (Erdoğan, 2011a). Havzada üretilen fıstığın %90’ı yurt dışına satılmakta, %8’i ise iç piyasada tüketilmektedir. Geri kalan %2’lik kısmı ise üreticiler tarafından kullanılmaktadır (Cürebal, 2003: 189; Bilgin, 2012: 2). İhracat yapılan ülkeler arasında başta Birleşik Arap Emirlikleri, İspanya, İsviçre, Almanya, İsrail, İtalya ve Arap ülkeleri gelmektedir (Acar vd., 2010: 3; Solbaş, 2011: 83). İç fıstığın ana ihrac limanı ise İzmir Limanı’dır.

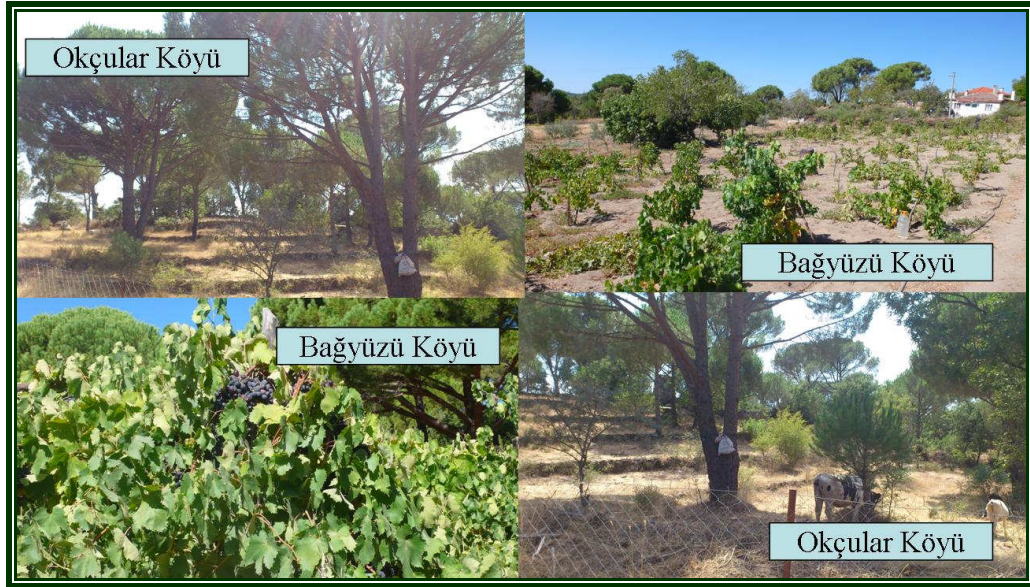
Akdeniz Bölgesi’nin bir türü olan ve şemsiye şeklindeki tepe yapısı ile dikkati çeken fıstık çamı ortalama 15–25 m. boyunda, düzgün gövdeli, kırmızımsı gri renkte kalın ve derin çatlaklı kabuklu bir ağaçtır. Anadolu’da yayıldığı alanların yükseltisi 10 metre ile 860 metre arasında değişen fıstık çamı, yıllık ortalama yağışın 600 mm.nin üzerinde olduğu, doğrudan güneş radyasyonu alan, kışın sıcaklığın fazla

düşmediği, yazın da sıcaklığın fazla yükselmediği sahalarda yetişebilmektedir. Yaz mevsiminde nisbî ölçüde sıcak ve kuraklığa dayanabilen fıstık çamı, kış mevsiminde ise sıcaklıkların uzun süre kış ortalamalarının altında devam etmesi durumunda bu düşük sıcaklıklardan zarar görmektedir (Sütgibi, 2003: 89–90). Fıstık çamının ağaca dönüşmesi 10 yılı ve meyve vermesi ise 20 yılı bulur. Araştırma alanında yeni dikilmiş olan fıstık çamı sayısının fazlalığının nedenlerinden birisi de fıstıktan ürün almak için uzun yıllar beklenilmeyecek olmasıdır. Yukarıbey’in eski muhtarı Metin Doğan bu durumu şu şekilde özetlemektedir: “Zeytini dede diker torunu yer; fıstığı baba diker evladı yer” (Metin Doğan, kişisel görüşme, Temmuz 2012). Fıstık çamı ağaçlarının ömrü ortalama 100–130 yıl kadardır. Verimin düşmeye başladığı 80–90 yaşına ulaşan ağaçların bulunduğu yerlerde gençleştirme çalışmaları gerekli görülür (Sütgibi, 2003: 13).

Fıstıkçılık; ekonomik getirisi yüksek, pazar sorunu bulunmayan ve fazla sermaye gerektirmeyen bir faaliyettir (Bilgin ve Ay, 1997: 7). Fıstıktan elde edilen gelirin yüksek olması, alandaki bitki örtüsü dağılışını etkilemiştir. Havzada doğal yetişen fıstık çamının yanında, çalılık ve meşelik alanlarda temizlenerek fıstık çamı ağaçlandırmalarına sahne olmaktadır. Yine havzadaki bağcılık faaliyeti de fıstık çamı ile rekabet edememiş ve eski önemini kaybetmiştir (Foto 20).

1970’lerden sonra fıstığın değeri artmaya başlayınca bağcılık ikinci sıraya gerilemiş ve “Kozak Üzüümü” adı ile piyasada yeri olan üzümün yetiştiriciliğinden çoğu köylü vazgeçmiştir (Nizamettin Yıldırım, kişisel görüşme, Temmuz 2012). Tarımsal faaliyetteki bu değişiklik fıstık çamının geliri ile ilgili olduğu kadar, bağcılığın fıstığa göre daha çok emek-yoğun bir tarımsal faaliyet olmasından da kaynaklanmaktadır. Sürekli bakım ve gözetim isteyen bağcılığa göre fıstıkçılık, yerel

halkın da deyimiyle, daha rahat bir tarımsal faaliyettir. Ancak son yıllardaki fıstık verimsizliği, bazı köylülerin tekrar bağcılık faaliyetlerine geri dönmesine neden olmuştur. Bağcılık konusunda ön plana çıkan köyler ise Bağyüzü, Demircidere, Kaplan, Ayvatlar, Hacıbozlar ve Hisarköy'dür.

Fotoğraf 20. Kozak havzasındaki eski üzüm taraçaları ve yeni üzüm sahaları

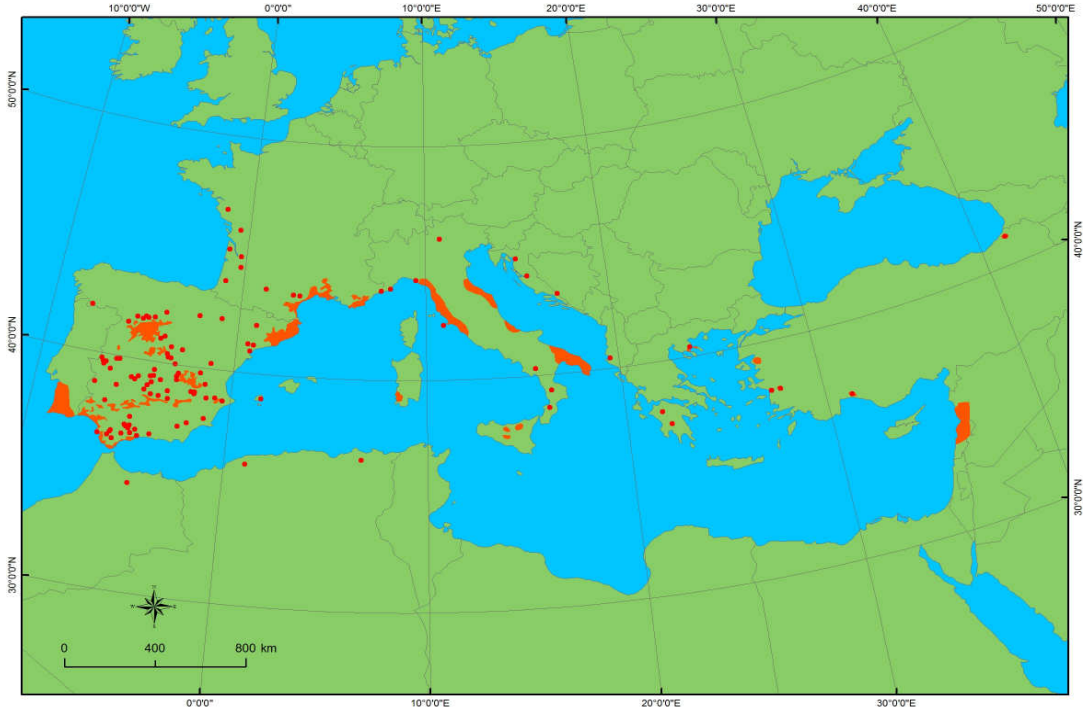
Fıstık çamı üretimi, alandaki diğer tarımsal faaliyetlere göre daha az masraflı ve daha kolay bir faaliyettir. Fıstık üreticileri, yıl içerisinde sadece belirli dönemlerde çamların bakımını yapmakta ve 1–2 aylık bir süre zarfında olgunlaşan kozalakları toplamaktadır. Toplama işlemi kış aylarında yapılır. Aslında kozalakların en iyi eriştiği dönem şubat-mart aylarına denk gelmektedir. Ancak hırsızlık problemi nedeniyle kozalaklar şubat ayına kadar toplanmaktadır (Arife Çakıcı, kişisel görüşme, Ağustos 2012). Toplama işlemi sırasında 5–6 m. uzunluğunda ve ucu çatallı olan ve yöre halkı tarafından “keye” adı verilen çubuklar kullanılır. Toplanan kozalaklar yaz mevsimi başlangıcına kadar belirli yerlerde muhafaza edilmektedir. Açık alanlara serilen kozalakların güneşle gelen sıcak hava ile birlikte kurumaları sağlanır. Kuruyan kozalaklar fıstıklarından ayrılır. Kozalaktan çıkan bu kabuklu

çekirdeğe yöre halkı “küner” adını vermektedir. Son aşamada, künerler kabuklarından ayrılması için bunları işleyen fabrikalara götürülür. Küner kırılınca sarı zarlı olan fıstık ortaya çıkar. Zarından ayrılarak piyasaya sürülen kozak fıstığı oldukça kalitelidir. Bir fıstık ağacının üzerinde 3 yıllık ürün bir arada bulunur. Kozalak, birinci yılında fındık büyüklüğünde ve açık kahverengi rengindedir. İkinci yılında ceviz büyüklüğüne kadar gelir ve rengi koyulaşır. Üçüncü yılında ise ayva büyüklüğündedir ve rengi iyice koyu kahverengiye döner (Solbaş, 2011: 66). Olgun bir fıstık çamı ağacından 100–150 adet kozalak çıkmaktadır. Bir kozalaktan 65–75 gr. kabuklu ve 20–30 gr. kadarda iç fıstık elde edilmektedir (Bilgin, 2012: 3). Yine olgun bir ağaçtan 6–8 kg. iç fıstık elde edilir. Bir hektarlık alanda yaklaşık 100 fıstık çamı ağacı vardır ve bu alandan ortalama 250–300 kg. iç fıstık elde edilir (Solbaş, 2011: 81). Fıstığın kilosu ise yıllara göre değişmekle birlikte ortalama olarak 60–90 TL arasındadır. Sonuç olarak bir hektarlık fıstık çamı ormanına sahip bir ailenin yıllık geliri ortalama 20 bin TL civarındadır.

Fıstık üretimi süreci bütünüyle göz önüne alındığında, sürecin en çok emek isteyen ve yorucu olan kısmı kozalakların toplanma aşamasıdır. Bu işlem sırasında, aileler topluca hareket ettiği gibi, çoğunlukla çevre köylerden günü birlik işçiler yevmiye usulü çalışmak amacıyla Kozak’a gelmektedir. Araştırma alanı içerisinde kalan Çobanlar Köyü sakinlerinden Ahmet Atıcı’nın şu sözü bu durumu çok güzel özetlemektedir: “Kozak, bizim Almanya’mız” (Ahmet Atıcı, kişisel görüşme, Temmuz 2012). Bu söz, Kozak’ın zenginliğine vurgu yaparken; Çobanlar Köyü’ndeki fakirliği de açıklamaktadır.

Fıstık çamı tipik bir Akdeniz kuşağı bitkisidir. Dünya iç fıstık üretimi 20–25 bin ton arasındadır. Dünyadaki fıstık üretiminde Çin Halk Cumhuriyeti 10 bin tonluk

üretimle birinci sırada gelmektedir. Türkiye'nin dünya üretimine katkısı ise % 5'tir (Bilgin ve Ay, 1997: 23; Bilgin, 2008: 3; Solbaş, 2011: 10). Fıstık çamının Akdeniz havzasındaki yayılış alanına bakıldığında; özellikle Akdeniz'e kuzeyden sınıra sahip olan her ülkede önemli yayılış gösterdiği görülmektedir (Şekil 17). Portekiz'den başlayarak, sırasıyla İspanya, Fransa, İtalya, Yunanistan ve Türkiye önemli yayılış gösterdiği ülkelerdir. En geniş yayılış gösterdiği ülke İspanya'dır. Türkiye'de ise Ege, Akdeniz ve Marmara bölgelerinde geniş yayılış alanlarına sahiptir. Bu yayılış alanları içerisinde Aydın-Koçarlı ve İzmir-Bergama önemli bir yere sahiptir. Bergama'da 16.000 hektarda yapılan yetiştiricilik özel ve tüzel orman niteliğindeki, Koçarlı tamamen devlet ormanı niteliğindedir (Özçankaya vd., 2010: 1). Türkiye'de üretilen bütün fıstık çamının neredeyse tamamı Kozak bölgesindeki fıstık işleme tesislerine getirilmektedir (Bektaş, 2012: 11).

Şekil 17. Fıstık çamının Akdeniz havzasındaki doğal yayılış alanları (Euforgen, 2012'den değiştirilerek)

Fıstıkçılığın ön planda olduğu köylerdeki çam fıstığı alanlarına bakıldığında, bu ağaçların belirli aralıklarla dikildikleri ve altlarındaki orman altı vejetasyonunun çoğu alanda temizlenmiş olduğu dikkati çekmektedir. Yine fıstık çamlarının yoğun olarak bulunduğu çoğu alanda, bu ağaçların gölgesinde başka bir tarımsal faaliyet yapılmamaktadır. Arazi bütünüyle fıstık çamlarına tahsis edilmiş niteliktedir.

Kozak havzasındaki fıstıkçılık faaliyetinin geçmişine bakıldığında, bölgede uzun yıllardır bu faaliyetin sürdürüldüğü tespit edilmiştir. Fıstık çamına ilk olarak Roma dönemine ait kalıntılarda rastlanmaktadır. Daha sonra bölgeye yerleşen Türkler tarafından da fıstık çamı ziraati yapılmıştır. Ancak fıstık çamının ekonomik olarak değerlendirilmesi ve yurt içi ve yurt dışına organize bir şekilde pazarlanması 1970'li yıllardan sonra hızlanmıştır. 1970'ten önceki yıllarda genellikle klasik yöntemlerle ve az miktarda üretim yapılmaktaydı (Çetin, 2003: 31).

Havzada, 1840 yılında hane reislerinin gelirlerini tespit etmek amacıyla yapılan temettu sayımlarında, hane reislerinin lakapları, meslekleri, tarla, bağ, bahçe, bostan ve dükkân gibi gayrimenkulleri ile yetiştirdikleri hayvanlar ve vergileri kayıtlıdır. Sayım incelendiğinde; Kozak havzasında yer alan köylerden 11'inde (Bağyüzü Köyü'de dâhil) fıstık çamı ile ilgili kayıtlar mevcuttur. Fıstık faaliyetine konu olan köyler Hisar, Kaplan, Bağyüzü, Göbeller, Okçular, Aşağıbey, Terzihaliller (sadece 1 hanede), Hacıhamzalar, Aşağıcuma, Ayvatlar ve Yukarıbey'dir. Bu köylerden Hisar, Okçular, Göbeller ve Aşağıcuma önemli fıstık alanları ile dikkat çekmektedir. Yine bu köylerden Hisarköy'ünde 2, Kaplan Köyü'nde 1 ve Göbeller Köyü'nde 3 adet çam harmanı yeri mevcuttur. Harman yerlerinin varlığı fıstıkçılık faaliyetinin aktif olarak yapıldığının bir işaretidir. Sayımla ilgili bir diğer önemli husus ise o dönemde çam fıstığı faaliyetine rastlanılmayan Çamavlu, Güneşli,

Yukarıcuma, Karaveliler ve Kıranlı köylerinde günümüzde fıstıkçılık faaliyetinin gelişmiş olmasıdır. Bu durum, fıstıktan elde edilen gelirin arazi kullanım şekline yansımalarının güzel bir örneğidir. 1840'lı yıllarda çam fıstığı faaliyetinin yapılmadığı bu köylerdeki büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayısının fazlalığı, adı geçen köylerde hayvancılık faaliyetinin o dönem için önemli olduğunun bir göstergesidir. İngiliz arkeolog Fellows'un 1830'lu yıllarda Karaveliler Köyü ziyareti sırasındaki tespitleri de temettuat sayımlarını doğrulamaktadır. Fellows, Karaveliler Köyü'nün bir orman köyü olduğunu ve köy sakinlerinin ise geçimlerini hayvancılıkla, özellikle keçi besleyerek, sağladıklarını söylemiştir (Fellows, 1838: 36–37).

Günümüzde Kozak havzasında yer alan ve Yukarıbey bucağına bağlı olan 16 köyden 13'ünde fıstıkçılık birinci sırada gelen ekonomik faaliyettir. Bu köylerden Kaplan Köyü ve Hisarköy salt fıstıkçılık faaliyetinin yapıldığı köylerdir. Kıranlı ve Güneşli köylerinde hayvancılık, Demircidere Köyü'nde ise tarım ön planda olan ekonomik faaliyettir. Güneşli, Kıranlı ve Çamavlu köylerinin sahip olduğu 4 bin hektarlık mera alanı, bu köylerdeki hayvancılık faaliyetine işaret etmektedir (Zafer Selbik, kişisel görüşme, Temmuz 2012).

Ekonomik faaliyetten elde edilen gelirin yüksek oluşu (fıstıkçılık faaliyeti), yöre halkının çevresel tutum ve algılarına da yansımaktadır. Akdeniz ve Ege bölgelerinin özellikle yaz mevsimlerindeki önemli problemlerinden biri olan orman yangınlarının, Kozak yöresinde bir problem oluşturmadığı tespit edilmiştir. 1985–2001 yılları arasında alanda görülen yangınlar fıstık çamı sahalarının dışında kalan kızılçam ve bozuk baltalık alanlarda olmuştur (Sütgibi, 2003: 93). Bu durum, yöre halkındaki duyarlılıktan ve endişeden kaynaklanmaktadır. Çünkü yöre halkı temel geçim kaynaklarının büyük bir yangınla bir anda yok olacağı gerçeğinin

bilincindedir. Çoğunluğu özel mülkiyete ait olan fıstık çamı alanları yangın tehdidine karşı çok iyi korunmaktadır ve yöre halkı yangın ve yangın tehditlerine karşı oldukça hassas davranmaktadır. Havzadaki saha çalışmaları sırasında sıklıkla hem resmî kurumlar hem de köylüler tarafından yangın tehdidine karşı hazırlanmış olan uyarı tabelaları bunu doğrulamaktadır (Foto 21). Yine yöre sakinlerinden Mustafa Bey bu konuya verdikleri önemi şu sözüyle ifade etmiştir: “Buralarda yangın olmaz, olursa biz olmayız”. Bu durum, doğal kaynakların sürdürülebilirliği konusunda, halkın ekonomik getiriye dayalı da olsa duyarlılığını göstermektedir.

Saha çalışmaları sırasında Bergama-Kozak karayolu istikametinde şahit olunan bir yangın, hem ilgili kamu kurumları hem de yöre halkı tarafından kısa sürede söndürülmüştür. Yangın çıktığı haberi, Kozak köyleri sakinleri arasında hızlıca yayılmıştır. Aşağı yukarı her bir köyden bir grup köylü, yangının bir an önce söndürülmesi hususunda oldukça özverili ve gönüllü olarak görev almıştır (Foto 22).

Fotoğraf 21. Kozak havzasındaki yangın önlemleri ve uyarılar

Fıstık çamı ile ilgili önemli bir problem, fıstıkcılık faaliyetinin Kozak havzasında tek üretim dalı haline gelmeye başlamasıdır. Kozalak veriminde ve miktarında yıllara göre önemli farklılıklar yaşanması, yöre insanların elde ettiği

gelirleri önemli oranda etkilemekte, geleceğe dönük üretim belirsizliklerine de sebebiyet vermektedir (Bilgin ve Ay, 1997: 31).

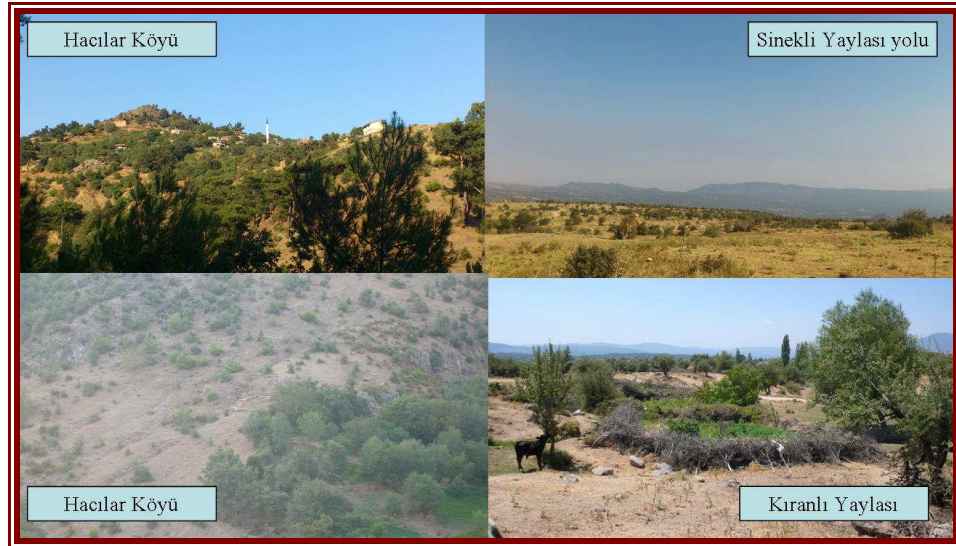

Fotoğraf 22. Bergama- Kozak karayolu orman yangını (09.08.2012 tarihinde)

Havzanın geçmişinde arıcılık da önemli bir faaliyet alanıdır. Yine 1840 sayım sonuçlarına göre, Aşağıcuma, Aşağıbey, Çamavlu, Kaplan ve Bağyüzü köyleri arı kovanı sayılarının fazlalığı ile dikkat çekmektedir. Ancak günümüzde adı geçen köylerden sadece Kaplan ve Kıranlı köylerinde bu faaliyeti ekonomik amaçlı sürdürenler mevcuttur. Kıranlı Köyü sakinlerinden Ali Erol, köylerinin geçmiş dönemki ekonomik faaliyetleri arasında arıcılık ve hayvancılık olduğu belirtmiş; arıcılık faaliyetine bağlı olarak kurulmuş olan arıcılık kooperatifinin ise bu faaliyeti yapanların azalmasından dolayı kapandığını ifade etmiştir (Ali Erol, kişisel görüşme, Ağustos 2012).

Araştırma alanının doğu ve kuzeydoğu yamaçlarında ise hayvancılık faaliyetinin ağırlığı artmaktadır (Foto 23). Örneğin araştırma alanının doğusunda bulunan Çobanlar Köyü isminden anıldığı gibi hayvancılık faaliyetinin ön planda olduğu bir köydür. Bu köyün kuzeydoğusunda bulunan Hacılar Köyü ise kurulduğu konum itibari ile hayvancılık temelli bir köy olduğunu göstermektedir (Foto 23).

Ancak bu bölgelerdeki mera alanlarının sınırlı oluşu ve mera hayvancılığında elde edilen gelirin düşüklüğü hayvancılık faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir. Yine mera arazilerinin gelişigüzel kullanılması ve aşırı hayvan otlatılması zeminin çığnenerek sıkışmasına, yüzeydeki bitki örtüsünün zayıflamasına ve yer yer çıplak kalmasına neden olmaktadır. Zeminin yapısındaki değişiklikler sonucunda gözenekliliğini ve geçirgenliğini kaybeden arazilerde suyun derinlere sızma oranı azalmakta, yağışların akışa geçme oranları artış göstermektedir. Yüzeysel akışın artışı ise erozyonu güçlendirmektedir (Cürebal, 2003: 129–130).

Fotoğraf 23. Araştırma alanının kuzeyinde ve doğusunda bulunan hayvancılık sahaları Kuzeydoğu kesimde yer alan ve Korucu bucağına bağlı olan iki köyde (Değirmenbaşı ve Gümeli köyleri) arıcılık faaliyeti ile karşılaşılmıştır. Her iki köyde de belirli sayıdaki haneler geçimlerini bu faaliyetten sağlamaktadır. Gümeli Köyü'nün diğer bir önemli özelliği ise kestane toplayıcılığının köydeki yaygınlığıdır. Köydeki hanelerin büyük çoğunluğu bu faaliyetten geçimlerini sağlamaktadır. Gümeli Köyü'nde hayvancılık faaliyeti de mevcuttur. Ancak köydeki hanelerin yarıya yakını arıcılık faaliyeti ile uğraşmaktadır. Konumu itibari ile tarım alanları

sınırlı olan bu köyde sadece hane ihtiyaçlarına yönelik tarımsal ürünler yetiştirilmektedir.

Korucu bucağına bağlı Çelimler Köyü kiraz yetiştiriciliği ile diğer köylerden ayrılmaktadır. Köy imamının girişimleri ile köye kiraz fidanları getirilmiş ve bunun tarımı yapılmaya başlanmıştır. Geçmişinde arıcılığın önemli olduğu bu köy artık kirazları ile anılmaktadır. Üretilen kirazları toptancılar köye gelip kilosu 4 TL'den almaktadır (Halil Çelim, kişisel görüşme, Eylül 2012).

Korucu bucağına bağlı köylerde kestane toplayıcılığı yaygındır. Ancak yöre halkı son yıllarda kestane verimsizliğinden dolayı şikâyet etmekte ve sıkıntı çektiklerini dile getirmektedir. Haydarköy sakinlerinden Hilmi Gezgin, beş sene önce bir hanenin bir ton kestane topladığını, bugün ise ancak 100 kilo toplayabildiğini belirtmiştir. Kestane verimsizliği konusunda görüşme yapılan Demirciler, Haydar, Gebeçınar, Gümeli ve Küçükılca köylülerinin hepsi şikâyetçidir.

Korucu bucağına bağlı köylerin Kozak köylerinden ayrılan önemli diğer bir yönü ise Korucu köylerinde mevsimlik işçi olarak çalışmaya gidenlerin yaygın olmasıdır. Pamuk ve zeytin toplamak için çevre il ve ilçelere bu ürünlerin hasat zamanlarında gündelikçi olarak çalışmaya gidenler vardır. Korucu köylerinden farklı olarak Dereköy bucağına bağlı olan Hacılar ve Çobanlar köyü sakinleri ise mevsimlik işçi olarak kozalak toplamak amacı ile Kozak havzasına gitmektedirler. Çobanlar Köyü muhtarı Cengiz Sezgin bu durumu düşündürücü bir şekilde şu sözle ifade etmektedir: “On kilometre ötemizdeki Kozak, bizim Almanya'mız” (Cengiz Sezgin, kişisel görüşme, Ağustos 2012).

Balıkesir ili sınırları kalan Hacıhüseyinler ve Kırtık köylerinde ise tarımsal faaliyetler ağırlıktadır. Her iki köy sakinleri de ovalık alanda yer alan topraklarında

zeytin tarımı ile uğraşmaktadır. Yine her iki köy Madra Dağı'nı geleneksel yaylacılık faaliyetleri kapsamında kullanan köylerdir.

4.2.3. Arazi Kullanımı Özellikleri

Arazi örtüsündeki değişiklikler doğal nedenlerle gelişen bir süreç olduğu gibi insanoğlunun ihtiyaçları doğrultusunda da meydana gelmektedir. İnsanoğlu farklı ihtiyaçları nedeniyle arazi örtüsünde kalıcı değişiklikler yapmaktadır. Dağlık alanlar, diğer jeomorfolojik birimler kadar olmasa da arazi kullanımı değişiminden etkilenen önemli birimlerdenidir. Dağlık peyzajlar, daha çok tarım ve ormancılık faaliyetleri çerçevesinde insanlar tarafından kullanılan mekânlardır. Bu arazi kullanım faaliyetleri farklı düzeylerde çevre sorunlarına (erozyon, biyoçeşitliliğin azalması, su kaynaklarının azalması vb.) neden olmaktadır.

Gelişen teknoloji ile birlikte insanın çevreye olan müdahalesi her geçen gün artmakta, arazi örtülerindeki değişim hızlı ve plansız bir şekilde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda sınırlı olan doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı için arazilerin yanlış-bilinçsiz kullanımını önlemek ve değişimleri izlemek amacıyla arazi örtüsü/kullanımındaki zamansal değişimler tespit edilmelidir. Arazi kullanım planlarının sürdürülebilir nitelikte olması için arazi örtüsündeki değişimin tespit edilmesi ve planların bu doğrultuda yapılması gereklidir. Söz konusu çalışmalarda istenilen sonuçlara daha başarılı bir şekilde ve daha kısa sürede ulaşmak analizin ve sorgulamanın sayısal temele dayalı olduğu uzaktan algılama tekniklerini kullanmakla mümkündür (Gülersoy, 2013: 1917).

Arazi örtüsü/kullanımı çalışmaları dünyada ve Türkiye'de iki farklı şekilde uygulanmaktadır. Bunlardan birincisi mevcut arazi durumunun belirlenmesi, ikincisi ise farklı en az iki tarihli görüntü kullanılarak meydana gelen değişimlerin tespiti

yönündedir. Arazi örtüsü/kullanımı sınıflandırma çalışmalarının düzenli ve belirli periyotlarla tekrarlanması, hızla gelişen ve sürekli değişen yeryüzünde meydana gelen değişimleri incelemek, analiz etmek ve geleceğe yönelik planlar hazırlamak açısından yaşamsal önemdedir (Güre vd., 2009: 38).

Sürekli artış gösteren nüfusa paralel olarak doğal kaynaklara olan baskı da artmaktadır. Tüketimin kontrol altına alınması, öncesinde tüketimin alan ve miktar olarak tespitini gerektirmektedir. Arazi örtüsü ve arazi kullanımı tanımsal olarak birbirlerinden ayrılırlar da, her ikisi de yeryüzünü bir sistem olarak anlama ve modelleme süreçlerinde vazgeçilmez bir unsurdur. Arazi örtüsü, arazinin yüzeyini kaplayan doğal bitki örtüsünü de içeren toprak tabakasını ve biyoması, tarım ürünlerini ve insan yapılarını ifade ederken; arazi kullanımı sözü edilen bu kavramın tersine insanlığın arazi örtüsünden yararlanması demektir ve arazi yönetim uygulamalarını da içerir (Somuncu vd., 2010; 108). Arazi kullanımı ve arazi örtüsü değişiminin ortak potada toplandıkları konu ise insanoğlunun binlerce yıldır süregelen kullanımı sonucu ortaya çıkan arazi değişimlerinin alansal tespiti ve bozulmanın veya değişimin miktarıdır.

Bu araştırmada, farklı tarihlere ait uydu görüntüleri kullanarak Madra Dağı ve çevresinin arazi örtüsündeki/kullanımındaki zamansal değişim tespit edilip değerlendirilmiş; alandaki değişimin türü, yönü ve miktarı belirlenmiş ve bu değişimler nedenleri ile açıklanmıştır. 1987–2000 yılları arasında arazi örtüsünde meydana gelen değişimi saptamak için Amerikan Jeolojik Araştırmalar Dairesi'nden temin edilen 05.05.1987 tarihli Landsat Thematic Mapper (TM) ve 07.06.2000 tarihli Landsat Enhanced Thematic Mapper (ETM) uydu görüntüleri kullanılmıştır. Araştırma sahasına komşu olan sahalarda meydana gelen arazi örtüsü/kullanımındaki

değişikliklerin Madra Dağı'na etkisi olabileceği düşünüldüğünden; uydu görüntüleri ile ilgili yapılan analizlerde sadece dağlık alan dikkate alınmamış ve yakın çevresi de bu analize dahil edilmiştir.

İki farklı zamana ait Landsat uydu görüntüleri kontrolsüz ve kontrollü sınıflandırma teknikleri kullanılarak sınıflandırılmış ve alandaki arazi örtüsü/kullanımı değişimleri tespit edilmiştir. Ayrıca Madra Dağı ve çevresine ait 24 paftadan oluşan 1/25 binlik topografya ve arazi kullanım haritaları da bu tespitlerin kontrolünde kullanılmıştır.

Zamansal değişimin belirlenmesinde kullanılan uydu görüntüleri, konumdan, spektral yansımadan ve zamandan etkilenmektedir. Bu nedenle, araştırma alanına uygun görüntünün seçilmesi önemlidir (Muttitanon and Tripathi, 2005). Ayrıca, karşılaştırılacak iki görüntünün çekildiği tarihlerin birbirlerine yakın olması, yansıma değerlerinin benzer olmasına neden olacaktır ve dolayısıyla görüntüler üzerinde gerçekleştirilecek sınıflandırmaların tutarlılığını artıracaktır. 16 günlük zamansal ve 30 m. mekânsal ölçeğe sahip olan Landsat TM ve ETM görüntülerinin çekildiği tarihler 5 Mayıs 1987 ve 7 Haziran 2000'dir.

Arazi kullanımı ve arazi örtüsü özelliklerinin belirlenmesi işlemi farklı yöntemlerle (Lu and Weng, 2007) gerçekleştirilebilmektedir. Bu çalışmada, öncelikle atmosferik olarak düzeltilmiş görüntülere ISODATA (Iterative Self Organizing Data Analyses Tecnique- Tekrarlı Veri Analizi Yöntemi) yöntemi ile kontrolsüz sınıflandırma işlemi uygulanmıştır (Girdi değerleri; tekrarlama 25, yakınsama eşik değeri 0.980, sınıf sayısı 250). Kontrolsüz sınıflandırma otomatik bir sınıflandırma biçimidir ve yansıma değerlerinin oluşturduğu modellerin sahip olduğu istatistiksel gruplara dayanılarak yapılmaktadır. Bu yöntemin çalışma esası ise

minimum uzaklık prensibidir. Görüntüdeki pikseller, sol üst köşeden başlayıp soldan sağa doğru ve satır satır analiz edilir. Aday piksel ile her bir küme ortalaması arasında spektral uzaklık hesaplanır ve bu piksel en yakın kümeye atanır (Uslu, 2007: 35).

Kontrolsüz sınıflandırma işlemi sonucunda elde edilen yansıma değerleri belirli kategorilere ayrılmıştır. Bu kategoriler ise şunlardır: 1- Orman, 2- Meyvelik–zeytinlik alanlar, 3- Beşerî yapılar, 4- Tarım, 5- Deniz–Göl, 6- Açık–çıplak alanlar, 7- Çalılık-mera alanları.

Kontrollü sınıflandırma yine kontrolsüz sınıflandırma da olduğu gibi belirli yansıma değerlerini istatistiksel olarak kategorilendirme sürecini ifade etmektedir. Ancak bu işlemde yansıma değerleri belirli algoritmalara göre değil kullanıcının belirlediği sınıflara göre gruplandırılmaktadır. Kontrolsüz sınıflandırma sonucu elde edilen kategorilendirilmiş yansıma değerleri kontrollü sınıflandırma da kontrol seti olarak kullanılmıştır. Kontrollü sınıflandırmanın başarılı olmasını etkileyen faktör kontrol setinin kalitesidir. Maksimum benzerlik yöntemine göre gerçekleştirilen sınıflandırma işleminin ardından belirlenen sınıflar içerisinde yansıma yansımalarından kaynaklanan piksellerin temizlenmesi amacıyla clump ve elimination (4x4 piksel ya da 120 m²) algoritmaları kullanılmıştır (Tağıl, 2007).

Çok bantlı uydu görüntüleri kullanılarak gerçekleştirilen kontrollü ve kontrolsüz sınıflandırma süreçlerinin ardından yapılan işlemlerin doğruluğunun sınanması gerekmektedir (Hudson ve Ramm, 1987). Sadece kullanıcının belirlediği kontrol seti kullanılarak gerçekleştirilen sınıflandırma işlemi kişiye bağlı olduğundan, teknik olarak kabul edilebilmesi için doğruluğunun test edilmesi zorunludur. Bu araştırmada oluşturulan sınıfların doğruluğunun sınanması işlemi,

rasgele (Story ve Congalton, 1986) oluşturulan 371 referans noktası kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Referans noktaları 1/25.000 ölçekli topografya haritalarından, arazi kullanım haritalarından ve arazi bilgilerinden elde edilmiştir. Referans noktaları, gerçekleştirilen sınıflandırma verileri ile karşılaştırılmış ve yine her bir yıl için Kappa katsayısı (Cohen, 1960) elde edilmiştir. Kappa katsayısı çok değişkenli bir yöntem olup uydu görüntüleri kullanılarak oluşturulan arazi kullanımı ve arazi örtüsü haritalarının doğruluğunun sınanması için kullanılmakta (Congalton and Mead 1983; Rosenfield and Fitzpatrick-Lins, 1986; Gong and Howarth, 1990) ve KHAT istatistik yöntemi ile elde edilmektedir. KHAT yöntemi ile elde edilen Kappa değeri 0.79'ten büyük ise güçlü, 0.40 ve 0.79 arasında ise orta, 0.40 değerinin altında ise düşük doğruluk söz konusudur (Maingi et al., 2002). Araştırmanın uydu görüntülerine ilişkin kappa kat sayıları 1987 görüntüsü için 0.81 ve 2000 görüntüsü için 0.83'tür.

Madra Dağı; doğal, kültürel, tarihsel ve ekolojik olarak zengin bir dağ peyzajına sahiptir. Dağlık alandaki yerleşmeler, bu dağlık bölgeyi yüzyıllardır değişik aktiviteler yolu ile kullanmaktadır. Çünkü arazi kullanımı değişen insan ihtiyaçları ve mevcut teknolojik bilgiye göre, bölgeden bölgeye ve zamansal ölçekte değişiklik gösterir (Kadekodi, 1996: 252). Bu dağlık alan, birçok yerinde insan tarafından işlenmiş ve günümüzde farklı arazi örtüsü formlarına sahip olmuştur. Örneğin kıyı alanlarından başlayarak 800 metrelere kadar çıkan meyve ve zeytincilik faaliyetleri, aynı şekilde alanda sıkça rastlanılan tarım faaliyetleri, bölgenin sahip olduğu doğal ormanlık alanlar, Kozak havzası ve burada fıstık çamlarından toplanan kozalak faaliyetleri, beşerî yapılaşmalar (yerleşme, baraj vb.) bu çeşitliliğin göstergesi ve sonucudur.

Madra Dağı'nda mevcut farklı yaşam ortamları, beşerî faaliyetlerin farklılığına da yansımıştır. Araştırma alanındaki en yaygın arazi kullanım türünü fıstık çamı ormanları oluşturmaktadır. Demircidere Köyü'nden Kozak'ın doğusuna, araştırma alanının kuzeybatı kesimindeki Bağyüzü Köyü'nden güneydeki Kaplan Köyü'ne kadar olan sahada fıstık çamı ormanları yayılış göstermektedir. Ekonomik anlamda önemli bir getiriye sahip olan fıstık çamı alanlarının büyük kısmı şahıslara aittir. Köylerin ortak malı olan alanlar da 10'ar dönüm halinde köylülere kiralanmaktadır. Yöre halkının %80'inden fazlasının geçim kaynağı fıstıkçılık olduğundan, doğal olarak halkın fıstık çamı alanlarında yangın, kaçak kesim veya tarla açma gibi orman suçlarına karşı hassasiyetleri fazladır. Buna karşılık araştırma alanında, özellikle kızılçam ve meşe toplulukları üzerinde antropojenik etki fazladır (Sütgibi, 2003: 74).

Dağdaki beşerî faaliyetler, dağın farklı bölümlerinde farklı problemleri beraberinde getirmiştir. Bölgede uzun yıllardır süregelen tahriplerin, tarım alanları kazanma ihtiyacının ve aşırı hayvan otlatmasının etkileri ve önemi yadsınamaz derecededir. Örneğin, ormanlık alanların açılarak küçük otlak alanlarının oluşturulduğu bazı sahalarda yaylacılık faaliyetleri yapılmaktadır (Köse, 1997: 227). Yine Madra Dağı ve çevresinde hatalı arazi kullanımı, özellikle aşırı otlatma ve bilinçsiz bitki toplama gibi antropojen faaliyetler nedeniyle alandaki bitki örtüsü hızla yok olmaktadır (Satıl vd., 2008).

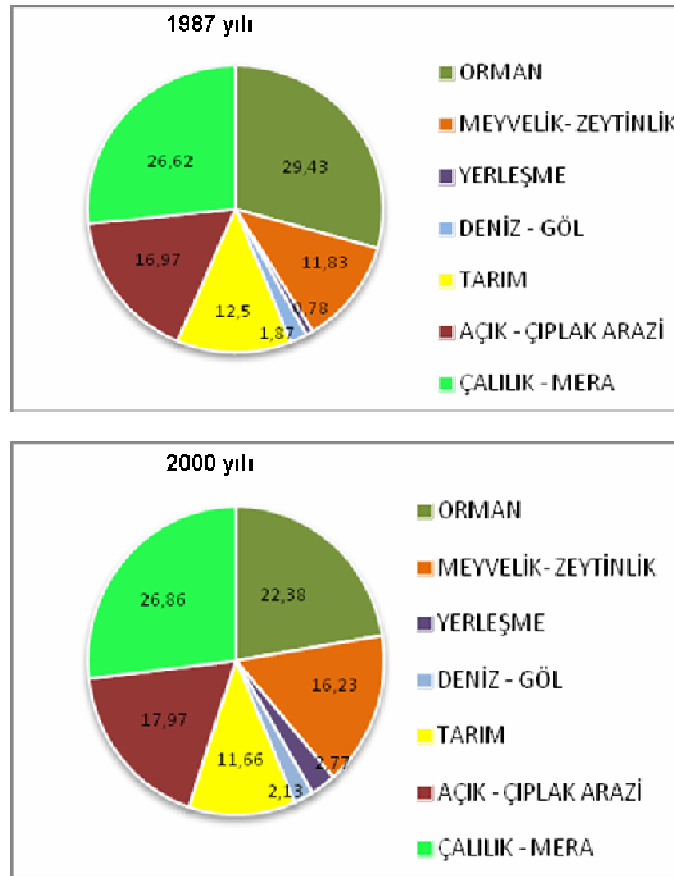
Kozak havzasında bir başka araziden yararlanma şeklini de taş ocakları oluşturmaktadır. Granodiyorit anakayasının sahadaki geniş yayılımı, bu kayacın kullanıma sunulmasına neden olmuştur. Granit işletmeciliği Okçular, Aşağıcuma ve Terzihaliller köylerinde yoğun olarak yapılmaktadır. Granit 1 cm²'ye 1500

kilogramlık basınca dayanıklı bir yapıtaşıdır (Cürebal, 2003: 173). Bu yüzden bu tür kayaçlar yollarda döşeme taşı, evlerde duvarların yapımında veya ev içinde dekorasyon amaçlı kullanılmaktadır. Granit kullanımının giderek yaygınlaşması yöredeki granit işletmeciliğini hızlandırmıştır. Madra Dağı'nın güney yamaçlarında birçok taş ocağı mevcuttur. Maddî olarak önemli getirisi olmasına rağmen, bölgede bazı yerlerde granit çıkarılırken doğal çevreye zarar verilmektedir (Çetin, 2003: 38). Fıstık çamlarının üzerinde geliştiği granit ana kayasının işletildiği alanlarda doğal çevre ile birlikte fıstık çamları da zarar görmektedir. Taş ocakları topografyanın yüzey dengesini bozarken, taş kırma atölyeleri havadaki toz oranının artmasına neden olmaktadır. Üretici firmalar maliyeti düşürmek için doğal ortamı tahrip ederek taşları yeryüzüne çıkarmaktadırlar. Topografya yüzeyinin bozulması toprak erozyonuna ve zaman zaman sel taşkınlarına yol açmaktadır (Sütgibi, 2003: 135; Çetin, 2003: 37). Ayrıca işletmelerin bazıları taş çıkarılması amacıyla dinamit kullanmaktadır. Taş çıkarılması amacıyla dinamitin kullanılması, ocakların çevresinde sarsıntılara yol açmakta, özellikle yamaçlarda eğim değerlerinin değişmesine neden olmaktadır. Eğim değerleri yüksek yamaçlarda ise yüzeyde bol bir şekilde bulunan granodiyorit bloklarının hareketi gündeme gelmekte, yamaçlarda erozyon artış göstermektedir. Yine bu tür uygulamalar yeraltı suyu seviyesi üzerinde değişikliklere neden olmaktadır (Cürebal, 2003: 173).

Madra Dağı'nın yüksek kesimlerindeki ve doğusundaki arazi kullanımına bakıldığında, bu alanların yıllarca sürdürülebilir olmayan yöntemlerle kullanıldığı, bu bölgelerdeki doğal çevrenin tahrip edildiği görülmektedir. Kuzey yamaçtaki doğal çevre şartlarının zorluğu, alandaki orman köylerinin ekonomik gelişmesindeki engellerden biri olmuş ve bu bölge iç göçlerle nüfus kaybetmiştir (Köse, 1997: 258).

Göçler, dağlık bölgenin potansiyellerinin kullanılmaması problemini de beraberinde getirmiştir.

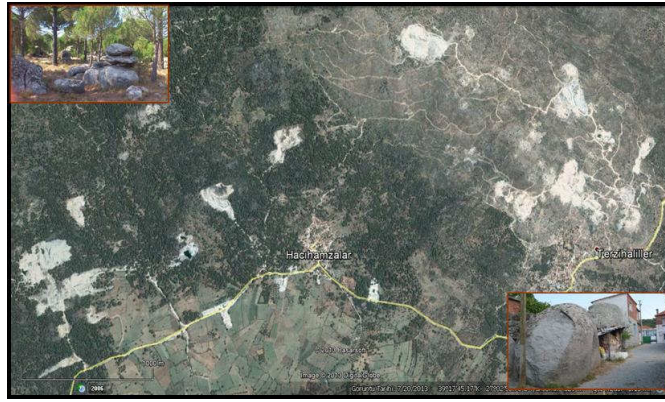
Yukarıda açıklamalar dikkate alındığında Madra Dağı'ndaki arazi örtüsü/kullanımının zamansal değişiminin tespitinin ve değerlendirilmesinin önemi aşikârdır. Bu bağlamda, dağlık alanda iki farklı zamanda çekilmiş olan uydu görüntülerine uygulanan kontrollü sınıflandırma tekniği ile elde edilen bulgulara göre; 1987 yılında bölgenin hâkim arazi örtüsü ormanlar (%29,43) iken, 2000 yılında hâkim arazi örtüsü çalılık-mera (% 26,86) alanları olmuştur (Şekil 18). Açık-çıplak arazi ve tarım arazilerinin miktarında önemli bir değişiklik olmamıştır.

Şekil 18. 1987–2000 yılları arazi örtüsü sınıflarının toplam alana oranı

Araştırma alanında dikkati çeken değişimler, beşerî yapılar ve meyvelik-zeytinlik alanlarında olmuştur. Beşerî yapı alanları 1987 yılına göre yaklaşık dört kat

genişlemiş ve 2000 yılı itibari ile toplam alanın % 2,77'lik kısmını kapsar duruma gelmiştir. Beşerî yapı alanlarında değişimin fazla gerçekleştiği yerler Burhaniye ve Gömeç ilçeleri civarında, özellikle bu ilçelerin kıyı şeridindedir. Ayrıca Kozak havzası içerisinde yer alan kırsal yerleşmelerdeki beşerî yapı alanlarında da önemli değişiklikler mevcuttur. Ancak ifade edilen beşerî yapılar, bu kırsal yerleşme birimlerinin sayısının veya konut alanının genişlemesi anlamına gelmemektedir. Havzada özellikle son yıllarda gelişme gösteren granit işletmeciliğinin yaygınlaşması sonucu bu işletmelerin mekanları ve taş ocakları 2000 yılı görüntüsüne yeni bir arazi kullanım şekli olarak eklenmiştir. Kozak havzasında granit işletmeciliğinin yaygın olarak yapıldığı köyler Terzihaliller, Okçular, Aşağıcuma ve Hacıhamzalar köyleridir (Foto 24, 25 ve 26). Şekil 19'da yer alan bu köylerin konumları Şekil 6 ile karşılaştırıldığında bahsedilen granit ocaklarının yerleri daha anlaşılır olmaktadır.

Fotoğraf 24. Hacıhamzalar ve Terzihaliller köylerindeki granit ocakları

Fotoğraf 25. Madra Dağı'nda bulunan granit işletmesi (Okçular Köyü)

Fotoğraf 26. Madra Dağı'nda bulunan granit ocağı (Hacıhamzalar Köyü)

Benzer şekilde meyvelik ve zeytinlik alanların yayıldığı alanlarda da önemli oranda artış tespit edilmiştir. 1987 yılında % 11,83'lük orana sahip olan meyvelik-zeytinlikler; 2000 yılına gelindiğinde % 16,23 değerine yükselmiştir (Şekil 18 ve 19). Meyvelik-zeytinlik alanlarının genişlediği bölgeler daha çok dağın kuzeybatısına denk gelmektedir (Foto 27 ve 28). Bilindiği üzere burada yer alan ve Balıkesir iline bağlı olan Ayvalık, Gömeç ve Burhaniye ilçeleri zeytin tarımı konusunda Türkiye'de ön planda olan ilçelerdir. Fizikî ortam şartlarının zeytin bitkisine uygun olduğu bu ilçelerde zeytinlik alanlar 13 yıllık süre zarfında önemli ölçüde gelişme göstermiştir.

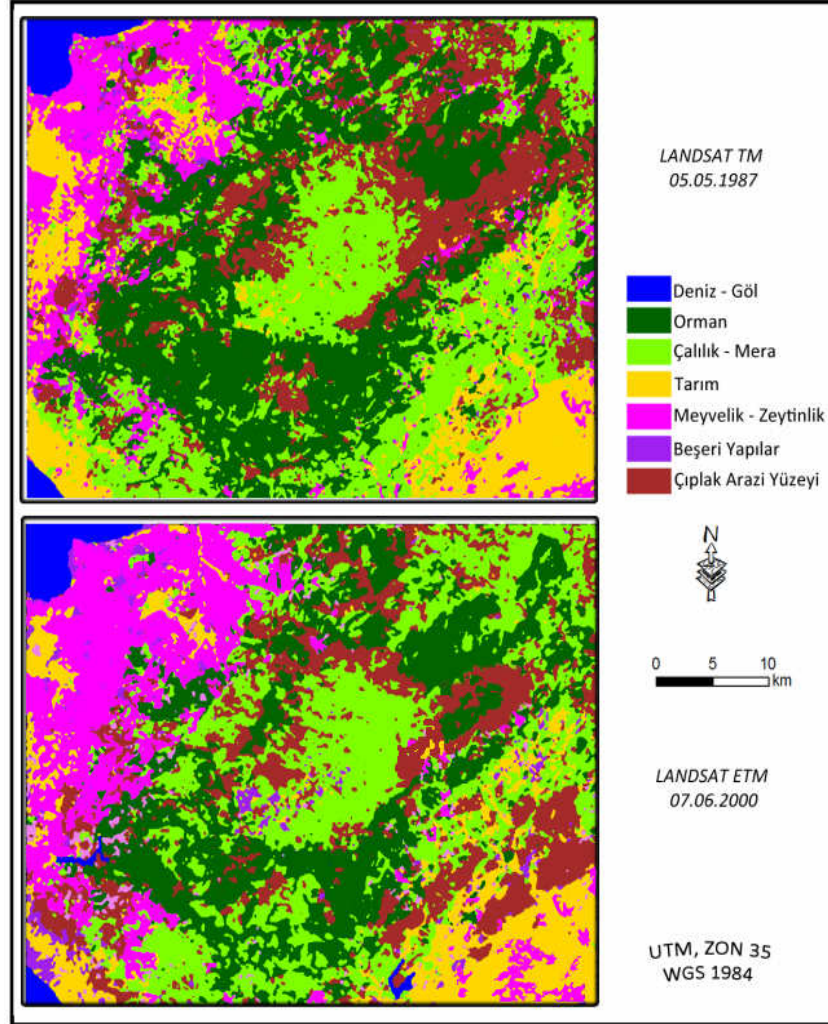

Fotoğraf 27. Madra Dağı'nda bulunan zeytinlikler (Hacihüseyinler Köyü)

Fotoğraf 28. Madra Dağı'nda bulunan zeytinlikler (Bağyüzü Köyü yolu)

Araştırma alanında dikkati çeken önemli hususlardan birisi de hidrografya alanlarındaki değişiktir. 1987 ve 2000 yılları karşılaştırıldığında göl alanlarında artış olduğu görülmektedir (Şekil 19). Söz konusu artışın sebebi Devlet Su İşleri tarafından araştırma alanında gerçekleştirilen faaliyetler sonucunda, 1987 yılında bölgede farklı türde tespit edilen arazi örtüsü özelliklerinin 2000 yılında göl alanı olarak değişmesine neden olmasıdır. Yapılan sorgulamalarda 1987 yılında orman olan alanların 174,69 ha'lık kısmı ile tarım, açık-çıplak arazi yüzeyi, meyvelik-zeytinlik ve çalılık-mera alanlarının da toplam 400 ha'lık yüzeyinin bu faaliyet sonucunda gölalanı olduğu tespit edilmiştir (Tablo 19). Buradaki göl alanlarını ise Madra ve Kestel barajları oluşturmaktadır. Yapımına 1991 yılında başlanan ve inşaatı 1998 yılında tamamlanan Madra Barajı, Ayvalık ilçesine bağlı olan Altınova

Belediyesi'nin kuzeydoğusunda yer almaktadır. Diğer gölalanı olan Kestel Barajı ise sulama ve taşkın amaçlı inşa edilmiş olup, baraj 1990 yılında yapımı tamamlanarak hizmete açılmıştır.

Şekil 19. 1987–2000 yılları arazi örtüsü sınıfları

Araştırma alanının yaklaşık 1/6'sını açık/çıplak araziler oluşturmaktadır. Bu araziler her iki görüntüde de yoğun olarak dağlık alanın yüksek kesimlerine denk gelmektedir (Foto 29 ve 30). Gerçekte, Türkiye'nin orman üst sınırının oldukça altında bir yüksekliğe sahip olan Madra Dağı'nda açık-çıplak arazi yüzeylerinin varlığı, sahanın uzun yıllar süresince insanoğlu tarafından nasıl kullanıldığı gösteren

bir işarettir. Foto 30'a dikkatli bakıldığında Maya Tepe'de 2012 yılı içerisinde gerçekleştirilmiş olan ağaçlandırma çalışması görülmektedir.

Tablo 19. 1987–2000 yılları arası arazi örtüsünde meydana gelen değişimin yönü ve miktarı (ha)

Arazi Örtüsü	Değişimin Yönü	Değişim Miktarı /ha	Arazi Örtüsü	Değişimin Yönü	Değişim Miktarı /ha
Orman	Orman	41531,99	Açık – Çıplak Arazi	Açık - Çıplak Arazi	16773,10
	Meyvelik	3241,98		Orman	2123,55
	Yerleşme	59,58		Meyvelik	2223,00
	Deniz - Göl	174,69		Yerleşme	918,90
	Tarım	105,12		Deniz - Göl	17,91
	Açık –	4930,74		Tarım	670,32
	Çıplak Arazi Çalılık - Mera	9331,47		Çalılık - Mera	11928,06
Meyvelik	Meyvelik	19310,64	Çalılık – Mera	Çalılık - Mera	31010,64
	Orman	121,59		Orman	1206,63
	Yerleşme	1010,61		Meyvelik	3263,76
	Deniz - Göl	128,61		Yerleşme	1300,50
	Tarım	2505,24		Deniz - Göl	174,78
	Açık –	520,47		Tarım	3463,38
	Çıplak Arazi Çalılık - Mera	976,59		Açık - Çıplak Arazi	13352,13
Tarım	Tarım	16663,34	Yerleşme	Yerleşme	307,68
	Meyvelik	4799,97	Deniz - Göl	Deniz - Göl	3731,22
	Yerleşme	1980,27	Yerleşme	Yerleşme	15,03
	Deniz - Göl	76,59			
	Açık –	650,61			
	Çıplak Arazi Çalılık - Mera	946,62			

Araştırma sahasına ait görüntülerde değişim miktarının çok az gerçekleştiği arazi örtüsü çalılık-mera arazi örtüsüdür. 13 yıllık süre zarfında bu sınıfa giren arazilerde fazla bir değişim görülmemektedir. Ancak adı geçen sınıfın araştırma alanında kapladığı saha dikkate değerdir. Hem 1987 hem de 2000 yıllarında araştırma alanının ¼'ünden fazlasını çalılık-mera arazi örtüsü oluşturmaktadır. Madra Dağı'na ilişkin topografya haritaları incelendiğinde sayısı oldukça fazla olan

yayla yerleşmelerine rastlanılması; sahanın uzun yıllardan beri hayvancılık faaliyeti kapsamında kullanıldığını göstermekte; bu da bölgedeki çalılık-mera alanlarının kapladığı geniş alan hakkında açıklayıcı olmaktadır.

1987–2000 yılları arasında arazi de meydana gelen değişim toplamda yaklaşık 73.000 ha'dır. Bu değişimin sebepleri arasında, orman ve çalılık-mera alanların tahribatı, tarım faaliyetlerinde meydana gelen değişim ve beşerî yapılaşmadaki artış bulunmaktadır. Ancak fıstık çamı yetiştiriciliği ile karşılaşılacak dağlık alanın belirli bölgelerinde, ormanlaştırma faaliyetlerinden dolayı bazı alanların orman formuna dönüştüğü görülmektedir. Çünkü Madra Dağı'nın güney yamaçları fıstık çamına uygun ortam şartları sunmaktadır.

Fotoğraf 29. Sinekli Yaylası yolu

Fotoğraf 30. Maya Tepe ve tepedeki ağaçlandırma faaliyeti

Fıstık çamı meyvesinin önemli bir ekonomik getiriye sahip olması, bölgede fıstık çamı ağaçlarının dikimini de beraberinde getirmiştir (Foto 31 ve 32). Güney yamaçta Kozak havzası adı verilen bölgede yaklaşık 16 bin hektarlık alanda fıstık çamı bulunmaktadır (Sütgibi, 2003: 93). Adı geçen havzada bulunan ve Bergama ilçesine bağlı olan 16 köydeki nüfusun yaklaşık %80'i fıstık çamı ziraatı ile uğraşmaktadır. Bu köylerin 2012 yılı toplam nüfusları 6969 kişidir.

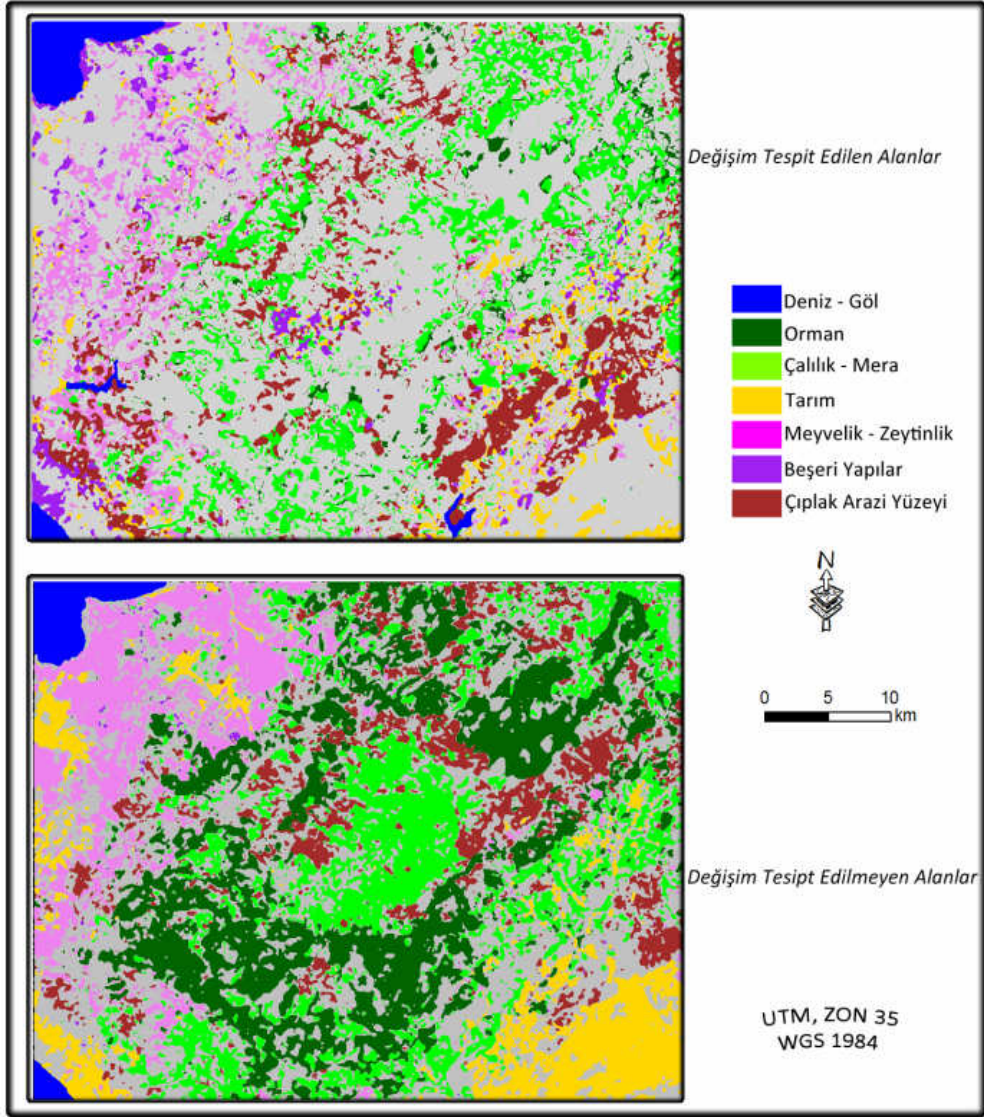

Fotoğraf 31. Güneşli Köyü'nden Kozak havzası

Fotoğraf 32. Bağyüzü Köyü yolu fıstık çamı dikim sahası

Araştırma alanında incelenen yıllar arasında arazi formu özelliğinde değişimin tespit edilmediği alanlar toplam sahanın %65'ini oluşturmaktadır (Şekil 20). Değişikliğin olmadığı bu alanların geniş bir kısmını tarım ve meyvelik-zeytinlik alanları oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle araştırma alanında 1987 yılında var olan arazi örtüsü/kullanım özelliklerinin % 65'i 2000 yılında aynı özellik göstermektedir. Ancak geriye kalan arazi özellikleri yukarıda değinilen etmenler nedeniyle değişime uğramıştır.

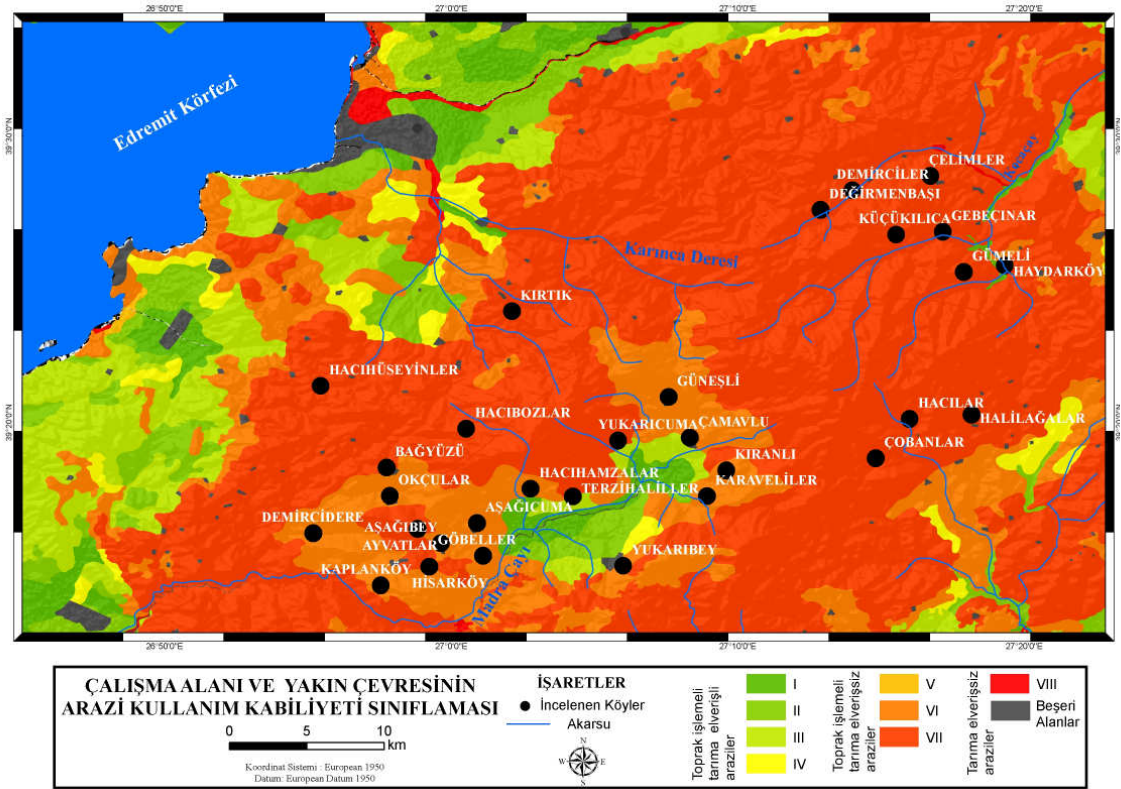
Araştırma alanı ve çevresi arazi kullanım kabiliyetlerine göre değerlendirildiğinde, araştırma alanındaki çoğu yerleşmenin bulunduğu Kozak havzası çevresinden hemen ayrılmaktadır (Şekil 21). Kozak, 500 metre ile 850 metre sahaları arasında yükselti frekansına sahiptir. Havza içerisinde parçalanmış yüzeylerin varlığı, arazi kullanım kabiliyetleri sınıflarının çevreye göre daha elverişli olmalarını sağlamıştır. Havzanın arazi kullanım potansiyeli ile güncel kullanımı arasında tezat bulunmaktadır (Cürebal, 2003: 178). Havzadaki II., III. ve IV. sınıf araziler, normalde tarım arazisi olmaları gerekirken, kullanım kabiliyetlerinin dışında işlev görmektedir (Şekil 21). Ancak bu durum bölge için olumsuz sonuçlar doğurmamaktadır. Bu arazilerin büyük bir kısmı fıstık çamı ormanı olarak değerlendirilmektedir. Böyle bir durumun oluşmasında fıstık çamının ekonomik anlamda iyi gelir sağlamanın etkisi büyüktür (Cürebal, 2003: 172–173).

Şekil 20. Araştırma alanında arazi örtüsünde değişimin tespit edildiği ve değişimin olmadığı alanlar

4.2.4. Ulaşım Özellikleri

Madra Dağı, ulaşım yolları açısından nitelikli kara yollarıyla Bergama, Ayvalık, Burhaniye, İvrindi ve Dikili'ye bağlı olan bir dağlık küttedir (Şekil 22). Dağlık kütledeki yol alternatiflerinin varlığı, dağlık alanın ulaşılabilirlik ve erişilebilirliğini etkilemektedir.

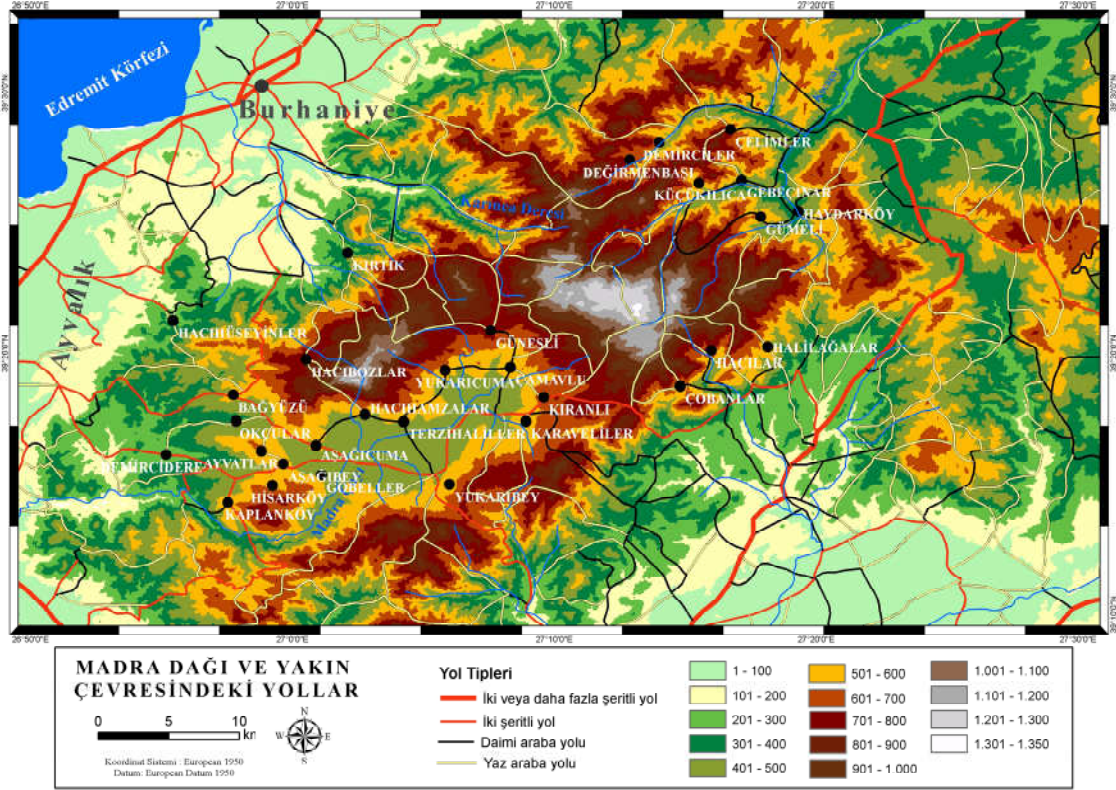
Şekil 21. Araştırma alanı ve yakın çevresinin arazi kullanım kabiliyet sınıfları

Araştırma alanının, hem doğusunda hem de batısında kuzeydoğu-güneybatı istikametinde uzanan iki şeritli yollar mevcuttur. Bu yollardan birisi ise Kozak havzasını kat ederek doğu-batı arasındaki ulaşımı sağlamaktadır.

Araştırma alanında kalan her bir yerleşmeye ulaşan daimi bir araba yolu mevcuttur. Saha çalışmaları esnasında kat edilen yollar göz önüne alındığında, araştırma alanındaki her bir köyün ulaşım açısından elverişli olduğunu söylemek mümkündür.

Madra Dağı, çevresi için heybetli bir görünüm sunmasına karşın dağın ulaşım imkânları oldukça gelişmiştir. Özellikle Bergama ilçesinden ulaşılabilirliğinin kolay olması, Kozak havzası çevresinde yaylacılık faaliyetlerinin gelişmesine imkân sağlamıştır. Alandaki kırsal yerleşmelerin varlığı ve bu yerleşmelere ulaşan düzgün yollar, yörenin doğal çekiciliğini tamamlar niteliktedir (Emekli, 2001: 53). Aynı

şekilde Ayvalık ilçesi üzerinden Kozak havzasına ulaşan yollar da dağın rekreasyonel faaliyetler için kullanılabilir olmasını sağlamaktadır. Özellikle, Okçular Köyü'nde bulunan Atatürk Anıtı'na yaz mevsiminde günü birlik turlar düzenlenmektedir.

Şekil 22. Madra Dağı ve çevresindeki ulaşım ağı

Araştırma alanındaki yolların gelişmiş olmasında birkaç etken söz konusudur. Kozak havzası etrafında sürdürülmekte olan granit işletmeciliği bu sebeplerden birisidir. Tonajı yüksek araçların granit ocaklarına ulaşımının sağlanması için Kozak civarında yer alan yollar sürekli olarak yenilenmektedir. Diğer bir neden ise alanın İzmir-Balıkesir il sınırlarında yer alan bir bölge olmasıdır. İki il arasında mevcut ana yollara alternatif olarak gelişen ve mesafeyi kısaltıcı rolü olan yollar yapılmıştır.

5. BULGULAR VE YORUMLAR

5.1. Araştırma Alanında İkamet Eden Kişilere Uygulanan Anketlere İlişkin Bulgular

Yöntem bölümünde açıklandığı üzere, araştırma yerel halk perspektifinden araştırma konusunu ele almaktadır. Yerel halkın çevre ve sürdürülebilir kalkınma konularındaki görüşleri; saha çalışmaları, görüşmeler, gözlemler ve analizler yardımıyla irdelenmiştir. Özellikle, araştırma alanındaki yerel halka odaklı olan anket çalışması çok boyutlu olacak şekilde konuya açıklık getirmiştir.

Araştırma alanında kalan 30 yerleşmede toplam 440 anket yapılmıştır. Anket formu beş bölümden oluşmaktadır. Anketin birinci bölümü ankete katılan kişilere ilişkin kişisel bilgileri, ikinci bölümü ankete katılan kişinin hanesine ilişkin demografik bilgileri, üçüncü bölümü ankete katılan kişinin hanesine ilişkin ekonomik durum bilgilerini, dördüncü bölüm ankete katılan kişinin çevresel algı düzeyini ve beşinci bölüm ise ankete katılan kişinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik düşüncelerini içeren sorulardan oluşmaktadır.

5.1.1. Ankete Katılan Kişilere İlişkin Demografik Bulgular

Anketin birinci bölümündeki sorulara ilişkin cevapların frekans analizleri yapılmış ve bu cevaplar tablo şeklinde sunulmuştur. Ankete katılanların %62'sini erkekler; %38'ini ise kadınlar oluşturmaktadır (Tablo 20).

Tablo 20. Ankete katılan kişilerin cinsiyetleri

	Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Erkek	273 62,0
	Kadın	167 38,0
	Toplam	440 100,0

Ankete katılan kişilerin yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında (Tablo 21); 15–85 yaş grupları arasında yer alan kişilere anket yapıldığı görülmektedir. Anketler yapılırken, hedef kitlenin yaş gruplarına göre çeşitlilik arz etmesi göz önünde bulundurulmuş, buna göre her yaş grubunu temsil edecek sayıda kişilere anket yapılmıştır. Anket yapılan yerleşmelerin köy statüsünde olması nedeniyle orta yaş üstü kişilerde ankete katılma oranının yüksek olması doğaldır. Katılımcıların %50’si 46–70 yaş grubunda, %45’i 15–45 yaş grubunda ve %4’ü ise 71–85 yaş grubunda yer almaktadır.

Tablo 21. Ankete katılan kişilerin yaş grupları

	Yaş Grubu	Frekans	Yüzde (%)
Görüşülen Kişinin Yaşı	15–20 yaş	31	7,0
	21–25 yaş	26	5,9
	26–30 yaş	41	9,3
	31–35 yaş	34	7,7
	36–40 yaş	33	7,5
	41–45 yaş	32	7,3
	46–50 yaş	37	8,4
	51–55 yaş	45	10,2
	56–60 yaş	48	10,9
	61–65 yaş	47	10,7
	66–70 yaş	48	10,9
	71–75 yaş	14	3,2
	76–80 yaş	3	,7
	81–85 yaş	1	,2
	Toplam	440	100,0

Ankete katılan kişilerin çoğunluğu (%68,9) ilkokul mezunudur (Tablo 22). Daha önce de belirtildiği gibi anket yapılan yerleşmelerin köy statüsünde olması, kişilerin eğitim durumlarına da yansımaktadır. Ancak okuryazar olmayanların oranının çok düşük olması dikkat çekicidir. Ankete katılanların büyük çoğunluğu, neredeyse tamamı, okuryazardır.

Tablo 22. Ankete katılan kişilerin eğitim düzeyleri

	Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde (%)
Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil	14	3,2
	Okuryazar	36	8,2
	İlkokul	303	68,9
	Ortaokul	47	10,7
	Lise	33	7,5
	Üniversite	7	1,6
	Toplam	440	100,0

Ankete katılanların $\frac{3}{4}$ 'ü evlidir (Tablo 23). Bekâr olanların payı ise %15'tir. Bekâr olanların çoğunluğu 15–25 yaş gurubu arasında yer alan kişilerdir. Ankete katılan kişilerden sadece birisi boşanmıştır ki kırsal alanlarda boşanma oranının düşük seviyelerde olması beklenen bir durumdur. Medenî durumu dul olanlara bakıldığında, bu kişiler doğal olarak yaşlı nüfus kategorisinde yer almaktadır. Dul olan 32 kişiden 26'sı (% 80'i) 61 yaş ve üzerinde olan kişilerdir.

Tablo 23. Ankete katılan kişilerin medenî durumları

	Medenî Durum	Frekans	Yüzde (%)
Medenî Durumu	Evli	342	77,7
	Bekâr	65	14,8
	Dul	32	7,3
	Boşanmış	1	,2
	Toplam	440	100,0

Ankete katılan kişilerden altısı hariç diğerlerinin hepsinin doğum yerleri ve doğumlarından sonra yaşamlarını devam ettirdikleri yerler aynıdır (Tablo 24). 30 yaş altındaki anket katılımcıları, ilgili soruyu ebeveynlerinin ikamet sürelerine göre cevaplamışlardır. Farklı yerlerde ikamet ettikten sonra araştırma alanına gelip yerleşmiş olanlardan beşi yine aynı köyde doğup, değişik nedenlerle yerleşmesini terk etmiş, ancak tekrar gelip köyüne yerleşmiş olan kişilerdir. Bir kişi ise görevi nedeniyle araştırma alanında ikamet etmektedir. Ancak bu kişi de sonraki yaşamını bulunduğu köyde devam ettireceğini söylemektedir. İkamet süreleri, araştırma alanının çevreden göç almadığını göstermektedir.

Tablo 24. Ankete katılan kişilerin yerleşmelerindeki ikamet süreleri

	Zaman dilimi	Frekans	Yüzde (%)
Ne zamandan beri bu köyde ikamet ediyor?	1–10 yıl	1	,2
	11–20 yıl	3	,7
	21–30 yıl	2	,5
	31 yıl ve üzeri	434	98,6
	Toplam	440	100,0

5.1.2. Ankete Katılan Kişilerin Hanelerine İlişkin Sosyo-Demografik Bulgular

Ankete katılan kişilerin hane büyüklüklerine bakıldığında; ailelerin genellikle çekirdek aile özelliğinde olduğu görülmektedir (Tablo 25). Her üç haneden biri, iki kişilik ailedir. Buna üç kişilik haneler dâhil edildiğinde, ankete katılanların yarısından fazlası 2 veya 3 kişilik bir ailenin mensubudur. Ankete katılan bireylerden hiçbiri yedi kişi veya üzeri olabilecek bir geniş aile tipine sahip değildir. 440 kişiden sadece üçünün altı kişiden oluşan bir ailesi mevcuttur. Hanelerde yer alan birey sayısının düşüklüğü, genellikle kırsal alanlarda rastlanılan geniş aile tipinin araştırma alanı için söz konusu olmadığını göstermektedir.

Tablo 25. Ankete katılan kişilerin hanelerindeki birey sayısı

	Kişi sayısı	Frekans	Yüzde (%)
Hanedeki kişi sayısı	1 kişi	23	5,3
	2 kişi	157	35,5
	3 kişi	101	23,1
	4 kişi	122	27,6
	5 kişi	34	7,9
	6 kişi	3	,6
	Toplam	440	100,0

Ankete katılanların hanelerindeki toplam kişi sayısı 1316'dır (Tablo 26). Bu kişilerin yaş durumları incelendiğinde; 402 kişinin 25 yaş ve altında olduğu görülmektedir. Ortalama bir değer ile ifade edilecek olursa ankette yer alan her üç haneden bir tanesinde 25 yaş veya altında bir kişi bulunmaktadır. Buna karşılık 709

kişi 35 yaş ve üstünde olanlardır. Hanelerdeki bireylerin yarısından fazlası orta yaş ve üstündedir.

Tablo 26. Ankete katılanların hanelerindeki bireylerin yaş grupları

Yaş	Hanede 1 birey		Hanede 2 birey		Hanede 3 birey		Hanede bu yaş grubunda birey yok		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
1-5	65	14,8	12	2,7	-	-	363	82,5	440	100
6-10	61	14,1	2	,5	-	-	376	85,5	440	100
11-15	60	13,6	6	1,4	1	,2	373	84,8	440	100
16-20	72	16,4	6	1,4	1	,2	361	82,0	440	100
21-25	68	15,5	9	2,0	-	-	363	82,5	440	100
25-30	59	13,4	31	7,5	-	-	346	79,1	440	100
31-35	54	12,5	15	3,4	-	-	370	84,1	440	100
36-40	42	9,5	18	4,3	-	-	378	86,1	440	100
41-45	53	12,3	24	5,5	-	-	362	82,3	440	100
46-50	58	13,4	26	5,9	-	-	355	80,7	440	100
51-55	83	19,1	15	3,4	-	-	341	77,5	440	100
56-60	59	13,4	23	5,2	-	-	358	81,4	440	100
61-65	61	14,1	13	3,0	-	-	365	82,9	440	100
65+	43	9,8	36	8,2	-	-	361	82,0	440	100

Hanedeki bireylerin büyük çoğunluğu belirli bir eğitim seviyesine sahiptir (Tablo 27). Toplamdaki 1316 kişiden sadece 38 kişi okuma-yazma bilmemektedir. Araştırma alanında kalan yerleşme birimlerinin hepsinin köy olduğu düşünüldüğünde, bu oran oldukça düşüktür. Toplamda yer alan kişilerin yarısından fazlası ilkokul mezunudur (726 kişi). Hanelerde yüksek okul mezunu olan 28 kişi bulunurken, 166 kişi ise okuma çağına gelmemiş olan 5 yaş altındakilerdir.

Tablo 27. Ankete katılanların hanelerindeki bireylerin eğitim durumları

Eğitim Düzeyi	Hanede 1 birey		Hanede 2 birey		Hanede 3 birey		Hanede 4 birey		Hanede bu eğitim düzeyinde birey yok	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Okuyamaz	26	6,5	6	1,4	-	-	-	-	408	94,8
Okuryazar	69	17,2	10	2,3	1	,2	-	-	360	83,6
İlkokul	113	28,2	248	56,4	31	7,0	6	1,4	42	9,5
Ortaokul	99	24,7	22	5,0	-	-	-	-	319	72,5
Lise	76	19	10	2,3	4	,9	-	-	350	79,5
Yüksekokul	17	4,2	4	0,9	1	,2	-	-	418	95,0
5 yaş küçük	54	13,5	56	12,7	5	1,1	-	-	325	73,9

Hanelerdeki bireylerin medenî durumlarına bakıldığında (Tablo 28); kırsal yerleşmelerde olağan olması gereken boşanma oranının düşüklüğü araştırma alanında da mevcuttur. Ankete katılan 440 kişiden sadece bir kişi boşanmıştır.

Tablo 28. Ankete katılanların hanelerindeki bireylerin medenî durumları

Medenî Durum	Hanede 1 birey		Hanede 2 birey		Hanede 3 birey		Hanede 4 birey		Hanede bu grupta birey yok		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
15 yaş alt	63	14,5	68	15,5	13	3,0	-	-	295	67,0	440	100
Bekâr	81	18,9	46	10,5	11	2,5	1	,2	299	68,0	440	100
Evli	-	-	393	89,3	3	,7	8	1,8	36	8,2	440	100
Dul	40	9,1	-	-	-	-	-	-	400	90,9	440	100
Boşanmış	1	,2	-	-	-	-	-	-	439	99,8	440	100

Hanelerdeki kişilerin işe katılma oranları yüksektir. Toplamdaki 440 haneden sadece 53 hanede (%11,8) çalışan kişi bulunmamaktadır (Tablo 29). Hanelerdeki kişilerden emekliliğe sahip olanların oranı ise %10', ev hanımı olanların oranı ise %90'dır. Kişiler, kendilerini ev hanımı olarak kategorilendirse bile kırsal yerleşmelerdeki yaşamın gereği kadın ev işlerinin yanında çoğunlukla evin diğer işlerine de (tarla, bahçe, hayvan bakımı vb.) yardım eder özelliktedir. Hanedeki bireylerden 504 kişinin çalıştığı belirtilmiştir. İş bulamadığı için çalışmadığı belirtilen 65 kişi vardır. Ancak, bu kişilerin de bulunduğu taktirde yevmiyeli olarak gündelik işler de çalıştığı aktarılmıştır.

Tablo 29. Ankete katılanların hanelerindeki bireylerin çalışma durumları

Çalışma Durumu	Hanede 1 birey		Hanede 2 birey		Hanede 3 birey		Hanede 4 birey		Hanede bu grupta birey yok		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Çalışan	299	68,2	63	14,3	21	4,8	4	,9	53	11,8	440	100
Ev hanımı	393	90,0	16	3,6	-	-	-	-	31	6,4	440	100
Öğrenci	43	10,0	39	8,9	4	,9	-	-	354	80,2	440	100
Emekli	45	10,2	1	,2	-	-	-	-	394	89,5	440	100
İş bulamayan	46	10,5	8	1,8	1	,2	-	-	385	87,5	440	100
Yaşlı	20	4,5	-	-	-	-	-	-	420	95,5	440	100
15 yaş altı	34	7,7	38	8,6	4	,9	-	-	364	82,7	440	100

Hanelerdeki kişiler çalıştıkları sektörler göre değerlendirildiğinde; 317 hanenin çiftçilik ile geçimlerini sürdürdükleri görülmektedir (Tablo 30). Çalışmakta olan 504 kişiden %60'ı çiftçilik yapmaktadır. Kırsal yerleşme birimlerinden oluşan araştırma alanında çiftçilik ile uğraşanların yoğunlukta olması olağandır. Özel sektörde ve kamudaki istihdam oranı çiftçi olanlara göre oldukça düşüktür. İşçi olarak çalışan 71 kişiden büyük çoğunluğu ise Kozak havzasındaki granit ocaklarında çalışanlardır. Özel sektör şeklinde belirtilen grup, kendi işini yapan esnaf grubu temsil etmektedir. Bu kişiler çoğunlukla araştırma alanı içerisinde bulunan kahvehane, berber, dükkân, küçük ölçekli işletme vb. şeklindeki işletmelerdir.

Tablo 30. Ankete katılanların hanelerindeki bireylerin meslekleri

Meslek	Hanede 1 Birey		Hanede 2 Birey		Hanede 3 Birey		Hanede 4 Birey		Hanede Bu Grupta Birey Yok		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Çiftçi	273	62,0	35	8,0	6	1,4	3	,7	123	28,0	440	100
İşçi	58	13,2	5	1,1	1	,2	-	-	376	85,5	440	100
Kamu	9	2,0			1	,2	-	-	430	97,7	440	100
Özel sektör	27	6,1	8	1,8	1	,2	-	-	404	91,8	440	100
Diğer	2	,5					-	-	438	99,5	440	100

5.1.3. Ankete Katılan Kişilerin ve Hanelerinin Göç Olgusuna İlişkin Bulgular

Toplam 440 hanenin 98'inden göç edenler vardır. Diğer bir ifade ile ankete katılan kişilerin hanelerinin her 1/5'inden göçe katılım mevcuttur (Tablo 31). Göçe katılım düzeyleri ve göç edilen yerler, araştırma alanında farklılık arz etmektedir.

Tablo 31. Hanelerin göçe katılma durumları

		Frekans	Yüzde (%)
Ailenizden başka bir yere daimi olarak göç eden var mı?	Evet	98	22,2
	Hayır	342	77,8
	Toplam	440	100,0

Daimi göçe katılan 98 hanenin 61'inden bir kişi, 32'sinden iki kişi ve 5'inden üç kişi daimi olarak göç etmiştir (Tablo 32). Diğer bir ifade ile araştırma alanından göç eden kişi sayısı 140'dır. Hanelerden genellikle tek kişinin göçe katılımı mevcuttur. Üç kişinin birden göçe katılma durumu ebeveynlerin çocukları ile göçe katılmasından kaynaklanmaktadır. Haneden tek kişilik göçe katılmış olanlar genellikle yakın şehirlere gitmiştir. Bu kişiler çoğunlukla belirli bir eğitim almış ve bunun akabinde iş imkânı veya evlilik nedeniyle şehir hayatını tercih etmiş olanlardır.

Tablo 32. Hanelerden daimi olarak göç eden kişiler

	Kişi sayısı	Frekans	Yüzde (%)
Daimi olarak göç eden kişi sayısı kaçtır?	1	61	62,2
	2	32	32,7
	3	5	5,1
	Toplam	98	100,0

Göçe katılanların büyük çoğunluğu eski yerleşim birimlerine yakın olan şehirleri tercih etmiştir (Tablo 33). Göç vermiş olan 98 hanenin 46'sı, yarıya yakını, Bergama şehrini tercih etmiştir. Buna İzmir ve Ayvalık'a göç edenler dâhil edildiğinde toplamda 73 hanenin, her dört kişiden üçünün yakın şehirlere göç ettiği görülmektedir. Yakın şehirlerin tercih edilmesi, geride bıraktıkları kırsal yaşam ve akrabalık bağları ile ilgilidir. Araştırma alanındaki ulaşım imkânlarının gelişmiş olması, yakın şehirlere göç etmiş olanların köylerini gününbirlik ziyaretlerine dahi olanak sağlamaktadır. Kişilerin göçe katılma nedenleri arasında kırsal yerleşmelerindeki eğitim imkânsızlıkları, ekonomik kaynakların yetersizliği (tarım alanlarının sınırlı olması vb.) ve şehir hayatının çekiciliği gelmektedir. Göç edilen diğer yerler arasında Burhaniye, Ankara ve Bursa gibi hem yakında hem de uzakta olan şehirler yer almaktadır.

Tablo 33. Göçe katılanların gittikleri şehirler

	Frekans	Yüzde (%)	
Daimi olarak göç edenler nereye gittiler?	Bergama	46	47,0
	İzmir	21	21,5
	Ayvalık	6	6,1
	İstanbul	6	6,1
	Diğer	19	19,3
	Toplam	98	100,0

Daimi olarak göç edenlerin yerleşme birimlerine ve yıllık gelirlerine göre değerlendirildiğinde göçe katılmış olan 98 hanenin 61'i Kozak köylerinden, 37'si ise diğer köylerdendir (Tablo 34). Hanelerin gelir durumlarının göçe katılma düzeyini etkilediği tespit edilmiştir. Gelir seviyesi azalan köylerde, kalıcı olarak köyünden ayrılanların sayısı oldukça fazladır. Yıllık gelirleri 10 bin TL'nin altında olan hanelerden göç edenler toplam göç edenlerin neredeyse yarısı (%44,9) kadardır. Buna yıllık geliri 20 bin TL'ye kadar olan haneler eklendiğinde, bu hanelerden göç edenlerin oranı %82'ye çıkmaktadır. Göç edenlerden yaklaşık %10'luk bir kesimin ise yıllık gelirleri 40–80 bin TL arasındadır. Yüksek gelir grubunda yer alan bu hanelerin hepsi Kozak havzasında bulunmaktadır. Bu hanelerin neredeyse tamamına yakını Bergama ilçe merkezinde 2., bazıları ise 3. konutlara sahiptir ve yine çoğunun Bergama ilçe merkezinde küçük ölçekli işyerleri bulunmaktadır. Bunlara rağmen köy statüsündeki yerleşim birimlerinden oluşan araştırma sahasında daimi göçe katılım oranının sınırlı olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 34. Göçe katılan hanelerin yıllık gelirleri

	Yıllık gelir	Frekans	Yüzde (%)
Göçe katılan hanelerin yıllık gelirleri ne kadardır?	10.000 altı	44	44,9
	10.001 ve 20.000	37	37,8
	20.001 ve 40.000	8	8,1
	40.001 ve 60.000	7	7,1
	60.001 ve 80.000	2	2,1
Toplam		98	100,0

Ankete katılan kişilerin göç etmeme nedenleri ele alındığında (Tablo 35); köylerindeki yaşamdan memnuniyet düzeyinin yüksekliğini ve ata topraklarından ayrılmanın zorluğu belirtenlerin oranı oldukça yüksektir (%62,5). 54 kişi (%12,3) ise “Fırsat bulamadım” diyerek göç eğiliminde olduklarını beyan etmiştir. Şehir yaşamının iticiliğinden şikâyetçi olup göçe katılmayanların oranı ise % 10’dur.

Tablo 35. Ankete katılan kişilerin yerleşmelerinden göç etmeme nedenleri

	Frekans	Yüzde (%)	
Ata toprağı	142	32,3	
Köyden memnuniyet	133	30,2	
Sizin köyünüzden göç etmemenizin en önemli nedeni nedir?	Fırsat bulamamak	54	12,3
	Şehrin iticiliğı	46	10,5
	Cesaret edememe	42	9,5
	Yaşlılık	16	3,6
	Diğer	7	1,6
	Toplam	440	100,0

“Köyümdeki yaşantımdan memnunum” ve “Atamın toprakları” ifadeleriyle göç etmeme nedenini ortaya koyan katılımcılar daha çok 51 yaş üstü katılımcılardır (Tablo 36). Cesaret nedeniyle ve fırsat bulamama nedeniyle göç etmeyenler ise 31 yaşın altındakilere göre olan bir ifadedir. Şehrin iticiliğini belirtenler belirli bir yaş kategorisine sahip değildir. Yaşlılık nedeniyle göç etmeyeceğini belirtenler doğal olarak 61 yaş üstü katılımcılardır.

Tablo 36. Ankete katılan kişilerin yaş gruplarına göre göç etmeme nedenleri

Yaş Grupları	Memnun		Ata toprağı		İtici şehir		Cesaretsiz		Yaşlılık		Fırsat		Diğer	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
15 - 20	8	6,0	3	2,1	2	4,3	2	4,8	0	0,0	14	25,9	2	28,6
21 - 30	7	5,3	16	11,3	10	21,7	16	38,1	0	0,0	16	29,6	2	28,6
31 - 40	14	10,5	23	16,2	3	6,5	11	26,2	1	6,2	14	25,9	1	14,3
41 - 50	25	18,8	19	13,4	10	21,7	9	21,4	1	6,2	3	5,6	2	28,6
51 - 60	40	30,1	35	24,6	9	19,6	2	4,8	2	12,5	5	9,3	0	0,0
61 - 70	34	25,6	39	27,5	12	26,1	2	4,8	7	43,8	1	1,9	0	0,0
71 - 80	4	3,0	7	4,9	0	0,0	0	0,0	5	31,2	1	1,9	0	0,0
81 +	1	0,8	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0

İlkokul düzeyinde eğitime sahip olanlar, göç etmeme nedenleri olarak, büyük çoğunlukta, köydeki yaşantılarından memnun olduklarını ve atalarının topraklarını terk edemeyeceklerini belirtmiştir (Tablo 37). “Fırsat bulamadım” diyerek göç etme eğilimde olduklarını beyan edenlerin %40’tan fazlası ortaokul ve üstü eğitime sahip olanlardır.

Tablo 37. Ankete katılan kişilerin eğitim durumlarına göre göç etmeme nedenleri

	Memnun		Ata toprağı		İtici şehir		Cesaretsiz		Yaşlılık		Fırsat		Diğer	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Okryz değil	3	2,3	3	2,1	1	2,2	3	7,1	3	18,8	1	1,9	0	0,0
Okuryazar	15	11,3	11	7,7	4	8,7	0	0,0	5	31,2	1	1,9	0	0,0
İlkokul	101	75,9	108	76,1	32	69,6	24	57,1	8	50,0	29	53,7	1	14,3
Ortaokul	8	6,0	9	6,3	8	17,4	10	23,8	0	0,0	10	18,5	2	28,6
Lise	6	4,5	11	7,7	1	2,2	5	11,9	0	0,0	10	18,5	0	0,0
Üniversite	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	3	5,6	4	57,1

“Köyümdeki yaşantımdan memnunum” ve “Atamın toprakları” düşüncesiyle göç etmeyenler, yıllık 10.001–20.000 TL gelir düzeyine sahip bulunanlardır (Tablo 38). Cesaret nedeniyle göç etmeyenlerde 10.000 TL altı yıllık geliri olanlar öne çıkmaktadır.

Tablo 38. Ankete katılan kişilerin gelir durumlarına göre göç etmeme nedenleri

	Memnun		Ata toprağı		İtici şehir		Cesaretsiz		Yaşlılık		Fırsat		Diğer	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
10.000 altı	37	27,8	48	33,8	19	41,3	22	52,4	12	75,0	22	40,7	1	14,3
10.001 ve 20.000	57	42,9	72	50,7	23	50,0	19	45,2	4	25,0	22	40,7	2	28,6
20.001 ve 40.000	31	23,3	16	11,3	2	4,3	1	2,4	0	0,0	8	14,8	2	28,6
40.001 ve 60.000	7	5,3	5	3,5	2	4,3	0	0,0	0	0,0	2	3,7	2	28,6
60.001 ve 80.000	1	0,8	1	0,7	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0

5.1.4. Ankete Katılan Kişilerin ve Hanelerinin Ekonomik Durumlarına İlişkin Bulgular

Ankete katılan kişilerin veya hanelerinden herhangi birinin kooperatife üye olma durumlarına bakıldığında, her beş haneden birinde kooperatife üye olan kişi vardır (Tablo 39). Kırsal alanlarda yaygın olması gereken kooperatif üyeliğinin araştırma alanında sınırlı olduğu söylenebilir. Bunun arka planında ise yöre halkının kötü kooperatifçilik deneyimlerinin olduğu sıklıkla belirtilmiştir.

Tablo 39. Kooperatif üyelik durumları

Ailenizdeki bireylerden herhangi bir kooperatife üye olan var mı?	Frekans		Yüzde (%)	
	Evet	86	19,5	
Hayır	354	80,5		
Toplam	440	100,0		

Kooperatife üye olan kişilerin hangi kooperatife üye olduklarına bakıldığında tarımsal kalkınma ve fıstık kooperatiflerine üye olanların oranı fazladır (Tablo 40). Bu iki kooperatif haricinde damızlık birliğine üye olanlar da vardır. Damızlık Birliği'nin bu iki kooperatiften farkı, Damızlık Birliği Balıkesir şehir merkezinde bulunan bir birlik iken, diğer iki kooperatif Kozak havzasında yer alan köylere hitap etmektedir. Damızlık birliğine üye olanlar, Korucu beldesindeki ve Balıkesir'e bağlı olan diğer ilçelerdeki yerleşmelerde yer alan köylülerin üye oldukları birliktir. Kooperatifler tiplerine göre değerlendirildiğinde ise fıstık tarımına ilişkin kooperatifler Kozak havzasında yer alırken; hayvancılığa ilişkin Damızlık Birliği ise Balıkesir ili sınırlarındadır.

Tablo 40. Kooperatiflere göre üyelik durumları

Kooperatif Adı	Hanede 1 birey		Hanede bu grupta birey yok		Toplam	
	F	%	F	%	F	%
Fıstık	36	8,2	404	91,8	440	100,0
Tarımsal Kalkınma	36	8,2	404	91,8	440	100,0
Damızlık Birliği	13	3,0	427	97,0	440	100,0
Diğer	1	,2	439	99,8	440	100,0

Kooperatif üyelikleri olan katılımcılar daha çok 10.000–40.000 TL yıllık geliri olanlardan oluşmaktadır (Tablo 41). Eğitim seviyelerinde ise ilkökul ve ortaokul düzeyindeki katılımcıların üyelikleri diğer eğitim gruplarına göre daha öndedir. Üniversite mezunu olanların hiçbirinin kooperatif üyeliği yoktur. Bu durum, üniversite bitirmiş olan gençlerin henüz iş hayatına katılmamış olmasından ve ebeveynlerinin kooperatife üye olmalarından kaynaklanmaktadır.

Tablo 41. Eğitim seviyeleri ve yıllık gelir durumlarına göre kooperatif üyelikleri

		Var		Yok	
		N	%	N	%
Yıllık Gelir	10.000 altı	10	11,6%	151	42,7%
	10.001 ve 20.000	37	43,0%	162	45,8%
	20.001 ve 40.000	34	39,5%	26	7,3%
	40.001 ve 60.000	4	4,7%	14	4,0%
	60.001 ve 80.000	1	1,2%	1	0,3%
Eğitim Seviyesi	Okuryazar değil	1	1,2%	13	3,7%
	Okuryazar	0	0,0%	36	10,2%
	İlkokul	64	74,4%	239	67,5%
	Ortaokul	14	16,3%	33	9,3%
	Lise	7	8,1%	26	7,3%
	Üniversite	0	0,0%	7	2,0%

Hanelerin ekonomik faaliyetleri önem sırasına göre değerlendirildiğinde, sırasıyla toplayıcılık (fıstık ve kestane), hayvancılık ve tarımsal faaliyetler esas geçim kaynakları olarak ön plana çıkmaktadır (Tablo 42). Toplayıcılık faaliyetinin birinci sırada yer alması hem fıstık çamı hem de kestane toplayıcılığı ile ilgilidir. Adı geçen üç faaliyeti 1. derecede önemli olarak belirtenlerin oranı %71'dir.

Fıstık toplayıcılığı ile ilgili olarak belirtilmesi gereken önemli bir husus, fıstık tarımı ile uğraşanların anket formunu doldururken geçim kaynakları olarak toplayıcılık yerine tarım cevabı vermesidir. Bu yüzden toplayıcılık faaliyeti ilgili tabloda düşük oranda kalmıştır. Çünkü 440 ankette 240 tanesi Kozak havzasında gerçekleştirilmiştir. Buna Korucu beldesine bağlı köylerde kestane toplayıcılığı ile uğraşanlar eklendiğinde “toplayıcılık” faaliyetini ana geçim kaynağı olarak belirtenlerin daha yüksek sayıda çıkması beklenmekteydi. Yine Kozak havzasında fıstık toplayıcılığı ile uğraşanların önemli bir kısmı hayvancılık faaliyetini de sürdürmektedir. Kozaklılar, geçim kaynaklarını önem sırasına koyduklarında bazen fıstık toplayıcılığını bazen de hayvancılığı ilk sıraya koymuşlardır.

İşçi maaşı ile geçimlerini sürdürdüklerini belirtenler %7'lik bir orana sahiptir. Anket formunda yer alan geçim türlerinden birisi de “el sanatları”dır. Ancak

genellikle kırsal mekânlarda karşılaşılan geleneksel el sanatları uğraşısına araştırma alanında rastlanılmamıştır. Araştırma alanının geçmişinde önemli bir yere sahip olan arıcılık faaliyeti günümüzde sadece 30 hanenin ana geçim kaynağıdır.

Tablo 42. Önem sırasına göre hanelerin geçim kaynakları

Ekonomik faaliyet	1. derecede önemli		2. derecede önemli		3. derecede önemli		Önemi yok		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Tarım	95	21,6	155	35,2	26	5,9	164	37,3	440	100,0
Hayvancılık	103	23,4	111	25,2	45	10,2	181	41,1	440	100,0
Toplayıcılık	115	26,1	28	6,4	23	5,2	274	62,3	440	100,0
Arıcılık	30	6,9	10	2,3	3	,7	419	95,2	440	100,0
Ticaret	16	3,6	3	,7	6	1,4	415	94,3	440	100,0
İşçi	42	9,6	19	4,1	6	1,3	373	85,0	440	100,0
El sanatları	-	-	-	-	-	-	440	100,0	440	100,0
Kamu	8	1,8	3	,7	1	,2	428	97,3	440	100,0
Emekli	31	7,0	14	3,2	20	4,5	375	85,2	440	100,0

Katılımcıların yıllık toplam gelirlerine bakıldığında; %80'i 20 bin TL'nin altında bir gelire sahiptir (Tablo 43). 40 bin TL'nin üzerinde yıllık geliri olduğu belirten 20 kişi mevcuttur. Kozak köyleri gelir durumlarını belirtirken gelirlerinin güncel durumlarını beyan ettiklerini söylemişlerdir. Kozaklılar, fıstık çamında birkaç yıldır süregelen verimsizlik nedeniyle gelirlerinde önemli derecede azalma yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Aynı durum kestane toplayan Korucu köyleri içinde geçerlidir. Kestanedeki verimsizlik, Korucu köylülerinin şikâyetleri arasında birinci sıradadır.

Tablo 43. Ankete katılanların yıllık toplam gelir durumları

Ailenizin yıllık toplam geliri ne kadardır?	Frekans	Yüzde (%)
	10.000 altı	161
10.001 ve 20.000	199	45,2
20.001 ve 40.000	60	13,6
40.001 ve 60.000	18	4,1
60.001 ve 80.000	2	,5
Toplam	440	100,0

Katılımcıların yaklaşık yarısı yıllık gelirlerinin ihtiyaçlarını karşılamada hiç yeterli olmadığını; %80'den fazlası ise gelirlerinin önceki yıllara göre kesinlikle azalmakta olduğunu belirtmiştir (Tablo 44). Katılımcıların 1/5'i yıllık gelirlerini yeterli bulmaktadır. Gelirlerinin arttığını ifade eden sadece 3 kişi vardır.

Tablo 44. Yıllık gelirlerin ihtiyaçlarını karşılama durumu ve gelirlerdeki değişim

		Frekans	Yüzde (%)
Yıllık gelirlerinizi, ihtiyaçlarınızı ve ekonomik giderlerinizi karşılamada ne derecede yeterli görüyorsunuz?	Hiç yeterli değil	208	47,3
	Biraz yeterli	141	32,0
	Yeterli	74	16,8
	Oldukça yeterli	17	3,9
	Toplam	440	100,0
Hanenizin geliri ne yönde değişmektedir?	Kesinlikle azalıyor	359	81,6
	Değişim yok	78	17,7
	Kesinlikle artıyor	3	,7
	Toplam	440	100,0

Hane gelirlerinin azaldığını ifade edenlere göre, ürün fiyatlarındaki yetersiz artışlar bunda en çok etkili olan faktördür (Tablo 45). Yine girdi fiyatlarındaki artışlar ve tarımsal verimin azalması da hane gelirlerinin azalmasında etkili olan diğer faktörlerdir. Çiftçi olarak kendi kararlarını, gelirleri üzerinde etkisi en az olan faktör olarak belirtmişlerdir.

Tablo 45. Hane gelirlerinin azalmasında etkili olan faktörler

Faktörler	Ortalama
Ürün fiyatlarındaki yetersiz artışlar	4,90
Girdi fiyatlarındaki artışlar	4,82
Tarımsal verimin azalması	4,61
Tarım dışı alternatif iş imkânlarının bulunmaması	4,03
Devlet politikaları	3,66
Çiftçi olarak bizlerin yanlış kararları	3,07

Hanelerden 31 tanesinin herhangi bir arazisi yoktur. Hanelerin yarıya yakınının 1–30 dekar arasındaki genişlikte arazisi vardır (Tablo 46). Tüm haneler

birlikte değerlendirildiğinde arazi sahipliğinin yüksek olduğu söylenebilir. Hanelerin yine yarıya yakını miras yolu ile arazi sahibi olmuştur. Miras kalan hanelere, arazileri hem miras kalan hem de satın alma ile yeni arazilere sahip olan haneler eklendiğinde %90'a yakın bir oran elde edilir. Katılımcılar miras kalan arazilerinden hem memnun hem de şikayetçidir. Çünkü yıllardır miras yolu ile paylaşılan araziler artık kar elde edilebilecek bir tarımsal faaliyete söz konusu büyüklükte değildir (Recep Estürk, kişisel görüşme, Temmuz 2012; Abidin Fermanlı, kişisel görüşme, Temmuz 2012; Tolga Tezcanlı, kişisel görüşme, Ağustos 2012; Ömer Delioğlu, kişisel görüşme, Eylül 2012). Küçük parçalar haline gelen arazilerinde, ekonomik olmayacağı için herhangi bir tarımsal faaliyete girişmeyen katılımcılar mevcuttur. Kiralama yolu ile tarımsal faaliyet gerçekleştiren sadece bir hane vardır.

Tablo 46. Hanelerin arazi sahipliği (dekar) ve arazileri elde etme şekilleri

	Arazi varlığı (Dekar)	Frekans	Yüzde (%)
Ailenizin toplam arazi varlığı ne kadardır?	1-30 arası	213	48,4
	31-60 arası	124	28,2
	61-90 arası	53	12,1
	91-120 arası	7	1,6
	121-150 arası	12	2,7
	Arazisi yok	31	7,0
	Toplam	440	100,0
Arazilerinizi nasıl elde ettiniz?	Miras kaldı	212	48,0
	Satın aldım	18	4,1
	Miras ve satın alma	179	40,7
	Arazisi yok	30	7,0
	Arazi kiralama	1	,2
Toplam	440	100,0	

Hanelerin arazileri çoğunlukla birden fazla parçadan oluşmaktadır (Tablo 47). Hanelerin yarısından fazlasının (%55) arazileri 2-4 parçadır. Her dört haneden birisinin arazisi ise 5-10 parça arasındadır. Arazilerdeki parça sayısının fazlalığı

miras ile ilgilidir. Diğer kırsal yerleşmelerde sıklıkla karşılaşılan miras yolu ile arazilerin parçalanması problemi, araştırma sahası içinde geçerlidir.

Arazilerin çok parçadan oluşması tarımsal verimi doğrudan etkilemektedir. Büyük parsellerden ziyade küçük parsellerden alınan verim daha düşüktür. Ayrıca küçük parseller işgücünün boşa harcanması anlamına da gelmektedir. Yine çoğu hanenin sahip olduğu tarımsal âletler de ekonomik kayıp olarak düşünülebilir. Örneğin tek bir traktör daha geniş tarımsal alanlarda kullanılabilirken her bir hane kendi arazisi için traktör sahibi olmaktadır. Bunlara ek olarak, çok parçadan oluşan tarım alanlarında, tarlalar arasındaki sınırlar bile önemli derecede tarım alanının sınır olarak kullanılmasından dolayı atıl kalmaktadır. Arazi sahipliği ile ilgili tabloda değinildiği (Tablo 46), araştırma alanındaki çok parçadan oluşan arazi sahipliği profili miras kalan araziler ile ilgilidir.

Tablo 47. Hanelerin arazilerinin parça sayıları

	Frekans	Yüzde (%)	
	1	59	13,4
	2	95	21,6
	3	73	16,6
	4	74	16,8
	5	37	8,4
Ailenizin toplam arazisi kaç parçadan oluşmaktadır?	6	33	7,5
	7	13	3,0
	8	10	2,3
	9	2	,5
	10	14	3,2
	Yok	30	6,8
	Toplam	440	100,0

Hanelerin çoğunda kuru tarım yapılmaktadır (Tablo 48). Buna karşılık sulu tarım yapan haneler daha sınırlıdır ve çoğunlukla daha küçük parseller üzerinde sulu tarım yapılmaktadır. Hanelerin yaklaşık %40'lık bir kesiminin kullanılmayan arazisi vardır. Diğer bir ifade ile haneler bu arazileri üzerlerinde herhangi bir tarımsal faaliyet sürdürmemektedirler.

Tablo 48. Hanelerin kuru-sulu tarım arazileri ve kullanılmayan arazileri

	Frekans	Yüzde (%)	
Kuru tarım arazisi miktarı (dekar)	1–30 arası	187	42,5
	31–60 arası	105	23,8
	61–90 arası	34	7,7
	91–120 arası	4	0,9
	121–150 arası	8	1,8
	Yok	102	23,1
	Toplam	440	100,0
Sulu tarım arazisi miktarı (dekar)	1–30 arası	91	20,7
	31–60 arası	6	1,4
	121–150 arası	2	,4
	Yok	341	77,5
	Toplam	440	100,0
Hiç kullanılmayan araziniz var mı?	Evet	174	39,5
	Hayır	236	53,6
	Arazisi yok	30	6,9
	Toplam	440	100,0

Tarımsal faaliyete uygun olmadığı için ve hayvanları otladığı için hanelerin önemli bir kısmı bu arazilerini kullanmamaktadırlar (Tablo 49). Yine ¼'ü ise arazilerinin verimleri ve yeterli işgücüne sahip olmamaları konularında şikâyetçidir.

Tablo 49. Arazilerin kullanılmama nedenleri

	Tarımsal faaliyet için uygun değil		İstediğim gibi verim alamıyorum		Yeterli iş gücüne sahip değilim		Hayvan otluyor	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Evet	120	68,9	45	25,9	47	27	85	48,9
Hayır	54	31,1	129	74,1	127	73	89	51,1
Toplam	174	100	174	100	174	100	174	100

Fıstıkçılık, her iki haneden birisinin üretmiş olduğu ana tarımsal üründür (Tablo 50). Üzüm, ana ürün olarak hiçbir hanede yer almamasına karşılık ikinci ve üçüncü ürün olarak % 20'lik bir paya sahiptir. Bunlar haricinde birinci sırada yer alan ürünler arasında zeytin ve mısır gelmektedir. Diğer ürün olarak belirtilenler çoğunlukla fasulye, buğday ve domatestir.

Tablo 50. Hanelerin ürettiği başlıca tarımsal ürünler

	Fıstık		Üzüm		Zeytin		Mısır		Diğer	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
1.ürün	219	49,8	-	-	36	8,2	38	8,6	117	26,5
2.ürün	6	1,4	75	17,1	32	7,3	53	12,0	75	17,1
3.ürün	-	-	19	4,3	15	3,4	23	5,2	30	6,9
Yok	215	48,8	346	78,6	357	81,1	326	74,1	218	49,5
Toplam	440	100,0	440	100,0	440	100,0	440	100,0	440	100,0

Tarımsal ürünler en çok özel firmalar yolu ile pazara sürülmektedir (Tablo 51). Bunun yanında üretilen ürünlerin ev ihtiyacı için kullanıldığı ve ayrıca doğrudan satışının yapıldığı 144 hane mevcuttur. Kooperatifleri kullanarak ürünlerinin satışını gerçekleştirenler en az paya sahiptir. Kooperatiflerin tercih edilmeme nedeni düşündürücüdür. Kırsal alanlarda yaygın olan kooperatif sisteminin işlerliği, araştırma alanında sınırlı kalmıştır.

Tablo 51. Tarımsal ürünlerin pazarlanma biçimleri

	Frekans	(%)
	Özel firma	161
Ev tüketimi ve pazara doğrudan satış	144	32,9
Kooperatif	67	15,2
Analiz dışı	29	6,5
Diğer	9	2,1
Arazi yok	30	6,8
Toplam	440	100,0

Ankete katılanların 4/5'i tarımsal verimin geçmişe oranla gerilediğine inanmaktadır (Tablo 52). Tarımsal verimde artış olduğunu düşünenler sadece 9 kişidir. 52 kişi ise verimde, geçmişe göre herhangi bir değişiklik olmadığını ifade etmiştir.

Tablo 52. Tarımsal verim değişikliği

	Frekans	Yüzde (%)
	Azalma var	363
Değişiklik yok	52	11,8
Artış var	9	2,0
Yorum yok	16	3,6
Toplam	440	100,0

Tarımsal verimde azalmanın olduğunu ifade edenler, bunun nedenleri konusunda farklı görüşlere sahiptir (Tablo 53). %20'lik bir kesim bu konu ile ilgili fikir beyan etmezken, madenlerin veya hastalıkların tarımsal verimi etkilediğini düşünenlerin oranı %29'dur. Arazi çalışmaları sırasında yapılan görüşmelerde madenlerden (granit işletmeleri) rahatsızlığını dile getiren önemli sayıda katılımcı vardır. Kozak havzasındaki kişiler arasında, fıstık çamındaki verimsizliği, granit ocakları ile ilişkilendirenler mevcuttur (Tarık Gül, kişisel görüşme, Ağustos 2012; Revattin Yıldız, kişisel görüşme, Ağustos 2012; İsmail Kaplan, kişisel görüşme, Temmuz 2012). Kıranlı Köyü sakinlerinden Güven Kartal ise granit ocakları açılırken yapılan dinamit patlatmalarının su damarlarını oynattığını ve suyu kaçırdığını iddia etmektedir (Güven Kartal, kişisel görüşme, Ağustos 2012). Her dört kişiden birisi ise sulama eksikliği nedeniyle tarımsal verimde azalma olduğu görüşündedir. İklimdeki değişikliğin tarımsal verimi etkilediğini düşünenlerde mevcuttur. 46 kişi, iklim elemanlarından biri olan sıcaklığın tarımsal verimi etkilediğini savunmaktadır. Katılımcılar, son yıllardaki sıcaklık değerlerinin yüksekliğine dikkat çekmekte ve buna bağlı olarak yağış noksanlığına vurgu yapmaktadır. Az sayıdaki bir grup ise işgücü azlığından dolayı arazilerin ekilemediğini buna bağlı olarak verimin azaldığını dile getirmiştir.

Tablo 53. Tarımsal verimi etkileyen unsurlar

Tarımsal verimdeki azalmanın nedenleri nelerdir?	Neden			Neden		
	Neden	Frekans	(%)	Neden	Frekans	(%)
	Hastalık - maden	105	28,9	İşgücü azlığı	12	3,3
	Sulama eksikliği	91	25,1	Bilmiyor	79	21,7
	Sıcaklık ve iklim	46	12,6	Diğer	30	8,2
				Toplam	363	100,0

Araştırma alanında tarımsal gübre kullanımı çok yaygın değildir (Tablo 54). %45'lik bir kesim tarımsal gübre kullanmazken; %24'lük bir kesim her zaman tarımsal gübre kullanmaktadır. Gübre kullananların %90'dan fazlası gübre miktarını

kendisi ayarlamaktadır. Bu konuda uzman yardımına başvuran 19 kişi varken; toprak tahlili sonucunda gübre kullanan sadece bir kişidir. Tarımsal gübre haricinde herhangi bir tarımsal bitki destekleyicisi kullananların oranı çok düşüktür. Tarımsal faaliyeti esnasında sadece 15 kişi tarımsal bitki destekleyicisi kullanmaktadır. Buradan hareketle araştırma alanındaki tarım topraklarının tarım ilâçlarına çok maruz kalmadığı sonucuna varılabilir.

Tablo 54. Gübre ve bitki destekleyicisi kullanım bilgileri

	Frekans	Yüzde (%)	
Tarımsal gübre kullanıyor musunuz?	Hayır	195	44,4
	Nadiren	10	2,2
	Bazen	19	4,3
	Sıklıkla	83	18,9
	Her zaman	103	23,4
	Arazisi yok	30	6,8
	Toplam	440	100,0
Gübre miktarını nasıl belirliyorsunuz?	Kendim	195	90,7
	Uzman yardımı	19	8,9
	Toprak tahlili	1	,4
	Toplam	215	100,0
Gübre dışında kullandığınız herhangi bir bitki destekleyicisi var mı?	Evet	15	3,3
	Hayır	395	89,8
	Arazisi yok	30	6,9
	Toplam	440	100,0

Araştırma alanında kalan yerleşmelerde büyükbaş hayvan varlığı, küçükbaş hayvana göre fazladır (Tablo 55). Hanelerin %65'inde büyükbaş hayvan vardır. Büyükbaş hayvanlar arasında ise inek sayı olarak en fazla olandır. Küçükbaş hayvanlardan ise koyun sahipliği keçiye göre oldukça fazladır.

Tablo 55. Hanelerin büyükbaş ve küçükbaş hayvan sahipliği

	Büyükbaş		Keçi		Koyun	
	F	%	F	%	F	%
1-25	276	62,7	22	5,0	110	25,0
26-50	17	3,9	-	-	22	5,0
51-75	-	-	-	-	3	,7
76-100	-	-	-	-	5	1,1
101 +	-	-	3	,7	-	-
Yok	147	33,4	415	94,3	300	68,2
Toplam	440	100,0	440	100,0	440	100,0

Hanelerin yarısı hayvancılıktan elde ettiği süt ve süt ürünlerinin hem ticarî satışını yapmakta hem de ev ihtiyacı için kullanmaktadır (Tablo 56). Bu ürünleri sadece ev ihtiyacı için kullanan hanelerdeki hayvan sayısı sınırlıdır. Bu hanelerde genellikle 1–5 arasında hayvan bulunmaktadır.

Tablo 56. Süt ve süt ürünlerinin değerlendirilme şekilleri

	Frekans	(%)	
Hayvancılıktan elde ettiğiniz süt ve süt ürünlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?	Ev + Ticarî satış	215	48,9
	Ev ihtiyacı	89	20,2
	Ticarî satış	8	1,8
	Süt yok	128	29,1
	Total	440	100,0

Yerleşmeler, hayvancılık faaliyetini sürdüren 312 hane bulunmaktadır (Tablo 57). Alandaki hayvancılık faaliyeti %90 oranında mera hayvancılığı şeklinde yapılmaktadır. Hayvancılığın daha profesyonel şekli olan besi hayvancılığı sınırlı sayıdaki haneler (26 hane) tarafından gerçekleştirilmektedir. Mera hayvancılığının yapılış şekli incelendiğinde, mera alanlarında hayvanların gelişigüzel otlatıldığı tespit edilmiştir. Kozak havzasındaki köylüler de hayvanlarını kendi arazileri olan fıstık çamı alanlarında gelişigüzel otlatmaktadır.

Tablo 57. Hayvancılığın hangi şekillerde yapıldığı

	Frekans	(%)	
Aileniz besi veya ahır hayvancılığı mı yoksa mera hayvancılığı mı yapıyor?	Mera	286	65,5
	Hayvancılık yok	128	28,6
	Besi	26	5,9
	Toplam	440	100,0

Ankete katılan her beş kişiden dördü mera alanlarının farklı nedenlerden dolayı azaldığını düşünmektedir (Tablo 58). Ağaçlandırma faaliyetleri bu nedenler arasında birinci sırada gelmektedir. Her iki kişiden biri ağaçlandırma faaliyetleri sonucunda mera alanlarının azaldığını düşünmektedir. Özellikle Kozak havzası ve

çevresinde fıstık çamı ağaçlandırmasının yoğun şekilde yapılması, yine Maya Tepe ve çevresindeki ağaçlandırma faaliyetleri bunu doğrular niteliktedir.

Tablo 58. Mera alanlarının azalmasının nedenleri

	Frekans	(%)	
Mera alanlarınızda azalma var mı? Varsa bunun sebepleri neler olabilir?	Ağaçlandırma	217	49,3
	Azalmıyor	95	21,6
	Aşırı otlatma	62	14,1
	Mirasla bölünme	21	4,8
	Maden-taş ocağı	18	4,1
	Tarlaya dönüştürme	17	3,9
	İklim- Sıcaklık	10	2,3
	Toplam	440	100,0

Katılımcılar, hanelerindeki veya yerleşmelerindeki hayvancılık faaliyetinin giderek azaldığını düşünmektedir (Tablo 59). Sadece %3,4'lük bir kesim azalmanın olmadığı görüşündedir. Hayvancılık faaliyetindeki giderlerin fazlalığı, azalma nedeni olarak en çok etkili olmaktadır. Hayvancılık faaliyetinden elde edilen gelirin yetersiz oluşu da hayvancılığın azalmasında etkili olan diğer önemli bir faktördür. Karasığırı az yemesinden dolayı bu türü beslediğini belirten Ahmet Alkal, hayvancılık giderlerinin fazlalığını güzel ama düşündürücü bir şekilde ifade etmektedir (Ahmet Alkal, kişisel görüşme, Temmuz 2012). Demirciler Köyü muhtarı Yusuf Oruç'ta aynı nedenden dolayı köylerinde karasığırın tercih edildiğini belirtmiştir (Yusuf Oruç, kişisel görüşme, Eylül 2012). Her iki sebep birlikte değerlendirildiğinde, hayvancılık faaliyetindeki gelir-gider dengesizliği en çok (%77) dikkat çekilen sebeplerdir.

Tablo 59. Hayvancılık faaliyetindeki azalmanın nedenleri

	Frekans	(%)	
Hayvancılık faaliyetinde azalma var mı? Varsa bunun sebepleri neler olabilir?	Gider fazlalığı	175	39,8
	Gelir yetersizliği	164	37,3
	Orman içi otlatma	72	16,4
	Azalma yok	15	3,4
	Gençlerin göç etmesi	13	3,0
	Diğer	1	,2
	Toplam	440	100

Hanelerin yaylacılık faaliyetine katılım oranının, araştırma sahasının Türkiye'nin neredeyse en batı kesiminde bulunan bir saha olmasına karşılık, yüksek olduğu söylenebilir (Tablo 60). Hanelerin %16'sı yaylacılık faaliyetine katılmaktadır. Yaylacılık faaliyetine katılanların %64'ü ise geleneksel yaylacılık amacı ile bu faaliyete katılmaktadır. Bu orana hem hava değişimi hem de hayvancılık nedenleri ile yaylaya çıkanlar dâhil edildiğinde; faaliyete katılanların ¾'ünün geleneksel yaylacılık yaptığı görülmektedir. Hayvanları ile birlikte yaylaya çıkan hanelere bakıldığında; bu haneler elde ettikleri süt ve süt ürünlerini ya doğrudan kendileri çevre ilçelerdeki pazaryerlerine götürmekte ya da yaylaya gelen tüccarlara satmaktadır.

Yaylacı 11 hane ise sadece bahçe tarımı yapmak için yaylalarına gitmektedir. Özellikle Sinekli ve Kırtık Güzlesi yaylalarında tarımsal etkinliklere rastlanmaktadır. Yaylalara ulaşan yol ağlarının düzgün olması; bu alanlarda yetiştirilen tarım ürünlerinin çevre ilçelerdeki pazarlara ulaştırılmasını sağlamaktadır. Yaylalarda yetiştirilen başlıca ürünler; domates, fasulye, biber, kiraz, erik, badem ve elmadır. Yaylacılık ile ilgili olarak belirtilmesi gereken önemli bir husus ise görüşülen her bir kişinin, bu faaliyete katılan kişi sayısının da her geçen yıl azaldığını ifade etmesidir.

Tablo 60. Yaylacılık faaliyetine katılanlar ve bu faaliyete katılma nedenleri

		Frekans	(%)
Aileniz yaylacılık yapıyor mu?	Evet	72	16,3
	Hayır	368	83,7
	Toplam	440	100,0
Yaylaya çıkmaktaki esas amacınız nedir?	Hayvanların otlatılması	46	63,9
	Bahçe ziraatı	11	15,3
	İkisi birlikte	9	12,5
	Hava değişimi- dinlenme	6	8,3
	Toplam	72	100,0

Araştırma alanının geçmişinde önemli bir yeri olan arıcılık giderek azalmıştır. Ankete katılan hanelerden 43 tanesinde arıcılık yapanlar mevcuttur (Tablo 61). Arıcılık, bu hanelerden 30 tanesinin ana geçim kaynağıdır. Ana geçim kaynakları arıcılık olan haneler, bu işi profesyonel şekilde sürdürdüklerini dile getirmektedir. Arıların ve arıcılığın istekleri doğrultusunda, kovanları ile birlikte Biga ve çevresine ve Trakya'ya gitmektedirler. Hanelerin kovan sahipliği değişkenlik göstermektedir. Hanelerin %60'ı 50 adede kadar kovana sahipken; 100'ün üzerinde kovana bulunan 7 hane vardır. Değirmenbaşı, Gümeli, Okçular ve Kıranlı köyleri arıcılık faaliyetinin yoğun olarak yapıldığı köylerdir. Arıcılık faaliyetinin son yıllarda yoğun olarak yapılmaya başlandığı Gümeli Köyü'nde, köylüler gelirlerinden memnuniyetlerini dile getirmektedirler. Ayrıca, gelir artışına bağlı olarak köyden göç olayının gerçekleşmediğini de eklemiştir. 1840 temettuat sayımlarında kovan sayısının fazlalığı ile ön plana çıkan Kaplan, Bağyüzü, Karaveliler ve Terzihaliller köylerinde, günümüzde arıcılık yapan hane yok denecek kadar azdır.

Tablo 61. Arıcılık faaliyetine ilişkin bulgular

	Frekans	(%)
Ailenizdeki bireylerden arıcılık yapan var mı?	Evet	43 9,8
	Hayır	397 90,2
	Toplam	440 100,0
Sahip olduğunuz kovan sayısı ne kadardır?	1-25	16 37,3
	26-50	11 25,5
	51-75	4 9,4
	76-100	5 11,6
	101 +	7 16,2
	Toplam	43 100,0

Hanelerdeki ekonomik kararlar, genellikle aile fertleri tarafından hep birlikte alınmaktadır (Tablo 62). Yaklaşık olarak her iki haneden birisi ailelerini ilgilendiren ekonomik kararlar konusunda ortak hareket etmektedir. Buna karşılık, babanın

kararları tek başına verdiği hane sayısı da oldukça yüksek değerdedir. Annenin veya evin yaşlısının ekonomik kararı verdiği hane sayısı oldukça düşük düzeydedir.

Tablo 62. Ailedeki ekonomik kararların alınma şekilleri

	Kim karar verir	Frekans	Yüzde (%)
Ailenizdeki ekonomik Kararları kim almaktadır?	Baba	190	43,2
	Anne	3	,6
	Evin yaşlısı	4	,9
	Hep birlikte	211	48,0
	Bekâr veya dul	32	7,3
	Toplam	440	100,0

5.1.5. Ankete Katılan Kişilerin Çevresel Algılamalarına İlişkin Bulgular

Ankete katılan kişiler yaklaşık yarısı “Çevre deyince ne anlıyorsunuz?” sorusuna “köy” olarak cevap vermiştir (Tablo 63). “Köyüm” cevabı verenlere, eş-akraba-dost ve tarla-bağ-bahçe cevabı verenler de dâhil edildiğinde; her 10 kişiden 8’inin çevre tanımlaması köyü ile ilişkilidir. Katılımcılar, çevreyi yaşadıkları çevre ile bağdaştırmışlardır. Yaklaşık %10’luk bir kesim ise çevre ile dünyayı eşdeğer bir tanımlama olarak görmektedir. Sayıları sınırlı olsa da, 5 kişinin çevresi fıstık çamlarıdır. Kişiler için hayatî öneme sahip olan fıstık, onların çevre tanımlamasına bile şekil vermektedir.

Tablo 63. Katılımcıların çevre tanımlamaları

	Frekans		Frekans			
		(%)		(%)		
Çevre deyince ne anlıyorsunuz?	Köy	212	48,2	Orman	12	2,7
	Eş-akraba-dost	100	22,7	Doğal kay.	6	1,4
	Tarla-bağ-bahçe	53	12,0	Fıstık çamı	5	1,1
	Dünya	51	11,6	Diğer	1	,2
				Toplam	440	100

Yaş gruplarına ayrılarak çevre tanımlamaları incelendiğinde (Tablo 64); grupların ayrımında birbirine yakın dağılımlarda, “çevre”yi köy, tarla-bağ-bahçe, dünya ve eş- akraba-dost olarak tanımlayanlardan oluşmaktadır. Çevreyi orman olarak tanımlayanların yarı çoğunluğu 61–70 yaş grubunda olanlardır. Doğal

kaynaklar olarak tanımlayanlarda öne çıkan yaş grubu ise 31–40 yaş grubudur.

Tablo 64. Katılımcıların yaş gruplarına göre çevre tanımlamaları

	Köy		Tarla vb.		Dünya		Eş-dost	
	N	%	N	%	N	%	N	%
15 – 20 yaş	8	3,8	7	13,2	8	15,7	5	5,0
21 – 30 yaş	30	14,2	5	9,4	18	35,3	13	13,0
31 – 40 yaş	35	16,5	6	11,3	9	17,6	12	12,0
41 – 50 yaş	27	12,7	11	20,8	6	11,8	23	23,0
51 – 60 yaş	51	24,1	11	20,8	6	11,8	21	21,0
61 – 70 yaş	48	22,6	12	22,6	4	7,8	22	22,0
71 – 80 yaş	12	5,7	1	1,9	0	0,0	4	4,0
81 +	1	0,5	0	0,0	0	0,0	0	0,0

Araştırma alanında kalan yerleşmeler Kozak köyleri ve diğer köyler şeklinde 2 gruba ayrılarak; köy gruplarına göre çevre tanımlamaları ele alındığında; 1. grup köylerde çevre tanımlamaları daha çok köy, orman, dünya olarak öne çıkarken; 2. grup köyler eş-akraba-dost ve tarla-bağ-bahçe olarak tanımlayanlardan oluşmaktadır (Tablo 65). Köy gruplarına göre çevre algılamasında farklılık mevcuttur. 1. grupta yer alan Kozak köylerindeki katılımcıların çevreyi daha geniş bir perspektiften algıladığı görülmektedir.

Tablo 65. Köy gruplarına göre çevre tanımlamaları

	Köy		Orman		Tarla vb.		Doğal Kay.		Dünya		Eş-dost	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1.grup	137	64,6	8	66,7	25	47,2	6	100,0	34	66,7	47	47,0
2.grup	75	35,4	4	33,3	28	52,8	0	0,0	17	33,3	53	53,0

Katılımcılar, yaşam için önemli doğal unsurlardan biri olan suyu, çevrelerinde yer alan en önemli doğal kaynak olarak algılamaktadır (Tablo 66). “Su” cevabına istinaden “akarsu” cevabı verenlerde vardır. Bu cevaplar da aynı başlık altında değerlendirildiğinde, katılımcıların %80’i su ve su kaynaklarını önemli bulmaktadır. Kozak havzasında yer alan fıstık çamlarının bölge için hayatî önemi bu soruda kendini göstermektedir. İlgili soruya verilen cevaplar birden fazla olduğu için

bu soruda ön plana çıkan başka doğal kaynaklarda bulunmaktadır. Katılımcılardan 1/3'ü çevresindeki önemli doğal kaynak olarak fıstık çamlarını görmektedir. Tabloda yer almayan, ancak anket forumunda bulunan “maden”i, çevrelerinde önemli doğal kaynak olarak gören sadece üç kişi vardır.

Tablo 66. Katılımcıların köylerinde veya yakın çevrelerinde önemli gördüğü doğal kaynaklar

	Orman		Akarsu		Fıstık çamı		Su		Diğer	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Evet	226	51,4	70	15,9	146	33,2	278	63,2	11	2,5
Hayır	214	48,6	370	84,1	294	66,8	162	36,8	429	97,5
Toplam	440	100	440	100	440	100	440	100	440	100

Toplama faaliyeti, ormanlardan yararlanmadaki birinci sırada gelen faaliyettir (Tablo 67). Katılımcıların %62'si toplayıcılık nedeniyle çevrelerindeki ormanları kullanmaktadır. Toplayıcılık faaliyetinin çoğunluğu kozalak ile ilişkilidir. Ancak Korucu beldesi köylerinde kestane toplayıcılığı da mevcuttur. Yakacak sağlama amaçlı ormanları kullanan %20'lik bir kesim mevcuttur. Hayvanlarını otlatmak amacı ile ormanlık sahalardan yararlananlarda mevcuttur.

Tablo 67. Katılımcıların yakın çevrelerindeki ormanlardan yararlanma şekilleri

	Frekans	(%)
	Odun	88
İnşaat	4	,9
Otlak	70	15,9
Tarla	5	1,1
Toplama	273	62,0
Total	440	100,0

Katılımcıların yarıya yakını (%45'i) çevre sorunlarını “çöplerin yere atılması” şeklinde algılamaktadır (Tablo 68). 38 kişinin (%8,6) ise çevre sorunları konusunda herhangi bir fikri bulunmamaktadır. Katılımcıların hepsi, önem sırasına göre üç sorun birden beyan etmemiştir. İki sorun beyan eden 310 kişi varken; üç sorun beyan eden 227 kişi bulunmaktadır. Hava kirliliği cevabı hem birinci sorun hem de ikinci sorunlar arasında sıklıkla tekrarlanan bir cevaptır. Anket formunda yer alan erozyon

ve küresel ısınma cevapları aşağıdaki ilgili tabloya eklenmemiştir. Bu iki cevabın tekrarlanma sıklığı oldukça düşük olduğundan tabloya dâhil edilmemiştir. Çevre sorunları ile ilgili tablo ve bu tablodaki çevre sorunları sıralamaları göz önüne alındığında, katılımcıların çevre sorunları konusundaki bilgi düzeylerinin sınırlı olduğu söylenebilir.

Tablo 68. Katılımcıların çevre sorunları denildiğinde akıllarına gelen ilk 3 sorun

	Çöplerin yere atılması		Toprak kirliliği		Otlakların azalması		Hava kirliliği		Ormanların azalması	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
1.sorun	198	45,0	8	1,8	18	4,1	70	15,9	14	3,2
2.sorun	36	11,7	22	7,0	11	3,5	80	25,9	1	,3
3.sorun	36	15,9	11	4,8	11	4,8	26	11,4	6	2,6

	Su kirliliği		Madenler		Yangın		Taş ocakları		Fikri yok	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
1.sorun	38	8,6	18	4,1	9	2	10	2,3	38	8,6
2.sorun	46	14,9	22	7,0	9	2,9	21	6,7	38	12,2
3.sorun	37	16,2	11	4,8	11	4,8	12	5,2	38	16,7

Katılımcıların önemli bir kısmı (%30'u) köylerindeki başlıca sorun olarak ekonomik sıkıntıları görmektedir (Tablo 69). Ekonomik sıkıntı ile bağlantılı olan tarımsal sorunlar, işsizlik, pazarlama sorunları ve fıstık verimsizliği cevapları da bu başlık altında değerlendirildiğinde, %80'lik bir kesimin sorunları ekonomik kaygılar ile ilişkilidir. Katılımcılardan 13 kişi ise köylerinde herhangi bir sorun olduğunu düşünmemektedir. Çevre sorunlarına odaklı olarak, bu soruda birinci derecede çevre kirliliği ve madenler cevabı verenler ise yaklaşık %3'lük bir kesimdir. Bir önceki sorudan farklı olarak, bu soruda birden fazla sorun beyan edenlerin oranı yüksektir. Bu soruda; 393 kişi iki ve 360 kişi ise üç sorun bildirmiştir. İlgili soruya; ekonomik sıkıntılar, işsizlik ve tarımsal sorunlar şeklinde 1., 2. veya 3. sorun olarak değinenlerin oranı diğer sorunlara göre oldukça yüksektir.

Tablo 69. Katılımcıların köylerinde var olduklarını düşündükleri sorunlar

	Ekonomik sıkıntılar		Tarımsal sorunlar		İşsizlik		Arazi yetersizliği		Hizmet yetersizliği	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
1. sorun	135	30,7	63	14,3	67	15,2	26	5,9	27	6,1
2. sorun	107	24,3	58	13,2	82	18,6	32	7,3	33	7,5
3. sorun	77	17,5	65	14,8	56	12,7	33	7,5	56	12,7
Yok	121	27,5	254	57,7	235	53,4	349	79,3	324	73,6
Toplam	440	100	440	100	440	100	440	100	440	100

	Pazarlama sorunları		Çevre kirliliği		Sosyal sorunlar		Fıstık verimsizliği		Madenler	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
1. sorun	4	0,9	6	1,4	10	2,3	83	18,9	6	1,4
2. sorun	9	2	13	3	18	4,1	12	2,7	29	6,6
3. sorun	7	1,6	18	4,1	14	3,2	13	3	21	4,8
Yok	420	95,5	403	91,6	398	90,5	332	75,5	384	87,3
Toplam	440	100	440	100	440	100	440	100	440	100

Katılımcıların çoklu cevap verebildiği “Sizce köyünüz ve çevresinde herhangi bir çevre sorunu var mı?” sorusu ilginç cevaplar içermektedir. Ankete katılanlar, köylerindeki temel çevre sorunu olarak evsel atıkları görmektedir (Tablo 70). Evsel atıklardan sonra dikkat çekilen ikinci sorun ise madenlerdir. Maden cevabını verenler, alandaki granit işletmeciliği hususundaki şikâyetlerini uzun süreli dile getirmişlerdir. Su ve hava kirliliği birkaç kişinin gündeminde olmasına karşılık, toprak kirliliğini sorun olarak gören sadece 2 kişi vardır. Yine orman veya otlak alanlarının azalmasını problem olarak görenlerin oranı her ikisinin toplamında %10 dahi değildir. Yaklaşık %6’lık bir kitle ise erozyonu problem olarak görmektedir. Bunlara karşılık görüşülenlerin yaklaşık %40’lık bir kesimi ise yerleşmelerinde veya çevrelerinde herhangi bir çevre sorunu olmadığını belirtmiştir.

Tablo 70. Katılımcıların köylerinde var olduklarını düşündükleri çevre sorunları

	Evsel atıklar		Su kirliliği		Erozyon		Toprak kirliliği		Otlakların azalması	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Evet	160	36,4	28	6,4	28	6,3	2	,5	27	6,1
Hayır	280	63,6	412	93,6	412	93,7	438	99,5	324	73,6
Toplam	440	100,0	440	100,0	440	440	440	100,0	440	100,0

	Hava kirliliği		Ormanların azalması		Maden		Ormanların azalması		Sorun yok	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Evet	38	8,6	16	3,6	92	20,9	16	3,6	169	38,4
Hayır	402	91,4	424	96,4	348	79,1	424	96,4	271	61,6
Toplam	440	100,0	440	100,0	440	100,0	440	100,0	440	100,0

Katılımcılar, köylerindeki çevre sorunlarının temel nedeni olarak çöplerin yere atılmasını belirtmiştir (Tablo 71). Bu cevaba, çevre kirliliğine karşı duyarsızlık oranı da eklendiğinde, %40'lık bir oranda çöplerin yere atılması ve çevre kirliliğine duyarsızlık, katılımcılar tarafından yerleşmelerindeki çevre sorunlarının nedeni olarak ifade edilmiştir. Madencilik faaliyetleri de yaklaşık olarak her dört kişiden biri tarafından çevre sorunlarının kökeni olarak addedilmiştir. Çöp toplama faaliyetleri ve hayvancılık faaliyetleri sorun olarak düşük düzeylerde algılanmaktadır.

Tablo 71. Katılımcılara göre köylerindeki çevre sorunlarının nedenleri

	Çöplerin yere atılması		Ağaç kesimi		Çevre kirliliğine duyarsızlık		Hayvancılık ile ilgili sorunlar	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Evet	146	33,2	18	4,1	78	18	3	0,7
Hayır	294	66,8	422	95,9	362	82	437	99,3
Toplam	440	100	440	100	440	100	440	100

	Çöplerin toplanmaması		İklim		Kanalizasyon yetersizliği		Maden		Sorun yok	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
1	0,2	5	1,1	52	11,8	104	23,9	169	38,4	
439	99,8	435	98,9	388	88,2	336	76,1	271	61,6	
440	100	440	100	440	100	440	100	440	100	

Katılımcıların ormanların önemi konusundaki cevapları, ormanların işlevlerinin katılımcılar tarafından anlaşılır olduğunu göstermektedir (Tablo 72). Çoğu katılımcı, ilgili soruya birden fazla cevap vererek ormanların toprağı koruma, havayı temizleme, iş olanağı sağlama ve odun ihtiyacını karşılamadaki rollerini dile getirmiştir.

Tablo 72. Katılımcılara göre ormanları önemli kılan faktörler

	Toprağı koruma		İş olanağı sağlama		Havayı temizleme		Selleri önleme		Odun ihtiyacını	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Önemli	105	23,9	231	52,5	209	47,5	24	5,5	223	50,7
Önemsiz	335	76,1	209	47,5	231	52,5	416	94,5	217	49,3
Toplam	440	100	440	100	440	100	440	100	440	100

Araştırma sahasında kalan köyler Kozak havzasında ve havza dışında kalan köyler şeklinde ikiye ayrılıp ormanları önemli kılan faktörler sorusu tablo 73'te açıklanmıştır. Toplam 440 anketin 240 adedi Kozak köylerinde uygulanmıştır. Köy grupları ayrımına göre ormanları önemli kılan faktörler ele alındığında; 1. grup köylere göre orman, iş ve hava nedeniyle en önemlidir. 240 kişiden 170'i iş olanağı sağladığı için ormanları önemli görmektedir. Bu cevabın sıklıkla tekrarlanma nedeni fıstık çamından elde edilen gelir ile ilgilidir. Kozak köylerinin ana geçim kaynağını oluşturan fıstık çamları; aynı alandaki köylülerin çevresel algılarındaki etkiyi ortaya koymaktadır. Yine bu grupta olan köylüler, ikincil önemi olarak toprak ve odun ihtiyacı olduğunu dile getirmektedirler. 2. grup köylülerin ise orman için en önemli gördüğü etmen odun ihtiyacıdır. Bu grupta yer alan 200 köylüden 115'i ormanlara odun ihtiyacını karşılayan bir araç olarak görmektedir. Ekonomik anlamda Kozak köylerine göre daha dezavantajlı durumda olan ve kestaneçilik dışında ormanla ilişkileri olmayan 2. gruptaki köylülerin ormanlara bakışı hem yakacak amaçlı hem de inşaat vb. işlerde kullanma amaçlıdır. İkincil olarak önem gördükleri etmenler ise iş ve havadır.

Toprak ve iş nedeniyle ormanların önemliliği, 10.001–20.000 TL gelir düzeyindeki katılımcılar açısından doğru olan bir seçenektir (Tablo 74). Odun ihtiyacı nedeniyle ormanların önemliliği ise 10.000 TL altı gelire sahip katılımcıların cevabıdır. Ekonomik gelirin düşük veya yüksek olması kişilerin ormanlık alanlara

bakış açısını doğrudan etkilemektedir. Gelir seviyesi düşük olan kişiler, ormanları, daha çok odun ihtiyacını karşılayan araçlar olarak görmektedir. Hava nedeniyle ormanların önemli olması, 20.000 TL'ye kadar yıllık geliri olanlarda öne çıkan nedendir. Yine gelirleri 10–20 bin TL arasında olanlar, iş nedeniyle ormanlık alanları önemli görmektedir.

21–60 arasında yaşlarda olanlar da daha çok iş nedeniyle ormanların önemli olduğunu belirtmiştir. Havasından dolayı ve odun ihtiyacından dolayı ormanın önemi olduğunu belirtenler 51–70 yaş grubuna dâhil olanların gösterdiği nedendir.

Tablo 73. Köy gruplarına göre ormanları önemli kılan faktörler

	Toprağı koruma				İş olanağı sağlama			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1.grup köyler	77	73,30	183	54,60	170	73,60	90	43,10
2.grup köyler	28	26,70	152	45,40	61	26,40	119	56,90

	Selleri önleme		Odun ihtiyacı				Havayı temizleme					
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	16	66,70	244	58,70	108	48,40	152	70,00	131	62,70	129	55,80
	8	33,30	172	41,30	115	51,60	65	30,00	78	37,30	102	44,20

Tablo 74. Katılımcıların gelir düzeyleri ve yaş gruplarına göre ormanların önemlilik nedenleri

Gelir	Toprak				İş				Hava				Odun ihtiyacı			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
10 bin	20	19,0	141	42,1	48	19,0	112	56,0	69	33,0	92	39,8	108	46,2	53	26,7
10-20 bin	50	47,6	145	44,5	125	52,4	68	37,3	96	45,9	103	44,6	89	39,9	110	50,7
20-40 bin	27	21,9	37	11,0	51	20,3	13	6,2	32	15,3	28	12,1	24	10,8	36	16,6
40-60 bin	10	9,5	8	2,4	20	7,4	1	,5	10	4,8	8	3,5	6	2,7	12	5,5
60-80 bin	2	1,9	0	0,0	2	,9	0	0,0	2	1,0	0	0,0	1	,4	1	,5
Yaş grupları																
15 - 20	17	16,2	14	4,2	22	8,7	9	5,3	24	11,0	8	3,5	19	5,4	17	8,8
21 - 30	10	9,5	57	17,0	50	19,9	18	10,0	36	17,2	30	13,4	47	18,8	22	11,5
31 - 40	22	21,0	45	13,4	47	18,2	22	12,0	38	18,2	29	12,6	30	13,5	34	17,1
41 - 50	18	17,1	51	15,2	36	15,6	30	15,8	27	12,9	42	18,2	35	15,7	32	15,7
51 - 60	20	19,0	73	21,8	47	20,3	46	22,0	43	20,6	50	21,6	41	18,4	50	24,0
61 - 70	17	16,2	78	23,3	34	14,7	61	29,2	40	19,1	55	23,8	56	25,1	39	18,0
71 - 80	1	1,0	16	4,8	5	2,2	12	5,7	2	1,0	15	6,5	7	3,1	10	4,6
81 +	0	0,0	1	,3	1	,4	0	0,0	0	0,0	1	,4	0	0,0	1	,5

Köy gruplarına göre çevrelerindeki ormanlık alanlardan yararlanma şekillerine bakıldığında (Tablo 75); 1. grup köyler, 2. grup köylere göre ormandan fıstık toplayarak daha fazla yararlanmaktadır. Bu grupta bulunan anket katılımcılarının %80'den fazlası toplama, %10'u otlatma ve %7,5'i odun amaçlı olarak ormanlardan yararlanmaktadır. Ormandan odun toplama ve otlatma amaçlı faydalananlar ise 2. grup köylerdeki katılımcılardır. 2. grupta yer alan her üç katılımcıdan biri odun amaçlı olarak ormanları kullanmaktadır. Ormanların işlevlerinin, çevresindeki insanların onları kullanma şekillerini etkilediği görülmektedir.

Tablo 75. Köy gruplarına göre çevrelerindeki ormanlık alanlardan yararlanma şekilleri

	Toplama		Odun amaçlı		Otlatma ve diğer		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1. grup köy	197	82,1	18	7,5	25	10,4	240	100
2. grup köy	76	38	70	35	54	27	200	100

Katılımcıların yarısından fazlası çevrelerindeki ormanlık alanların azalmadığını düşünmektedir (Tablo 76). “Ağaç kesimi” cevabı, ormanların azaldığını iddia edenler arasında en fazla tekrarlanmış cevaptır. Araştırma alanı içerisinde yer alan madenlerin de ormanların azalma sürecinde etkili olduğunu düşünen %10'luk bir kesim mevcuttur.

Tablo 76. Katılımcılara göre ormanlık alanların mevcut durumları (azalıp- azalmadığı)

	Nedeni	N	%
	Köyünüz ve yakın çevresindeki ormanlık alanlarda bir azalma var mı? Azalıyorsa bunun nedeni nelerdir?	Azalıyor	270
Ağaç kesimi		77	17,5
Madenler		45	10,2
Miras		12	2,7
Diğer ve iklim		36	8,2
Toplam		440	100,0

5.1.6. Ankete Katılan Kişilerin Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Düşünceleri

Katılımcıların büyük çoğunluğu (% 64'ü) gelir düzeylerinin yükseltilmesi aracı olarak devlet desteğini görmektedir (Tablo 77). “Mevcut kaynaklarının geliştirilmesi” ve “yenilikleri deneyerek daha fazla gelir elde etme” istekleri yaklaşık olarak aynı orana sahiptir. Mevcut durumlarından hareket ederek bu yöntemleri tercih edenlerin oranı ¼ düzeyindedir. Cevaplar arasında yer alan “özel sektör yatırımları” ise en düşük düzeydedir. Bu noktada katılımcıların özel sektörden ziyade devlet desteğine olan güveni daha fazladır denilebilir.

Tablo 77. Hanenin gelir düzeyini yükseltme için tercih edilen araçlar

	Mevcut kaynaklarımın geliştirilmesi		Yenilikleri denemek		Devlet desteği		Özel sektör yatırımları		İhtiyacım yok	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
İsterim	57	13,0	56	12,7	280	63,6	21	4,8	26	6,1
İstemem	383	87,0	384	87,3	160	36,4	419	95,2	414	93,9
Toplam	440	100	440	100	440	100	440	100	440	100

10.000 TL altı ve 10.001 – 20.000 TL arasında gelire sahip olanlar, en fazla oranda devlet desteğini hanenin gelir düzeyini yükseltmek için tercih etmektedirler (Tablo 78). Yeniliklerin hanenin gelir düzeyini yükselteceğini ifade edenler, 10.001 – 20.000 TL ve 20.001- 40.000 TL gelir gruplarında nispeten öne çıkan nedenlerdendir. 31 – 70 yaş gruplarında hanenin gelir düzeyini yükseltmek için devlet desteği en fazla öne çıkan etmen olarak ifade dilmektedir. Hanenin gelirini ikinci olarak artırmasını bekledikleri etmeni yenilikler olarak belirtenler her yaş grubunda göze çarpmaktadır.

Tablo 78. Katılımcıların gelir düzeyleri ve yaş gruplarına göre hanenin gelir düzeyini yükseltme için tercih edilen araçlar

	Kaynak geliştirme				Yenilikleri deneme				Devlet desteği				Özel sektör			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Gelir																
10 bin altı	11	19,3	150	39,2	9	16,1	152	39,6	117	41,8	44	27,5	9	42,9	152	36,3
10-20 bin	32	56,1	167	43,6	27	48,2	172	44,8	123	43,9	76	47,5	8	38,1	191	45,6
20-40 bin	10	17,5	50	13,1	19	33,9	41	10,7	26	9,3	34	21,3	4	19,0	56	13,4
40-60 bin	3	5,3	15	3,9	1	1,8	17	4,4	13	4,6	5	3,1	0	0,0	18	4,3
60-80 bin	1	1,8	1	,3	0	0,0	2	,5	1	,4	1	,6	0	0,0	2	,5
Yaş grubu																
15 - 20	9	15,8	22	5,7	8	14,3	23	6,0	8	2,9	23	14,4	1	4,8	30	7,2
21 - 30	8	14,0	59	15,4	19	33,9	48	12,5	32	11,4	35	21,9	5	23,8	62	14,8
31 - 40	9	15,8	58	15,1	7	12,5	60	15,6	42	15,0	25	15,6	7	33,3	60	14,3
41 - 50	13	22,8	56	14,6	9	16,1	60	15,6	44	15,7	25	15,6	2	9,5	67	16,0
51 - 60	6	10,5	87	22,7	9	16,1	84	21,9	69	24,6	24	15,0	4	19,0	89	21,2
61 - 70	10	17,5	85	22,2	4	7,1	91	23,7	75	26,8	20	12,5	2	9,5	93	22,2
71 - 80	1	1,8	16	4,2	0	0,0	17	4,4	10	3,6	7	4,4	0	0,0	17	4,1
81 +	1	1,8	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0

Katılımcıların % 70'i maddi destek elde ettikleri takdirde tarım veya hayvancılık faaliyetlerinde bu desteği kullanacaklarını ifade etmiştir (Tablo 79). Ticari faaliyetlere yönelik yatırım yapmayı düşünenler ise % 16'lık bir paya sahiptir. Bu noktada önemli olan katılımcıların büyük çoğunluğunun mevcut imkanları doğrultusunda ilgili soruya verdikleri cevaplardır.

Tablo 79. Maddi destek elde edilmesi halinde hangi sektörde yatırım yapmayı/çalışmayı tercih edersiniz

	Tarım		Ticaret		Hayvancılık		Toplayıcılık		Diğer	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Ederim	169	38,4	72	16,4	139	31,6	32	7,3	28	6,3
Etmem	271	61,6	368	83,6	301	68,4	408	92,7	412	93,7
Toplam	440	100	440	100	440	100	440	100	440	100

Katılımcıların yarıdan fazlası tarımsal faaliyetlerini mevcut şekli ile sürdürmeyi planlamaktadır (Tablo 80). Bu faaliyeti bırakacağını ifade edenler sınırlı düzeyde kalırken; daha fazla arazi alarak tarımsal faaliyetlerini geliştirmek isteyenler % 20'lik bir paya sahiptir.

Tablo 80. Katılımcıların tarımsal faaliyetleri hususunda geleceğe yönelik planları

	Frekans	(%)	
Geleceğe yönelik, tarımsal üretiminiz için ne planlamıyorsunuz?	Değişiklik yapmayacağım	233	53,0
	Daha fazla arazi alacağım	86	19,5
	Bırakmayı düşünüyorum	32	7,3
	Fikrim yok	45	10,2
	Tarım yapmıyor	44	10,0
	Toplam	440	100

Katılımcıların % 80'i organik tarım ile ilgili bir fikre sahiptir. Büyük çoğunluk, organik tarımın, ilaçsız tarım olduğu ifade etmiştir (Tablo 81). Buna ek olarak doğal ve gübresiz tarım cevapları da sıklıkla tekrar edilmiş cevaplardandır.

Arazilerinin organik tarıma uygun olduğunu düşünen önemli bir kesim mevcuttur (Tablo 81). Ancak bu konu ile ilgili fikri olmadığını belirtenlerde azımsanmayacak değerdedir. Yaklaşık % 40'lık bir kesim, arazilerinin organik tarıma uygun olup olmadığı hususunda bir fikre sahip değildir.

Tablo 81. Katılımcıların organik tarım ile ilgili görüşleri

Organik tarım nedir?	İlaçsız tarım	172	39,1
	Gübresiz tarım	96	21,8
	Doğal	83	18,9
	Kendi yetiştirdiği	3	,7
	Bilmiyor	86	19,5
	Toplam	440	100
Tarım arazileriniz organik tarıma uygun mu?	Evet	192	43,6
	Hayır	47	10,7
	Bilmiyorum	170	38,6
	Arazisi yok	31	7,0
	Toplam	440	100

Katılımcıların hayvancılık faaliyetleri ile ilgili planları tarımsal faaliyet planlarından önemli farklılıklar arz etmektedir (Tablo 82). Yaklaşık olarak her dört kişiden biri hayvancılık faaliyetini bırakmak istediğini belirtmiştir. Görüşmeler sırasında hayvancılık ile ilgili şikayetlerin çoğu hayvancılık faaliyetinden elde edilen gelirin azlığı, buna karşılık hayvancılık ile ilgili giderlerin fazlalığıdır. Özellikle yem

fiyatlarındaki artışların fazla olmasına karşılık süt ve süt ürünlerinde herhangi bir yükselme olmadığı sıklıkla dile getirilmiştir. Yine canlı hayvan ithalatının da Türkiye’deki hayvancılık sektörünü olumsuz etkilediğini düşünenler de bulunmaktadır (Tolga Tezcanlı, kişisel görüşme, Ağustos 2012). Hem tarım hem de hayvancılık faaliyetlerini genişletmeyi düşünen yaklaşık % 20’lik bir kesim mevcuttur.

Tablo 82. Katılımcıların hayvancılık faaliyetleri hususunda geleceğe yönelik planları

		Frekans	Yüzde (%)
Geleceğe yönelik, hayvancılık üretiminiz için ne planlanıyorsunuz?	Değişiklik yapmayacağım	171	38,9
	Yeni hayvan alacağım	75	17,0
	Bırakmayı düşünüyorum	117	26,6
	Hayvancılık yapmıyor	77	17,5
	Toplam	440	100

Katılımcıların yarıdan fazlası köylerinde veya köylerinin çevresinde herhangi bir doğal veya kültürel çekicilik unsuru olmadığını ifade etmiştir (Tablo 83). Yaklaşık % 30’luk bir kesim ise doğal çevre ve doğal hayatın bir çekicilik unsuru olduğunu belirtmiştir.

Tablo 83. Katılımcılara göre köy içinde veya çevresinde doğal veya kültürel çekicilik unsurlarının varlığı

		Frekans	(%)
Köy içinde veya yakınında herhangi bir doğal çekicilik (şelale, mağara vb.) veya tarihi kalıntı var mı?	Doğal çevre-doğal hayat	128	29,1
	Tarihi eser	54	12,3
	Mağara	7	1,6
	Şelale	5	1,1
	Hayır	246	55,9
	Toplam	440	100

Katılımcılardan %90’dan fazlası köylerinde turizmin gelişmesini istemektedir (Tablo 84). Katılımcıların % 75’i, köylerinde gelişecek olan turistik bir faaliyetten tarımsal amaçlı (organik tarım da dahil edilerek) yararlanabileceğini belirtmiştir. Otelcilik veya ev pansiyonculuğu yapabilirim diyenler ise % 15’lik bir paya sahiptir.

Tablo 84. Katılımcıların köylerinde turizmin gelişmesine bakışları ve olası bir turistik faaliyete katılma şekilleri

	Frekans	Yüzde (%)
Gelecekte, köyünüzde turizmin geliştirilmesini ister misiniz?	Evet	400
	Hayır	40
	Toplam	440
Turizmden nasıl yararlanabilirsiniz?	Tarımsal	169
	Organik tarım	165
	Otelcilik	66
	Turizm istemiyor	40
	Toplam	440

Yıllık geliri 10.000–40.000 TL arasında olan katılımcılar turizmin gelişmesini büyük oranda istemektedir. Yaş gruplarına göre değerlendirildiğinde ise turizmin gelişmesini istemeyenler daha çok 61 yaş ve üzeri katılımcılar iken, gelişmesini isteyenler 21–60 yaş arası katılımcılardır. Turizmin gelişmesini istemeyen 40 kişiden 31’i 10.000 TL altında gelire sahip olan kişilerdir. Bu noktada gelir seviyesi azaldıkça turizmin gelişmesini istemeyenler arasında doğru bir orantı olduğu sonucuna varılmaktadır (Tablo 85).

Benzer bir ilişki yaş gruplarında da bulunmaktadır. Katılımcıların yaş seviyesi yükseldikçe turizmin gelişmesini isteyenlerin oranı azalmaktadır. Özellikle 60 yaş üstünde yer alanlar turizmin gelişmesini istememektedir. Benzer sonuçlarla Alaeddinoğlu’nun çalışmasında da karşılaşılmıştır. Alaeddinoğlu’nun (2007), Van halkının turizmi algılaması çalışmasında ulaştığı sonuçlar arasında; gelirin artmasına paralel olarak turizmin gelişmesine olumlu yöndeki bakışın arttığını, düşük gelir gruplarında bu oran azaldığını ve daha çok 55 ve üstü yaş grubunda yer alanlar arasında turizmin gelişmesinin olumsuz sonuçlar doğuracağına ifade edildiği sonuçlarına ulaşmıştır (Alaeddinoğlu, 2007: 10–11). Yıllık gelir ve yaş grupları arasındaki bağlantıya dikkat edildiğinde; her iki özelliğe sahip katılımcılar araştırma

alanının doğu ve kuzeydoğusunda yer alan ve genellikle gelir seviyesinin düşük olduğu ve yaşlı nüfusun ağırlıkta bulunduğu köylerdir.

Tablo 85. Yıllık gelir ve yaş gruplarına göre gelecekte köylerinde turizmin gelişmesini istemeleri

	İsterim		İstemem	
	N	%	N	%
Yıllık Gelir				
10.000 altı	130	32,5%	31	77,5%
10.001 ve 20.000	191	47,8%	8	20,0%
20.001 ve 40.000	59	14,8%	1	2,5%
40.001 ve 60.000	18	4,5%	0	0,0%
60.001 ve 80.000	2	0,5%	0	0,0%
Yaş grupları				
15 - 20 yaş	31	7,8%	0	0,0%
21 - 30 yaş	66	16,5%	1	2,5%
31 - 40 yaş	65	16,2%	2	5,0%
41 - 50 yaş	66	16,5%	3	7,5%
51 - 60 yaş	90	22,5%	3	7,5%
61 - 70 yaş	73	18,2%	22	55,0%
71 - 80 yaş	9	2,2%	8	20,0%
81 +	0	0,0%	1	2,5%

Turizmden tarımsal anlamda yararlanma, en fazla 51–60 yaş arası katılımcının görüşüdür (Tablo 86). Organik tarım noktasında yararlanmanın daha fazla dile getirildiği yaş grubu 31–40'tır. Otelcilik ve ev pansiyonculuğu olarak turizmden yararlanma 15–30 yaş grubu katılımcılarda öne çıkan bir öğedir. Bu sonuçlar, hem günceli takip etmenin hem de girişimcilik ruhunun gençler arasında yaygın olduğunu göstermektedir.

Tablo 86. Yaş gruplarına göre turizmden yararlanma şekilleri

Yaş Grupları	Otelcilik		Tarım		Organik tarım		Turizm istemiyor	
	N	%	N	%	N	%	N	%
	15 - 20 yaş	14	21,2%	5	3,0%	12	7,3%	0
21 - 30 yaş	16	24,2%	19	11,2%	28	17,1%	1	2,6%
31 - 40 yaş	7	10,6%	25	14,8%	34	20,1%	2	5,3%
41 - 50 yaş	10	15,2%	25	14,8%	31	18,9%	3	7,9%
51 - 60 yaş	9	13,6%	54	32,0%	27	16,5%	3	7,9%
61 - 70 yaş	10	15,2%	35	20,7%	30	18,3%	22	52,6%
71 - 80 yaş	0	0,0%	6	3,6%	3	1,8%	8	21,1%
81 +	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	1	2,6%

Katılımcıların büyük çoğunluğu (% 63'ü) iş imkanları sağlandığı takdirde gençlerin köylerinden göç etmeyeceği konusunda hem fikirdirler (Tablo 87). Ekonomik şartlara sosyal şartlarında gelişmesi eklendiğinde bu oran % 80'lerin üzerine çıkmaktadır. Buna karşılık yaklaşık % 13'lük bir kesim ise kesinlikle gençlerin göç edeceği fikrindedir.

Tablo 87. Katılımcılara göre gençlerin köyde yaşaması için gerekli şartlar

	Frekans	(%)
Genç nüfus hangi koşulların sağlanması halinde köyde yaşamayı tercih eder?		
İş imkanı	278	63,2
Sosyal ve ekonomik imkan birlikte gelişmiş olmalı	85	19,3
İmkansız gençler gider	54	12,3
Eğitim ve kültürel şartlarda iyileşme	20	4,5
Sanayi tesisleri	3	,7
Toplam	440	100

Katılımcıların büyük çoğunluğu (yaklaşık % 80'i) dağlık alanların kalkındırılmasının yolu olarak tarım ve hayvancılık faaliyetlerini görmektedir (Tablo 88). Bu noktada kişilerin yaşantıları ve mevcut ekonomik faaliyetlerinin yönünün ilgili sorunun cevabına yansıdığı görülmektedir. Sanayi ve iş imkanlarının geliştirilmesini tercih edenler ikinci grubu oluşturmaktadır. Katılımcıların köylerinde veya köylerinin çevresinde sanayinin gelişmesine pek sıcak bakmadığı görülmektedir. Köyleri çevresindeki taş ocaklarını sanayi tesisi olarak algılayan ve bundan şikayetçi olan birçok kişi bulunmaktadır. Örneğin Kaplan Köyü sakinlerinden Şükrü Can ile Terzihaliller Köyü sakinlerinden Halit Üstü “Aman köyümüze sanayi gelmesin, taş ocakları zaten bize yetti” diyerek bu konudaki hassasiyetlerini dile getirmişlerdir (Şükrü Can, kişisel görüşme, Ağustos 2012; Halit Üstü, kişisel görüşme, Ağustos 2012). Turizm sayesinde dağlık alanların kalkınacağını düşünenler ise sınırlı sayıdadır.

Tablo 88. Katılımcılara göre dağlık alanların kalkındırılması araçları

	Frekans (%)	
Sizce dağlık alanların kalkındırılması için ne yapılmalı?	Tarım ve hayvancılık	350 79,5
	Sanayi ve iş imkanı	61 13,9
	Turizm ve ekoturizm	29 6,6
	Toplam	440 100,0

Organik tarım ile birlikte et ve süt üretimi, katılımcılara göre köylerindeki sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlayacak en önemli araçlardır (Tablo 89). Orman ürünleri cevabının ikinci sırada yer alması, araştırma alanındaki orman ürünlerinden elde edilen gelir ile ilişkilidir. Daha önce de açıklandığı üzere fıstıkcılık ve kestaneçilik, yerel halkın gelirlerine önemli derecede katkı sağlayan orman ürünleridir. Tablo 87'nin cevabına paralel olacak şekilde bu soruda da turizmi bir kalkınma aracı olarak görenler sınırlı sayıdadır.

Tablo 89. Katılımcılara göre köylerindeki sürdürülebilir kalkınmaya destek olacak araçlar

Köyünüzde sürdürülebilir kalkınma kapsamında potansiyeli olan bir ürün veya faaliyet varmıdır?	Organik tarım, et ve süt	336 76,4
	Orman ürünleri	74 16,8
	Ekoturizm	28 6,4
	El sanatları	2 ,5
	Toplam	440 100,0

Köy gruplarına göre katılımcıların köylerindeki sürdürülebilir kalkınma araçları değerlendirildiğinde 1. grupta yer alan köyler ile 2. grupta yer alan köyler arasında, turizm dışında, ortak bir algı söz konusudur (Tablo 90). Organik tarım, et ve süt ile eko turizm 1. grup köylüler için sürdürülebilir kalkınma ürünleridir. 2. grup köylerde ise orman ürünleri bu kategori altında daha çok değerlendirilmektedir.

Köylüler ile yapılan görüşmelerde ön plana çıkan temel husus, kişilerin gelirleri doğrultusunda çevreye olan bakış açılarındaki değişimdir. Gelir seviyesinin artmasına paralel olarak çevresel duyarlılıklar da artmaktadır. Ancak, yerel halkın

sürdürülebilir kalkınma araçları arasında tarım ve hayvancılık faaliyetlerini ön plana çıkarması önemli ve dikkat çeken bir husustur. Görüşmeler esnasında, süt, süt ürünleri, organik tarım ve et ürünlerine yönelik girişimlerin olması gerektiği sıklıkla vurgulanmıştır. Bunların gerçekleşmesi için ana talep olarak mandraların ve et entegre tesislerinin kurulması gerekliliğine dikkat çekilmiştir.

Tablo 90. Köy gruplarına göre sürdürülebilir kalkınma araçları

	Organik tarım, et ve süt		Eko turizm		El sanatları		Orman ürünleri	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1. grup köy	184	54,4	22	78,6	0	0,0	35	47,3
2. grup köy	152	45,6	6	21,4	2	100,	39	52,7

5.2. SWOT ANALİZİ

Dağlık alanda yapılan gözlem, anket ve görüşmelere; bilgisayar teknolojisi kullanılarak yapılan ölçüm ve analizlere bağlı olarak, alanın durum analizinin yapılması için SWOT analiz yöntemi kullanılmıştır.

SWOT analizi, durum belirleme çalışmalarında sıklıkla kullanılan bir analizdir. İngilizcedeki “Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats” kelimelerinin ilk harfleri kullanılarak ortaya çıkmış bir terimdir. Analiz ile birlikte, araştırma alanının mevcut durumu ortaya koyulmaya çalışılmış, diğer bir ifade ile fotoğrafı çekilmiştir.

Araştırmanın öneriler kısmında değinileceği gibi Madra Dağı’na ait güçlü yönler ve fırsatlar alanın sürdürülebilir kalkınma aracı olarak kullanılacak özelliklerdendir ve bunların sürdürülebilir nitelikte devamları sağlanmalıdır. Buna karşılık zayıf yönler ve tehditler ise alandaki mevcut veya olası problemlerdir. Araştırma alanının güçlü yönlerinin ve fırsatlarının devam etmesi veya hayata

geçirilmesinin bir yönü zayıf yönlerin ve tehditlerin önüne geçilmesi ile ilişkilidir. SWOT analizi ile elde edilen tespitler; ankete katılanların cevapları, arazi gözlemleri ve masabaşı çalışmaları ile birlikte değerlendirilmeli ve Madra Dağı'nda sürdürülebilir kalkınma stratejisinin geliştirilmesi için kullanılmalıdır.

SWOT analizinde ele alınan konu veya mekânla ilgili olarak; konunun veya mekânın içsel unsurları olarak güçlü ve zayıf yönleri ortaya konur ve dışsal unsurlardan kaynaklanan fırsatlar ve tehditler belirlenir. SWOT analizinin amacı, mevcut durumu ve sorunları da dikkate alarak potansiyelleri belirlemektir. Analiz sonucunda tespit edilen güçlü yönler planlamalara, zayıf yönler ise alınacak tedbirlere esas teşkil eder. Güçlü yönler alana ilişkin olumlu özellikleri, fırsatlar ise bu güçlü yönleri destekleyebilecek imkânları ifade etmektedir. Güçlü yönlerin korunarak geliştirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gereklidir. Zayıf yönler ise tedbir alınması veya üstesinden gelinmesi gereken yönlerdir. Alana ilişkin SWOT analizi tamamlandıktan sonra sonuçlar dikkate alınarak planlamalar yapılabilir ve stratejiler geliştirilebilir.

Güçlü Yönler: Alanın sürdürülebilir kalkınma potansiyelleri

- Biyoçeşitlilik açısından zengin bir bölge olması,
- Kültürel zenginlik,
- Geleneksel yaşam tarzlarına ev sahipliği yapması,
- Sosyal bağların güçlü olması,
- Su kaynakları açısından zengin bir bölge olması,
- Orman alanlarının günü birlik kullanımı,
- Göç oranının düşük olması,
- Orman ürünlerinden gelir sağlıyor olması,

- Orman işçiliği imkânları,
- Yayla turizmine uygun kaynaklara sahip olması,
- Doğa sporları için uygun mekanlar içermesi,
- Kozak Yaylası'nın tanınan bir yer olması,
- Tarımsal üretim ve ürün çeşitliliği,
- Çam fıstığı ve kestane gelirlerinin yüksek olması,
- Arıcılığın yapılıyor olması,
- Ulaşım imkânlarının gelişmiş olması,
- Büyükşehirlere yakın olması.

Zayıf Yönler: Alandaki sınırlılıklar ve sorunlar

- Kırsal yerleşme biriminin sayıca fazlalığı ve dağınık oluşu,
- Yüksek ve engebeli alanlarda yerleşmelerin mevcudiyeti,
- Temel hizmetlere erişim konusunda kısıtlılıkların olması,
- Belli noktalarda ulaşım sıkıntısı,
- Eğitim konusundaki eksiklikler,
- İstihdam olanaklarının sınırlı olması,
- Kooperatifleşme konusundaki eksiklikler,
- Yetişmiş iş gücü eksiliği,
- Aktif iş gücüne katılım oranının düşük olması,
- Gelir dağılımındaki eşitsizlik,
- Gelirin çeşidine bağlı doğal kaynak kullanımı,
- Kaynakların verimli kullanılmaması,
- Yerel halkın sadece tarımsal üretime odaklı olmaları,
- Tarım arazilerinin parçalı olması,

- Tarıma dayalı sanayinin sınırlı olması,
- Tek tip ürüne bağımlılık (çam fıstığı ve kestane),
- Hayvancılığın yetersiz oluşu ve bu faaliyetten gittikçe vazgeçilmesi,
- Arıcılığın, çoğunlukla terk edilmiş olması,
- Bulunduğu bölgede meşhur olan Kozak Üzümlü tarımından vazgeçilmiş olması,
- Yaylaların terk edilmesi,
- Mevcut turizm potansiyelinin değerlendirilemeyişi (yayla turizmi, doğa yürüyüşleri, organik tarım vb.),
- Turistik altyapı eksiklikleri,
- Çevre bilinci konusundaki eksiklikler,
- Katı atık problemi,
- Arazi kullanım problemleri.

Fırsatlar: Alanda sürdürülebilir kalkınmayı destekleyecek fırsatlar

- Yerel halkın sürdürülebilir kalkınma konusuna açık olmaları,
- Yakınında bulunan Bergama gibi tarihi turizm açısından önemli bir şehrin olması,
- Organik tarım potansiyeline sahip alanlar ve organik ürünlere yönelik talep artışı,
- Çevresindeki şehirler için yaşam alanı ve rekreasyon potansiyeli sunması,
- Yayla turizmi yapılabilme imkânı,
- Sosyo-kültürel olarak zengin bir bölge olması,
- Eko-turizm potansiyeli ve ekoturizm talebindeki artış eğilimi,
- Geçmişte arıcılığın yoğun olarak yapılması,

- Bölge için meşhur olan Kozak Üzüümü'nün yetiştirilebilmesi,
- Meyvecilik konusunda potansiyel içermesi (olumlu örneklerin varlığı),
- Verimli toprakların varlığı,
- Yeterli su kaynaklarının bulunması,
- Ulaşım ve pazarlama imkânlarının artacak olması,
- Çevresindeki şehirlerin turist çeken merkezler olması,
- Hayvancılığa elverişli olması.

Tehditler: Alandaki sosyo-ekonomik ve çevresel tehditler ve tehlikeler

- Yetersiz altyapı hizmetlerinden dolayı yaşanan çevre sorunları,
- Gençlerin göç etme eğiliminde olmaları,
- Masrafların artması buna karşılık gelirlerin azalması,
- Tarım arazilerinin çok parçalı olması,
- Alternatif turizm imkânlarının geliştirilmemiş olması,
- Çam fıstığı ve kestane verimindeki değişiklikler.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

“Madra Dağı’ndaki ortam koşulları/çevresel koşullar nasıldır?” ve “Madra Dağı’ndaki ortam koşullarından yerel halk geçmişte nasıl yararlanmış ve günümüzde nasıl yararlanmaya devam etmektedir? Bu kullanım şekillerinden dolayı ortaya çıkan sorunlar nelerdir?” tezin temel iki araştırma sorusudur. Tez çalışmasında irdelenen bu araştırma soruları dikkate alındığında araştırmanın sonuçları ve önerileri aşağıdaki gibidir.

“Madra Dağı’ndaki ortam koşulları/çevresel koşullar nasıldır?” sorusuna karşılık ulaşılan sonuçlar şunlardır:

➤ Madra Dağı barındırdığı tarihsel, kültürel, ekolojik ve ekonomik değerleri nedeniyle önemli bir dağlık alandır.

➤ Madra Dağı, dağın her bir yamacında farklılıklar içeren bir özelliğe sahiptir. Bu kapsamda araştırma alanı ve çevresine ilişkin toprak, akarsu, yükselti basamağı, arazi örtüsü ve kullanımı ve arazi kullanım kabiliyetleri haritaları hazırlanmıştır.

➤ Çevresi için ani bir yüksek kütle şeklinde ortaya çıkması, alandaki iklimsel çeşitliliğe; iklimsel çeşitlilik ise fauna ve floradaki çeşitliliğe yansımıştır. Bakı şartlarına bağlı olarak güney bakılı yamaçlarda sıcaklık isteği yüksek olan kızılçam ve fıstık çamı türleri bulunurken; daha nemli ortam şartlarının yer aldığı kuzey bakılı yamaçlarda kestane ve karaçam ormanları bulunmaktadır.

➤ Yerel halkın, mevcut doğal ortam koşullarına adapte olmalarında farklılıklar mevcuttur. İklim ve toprak koşullarının uygun olduğu alçak kesimlerde tarımsal faaliyetler ön plana çıkarken; sıcaklığın azaldığı ve tarım alanlarının sınırlı olduğu yüksek kesimlerde hayvancılık faaliyetleri ile karşılaşılmaktadır.

➤ Kozak havzası jeolojik yapı itibari ile dağın diğer bölgelerinden ayrı bir görünüm arz etmektedir. Havza, granit anakayasına ve uygun iklim koşullarına bağlı olarak Türkiye'nin sayılı fıstık çamı mescerelerinin bulunduğu alanlardan birisidir (Sönmez, 1996: 36). Çam fıstığının uygun yetişme koşulları bulunan sahalarda, hakim tür haline geldiği görülmektedir.

➤ Dağlık alandaki yamaç eğimlerinin yüksekliği, tarımsal faaliyetlerin yapılacağı alanları daraltmıştır.

➤ Dağın, zengin ve sık bir akarsu ağına sahip olması avantajdır.

➤ Çayır ve mera alanlarının yoğun bir şekilde kullanıldığı, buna bağlı olarak erozyon problemi yaşayan sahalarda mevcuttur. Geleneksel yaylacılık faaliyeti nedeniyle dağın yüksek kesimleri uzun yıllardır kullanılmış ve sonuçta çıplak arazi yüzeyleri ortaya çıkmıştır.

“Madra Dağı'ndaki ortam koşullarından yerel halk geçmişte nasıl yararlanmış ve günümüzde nasıl yararlanmaya devam etmektedir? Bu kullanım şekillerinden dolayı ortaya çıkan sorunlar nelerdir?” sorularına ilişkin tespitler şu şekildedir:

➤ Araştırma alanında kalan köylerin yerleşme tarihçelerine ve geçmiş dönem ekonomik faaliyetlerine bakıldığında, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin geçmişte önemli olduğu görülmektedir. Madra Dağı'na ait topografya haritaları incelendiğinde birçok yayla adı ile karşılaşılması alanın geçmişinde hayvancılık faaliyetinin yaygın olduğunu göstermektedir. Kuzey yamaçta yaylacılık faaliyetlerinin sürdürüldüğü alanlarda ormanlık alanlar tahrip edilmiştir (Köse, 1997: 230- 234). Maya Tepe ve çevresinin antropojen step alanı şeklinde olmasının nedeni de uzun yıllardır bu alanın

yayla olarak, küçük ve büyükbaş hayvancılık faaliyetlerine ev sahipliği yapmasından kaynaklanmaktadır (Sönmez, 1996: 62).

➤ Alandaki yaylacılık faaliyeti her geçen yıl gerileme sürecine girmiştir (Sözer, 1990: 5). Yöre halkının çoğu yaylacılık faaliyetinden vazgeçmiştir.

➤ Isınma ve konut ihtiyacına yönelik olarak, özellikle ekonomik anlamda getirisi olmayan meşe türlerinin kullanıldığı görülmektedir (Cürebal, 2003: 130). Ancak toprak erozyonunu önlemesi açısından önemli olan meşelik alanlar daralmıştır. Yöre halkı fıstık çamına karşı gösterdiği duyarlılığı meşe ve kızılçam ormanlarına karşı göstermemektedir.

➤ Günümüzde yaylacılık faaliyetini devam ettiren köylere bakıldığında; bu köylerdeki yaylacılık faaliyetinin gelenekselleştiği görülmektedir. Faaliyete katılanlar ile yapılan görüşmeler, yaylacılığın bu kişiler için hayatlarındaki rutin bir faaliyet olduğunu göstermektedir. Yaylaları ile sürekli yerleşmeleri arasındaki mesafenin kısa olması da bu faaliyetin devamını tetikleyen sebeplerden birisidir.

➤ Dağlık kütlenin sunduğu fizikî ortam şartları, yerel halkın geleneksel arazi kullanımı ile şekillenmiş ve bunun sonucunda dağlık alan farklı ekonomik faaliyetlerle kullanılabilir hale gelmiştir. Araştırma alanında bugün ön planda olan ekonomik faaliyetler fıstıkçılık, tarım ve hayvancılık faaliyetleridir. Bunlara ek olarak arıcılık, bağcılık ve toplayıcılık (kestane toplayıcılığı) da bazı köylerde ön plana çıkan faaliyetler arasındadır. Ayrıca, Kozak havzasındaki granit ocakları ve bu ocaklarda çalışanların sayısı da önem arz etmeye başlamıştır.

➤ Dağlık alanın güney yamaçlarına ekolojik şartlar açısından en uygun olan fıstık çamı, bu alanda bulunan yerleşmelerin çoğunda hâkim ekonomik faaliyetin fıstıkçılık olmasını desteklemiştir. Kozak köylerinin geçmişinde sıklıkla karşılaşılan

Kozak üzümü, son yıllarda fıstık çamı ile rekabet edemez duruma gelmiştir. Kozak köylülerinin çoğu fıstıkçılığı bağcılık faaliyetine tercih etmiştir.

➤ Fıstık çamının arazi kullanımındaki en belirgin özelliği erozyonu önlemesidir. Meyvesinden elde edilen gelirin yüksekliği nedeniyle Kozak havzasındaki en yaygın tür haline gelen fıstık çamı; dolaylı olarak da olsa havzadaki erozyonu önleyici bir rol oynamaktadır.

➤ Yine fıstık çamı ile bağlantılı olarak, Kozak köylülerinin, orman yangınlarına karşı daha sorumlu ve duyarlı davrandıkları görülmektedir.

➤ Havzanın geçmişinde önemli bir yer tutan arıcılık faaliyeti günümüzde önemini kaybetmiştir. Geçmişinde arıcılığın ön planda olduğu Çelimler Köyü'nde bugün tek bir hane dahi bu faaliyeti yapmamaktadır (Halil Çelim, kişisel görüşme, Eylül 2012).

➤ Hayvancılık faaliyetinin ön planda olduğu yerleşmeler çevresinde doğal ortam tahribatı daha fazladır. Bu köyler çevresindeki mera alanları, aşırı ve sürekli otlatmadan dolayı kendini yenileyemez duruma gelmiştir.

➤ Son yıllarda hem fıstık hem de kestane üretiminde verimsizlik yaşanmaktadır. Kozak köylüleri fıstıktaki verimsizlik ile baş edebilmekteyken; Korucu'ya bağlı köylerde kestaneden elde edilen gelirin azalması göçlerin başlamasına neden olmuştur.

➤ Araştırma alanındaki granit ocaklarının sayısı her geçen gün artmaktadır. Ancak granit çıkarılan alanlarda topografyanın yüzey dengesi bozularak doğal çevreye zarar verilmektedir. Topografya yüzeyinin bozulması toprak erozyonuna ve zaman zaman sel taşkınlarına yol açmaktadır (Sütgibi, 2003: 135; Çetin, 2003: 37–38). Yine taş kırma atölyeleri çevresinde havadaki toz oranı artmaktadır.

➤ Alternatif ürün denemelerinin Çelimler Köyü'nde olduğu gibi başarılı sonuçlar verdiği köyler mevcuttur.

➤ Ulaşım açısından değerlendirildiğinde Madra Dağı ve çevresinde çeşitli yol alternatiflerinin varlığı, dağlık alanın ulaşılabilirliğini ve erişilebilirliğini artırmıştır.

➤ Alandaki yerleşmelerin sayıca fazla ve dağınık olması problemi mevcuttur.

➤ Yöre halkı gelirine bağlı olarak çevresindeki doğal kaynakları kullanmaktadır.

➤ Göç olgusu, diğer dağlık bölgelere göre önemli bir sorun değildir. Ancak gelirlerin azalması kişilerin göçe olan bakış açılarında değişiklik yapmaya başlamıştır.

Temel iki araştırma sorusuna ek olarak cevabı aranan ikincil sorular ele alındığında şu sonuçlara varılmıştır.

“Madra Dağı'ndaki ekonomik faaliyetlerin mekânsal dağılımı nasıldır?” sorusu, alanının sunduğu fiziki şartlara adapte olan yerleşmelerle açıklanabilir. Kozak havzasında fıstıkçılık, tarım, hayvancılık ve granit işletmeciliği mevcutken; alanın doğusunda kalan yerleşmelerde geçimlik tarım ve hayvancılık faaliyetleri ve mevsimlik işçilik söz konusudur. Korucu beldesine bağlı köylerde de tarım, hayvancılık ve orman işçiliği söz konusudur. Kuzeybatıda yer alan köyler ise zeytin tarımının yaygın olduğu köylerdir. Burada yer alan Hacıhüseyinler ve Kırtık köyleri Madra Dağı'nı sadece yaylacılık faaliyeti amacıyla kullanmaktadır.

“Madra Dağı'ndaki çevresel, ekonomik ve sosyal sorunlar nelerdir?” sorusu alandaki ekonomik faaliyetlerin mekânsal dağılımı ile açıklanabilir. Alandaki çevresel sorunlar daha çok arazi kullanımı ile ilgiliyken; ekonomik ve sosyal sorunların temelinde geçim sıkıntısı yatmaktadır.

Kişilerin çevre sorunu olarak daha çok “çöplerin yere atılması” şeklindeki algıları mevcuttur. Erozyon, toprak kirliliği, meraların azalması vb. şekildeki asıl çevre sorunları ile ilgili bir kaygı ve bilinç sınırlı düzeydedir.

Fıstık çamı sahalarında erozyon problemi mevcut değil iken; geçimlik tarım ve hayvancılığın yaygın olduğu alanın yüksek kesimlerinde, doğu ve kuzeydoğusunda erozyon problemi mevcuttur.

Görüşülen her iki kişiden biri gelirlerinin ihtiyaçlarını karşılayamadığını belirtmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında fıstık çamı ve kestanedeki verimsizlik etkili olmaktadır ki görüşülen kişilerin neredeyse tamamına yakını tarımsal verimde azalma olduğu kanaatinde. Ayrıca tarımsal girdi fiyatlarının sürekli artması, buna karşılık ürün fiyatlarının daha durağan olması hane gelirlerinin azalmasına neden olmaktadır.

Tarımsal arazilerin çok parçalı olması problemi vardır. Miras yolu ile sürekli daha çok parçalara bölünen tarım arazilerinden elde edilen verim düşmektedir. Arazi sahiplerinin bazıları kâr-zarar karşılaştırması yaparak küçük parçalı arazilerini işlemekten vazgeçmektedir. Hiç kullanmadığı arazisinin olduğunu belirten önemli sayıda katılımcı vardır.

Tarımsal ürünlerin pazarlanmasında daha çok özel firmaların tercih edildiği görülmektedir. Kooperatiflerin pazarlama aracı olarak tercih edilme düzeyi düşüktür.

Görüşülen kişilerin tamamına yakını mera hayvancılığı yapmaktadır. Bu durum hayvancılık faaliyetinde bir uzmanlaşma olmadığını göstermektedir. Ayrıca araştırma alanının geçmişinde önemli yeri olan arıcılık ve yaylacılık faaliyetleri önemlerini kaybetmiştir.

Katılımcıların gelirleri ile bağlantılı olarak, çevresel algıları değişmektedir ve çevrelerindeki doğal kaynakları bu doğrultuda kullanmaktadırlar. Ormanları “toplama” amaçlı olarak kullananların çoğunluğu Kozak havzasında bulunurken; odun veya otlatma amaçlı kullananlar Kozak dışında kalan köylerde dir.

“Madra Dağı’ndaki olası iç göç hareketlerinin meydana gelmesinde etkili olan süreçler nelerdir?” sorusu incelendiğinde; hanelerin, gelir düzeylerine bağlı olarak yerleşmelerinden göç etme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Kozak köylüleri arasında göç olgusuna sıcak bakılmazken; Korucu beldesine bağlı köylerde, kestanenin verimsizliği de eklenince göç eğiliminde bir artış söz konusudur. Hacıhüseyinler ve Kırtık köylerinde de göç söz konusu değildir. Ekonomik olarak gelir seviyesinin az olduğu ve azalma trendinde olan yerleşmelerde iç göç söz konusudur.

“Madra Dağı’nda arazi kullanımı/örtüsü zamansal ölçekte nasıl bir değişim göstermiştir?” sorusu insanların dağlık alanı kullanım şekilleri ile açıklanabilir. Araştırma alanında kalan yerleşmeler, Madra Dağı’nı uzun yıllardır farklı aktivitelerle kullanmaktadır. İnsanların değişen ihtiyaçlarına bağlı olarak arazi kullanım şekillerinde de değişiklik meydana gelmiştir. 1980’li yıllardan sonra fıstıktan elde edilen gelirin artması, Kozak havzasında fıstık çamının hakim arazi örtüsü olmasına neden olmuştur. Alanın kuzeybatı bölgesi ise zeytin alanları ile ön plana çıkmaktadır. Granitin yapı malzemesi olarak kullanımının yaygınlaşması, alanda granit ocaklarının açılmasını tetiklemiştir. Dağın zirveler bölgesinin uzun yıllardır hayvancılık faaliyeti kapsamında kullanılması, bu bölgede çalılık-mera ve çıplak-açık arazi formunun oluşmasına neden olmuştur.

Araştırma alanının büyük çoğunluğu toprak işlemeli tarıma elverişsiz araziler olan VI. ve VII. sınıf arazi formunda olmasına rağmen; bu alanlarda tarımsal faaliyetlerin sürdürüldüğü görülmektedir. Buna karşılık Kozak havzasında bulunan ve toprak işlemeli tarım arazileri grubunda yer alan II. III. ve IV. sınıf arazilerinde ise fıstık çamı ormanları bulunmaktadır.

“Dağlık alanlarda yaşayan nüfus bu alanın kalkındırılması için bir avantaj mıdır, yoksa bu alandaki çevre sorunlarının önüne geçilmesinde bir engel midir?” sorusu Madra Dağı özelinde ele alındığında; araştırma alanında kalan nüfusun bu alanın kalkındırılması için bir avantaj olduğu söylenebilir. Çünkü değişik bölgesel özelliklere sahip olan Madra Dağı, bünyesindeki yerleşmeler tarafından yıllardır kullanılmaktadır. Alanın sakinleri tarafından terk edilmesi, geleneksel bilginin ve kültürel mirasın kaybolması anlamına gelmektedir (Sileri ve Badola, 2000; Negi, 2010). Bu noktada problem olan ise yerel halkın geleneksel arazi kullanımlarından ve geleneksel bilgilerini kullanmaktan vazgeçmeleridir. Geleneksel bilgi, gelişen çevre sorunları kapsamında değerlendirilmelidir.

“Madra Dağı'nın potansiyel değerlerinden gerektiği kadar yararlanılmakta mıdır?” sorusu, arazi kullanımı ile açıklanabilir. Fiziki coğrafya özelliklerinde açıklandığı gibi Madra Dağı çevresi için zengin bir hayat barındırmaktadır. Önemli olan bu zenginliği kullanırken sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Bağcılık konusundaki uygun ortam şartlarının değerlendirilmediği ve arıcılık konusundaki geleneksel bilginin yerel halkın çoğu tarafından terk edildiği görülmektedir. Yine dağlık alanda alternatif ürün denemelerinin başarılı olduğu örnekler mevcuttur. Problem, yerel halkın tercihlerinden kaynaklanmaktadır.

“Dağlık alanda monokültür bir tarım sistemi mi yoksa polikültür tarım sistemi mi uygundur?” sorusu ele alınması gereken kritik bir sorudur. Çünkü dağlık alanın belli kesimlerinde belirli ürünlerde monokültür tarıma geçiş gözlenmiştir. Bunun en güzel örneği Kozak havzasındaki fıstıkçılık faaliyeti ve Korucu beldesi köylerindeki kestaneçiliklerdir. Sorun, tek tip ürüne bağlı kalmaktan ortaya çıkmaktadır. Karaveliler Köyü sakinlerinden Şafak Şenol’un ifadesiyle “Kozak’ta herkes kozalak işine bel bağlamış durumdadır” (Şafak Şenol, kişisel görüşme, Temmuz, 2012). Önceleri bağcılık ve hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı Kozak havzasında artık sadece fıstıkçılık vardır (Halil Yılmaz, kişisel görüşme, Ağustos 2012).

Günümüzde yaşandığı gibi hem kestane hem de fıstık verimsizliği Madra Dağı sakinlerini doğrudan etkilemektedir. Bu ürünlerde yaşanan verimsizlik hane gelirlerinin düşmesine neden olmaktadır. Kozak köylüleri verimsizliği 3–5 yıl tolere edebilecekleri görüşündedir. Ancak 3–5 yıl sonra ne yapacakları konusunda bir fikre sahip değildir. Köylülerden bazıları tekrar bağcılığa dönmüş ve alternatif gelir elde etmeye yönelmiştir. Korucu köylüleri ise kestane verimsizliği konusunda daha karamsardır. Korucu köylülerinde ilk çözüm olarak köylerini terk etme fikri hakimdir.

“Yerel halkın yaş, eğitim durumu ve gelir açısından çevreye ilişkin algıları nedir? Yerel halkın çevreye ilişkin algıları yaş, eğitim durumu ve gelir bakımından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorularına bakıldığında; yaş ve gelir durumlarına göre çevreye ilişkin algılarda değişiklik olduğu görülmektedir. Eğitim durumları dikkate alındığında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Çünkü görüşülen kişilerin çoğu ilkökul mezunu olduğundan, bu değişkenden anlamlı

farklılıklar yoktur. Bu yüzden eğitim durumları değişkeni ilgili sorularda dikkate alınmamıştır.

Çevre, katılımcılar tarafından çoğunlukla yaşadıkları köy ve eş-akraba-dost şeklinde algılanmaktadır. Genç yaş grubunda ise çevre daha çok doğal kaynaklar şeklinde tanımlanmaktadır. Katılımcıların yarısından fazlası evsel atıkları ve madenleri çevre sorunu olarak görmektedir. Alandaki granit madenlerinin varlığı kişilerin madenleri çevre sorunu başlığı altında değerlendirmesini sağlamıştır.

Katılımcıların büyük çoğunluğu “su”yu en önemli doğal kaynak olarak görmektedir. Su cevabını, ormanlar ve fıstık çamları cevapları takip etmektedir. Yaşamın temel kaynağı olarak atfedildiği için “su” önemli çıkmaktadır. Ancak sudan sonra önem verilen kaynaklar ekonomik değerine göre ön plana çıkan kaynaklardır.

Katılımcılar, Kozak ve Kozak dışında kalan köyler şeklinde kategori edildikten sonra ormanlara bakış açıları değerlendirildiğinde; Kozak köylüleri iş olanağı sağladığı için ormanları önemli bulmaktadır. Ancak diğer grupta yer alan köylüler ormanları odun ihtiyacı kapsamında önemli bulmaktadır. Diğer bir ifade ile kaynaktan elde edilen gelirin kişilerin cevaplarına yansıdığı bir durum söz konusudur. Paralel bir biçimde, gelir seviyesinin düşük olduğu hanelerde de odun ihtiyacı nedeniyle ormanlar önemlidir. Ormanların işlevleri, çevresindeki insanların onları kullanma şekillerini etkilemektedir.

“Yerel halkın sürdürülebilir kalkınma karşısında tutum ve algıları nelerdir?” sorusuna bakıldığında; katılımcıların büyük çoğunluğunun sürdürülebilir kalkınma yaklaşımını benimsediği görülmüştür. Sürdürülebilir kalkınma araçları olarak organik tarım, et ve süt ön plana çıkmaktadır. Bu noktada katılımcıların, yereldeki potansiyellerinin farkında olarak ilgili soruya cevap verdikleri görülmektedir.

Katılımcılarda, tarım ve hayvancılık kapsamında dağlık alanlarda sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşebileceği algısı söz konusudur.

“Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı dağlık alandan olan göçü engellemede bir araç olabilir mi?” sorusu gelir düzeyi ve iş imkanları ile açıklanabilir. Gelir düzeyinin yüksek olduğu Kozak köylerinde göç eğilimi sınırlıdır. Buna karşılık dağlık alanın doğu ve kuzeydoğusundaki köylerde hem gelir düzeyleri düşük hem de iş imkanları sınırlıdır. Yine gelir düzeyinin yüksekliğine bağlı olarak Kozak köylerinde, asıl amaç sürdürülebilirlik olmasa da, gelirlerinin temelini oluşturan fıstık çamı nedeniyle doğayla uyumlu bir hayat tarzı ile karşılaşmaktadır. Ancak daha önce de açıklandığı gibi araştırma alanının doğu ve kuzeydoğusunda ikamet edenlerin önceliklerinin “geçim” olduğu; çevresel kaygılarının ikinci planda kaldığı söylenebilir. Madra Dağı köylülerinde göçün istenilen bir olgu olmadığı, zorunluluklar neticesinde kişilerin göç eğiliminde olduğu gerçeği hakimdir. Göçe katılmış olan hanelerin (Tablo 34) yarıya yakınının 10 bin TL altında yıllık geliri olması bu görüşü desteklemektedir. Benzer şekilde anket katılımcılarının % 60’tan fazlası ise hem ata toprağı olarak görmeleri hem de köylerinden memnun olmaları nedeniyle göç etmediklerini belirtmiştir. Bu noktada Madra Dağı sakinlerine sürdürülebilir kalkınma prensipleri doğrultusunda alternatifler sunulduğunda, köylerini terk etmeyecekleri söylenebilir.

Öneriler

Araştırma alanına yönelik herhangi bir politika veya projenin bulunmaması önemli bir eksikliktir. Çünkü alan; dağlık bir bölge olması, jeolojik yapısı ve fıstık çamı sahaları açısından önem arz etmektedir.

Madra Dağı'nın belirli bölgelerindeki insan faaliyetlerinin sürdürülebilir olmaması problemdir. Bu noktada Madra Dağı'nın fiziki, ekonomik ve sosyal yapısına uygun olacak şekilde sürdürülebilir kalkınma stratejisi belirlenmelidir. Dağ; toprak, su, iklim, jeomorfolojik birimler ve bitki örtüsü açısından zengindir. Ayrıca tarihi ve kültürel geçmişi, bu alanı önemli kılmaktadır. Bu noktada önemli olan alandaki fiziki ve beşeri kaynakların doğru bir şekilde planlanıp değerlendirilmesi ve yönetilmesidir.

Alana yönelik olarak yapılacak proje ve faaliyetlerin bütüncül, yerele odaklı ve tüm paydaşları kapsayacak şekilde olması gereklidir. Paydaşlardan en önemlisinin ise yerel halk olduğu unutulmamalıdır ki alandaki olumlu veya olumsuz her türlü gelişmeden ilk etkilenecek olanlar bu kişilerdir. Bu noktada yerel halkın hem proje ve faaliyetlere hem de karar alma süreçlerine aktif katılımı sağlanmalıdır.

Yerel halkın kendi kapasitelerinin farkına varmalarını sağlamak önemli bir husustur. Çünkü onlar; yüzyıllardır bu dağlık alanı kullananlar ve bu dağın ev sahibi olanlardır.

İnsanlar, ihtiyaçları ve beklentileri doğrultusunda çevresine anlamlar yüklemektedir. Madra Dağı'nda yerel halkın temel beklentisi gelirlerinin iyileştirilmesidir. Gelir seviyesinin artışı doğrultusunda çevresel kaygıları gündemlerine almaktadırlar. Bu bağlamda kişilerin gelir seviyelerini yükseltmelerine araç olacak sürdürülebilir ekonomik faaliyetler ve gelir kaynakları gereklidir.

Yapılacak olan proje ve faaliyetler sadece tarıma odaklı olmamalıdır. Alandaki çeşitlilik göz önünde bulundurularak Madra Dağı, tarım, organik tarım, hayvancılık, arıcılık, bağcılık, yaylacılık ve ekoturizm çerçevesinde dikkate alınmalıdır. Ayrıca yerel halkın sosyal gelişimi de desteklenmelidir. Örgütlenme fikri

konusunda yerel halk bilinçlendirilmeli ve kooperatifçilik daha aktif şekilde yapılmalıdır.

Fıstık ve kestanedeki verimsizlik önemli bir konudur. Çünkü toplama faaliyeti kapsamında yer alan her iki ürün de alanın sürdürülebilir kullanımının en önemli araçlarından. Bu ürünlerdeki verim kaybına neden olan faktörler tespit edilmeli ve bu konudaki gerekli önlemler alınmalıdır. Yine fıstık ve kestanenin monokültür tarımından vazgeçilmeli; tek tip ürüne bağımlılığın olumsuz sonuçlarından kaçınılmalıdır.

Madra Dağı, dağ turizmi ve buna eklenebilecek yayla turizmi kapsamında alternatiflere sahiptir. Alana komşu olan büyükşehirler bu kapsamda geliştirilecek turistik faaliyetler için potansiyeldir. Ancak dağ turizminin planlamasına ve uygulanmasına dikkat edilmelidir. Çünkü 2012 yılında Balıkesir Dağcılık ve Doğa Sporları İhtisas Kulübü'yle birlikte Maya Tepe'sine yapılan doğa yürüyüşünde, katılımcılardan bazılarının çevreye karşı dikkatsiz davrandığı görülmüştür. Maya Tepe'sine yeni dikilmiş olan fidanlar, katılımcıların bazıları tarafından üstüne basılarak geçilmiştir (Foto 9). Bu yürüyüşe katılanların doğal çevreye karşı daha hassas olacakları düşünüldüğünde, dağ turizminin dikkatle planlanmasının önemi daha da anlaşılır olmaktadır.

Tarımsal faaliyetler esnasında kimyasal ilaç ve gübre kullanımının sınırlı olduğu Madra Dağı, organik tarım kapsamında değerlendirilebilir. Organik tarım, son yıllardaki kırsal kalkınma projelerinde sıklıkla kendine yer bulmaktadır. Dağlık ve kırsal mekanlar, tarımsal üretimde, geleneksel şekillerin, ovalık alanlara göre daha fazla devam gösterdiği alanlardır. Bu bağlamda dağlık ve kırsal mekanlar organik tarım için değerlendirilebilecek mekanlardır.

Dağlar genellikle göç veren bölgeler olmasına rağmen Madra Dağı'nda göç yeni gelişen bir olgudur. Dağlık alandan olan göçler, alandaki kaynakların doğru planlanıp yönetilmemesinden kaynaklanmaktadır. Madra Dağı sakinleri, buradaki yaşamlarından memnundur. Ancak gelirlerinin azalması nedeniyle şehirlere göç etmektedirler. Bu noktada alandaki doğal hayatı koruyacak şekilde yerel halkın gelirlerini artıracak faaliyetlere ihtiyaç vardır. Örneğin alanın geçmişinde önemli yeri olan hayvancılık faaliyeti yeniden canlandırılabilir. Atıl durumda kalan yaylalar tekrar kullanıma açılabilir.

Kozak havzasındaki granit ocaklarının doğal ortama verdiği tahribat aşikârdır. Granit ocakları topografyanın yüzey dengesini bozmakta ve fıstık çamı yetiştirilmesinde problemlere neden olmaktadır. Granitin nakli sırasında kullanılan ağır tonajlı taşıtlarda çevresel baskıya neden olmaktadır (Sütgibi, 2003: 13–136). Dağın sakinleri de bu ocakların varlığından memnun değildir. Granit ocaklarının faaliyetleri durdurulmalıdır.

Dağlık alanlarda sürdürülebilir nitelikte olmayan insan faaliyetlerinin kökeninde yoksulluk vardır. Bu bağlamda kişilerin gelir seviyelerini artıracak faaliyetler önem arz etmektedir. İlgili faaliyetler planlanırken sadece tarım ve hayvancılık odaklı olmamalı, alternatif geçim kaynaklarını da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu noktada sürdürülebilir kalkınmayı oluşturan her üç parçada (çevresel-sosyal-ekonomik) dikkate alınmalıdır. Çoğu kalkınma planı veya projenin odak noktası ekonomik kalkınmanın sağlanmasıdır. Ancak kalkınma çevresel ve sosyo-kültürel boyutları da dikkate alarak bütüncül bir perspektifte gerçekleştirilmelidir ki sürdürülebilirlik sağlansın.

Madra Dağı ile de ilişkili olarak, Türkiye için yasal bir dağ tanımı gereklidir. Tanım kapsamında olması gerekli en önemli husus ise dağlık alanların yönetiminden sorumlu bir kuruluş oluşturularak, bu konudaki kurumsal kapasite eksikliğinin giderilmesidir (Yuntdağı Model Projesi, 2010).

Araştırmanın Uygulamaya Yönelik nerileri

Araştırmadan elde edilen sonuçlar, Madra Dağı'nda doğal kaynakların korunması ve halkın ekonomik-sosyal refah düzeyinin artırılması için sürdürülebilir kalkınma konusunda alan bazında politika üretilip planlama çalışmaları yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular, dağlık alanlara yönelik yapılacak olan planlama çalışmalarına altlık oluşturabilir ve daha ayrıntılı çalışmalar yapılarak dağlık alanlarda sürdürülebilir kalkınma konusunda model geliştirilebilir.

KAYNAKLAR

- Abrudan, I., Turnock, D., (1999), A Rural Development Strategy for The Apuseni Mountains, Romania, **GeoJournal**, V. 46, pp. 319–336.
- Acar, F. C., Bilgin, F., Boza, A., Altun, Z. G., Coşgun, S., Sarıbaşak, H., Gülbaba, G., Tüfekçi, S., (2010), “**Fıstıkçamı (pinus Pinea L.) Orijin Denemesi Onuncu Yıl Ara Sonuçları**”, İzmir: Çevre ve Orman Bakanlığı Ege Ormancılık Araştırma Müdürlüğü, Bakanlık Yayın No: 397, Müdürlük Yayın No: 60.
- Adamson, R., Nierenberg, D., Arnow, O., (2014), “Yerli Halkların Değerini Bilme”, Ekiz, C. U. ve Ekiz, Ç. (çev.), **Dünyanın Durumu 2013- Sürdürülebilirlik Hala Mümkün Mü?**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Agudelo, C., Rivera, B., Tapasco, J., (2003), “Designing Policies to Reduce Rural Poverty and Environmental Degradation in a Hillside Zone of The Colombian Andes, **World Development**, V. 31, pp. 1921–1931.
- Akdur, R., (2005), “**Avrupa Birliği ve Türkiye’de Çevre Koruma Politikaları, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Uyumunu**”, Ankara: Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi Araştırma Dizisi, No. 23.
- Akgöz, R., (2009), “**Madra Dağı ve Çevresindeki Orman Ağaç Türleri ve Sıklık Derecelerinin Coğrafi Dağılımının Uzaktan Algılama Teknikleriyle Belirlenmesi**”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Akın, S., Yıldız, F. F., (2005), “Kırsal Kalkınma Sorunlarının Çözümünde IPARD Ajansı”, **Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Türktarım Dergisi**, S. 166, s. 42-47.
- Alaeddinoğlu, F., (2007), “Van Halkının Turisti ve Turizmi Algılama Şekli”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, C. 5, S. 1, ss. 1–16.
- Alexander, K. S., Millar, J., Lipscombe, N., (2009), “Sustainable Development in the Uplands of Lao PDR”, **Sustainable Development**, Wiley InterScience (www.interscience.wiley.com) DOI: 10.1002/sd.428.
- Alışkan, Z. Ş., (2006), “**Dağ Ekosistemlerinin Önemi ve Planlama Kriterleri**”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.

- Alkan, S., Toksoy, D., (2009), “Orman Köylerinde Kadın ve Kırsal Kalkınma (Trabzon İli Örneği)”, **II. Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi**, 19-21 Şubat 2009, Isparta, s. 99-107.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E., (2010), “**Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı**”, Adapazarı: Sakarya Yayıncılık.
- Anonim, (2010), “**Yuntdağı, Türkiye ve Dünya İçin Örnek Olacak**”, (http://www.manisahurisik.com/haber.php?haber_id=515, 02.02.2010).
- Anonim, (2011), “**Definition of a Mountain Region- What is a Mountain?**”, (http://www.fao.org/gtos/tems/mod_mou.jsp?mou_PAGE=mouglo.htm, 05.01.2011).
- AREM, (2012), “**Kırsal Kalkınma ve Kırsal Alanda Örgütlenme**”, (http://www.arem.gov.tr/ortak_icerik/arem/Projeler/Yonetim/Koy_hizmetleri/Bl_1.pdf, 04.01.2012).
- Aslan, A. A., (2004), “**Yerel Kalkınma Enstitüleri Yerel Kalkınma İçin Yeni Bir Model**”, İstanbul: Arı Turizm Tanıtım Yayınları.
- Aysal, N., (2005), “Anadolu’da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S. 35-36, s. 267-282.
- Bahadır K. C. K., (2011),” Assessing Rural Resources and Livelihood Development Strategies Combining Socioeconomic and Spatial Methodologies”, **International Research Journal of Agricultural Science and Soil Science**, V. 1, N. 2, pp. 40-52.
- Bakır, N., (2013), “Kişi Başına Düşen “Gerçek” Milli Gelir Bu Yıl 6 Bin 187 Dolar Olacak”, (<http://www.dunya.com/kisi-basina-dusen-gercek-milli-gelir-bu-yil-6-bin-187-dolar-olacak-207910h.htm>, 07.07.2014).
- Bakırcı, M., (2005), “Avrupa Birliğine (AB) Uyum Sürecinde Türkiye ve Avrupa’da Dağlık Sahaların Kullanımına Yönelik Perspektifler”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, C. 10, S. 13, s. 291-310.
- Bakırcı, M., (2007), **Türkiye’de Kırsal Kalkınma: Kavramlar-Politikalar-Uygulamalar**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Baki, Ü., (2008), “**Sürdürülebilir Kalkınma Kapsamında Kars İlinin Ekonomik Kaynaklarının Değerlendirilmesi: Turizm Sektörü Örneği**”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars: Kafkas Üniversitesi.
- Barkan, Ö. L., (1970), “**Research on the Ottoman Fiscal Surveys**”, Studies in the Economic History of the Middle East from the Rise of Islam to the Present Day, Ed. M. A. Cook, Oxford.
- Barrow C. J., Hicham, H., (2000), “Two Complimentary and Integrated Land Uses of The Western High Atlas Mountains, Morocco: The Potential for Sustainable Rural Livelihoods, **Applied Geography**, V. 20, pp. 369–394.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), “**Temettuat Defteri**” - ML.VRD.TMT, Numara: 2216.
- Başbüyük, A., (2004), “Mesudiye (Ordu) Köykent Projesi”, **Doğu Coğrafya Dergisi** , C. 9 S. 11, s. 301–326.
- Baykan, A. R., (2004), “**Türkiye Çevre Atlası**”, Ankara: Çevre ve Orman Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirme ve Planlama Genel Müdürlüğü Çevre Envanteri Dairesi Başkanlığı.
- Bektaş, E., (2012), “**Fıstıkçamı (Pinus Pinea L.) Odun Dışı Ürün Envanterinin Yapılması ve Hasılat Bileşenleri Yönünden İrdelenmesi**”, (<http://web.ogm.gov.tr/birimler/merkez/Amenajman/Dokumanlar/02%20%C5%9EUBAT%202013/HEYETLER%C4%B0N%20TEKN%C4%B0K%20SUNUMLARI/%C4%B0ZM%C4%B0R%20B%C3%96LGE%20M%C3%9CD%C3%9CRL%C3%9C%C4%9E%C3%9C/Erb%C3%BClent%20BEKTA%C5%9E-%20FISTIK%C3%87AMI.pdf>, 07.01.2012).
- Beniston, M., (2003), “Climatic Change in Mountain Regions: A Review of Possible Impacts”, **Climatic Change**, V. 59, pp. 5–31.
- Beşen, T., (2006), “**Katılımcı Havza Planlaması Yaklaşımı ile Kırsal Kalkınma Potansiyelinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma Düzce İli Cumayeri İlçesi Avhyan Havzası Örneği**”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Bezák, P., Halada, L., (2010), “Sustainable Management Recommendations to Reduce the Loss of Agricultural Biodiversity in the Mountain Regions of NE Slovakia”, **Mountain Research and Development**, V. 30, N. 3, pp. 192–204.

- Bilgin, F., Ay, Z., (1997),”**Ege Bölgesinde Çamfıstığı İşletmeciliği Üzerine Araştırmalar**”, İzmir: Orman Bakanlığı Ege Ormancılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Orman Bakanlığı Yayın No: 045, Müdürlük Yayın No: 008.
- Bilgin, S., (2008), “**Fıstıkçamı (Pinus Pinea L.)’nın Tohum-Fidan İlişkileri ve Fidanlıkta Fidan Yetiştirme Teknikleri**”, Basılmamış Doktora Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Bilgin, S., (2012), “**Fıstıkçamı (Pinus pinea L.) Yetiştiriciliği**”, (<http://www.efri.gov.tr/download/Fistikcami%20Yetistiriciligi.pdf>, 09.11.2012)
- Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (1991), **Ortak Geleceğimiz**, Çorakçı, B. (çev.), Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını.
- Blyth, S., Groombridge, B., Lysenko, I., Miles, L., Newton, A., (2002), **Mountain Watch Environmental Change&Sustainable Development in Mountains**, UK: UNEP World Conservation Monitoring Centre.
- Bozdoğan, R., (2005), “Sürdürülebilir Gelişmenin Tarihsel Arka Planı”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, S. 50, s. 1011-1028.
- Breu, T., Maselli, D., Hurni, H., (2005), “Knowledge for Sustainable Development in the Tajik Pamir Mountains”, **Mountain Research and Development**, V. 25, N. 2, pp. 139-146.
- Brown, J., Mitchell, N., (2000), “Culture and Nature in the Protection of Andean Landscapes”, **Mountain Research and Development**, V. 20, N. 3, pp. 212–217.
- Buerkert, A., Luedeling, E., Dickhoefer, U., Lohrer, K., Mershen, B., Schaeper, W., Nagieb, M., Schlecht, E., (2010), “Prospects of Mountain Ecotourism in Oman: The Example of As Sawjarah on Al Jabal al Akhdar, **Journal of Ecotourism**, V. 9, N. 2, pp. 104-116.
- Campbell, J. G., (2006), “**Welcome Speech**”, Proceedings of the ICIMOD 21st Anniversary Symposium, 5–6 December 2004, Kathmandu, Nepal, (Ed.) Gyamtsho, P., Nepal: ICIMOD.
- Can, M., (2007), “**Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Programlarının Türkiye’nin Kırsal Kalkınması Açısından İncelenmesi: SAPARD Ve IPARD Örneği**”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi.

- Carroll-Foster, T., Pun, H. L., (1993), “**Chapter 13: Managing Fragile Ecosystems: Sustainable Mountain Development**”, Assessment of Agenda 21, Third National Stakeholders Assembly, 16-17 December 1993 Canada-Ottawa, Ottawa: International Development Research Centre (IDRC).
- Ceci, P., Hofer, T., (2009), Local to Global-Level Sustainable Mountain Development, **Mountain Research and Development**, V. 29, No. 1, pp. 93–96.
- Ceylan, S., Demirkaya, H., (2005), “Davraz Dağı’nın Turizm Potansiyeli ve Sorunlarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C, 2, s. 27–43.
- Cohen, J., (1960), “A Coefficient of Agreement for Nominal Scales”, **Educational and Psychological Measurement**, V. 20, pp. 37–46.
- Congalton, R. G., Mead, R. A., (1983), “A Quantitative Method to Test for Consistency and Correctness in Photo-interpretation”, **Photogrammetric Engineering and Remote Sensing**, V. 49, N. 1, pp. 69–74.
- Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Programı, (1965), “Müreffeh ve Kuvvetli Türkiye İçin C.K.M.P. Programı”, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Culbertson, K., Turner, D., Kolberg, J., (1993), “Toward a Definition of Sustainable Development in the Yampa Valley of Colorado”, **Mountain Research and Development**, V. 13, N. 4, pp. 359–369.
- Cürebal, İ., (2003), “**Madra Çayı Havzasının Uygulamalı Jeomorfoloji Etüdü**”, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Cürebal, İ., (2004), “Madra Çayı Havzasının Hidrografik Özelliklerine Sayısal Yaklaşım”, **Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 11, s. 11-24.
- Çalışkan, O., (1999), “Kırsalın Kentselleştirilmesi Projesi:Kırdan Kalkınma” **Aydınlanma 1923**, S. 27, s. 3-5.
- Çalıştay Raporu, (2004), **Türkiye Dağ Yönetimi ve Planlaması Hazırlık Çalıştay**, 15 – 16 Eylül 2004, Bolu.
- Çelik, Z., (2005), “Planlı Dönemde Türkiye’deki Kırsal Kalkınma Politika ve Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Planlama**, 2005 (2), S. 61-71.

- Çetin, T., (2003), “Doğal Ortam-Ekonomik Faaliyet İlişkinine Bir Örnek: Kozak Yöresi (Bergama)”, **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 23, S. 1, s. 23–46.
- Çetin, M., (2005), “Endojen Bölgesel Kalkınmaya Farklı Bir Bakış”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, S. 24, s. 1-14.
- Çetin, M., (2007), “Bölgesel Üretim Sistemleri: Endojen Kalkınma Odaklı Bir Değerlendirme”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 9, S. 4, s. 269-287.
- Çevre ve Orman Bakanlığı, (2006), “**Orman Varlığımız**”, Ankara: Çevre ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü, Orman İdaresi ve Planlama Dairesi Başkanlığı.
- Çoban, H., (2009), “**Sürdürülebilir Dağ Kalkınması Konusunda Ülkemizin Yaklaşımı**”, Yuntdağı Pilot Project Missions of LTO and Retired Expert, and Workshop on modern approaches to the Sustainable Mountain Development, 21– 22 April 2009, Manisa.
- Dach, S. W. V., (2002), “Integrated Mountain Development: A Question of Gender Mainstreaming”, **Mountain Research and Development**, V. 22, N. 3, pp. 236–239.
- Dağ Ortaklığı Yönetimi ve Stratejisi, (2013), “**Dağ Ortaklığı Yönetimi ve Stratejisi 2014–2017**”, <http://www.ogm.gov.tr/Lists/Duyurular/Attachments/150/Da%C4%9F%20Ortakl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Taslak%20Stratejik%20Plan.pdf> (Erişim: 25.08.2013).
- Debarbieux, B., Price, M., (2012), “Mountain Regions: A Global Common Good?”, **Mountain Research and Development**, Vol. 32 (March 2012), pp. 7–11.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1963), **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963–1967)**, (<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan1.pdf>, 15.03.2010).
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1967) **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968–1972)**, (<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan2.pdf>, 15.03.2010).
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1972), **Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973–1977)**, (<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan3.pdf>, 15.03.2010).
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1978), **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979–1983)**, (<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan4.pdf>, 15.03.2010).

- Devlet Planlama Teşkilatı, (1984), **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985–1989)**, (<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan5.pdf>, 15.03.2010).
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1989), **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990–1994)**, (<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf>, 15.03.2010).
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1995), **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996–2000)**, (<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/vii/plan7.pdf>, 15.03.2010).
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2000a), **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001–2005)**, (<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan8str.pdf>, 18.04.2010).
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2000b), **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, (2001–2005)**, Yayın No. DPT: 2522, ÖİK; 538.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2006a), **Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi**, (http://www.izmiriplanliyorum.org/static/upload/file/ulusal_kirsal_kalkinma_stratejisi.pdf, 09.11.2011).
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2006b), **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013)**, (<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>, 15.03.2010).
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2006c), **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007–2013, Kırsal Kalkınma Politikaları Özel İhtisas Alt Komisyonu Raporu**, Ankara: DPT Yayını.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2007), **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007–2013, Toprak ve Su Kaynaklarının Kullanımı ve Önemi**”, Yayın No. DPT: 2718, ÖİK: 671, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2013), **Onuncu Kalkınma Planı (2014–2018)**, (<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkinma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1.pdf>, 02.01.2014)
- Dıraor, B. M., (2008), **“Katılım Öncesi AB Fonları ve Kırsal Kalkınma - Fırsatlar, Sorunlar ve Türkiye İçin Öneriler”**, Ankara: DPT Uzmanlık Tezleri, Yayın No: 2764.
- Diouf, J., (2002), “Together We Can Move Mountains, **Unasylva 208**, Vol. 53, N. 2002/1, p. 3–4.

- Doğan, Ö. S., (2005), “**Bakırçay Havzası Beşeri Coğrafyası**”, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Doğan, B. B., (2011), “Kalkınma İktisadının XX. Yüzyıldaki Gelişim Süreci, İktisat Politikalarına Etkisi ve Son On Yıllık Konjonktürün Disiplinin Geleceğine Olası Etkileri”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 22, S. 2, s. 41-83.
- Doğanay, F., (1993), “**Kırsal Kalkınma**”, Ankara: Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü Planlama Dairesi Başkanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Yayın ve Temsil Dairesi Başkanlığı.
- Doğanay, F., (2002), “Türkiye’de Kırsal Yerleşmeler ve Geliştirilen Politikalar”, **Planlama Dergisi**, S. 2, N. 3, s. 90-96.
- Dong, S., Lassoie, J., Shrestha, K.K., Yan, Z., Sharma, E., Pariya, D., (2009),” Institutional Development for Sustainable Rangeland Resource and Ecosystem Management in Mountainous Areas of Northern Nepal”, **Journal of Environmental Management**, V. 90, pp. 994–1003.
- Duran, C., (2012), “Türkiye’de Dağlık Alanların Kırsal Turizm Açısından Önemi”, **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, S. 14, S. 22, s. 45-52.
- Dündar, A., (2010), “**XIX. Yüzyıl Ortalarında İvrindi’nin Sosyal ve Ekonomik Durumu (8276 Nolu Temettuat Defterine Göre)**”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.
- Ekim, R. M., (2006), “**Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Türkiye’nin Uyumu**”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Ellis-Jones, J., (1999), “Poverty, Land Care, and Sustainable Livelihoods in Hillside and Mountain Regions”, **Mountain Research and Development**, V. 19, N. 3, pp. 179–190.
- Emekli, G., (2001), “**Bergama’nın Turizm Coğrafyası ve Turizmin Sosyo-Ekonomik Etkileri**”, Bergama Belediyesi Kültür Yayınları: Anadolu Matbaası.
- Emekli, G., (2002), “Doğa ve Yerel Kültürün Eşsiz Uyumu: Kozak (Bergama/İzmir) Yaylası ve Turistik Potansiyeli”, **Türkiye Dağları I. Ulusal Sempozyumu**, 25-27 Haziran 2002, Ilgaz Dağı-Kastamonu, s. 241–247.

- Erdoğan, Y., (2011a), “**Kozak Çam Fıstığı Tescillendi**”, (<http://www.kozakyaylasi.com/?p=275>, 04.01.2012).
- Erdoğan, Y., (2011b), “**Bergama Kozak’ta Fıstık Çamları Tehlikede**”, (<http://www.kozakyaylasi.com/?p=29>, 04.01.2012).
- Erdönmez, C., (1997), “**Bursa-Keles Kırsal Alanlarındaki Toplumsal Yapının Çevre Sorunları Üzerine Etkisi**”, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- ESAF, (2004), “**Food Insecurity and Vulnerability in Nepal: Profiles of Seven Vulnerable Groups**”, ESA Working Paper No. 04–10, Rome: Agricultural and Development Economics Division.
- Escobar, A., (1996), “Constructing Nature: Elements for a Post-Structural Political Ecology”, Peet, R., and Watts, M. (eds), “**Liberation Ecologies**” içinde (pp. 46–68), London: Routledge,
- Esen, M., (2011), ” Köylere Hizmet Götürme Birlikleri ve Köydes Projesi ”, **İdarecinin Sesi** , S. 144, s. 58–61.
- Esengün, K., Akça, H., Sayılı, M., (2002), “Dağlık ve Ormanlık Alanlarda Kırsal Turizm Faaliyeti ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma”, Kastamonu: **I. Ulusal Ormancılık Kooperatifleri Sempozyumu**, 22–23 Mart 2002.
- Euforgen (European Forest Genetic Resources Programme, (2012), “**Pinus Pinea**” (http://www.euforgen.org/fileadmin/www.euforgen.org/Documents/Maps/JPG/Pinus_pinea.jpg, 11.02.2012).
- European Council (1999), “Council Regulation (EC) No. 1257/1999 of 17 May 1999 on support for rural development from the European Agricultural Guidance and Guarantee Fund, EAGGF, and amending and repealing certain Regulations”, **Official Journal of the European Communities**, V. 160.
- Fellows, C., (1838), “**Asia Minor**”, London: Richard and John E. Taylor.
- Filkins, R., Allen, J.C., Cordes, S., (2000), “Predicting Community Satisfaction among Rural Residents: An Integrative Model”, **Rural Sociology**, V. 65, N. 1, pp. 72–86.
- Funnell, D., ve Parish, R., (2001), **Mountain Environments And Communities**, London: Routledge.

- Funnell, D. C., Price, M. F., (2003), "Mountain Geography: A Review", **The Geographical Journal**, V. 169: 3, Environment and Development in High Mountain Environments, pp. 183–190.
- Garcia-Ruiz, J. M., Lasanta, T., Ruiz-Flano, P., Ortigosa, L., White, S., Gonzhlez, C., Marti, C., (1996), "Land-use Changes and Sustainable Development in Mountain Areas: A Case Study in the Spanish Pyrenees", **Landscape Ecology**, V. 11, N. 5, pp 267-277.
- Geray, C., (1999a), "Kırsal Kalkınma Yöneltileri, İlçe Yerel Yönetimi ve İlçe Köy Birlikleri Önerisi", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, C. 9, S. 2, s.11-42.
- Geray, C., (1999b), "İşlendirme Açısından Kırsal Gelişme Yöneltilerimiz", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C. 54, S. 2, s. 61-100.
- Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, (2013), "**Sivas-Erzincan Kalkınma Projesi**", (<http://www.tarim.gov.tr/Sayfalar/IceriklerDetay.aspx?rid=1043&NodeValue=425&KonuId=424&ListName=Icerikler>, 08.08.2013)
- GLOCHAMORE, (2006), "Global Change and Mountain Regions- Research Strategy", Gurung, A. B. (ed.), Zürich: ADAG Copy AG.
- Gong, P., Howarth, P. J., (1990), "An Assessment of Some Factors Influencing Multispectral Land Cover Classification", **Photogrammetric Engineering and Remote Sensing**, V. 56, N. 5, pp. 597–603.
- Gökçek, T., Babacan, F. Z., Kangal, E., Çakır, N., Kül, Y., "2003-2012 Yılları Arasında Türkiye’de Karma Araştırma Yöntemiyle Yapılan Eğitim Çalışmalarının Analizi", **The Journal of Academic Social Science Studies**, V. 6 (7), p. 435-456.
- Grainger, A., (2006), "Introduction", Purvis, M., Grainger, A., (eds.), **Exploring Sustainable Development** içinde (pp. 1–32), London: Earthscan.
- Grau H. R., Aide T. M., (2007), "Are Rural–Urban Migration and Sustainable Development Compatible in Mountain Systems?", **Mountain Research and Development**, V. 27, N. 2, pp. 119–123.
- Guojie, C., (2000), "Economic Conditions and Approaches to Development in Mountain Regions in South Central China", **Mountain Research and Development**, V. 20, N. 4, pp. 300-305.

- Gurung, A. B., Dach, S. W., Price, M. F., Aspinall, R., Balsiger, J., Baron, J. S., Sharma, E., Greenwood, G., Kohler, T., “Global Change and the World's Mountains - Research Needs and Emerging Themes for Sustainable Development”, **Mountain Research and Development**, Vol. 32, N. 1, pp. 47–54.
- Güçlü, A., (2007), “**Sürdürülebilir Kalkınma ve Türkiye’nin Çevre Politikaları**”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Gülçubuk, B., Yıldırak, N., Kızılaslan, N., Özer, D., Kan, M., Kepoğlu, A., (2011), **Kırsal Kalkınma Yaklaşımları ve Politika Değişimleri**, (<http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/e443d6819ae22b21ek.pdf>, 07.02.2011).
- Gülersoy, A. E., (2013), “Farklı Uzaktan Algılama Teknikleri Kullanılarak Arazi Örtüsü/Kullanımında Meydana Gelen Değişimlerin İncelenmesi: Manisa Merkez İlçesi Örneği (1986–2010)”, **Turkish Studies-International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, V. 8, N. 8, pp. 1915–1934.
- Gülümser, A. A., Levent, T.B., Nijkamp, P., (2006), “Turkey’s Rurality: A Comparative Analysis at The EU Level”, 46th Congress of the European Regional Science Association Enlargement, **Southern Europe and the Mediterranean 30 August- 3 September 2006**, Volos, Greece.
- Gülümser, A. A., Levent, T.B., Nijkamp, P., (2010), “Türkiye’nin Kırsal Yapısı: AB Düzeyinde Bir Karşılaştırma”, **İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi, Mimarlık, Planlama, Tasarım**, C. 9, S. 2, s. 133-144.
- Güney, H., (2003), “**Kırsal Kalkınma Yöneltileri (Köy-Kent Yaklaşımı ve Mesudiye Uygulaması)**”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Güre, M., Özel, M. E., Özcan, H., (2009), “Corine Arazi Kullanımı Sınıflandırma Sistemine Göre Çanakkale İli”, **Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi**, C. 13, S. 3, s. 37–48.
- Gürlük, S., (2001), “Dünyada ve Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma”, **Uludağ Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi**, C. 19, S. 4, s. 1-12.
- Han, E. ve Kaya, A. A., (2008), “**Kalkınma Ekonomisi: Teori ve Politika**”, İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.

- Hofer, T., McGuire, D., (2003), "Beyond the International Year of Mountains: A Preliminary Assessment by the FAO, the United Nations Lead Agency for IYM 2002", **Mountain Research and Development**, V. 23, N. 1, pp. 80–83.
- Hofer, T., (2005), "The Mountain Partnership: New Opportunities for Networking on Mountain Research", Projecting Global Change Impacts and Sustainable Land Use and Natural Resources Management In Mountain Biosphere Reserves, **UNESCO Division of Ecological and Earth Sciences**, pp. 224-228.
- Hoşgören, M. Y., (2000), "**Jeomorfoloji'nin Ana Çizgileri I**", İstanbul: Rebel Yayıncılık.
- Hudson, W., Ramm, C., (1987), "Correct Formulation of the Kappa Coefficient of Agreement", **Photogrammetric Engineering and Remote Sensing**, V. 53, N. 4, pp. 421–422.
- Hurni, H., (2003), "The Bishkek Mountain Platform: Outcome of the Bishkek Global Mountain Summit, 28 October 2002–1 November 2002", **Mountain Research and Development**, V. 23, N. 1, pp. 86–89.
- ICIMOD, (2006), "**Securing Sustainable Livelihoods in the Hindu Kush-Himalayas: Directions for Future Research, Development and Cooperation**", Proceedings of the ICIMOD 21st Anniversary Symposium, 5–6 December 2004, Kathmandu, Nepal, Gyamtsho, P. (ed.), Nepal: ICIMOD.
- İlgen, A., Sarı, M., Ertan, Ş., (2006), "**Kırsal Kalkınma Projeleri: Destekler ve Uygulamalara Genel Bir Bakış, 28 Şubat 2005**", İstanbul: Doğa Gözcüleri Derneği.
- İnce, E., (2006), "Köylüyü Topraklandırma Kanunu'nun Türk Siyasal Yapısının Oluşumu Üzerindeki Etkileri", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, V. 13, s. 59-78.
- İsteddiğimiz Gelecek, (2012), Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (**Rio+20**) Rio de Janeiro, Brezilya, 20–22 Haziran 2012, Konferans Çıktısı.
- İzbrak, R., (1978), "**Coğrafya Terimleri Sözlüğü**", Ankara: Mektupla Öğretim Merkezi Yayınları: 18.
- İzbrak, R., (2001), "**Türkiye I**", İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 3568, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi.

- Jansky, L. (2000), “UNU and Sustainable Mountain Development”, **Mountain Research and Development**, V. 20, N. 2, pp. 188–189.
- Jansky, L., Ives, J. D., Furuyashiki, K., Watanabe, T., (2002), “Global Mountain Research for Sustainable Development”, **Global Environmental Change**, V. 12, pp. 231–239.
- Jianchu, X., (2006), “**Securing Community Participation in Conservation**” Proceedings of the ICIMOD 21st Anniversary Symposium, 5–6 December 2004, Kathmandu, Nepal, Gyamtsho, P., (ed.) pp. 52- 62, Nepal: ICIMOD.
- Kadekodi, G. K., (1996), “Land Management in the Central Himalaya: An Ecological Approach to Economic Sustainability”, Kumar, K., Dhyani, P.P. and Palni, L.M.S. (eds.), **Land Utilization in the Central Himalaya** içinde (pp. 251–266), New Delhi: Indus Publication.
- Kalaycı, Ş.,(2006), “**SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**”, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kamiloğlu, S., (2009), **Kırsal Alanda Kamu Hizmeti (Eğitim ve Sağlık) Yer Seçimi Ölçütleri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Kanatlı, M., (2008), “**Havza Planlamasında Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma ve Önemi**”, TMMOB 2. Su Politikaları Kongresi 20-22 Mart 2008, Ankara, s. 297-308.
- Kaypak, Ş., (2012), “Ekolojik Turizm ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma”, **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, C. 14, No: 22, s.11-29.
- Keleş, İ., (1996), **Türkiye’de Kent Planlanmasının Sosyo-Kültürel Boyutları**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Khan, M.S., Bhagwat, S.A., (2010), “Protected Areas: A Resource or Constraint for Local People?”, **Mountain Research and Development**, V. 30, N. 1, pp. 14–24.
- Kıral, B., Kıral, E., (2011), “**Karma Araştırma Yöntemi (Mixed Research Design)**”, 2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications 27-29 April, 2011 Antalya, Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 294–298.

- Kısakürek, Ş. K., (2006), “**Kahramanmaraş Çimen Dağı Örneğinde Dağlık Alan Yönetim Planlaması**”, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Kıbaroğlu, A., (2008), “**Küresel İklim Değişikliğinin Sınıraşan Su Politikalarına Etkileri**”, TMMOB 2. Su Politikaları Kongresi Bildiriler Kitabı, Cilt 2, TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası, Mart 2008, s. 347-57.
- Konak, K., Armağan, G., Çivi, Z., (1996), “**Aydın Koçarlı İlçesi Orman ve Çevresi Köylerin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Yeni Tarımsal Üretim Faaliyetleri Önerileri**”, Türkiye 2. Tarım Ekonomisi Kongresi 4-6 Eylül 1996, Adana.
- Konukcu, M., (2001), “**Ormanlar ve Ormancılığımız: Faydaları, İstatistiki Gerçekler Anayasa, Kalkınma Planları, Hükümet Programları ve Yıllık Programlarda Ormancılık**”, DPT Yayın No: 2630, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Köprülü, O., (2006), “**TKV Gümüşhacıköy Kırsal Kalkınma Projesinin Çiftçiler Üzerindeki Etkilerinin Sürdürülebilirliğinin Saptanması**”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Köse, A., (1997), “Madra Dağı Kuzey Yamaçlarında Yaylacılık”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, S. 2, s. 227–250.
- Kreutzmann, H., (2001), “Development Indicators for Mountain Regions”, **Mountain Research and Development**, V. 21, N. 2, pp. 132-139.
- Kreutzman, H., (2006), “People and Mountains: Perspectives on the Human Dimension of Mountain Development”, **Global Environmental Research**, V. 10: 1, Association of Research Initiatives for Environmental Studies, pp. 49–61.
- Kütükoğlu, M., (1995), “Osmanlı Sosyal ve İktisâdi Tarihi Kaynaklarından Temettüat Defterleri”, **Belleten**, LIX/225, s. 395–412.
- Löffler, J., (2000), “High Mountain Ecosystems and Landscape Degradation in Northern Norway”, **Mountain Research and Development**, V. 20, N. 4, pp. 356-363.
- Lu, D., Weng, Q., (2007), “A Survey of Image Classification Methods and Techniques for Improving Classification Performance”, **International Journal of Remote Sensing**, V. 28 (5), pp. 823-870.

- Ludi, E., (2003), “Sustainable Pasture Management in Kyrgyzstan and Tajikistan: Development Needs and Recommendations”, **Mountain Research and Development**, V. 23, N. 2, pp. 119-123.
- Marsden, T., (1999), “Rural Futures: The Consumption Countryside and its Regulation”, **European Society for Rural Sociology Sociologia Ruralis**, V. 39, N. 4, pp. 501–520.
- Maselli, D., Wiesmann, U., (2004), “**Mountains and Mountainous Areas: A Field for Trans-Disciplinary Research and for Promoting Participatory Approaches to Mitigate Negative Effects of Global Change**”, Proceedings of the International Launching Workshop Entlebuch Biosphere Reserve Switzerland, 10–13 November 2003, Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, pp. 127–131.
- Maselli, D., (2005), “Innovative Approaches for Generating Knowledge to Support Sustainable Mountain Development: Example of a Strategy for the High Pamirs in Tajikistan”, Projecting Global Change Impacts and Sustainable Land Use and Natural Resources Management In Mountain Biosphere Reserves, **UNESCO Division of Ecological and Earth Sciences**, pp. 229-236.
- Maselli, D., (2012), “Promoting Sustainable Mountain Development at the Global Level”, **Mountain Research and Development**, V. 32, N. 1, pp. 64–70.
- Mayer, H., (2014), Social Equity and Economic Development- Introduction, Debarbieux, B., Oiry Varacca M., Rudaz G., Maselli D., Kohler T., Jurek, M. (eds.), **Tourism in Mountain Regions: Hopes, Fears and Realities** içinde (pp. 33–37), Sustainable Mountain Development Series, Switzerland: Geneva.
- Messerli, B., (2012), “Global Change and the World's Mountains”, **Mountain Research and Development**, V. 32, N. 1, pp. 55–63.
- Mikaeili, M., Memlük, Y., (2013), “Kırsal Turizm ve Kültürel Turizmin Bütünleşmesi ve Kırsal Sürdürülebilir Kalkınma”, “**Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi**”, S. 3 (2), s. 87-91.
- Mountain Agenda, (2000), “**Mountains of the World- Mountain Forests and Sustainable Development**”, Price, M., Kohler, T., and Wachs, T. (eds.), (pp. 4–12), Berne: Buri Druck AG.
- Muttitanon, W., Tripathi N. K., (2005), “Land Use/Land Cover Changes in the Coastal Zone of Ban Don Bay, Thailand Using Landsat 5 TM Data”, **International Journal of Remote Sensing**, V. 26, N. 11, pp. 2311–2323.

- Mühlinghaus, S., Walty, S., (2001), “Endogenous Development in Swiss Mountain Communities: Local Initiatives in Urnasch and Schamserberg”, **Mountain Research and Development**, V. 21, N. 3, pp. 236-242.
- Negi, C.S., (2010),” Traditional Culture and Biodiversity Conservation: Examples From Uttarakhand, Central Himalaya”, **Mountain Research and Development**, V. 30, N. 3, pp. 259–265.
- Nepal, S.K., (2002), “Mountain Ecotourism and Sustainable Development: Ecology, Economics, and Ethics”, **Mountain Research and Development**, V. 22, N. 2, pp. 104-109.
- Niewiadomski, Z., (2014), Heritage Policies and the Renewal of Local Communities in the Carpathians, Debarbieux, B., Oiry Varacca M., Rudaz G., Maselli D., Kohler T., Jurek, M. (eds.), **Tourism in Mountain Regions: Hopes, Fears and Realities** içinde (pp. 28–29), Sustainable Mountain Development Series, Switzerland: Geneva.
- NORDREGIO, (2004), “**Mountain Areas in Europe: Analysis of Mountain Areas in EU Member States, Acceding and Other European Countries**”, Stockholm: Nordregio Report 2004: 1.
- O’Connor, K. F., (2003), “Conflicting Innovations: A Problem for Sustainable Development of New Zealand High-Country Grasslands”, **Mountain Research and Development**, V. 23, N. 2, pp. 104–109.
- Odermatt, S., (2004), “Evaluation of Mountain Case Studies by Means of Sustainability Variables “A DPSIR Model as an Evaluation Tool in the Context of the North–South Discussion“, **Mountain Research and Development**, V. 24, N. 4, pp. 336–341.
- Okuda, H., Inoue, M., Komaki, T., (2010), “The Commons” Play an Important Role in the “Endogenous Development” of a Mountain Village” A Local Production for Local Consumption and a Beautiful Townscape in Kaneyama-town, Yamagata Prefecture”, **JARQ**, V. 44, N. 3, pp. 311–318.
- Orman-Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü, (2008), “**ORKÖY**”, Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara.
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı - Orman Genel Müdürlüğü, (2013a), “**Orman Köyü Sayısı ve Nüfusu Hakkında**”, 16.09.2013 tarihli ve 1434 Sayılı Başvuru.
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı, (2013b), **Ormancılık İstatistikleri 2011**, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

- Orman ve Su İşleri Bakanlığı, (2013c), “**Yuntdağı Projesi**”, (<http://www2.ormansu.gov.tr/COB/Yuntdagiprojesi.aspx?sflang=tr>, 05.06.2013).
- Örnek, A., (2007), “**Kırsal Kalkınma El Kitabı**”, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği, İstanbul: Sena Ofset.
- Özçankaya, İ. M., Balay, S. N., Kılıcı, M., Bucak, C., (2010), “**Kozak Yöresindeki Fıstık Çamlarında (Pinus pinea L.) Biyotik Faktörler ile Besin Elementlerinin Kozalak Kayıplarına Etkileri**”, İzmir: Çevre ve Orman Bakanlığı Ege Ormancılık Araştırma Müdürlüğü, Orman Bakanlığı Yayın No: 399, Müdürlük Yayın No: 62.
- Özdönmez, M., İstanbullu, T., Akesen, A., Ekizoğlu, A., (1996), **Ormancılık Politikası**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, Yayın No: 435/3968.
- Özer, A. Ö., (1995), “Güncel Bir Tartışma: Sürdürülebilir Kalkınma”, **Planlama**, S. 3-4., s. 21-26.
- Özkaya, T., Karaturhan, B., Boyacı, M., (1998), **Kırsal Kalkınmada Çiftçi Katılımının Önemi Üzerine Bir Araştırma: Halilbeyli Köyü Örneği**, İzmir: Ege Üniversitesi Tarımsal Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Öztürk, M., Altuntepe, N., (2008), “Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması”, **Journal of Yaşar University**, V. 3, S. 11, s. 1587-1625.
- Partap, T., (1999), “Sustainable Land Management in Marginal Mountain Areas of the Himalayan Region”, **Mountain Research and Development**, V. 19, N. 3, pp. 251–260.
- Perella, G., Gali, A., Marcheggiani, E., (2010), “The Potential of Ecomuseums in Strategies for Local Sustainable Development in Rural Areas”, **Landscape Research**, V. 35, N. 4, pp. 431–447.
- Popescu, O. C., Petrisor, A. I., (2010), “GIS Analysis of Romanian Hardly Accessible Mountain Regions With a Complex and High-Valued Touristic Potential”, **Romanian Journal of Regional Science**, V. 4, N. 2, pp. 78–94.
- Price, M. F. and Kim, E. G., (1999), “Priorities for Sustainable Mountain Development in Europe”, **International Journal of Sustainable Development & World Ecology**, Vol. 6, N. 3, pp. 203–219.

- Price, M. F., Messerli, B., (2002), "Fostering Sustainable Mountain Development: From Rio to the International Year of Mountains, and beyond", **Unasyuva** **208**, V. 53, N. 2002/1, pp. 6–17.
- Price, M. F., (2004a), "Introduction: Sustainable Mountain Development from Rio to Bishkek and Beyond", Price, M. F., Jansky, L. B., Iastenia, A. A. (eds.), **Key Issues for Mountain Areas** içinde (pp. 1–17), New York: United Nations University Pres.
- Price, M. F., (2004b), **Conservation and Sustainable Development in Mountain Areas**, IUCN, Switzerland and Cambridge: Gland.
- Price, M. F., (2010a), "Definitions of Mountain Areas", Price, M. F., Glass, R. (der.), **"Europe's Ecological Backbone: Recognising the True Value of Our Mountains"**, EEA Report No: 6/2010, Copenhagen: EEA.
- Price, M. F., (2010b), "The Legislative and Policy Framework for Europe's Mountain Areas", Price, M. F., Glass, R. (der.), **"Europe's Ecological Backbone: Recognising the True Value of Our Mountains"**, EEA Report No: 6/2010, Copenhagen: EEA.
- Pugliese, P., (2001), "Organic Farming and Sustainable Rural Development: A Multifaceted and Promising Convergence", **Sociologia Ruralis**, V. 41, N. 1, pp. 112–130.
- Qi, L., Chunyue, Y., Juan, L., (2008), "Rural-urban Migration, Rural Household Income and Sustainable Development in Rural Areas of China", **Chinese Journal of Population, Resources and Environment**, V. 6, N. 2, pp. 70–73.
- Qin, H., (2010), "Rural-to-Urban Labor Migration, Household Livelihoods, and the Rural Environment in Chongqing Municipality, Southwest China", **Human Ecology**, V. 38, pp. 675–690.
- Rawat, D.S., Joshi, M., Sharma, S., Rikhari, H.C., Palni, L.M.S., (1997), "Sustainable Development And Management of Rural Ecosystems In The Central Himalaya: A Case Study from Haigad Watershed, International **Journal of Sustainable Development & World Ecology**, V. 4, N. 3, pp.214-225.
- Reasoner, M., Bugmann, H., Schaaf, T., (2004), "Introduction Background and Concepts for Collaborative Work: Global Change Research in Mountain Biosphere Reserves", Simmonds, P. (Ed.), **Global Change Research in Mountain Biosphere Reserves** içinde (pp. XII- XVIII), Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

- Rerkasem, K., Yimyam, N., Korsamphan, C., Thong-Ngam, C., Rerkasem, B., (2002), "Agrodiversity Lessons in Mountain Land Management", **Mountain Research and Development**, V. 22, N. 1, pp. 4-9.
- Resmi Gazete, (20 Ekim 1982), **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 2709 Sayılı Kanun**, Sayı: 17844, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Resmi Gazete, (31 Temmuz 1997), "**Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi Hakkında Yönetmelik**", Sayı: 23066, Ankara: Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü.
- Resmi Gazete, (8 Mayıs 2003), **4856 Sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun**, Sayı: 25102, Ankara: Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü.
- Resmi Gazete, (25 Nisan 2006), **Tarım Kanunu**, Sayı: 26149, Ankara: Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü.
- Resmi Gazete, (13 Haziran 2012), **Orman Köylülerinin Kalkındırılmalarının Desteklenmesi Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik**, Sayı: 28322, Ankara: Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü.
- Rosenfield, G. H., Fitzpatrick-Lins, K., (1986), "A Coefficient of Agreement as A Measure of Thematic Accuracy, **Photogrammetric Engineering and Remote Sensing**, V. 52, N. 2, pp. 223-227.
- Rudaz, G., (2009), "Stewards of the Mountains The Poetics and Politics of Local Knowledge in the Valais Alps", Cosgrove, D., Della Dora, V. (eds.), **High places: Cultural Geographies of Mountains, Ice and Science** içinde (pp. 147-161), London: I.B.Tauris & Co Ltd.
- Sanwal, M., (1989), "What We Know about Mountain Development: Common Property, Investment Priorities, and Institutional Arrangements", **Mountain Research and Development**, V. 9, N. 1, pp. 3-14.
- Satıl, F., Akçiçek, E., Selvi, S., (2008), "Madra Dağı (Balıkesir/İzmir) ve Çevresinde Etnobotanik Bir Çalışma", **Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi**, C.1, S. 1, s. 31-36.
- Sati, M. C., Juyal, R. P., (2008), "A Gender Approach to Sustainable Rural Development of Mountains", **Mountain Research and Development**, V. 28, N. 1, pp. 8-12.

- Schild, A., Sharma, E., (2011), "Sustainable Mountain Development Revisited", **Mountain Research and Development**, V. 31, N. 3, pp. 237-241.
- Schlaepfer, R., Iorgulescu, I., Glenz, C., (2002), "Management of Forested Landscapes in Mountain Areas: An Ecosystem-based Approach", **Forest Policy and Economics**, V. 4, pp. 89-99.
- Schoch, N., Seimann, B., Thieme, S., (2010), "Migration and Animal Husbandry: Competing or Complementary Livelihood Strategies. Evidence from Kyrgyzstan", **Natural Resources Forum**, V. 34, pp. 211-221.
- Sevinç, G., (2008), "**Türkiye’de Kırsal Yapı ve Kırsal Kalkınma Politikaları: Şanlıurfa Örneği**", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa: Harran Üniversitesi.
- Sezgin, İ. H., (2007), "**Başdere Havzası Kırsalının Kalkınma Potansiyelleri**", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Silori, C. S., Badola, R., (2000), "Medicinal Plant Cultivation and Sustainable Development: A Case Study in the Buffer Zone of the Nanda Devi Biosphere Reserve, Western Himalaya, India", **Mountain Research and Development**, V. 20, N. 3, pp. 272-279.
- Singh, C., Pirta, R. S., (2001), "The Search for Sustainable Development in the Himalayas: An Interview with Environmentalist Raghbir Singh Pirta", **Mountain Research and Development**, V. 21, N. 1, pp. 30-33.
- Sipahi, B., Yurtkoru, E. S., Çinko, M., (2008), "**Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi**", İstanbul: Beta Basım.
- Skanavis, C., Sarri, E., (2004) "World Summit on Sustainable Development: An Environmental Highlight or an Environmental Education Letdown?", **International Journal of Sustainable Development & World Ecology**, V. 11, N. 3, pp. 271-279.
- Smith, G. R., (1998), "Are We Leaving the Community Out of Rural Community Sustainability?", **International Journal of Sustainable Development & World Ecology**, V. 5, N. 2, pp. 82-98.
- Solbaş, Ş., (2011), "**Kozak Yaylası’nda (Bergama) Fıstık Çamı’nın (Pinus Pinea) Ekolojik Şartları ve Yetiştiriciliği**", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak: Uşak Üniversitesi.

- Somuncu, M., (2004), “Dağcılık ve Dağ Turizmindeki İkilem: Ekonomik Yarar ve Ekolojik Bedel”, **Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Coğrafi Bilimler Dergisi**, S. 2, s. 1–21.
- Somuncu, M., İnci, A., (2004), “Balancing Protection and Utilization in Overcoming Inaccessibility: A Rural Development Model in a Mountainous Area of Turkey”, **Mountain Research and Development**, V. 24, N. 4, pp. 307-311.
- Somuncu, M., Akpınar, N., Kurum, E., Çabuk Kaya, N. ve Özelçi Eceral, T., (2010), “Gümüşhane İli Yaylalarındaki Arazi Kullanımı ve İşlev Değişiminin Değerlendirilmesi: Kazıkbeli ve Alistire Yaylaları Örneği”, **Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi**, C. 2, S. 2, s. 107–127.
- Somuncu, M., (2011), “Sustainable Development in the Eastern Black Sea Mountains: Present State and Perspectives”, In: Zhelezov, G. (ed.), **Sustainable Development in Mountain Regions: Southeastern Europe** içinde (pp. 215–226), London-New York: Springer.
- Somuncu, M., Çabuk Kaya, N., Akpınar, N., Kurum, E., Özelçi Eceral, T., (2012), “Doğu Karadeniz Yaylalarında Çevresel Değişim”, Ankara Üniversitesi Yayınları No: 362, Çevre Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın No: 2, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Sönmez, S., (1996), “Havran Çayı-Bakırçay Arasındaki Bölgenin Bitki Coğrafyası”, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Sözer, A. N., (1990), “Kozak Yaylacılığı Üzerine Bazı Gözlemler ve Notlar (Batı Anadolu)”, **Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Ege Coğrafya Dergisi**, S. 5, s.1–9.
- Stadel, C., (1991), “Environmental Stress and Sustainable Development in the Tropical Andes”, **Mountain Research and Development**, V. 11, N. 3, pp. 213-223.
- Stocking, M., Perkin, S., (1992), “Conservation-with-Development: An Application of the Concept in the Usambara Mountains, Tanzania”, **Transactions of the Institute of British Geographers**, New Series, V. 17, N. 3, pp. 337-349.
- Story, M., Congalton, R. G., (1986), “Accuracy Assessment: A User’s Perspective”, **Photogrammetric Engineering and Remote Sensing**, V. 52, pp. 397–399.
- Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği, (2011), **Kırsal Kalkınma** (<http://www.surkal.org.tr/projectDetails.aspx?id=1>, 24.01.2011).

- Sütgibi, S., (2003), **Madra Dağı ve Çevresinin Vejetasyon Coğrafyası**, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi.
- Şimşek, S., (2010), “**Yuntdağı Köylerine 375 Bin Dolarlık Proje**”, (http://www.manisahabergazetesi.com.tr/index.php?option=com_content&view=article&catid=35:haberler&id=2389:haber2, 01.04.2010).
- Tağlı, Ş., (2007), “Quantifying the Change Detection of the Uluabat Wetland, Turkey, by Use of Landsat Images”, **Ekoloji Dergisi**, C. 16, S. 64, s. 9–20.
- Tapia, M. E., (2000), “Mountain Agrobiodiversity in Peru: Seed Fairs, Seed Banks, and Mountain-to-Mountain Exchange”, **Mountain Research and Development**, V. 20, N. 3, pp. 220–225.
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, (2011), “**Kırsal Kalkınma Planı (2010–2013)**”, Ankara: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı.
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, (2012), “**IPARD Programı (Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma – IPARD Programı- 2007–2013)**”, Ankara: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı.
- Tatlıdil, F. F., Boz, I., Tatlıdil, H., (2009), “Farmers’ Perception of Sustainable Agriculture and Its Determinants: A Case Study in Kahramanmaraş Province of Turkey”, **Environment, Development and Sustainability**, V. 11, pp. 1091–1106.
- Thompson, M., Warburton, M., (1985), “Knowing Where To Hit: A Conceptual Framework for The Sustainable Development of The Himalaya”, **Mountain Research and Development**, V. 5, pp. 203-220.
- Thompson, I. B., (1999), “Sustainable Rural Development in The Context Of A High Mountain National Park: The Parc National de la Vanoise, France”, **Scottish Geographical Journal**, V. 115, N. 4, pp. 297–318.
- Tolunay, A. ve Akyol, A., (2006), “Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, Sayı: 2, s. 116-127.
- Trapp, H., (1995), “**Application of GIS for Planning Agricultural Development in Gorkha District, Western Region of Nepal**”, Kathmandu- Nepal: International Centre for Integrated Mountain Development.
- Tulachan, P. M., (2001), “Mountain Agriculture in the Hindu Kush–Himalaya”, **Mountain Research and Development**, V. 21, N. 3, pp. 260-267.

- Tunçdilek, N., (1985), “**Türkiye’de Relief Şekilleri ve Arazi Kullanımı**”, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No. 3379, Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayın No. 3.
- Tümertekin, E., Özgüç, N., (1998), **Beşeri Coğrafya: İnsan Kültür Mekan**, İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Türkiye Çevre Sorunları Vakfı, (1991), “**Ortak Geleceğimiz: Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu**”, Çev. Belkıs Çorakçı, Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı.
- Tzanopoulos, J., Kallimanis, A.S., Bella, I., Labrianidis, L., Sgardelis, S., Pantis, J.D., (2011), “Agricultural Decline and Sustainable Development on Mountain Areas in Greece: Sustainability Assessment of Future Scenarios”, **Land Use Policy**, V. 28, pp. 585–593.
- United Nations, (1987), “World Commission on Environment and Development **Our Common Future**”, Oxford: Oxford University Press.
- United Nations, (1992), “**United Nations Conference on Environment & Development, Agenda 21**”, United Nations, Rio de Janeiro, Brazil, pp. 119–124.
- Uras, A., Acar, A., (2014), “Sürdürülebilir Kalkınma”, (<http://www.marmara.gov.tr/document/news/163/sunum.ppt>, 03.03.2014)
- Uslu, A., Cengiz, T., Kiper T., (2004), “Türkiye’de ve Avrupa’da Kırsal Peyzaj Planlama Çalışmaları: Avrupa Birliği Politikaları”, **Kırsal Çevre Yılığ**, Düzenleyen: Çağlar, Y., Ankara: Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği,
- Uslu, A., (2007), “**Diyarbakır İlinin Kentsel Dönüşüm Analizinin Uzaktan Algılanmış Görüntüler Kullanılarak Yapılması**”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze: Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü.
- Uyanık, O., (2010), “Dağlık Alanlara Yuntdağı Modeli”, (http://www.manisahurisik.com/haber.php?haber_id=283, 02.02.2010).
- Uzel, R., (2008), “**Orman Köylerinin Kalkındırma Çalışmaları**”, Kırsal Kalkınma Çalıştayı 27-28 Kasım 2008, Ankara: Çalıştay Raporu.

- Uzun, A., (2009), “**Akbaş Köyü’nde (Balya-Balıkesir) Sürdürülebilir Kalkınma: Coğrafi Bir Yaklaşım**”, Balıkesir Üniversitesi Burhaniye Meslek Yüksekokulu Bölgesel Kalkınma Kongresi, Burhaniye- Balıkesir, 14-16 Kasım 2009, s. 22-29.
- Uzun, A., Köse, A., (2012), “Madra Dağı’nda Geleneksel Yayla Göçü”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 15, S. 28-1 (Özel Sayı), s. 3-17.
- Valaoras, G., Pistolas, K., Sotiropoulou, H.Y., (2002), “Ecotourism Revives Rural Communities: The Case of the Dadia Forest Reserve, Evros, Greece”, **Mountain Research and Development**, V. 22, N. 2, pp. 123-127.
- Veron, R., (2001), “The “New” Kerala Model: Lessons for Sustainable Development- Rene Veron”, **World Development**, V. 29, N. 4, pp. 601–617.
- Virgil, N., (2008), “Mountain Environments And Tourism - A European Model Of Sustainable Development”, Abstract of the 4th Edition of the International Scientific Conference “European Integration -New Challenges for the Romanian Economy”, intitulat, **The Annals of the University of Oradea, Section Economic Sciences -TOM XVII, Volumul I – International Business And European Integration**, pp. 413-417.
- Wang, H., Pandey, S., Hu, F., Xu, P., Zhou, J., Li, J., Deng, X., Feng, L., Wen, L., Li, J., Li, Y., Velasco, L.E., Ding, S., Tao, D., “Farmers' Adoption of Improved Upland Rice Technologies for Sustainable Mountain Development in Southern Yunan”, **Mountain Research and Development**, V. 30, N. 4, pp. 373–380.
- Yalçın, G., (2009), **Türkiye’de Kırsal Alanlarda Kadastro ve Sürdürülebilir Gelişme**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Yalçınlar, İ., (1970), “Batı Anadolu Strüktür ve Röliyef Şekilleri Üzerinde Müşahedeler”, **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, S. 17, s. 69-92.
- Yalçınlar, İ., (1985), “Türkiye’de Plütonik Masiflerin Karakterleri”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Dergisi**, S. 1, s. 15-32.
- Yan, T., Qian, W.Y., (2004), “Environmental Migration and Sustainable Development in the Upper Reaches of the Yangtze River”, **Population and Environment**, V. 25, N. 6, pp. 613–636.

- Yan-qiong, Y., Guo-jie, C., Hong, F., (2003), "Impacts of the "Grain for Green" Project on Rural Communities in the Upper Min River Basin, Sichuan, China", **Mountain Research and Development**, V. 23, N. 4, pp. 345–352.
- Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği, (2013), "YHGP: Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi", (<http://www.yesilirmak.org.tr/hakkinda.aspx>, 02.04.2013).
- Yıkılmaz, R. F., (2011), "**Sürdürülebilir Kalkınmanın Ölçülmesi ve Türkiye İçin Yöntem Geliştirilmesi**", Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayın ve Temsil Dairesi Başkanlığı Yayın ve Basım Şube Müdürlüğü, Yayın No. 2820.
- Yıldırım, A., Şimşek, H., (2005), "**Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**", Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, F., (2009), "**Balıkesir Madra Dağı Ormanlarındaki Meşcere Kuruluşları ve Silvikültürel Öneriler**", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Yılmaz, B., Daşdemir, İ., Atmış, E., Lise, W., (2010), "Factors Affecting Rural Development in Turkey: Bartın Case Study", **Forest Policy and Economics**, V. 12: 4, pp. 239–249.
- Yuntdağı Model Projesi, (2010), "**Dağlık Alandaki Yerleşimlerin Sosyal ve Ekonomik Durumlarının İyileştirilmesi ve Katılımcılığın Geliştirilmesi – Yuntdağı Modeli**", Ankara: Çevre ve Orman Bakanlığı.
- Zimmerer, K. S., (1991), "The International Symposium on Strategies for Sustainable Mountain Development", **Professional Geographer**, V. 43, N. 2, pp. 233–234.

EKLER

Ek- 1. Anket Formu

Madra Dağı Köyleri Anket Formu

Değerli Katılımcı,

Aşağıda, "Dağlık Bölgelerde Sürdürülebilir Kalkınma: "Madra Dağı Örneği" konulu bir araştırma için görüşlerinizi almak istiyorum. Bu envanter yaşadığınız dağlık bölgedeki sosyal-ekonomik ve çevresel yaşam biçimlerinizi, tercihlerinizi, dağlık alandaki mevcut durumun tespit edilmesi ve Madra Dağı'nda karşılaşılan sorunların çözümüne katkı sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Anket formundaki sorulara vereceğiniz cevaplar araştırmamıza önemli ölçüde veri sağlayacağı için çok önemlidir ve bu cevaplar bilimsel amaçlar dışında kullanılmayacak olup; cevaplarınız dağlık ve kırsal alanlarda sürdürülebilir kalkınma konusunda alınacak kararlara önemli katkı sağlayacaktır.

Verdiğiniz cevaplar arasında doğru veya yanlış cevap seçeneği yoktur. Ankette bazı sorularda cevaplar size bırakılmış, bazılarında ise size seçenekler sunulmuştur. Bu seçeneklerden bazılarının sizi tanımlamadığını düşünebilirsiniz. Bu durumda yine de size en yakın olduğunu düşündüğünüz cevabı lütfen işaretleyiniz.

Katılımınız için teşekkür ederim.

Alper UZUN
Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Coğrafya Anabilim Dalı
Beşeri ve İktisadi Coğrafya Bilim Dalı

Anket numarası :
Anketin uygulandığı mahalle/köyün adı :
Tarih :

BÖLÜM A: KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı :
Cinsiyet ve yaşı:
Eğitim düzeyi :
Mesleği :
Doğum yeri :ili
.....ilçesiköyü

A.1. Ne zamandan beri bu köyde/mahallede oturuyorsunuz?

- 5 yıl 10 yıl 20 yıl
 30 yıl 40 yıl Doğduğumdan beri

BÖLÜM B: HANENİN SOSYO-DEMOGRAFİK DURUMU

B.1. Aileniz toplam kaç kişiden oluşuyor?

Yaş	Erkek	Kadın	Yaş	Erkek	Kadın
1-5			31-35		
6-10			36-40		
11-15			41-45		
16-20			46-50		
21-25			51-55		
25-30			65+		
				Toplam	

B.2. Ailenizdeki bireylerin eğitim durumu nedir?

Eğitim düzeyi	Kişi Sayısı	Eğitim düzeyi	Kişi Sayısı
Okuma Yazma Bilmeyen		Lise Mezunu	
Okur Yazar		Yüksekokul Mezunu	
İlkokul Mezunu		Lisansüstü öğrenim	
Ortaokul Mezunu			

B.3. Hanedeki nüfusun medeni durumu nedir?

Medeni Durumu	Kişi Sayısı	Medeni Durumu	Kişi Sayısı
Evlenme yaşında olmayan (15 yaşından küçük)		Dul	
Bekâr		Boşanmış	
Evli		Toplam:	

B.4. Hanedeki nüfusun çalışma durumu nedir?

Çalışma Durumu	Kişi Sayısı	Çalışma Durumu	Kişi Sayısı
Çalışan		İş bulamadığı için çalışmayan	
Ev hanımı		Yaşlı olduğu için çalışmayan	
Öğrenci		Çalışma çağında olmayan (15 yaş altı)	
Emekli			

B.5. Hanede çalışanların meslekleri nelerdir?

Meslek	Kişi Sayısı	Meslek	Kişi Sayısı
Çiftçi		Kamuda Çalışan	
İşçi (Ormancılık vs.)		Özel sektörde çalışan	
Diğer.....			

B.6. Ailenizdeki bireylerden çalışmak amacıyla geçici olarak göç eden var mıdır?

- Evet
 Hayır (Soru B.10'a geçiniz)

B.7. Haneden geçici olarak çalışmaya giden kaç kişidir?

- 1 kişi 2 kişi 3 kişi
 4 kişi 5 kişi 5+ kişi

B.8. Geçici olarak göç edenlerin genellikle gittiği yerler nelerdir?

- Bergama ilçe merkezine
 Ayvalık ilçe merkezine
 İzmir il merkezine
 İstanbul-Ankara gibi büyük şehirlere
 Diğer (belirtiniz).....

B.9. Geçici olarak göç etmede aşağıdaki faktörler ne kadar önemlidir?

Faktörler	1	2	3	4	5
Yeterli tarım arazisinin olmayışı					
Hane gelirine katkıda bulunmak					
Tasarruf ve yatırım yapmak amacıyla gelirlerini artırmak					
Çiftçilik dışı alternatif iş imkânları bulunmaması					
Diğer (belirtiniz).....					

1.Hiç Önemli değil 2. Biraz önemli 3. Orta düzeyde 4. Çok önemli 5. Çok fazla önemli

B.10. Ailenizden başka bir yere daimi olarak göç eden var mı?

- Evet
 Hayır (Soru B.14'e geçiniz)

B.11. Daimi olarak göç eden kişi sayısı nedir?

- 1 kişi 2 kişi 3 kişi
 4 kişi 5 kişi 5+ kişi

B.12. Daimi olarak göç edenler genelde nereye gittiler?

- Bergama ilçe merkezine
 Ayvalık ilçe merkezine
 İzmir il merkezine
 İstanbul-Ankara gibi büyük şehirlere
 Diğer (belirtiniz).....

B.13. Hanenizden bu kişilerin daimi olarak göç etmesinde aşağıdaki faktörler ne derece önemlidir?

Faktörler	1	2	3	4	5
Yeterli tarım arazisinin olmayışı					
Köydeki ekonomik kaynakların yetersizliği					
Sağlık imkânlarının kısıtlı oluşu					
Eğitim imkânlarının kısıtlı oluşu					
Anlaşmazlıklar (komşu, akraba vb.)					
Şehir hayatının çekiciliği					
Diğer (belirtiniz).....					

1. Hiç Önemli değil 2. Biraz önemli 3. Orta düzeyde 4. Çok önemli 5. Çok fazla önemli

B.14. Sizin köyden göç etmemenizin en önemli nedeni nedir?

- Köyümdeki yaşantımdan memnunum.
 Atamın topraklarından, geleneklerimden ayrılamam.
 Şehrin havası suyu bana göre değil.
 Cesaret edemiyorum.
 Yaşlandım, benim için çok geç.
 Fırsat bulamadım, ilk fırsatta ben de göç edeceğim.
 Diğer (belirtiniz).....

B.15. Ailenizdeki bireylerden herhangi bir kooperatife üye olan var mı?

- Evet
 Hayır

B.16. Cevabınız evet ise hangi kooperatife kaç kişi üyedir?

Kooperatif	Kişi Sayısı

B.17. Köyünüzde eksikliğini hissettiğiniz hizmetler nelerdir? Önem derecesine göre ilk 3 tanesini sıralayınız.

Hizmetler	Önem Sırası
Eğitim olanakları	
Sağlık olanakları	
Alt yapı	
Haberleşme (telefon, posta, internet vb.)	
Ulaşım	
Diğer.....	

BÖLÜM C: HANENİN EKONOMİK DURUMU

C.1. Ailenizin ekonomik olarak esas geçim kaynağı nedir? (Önem sırasına göre 3 tanesi)

Ekonomik Faaliyeti	Önem sırası	Ekonomik Faaliyeti	Önem sırası
Tarımsal Üretim		İşçi (Ormanlık vb.)	
Hayvancılık (büyük+küçük)		El sanatları	
Toplayıcılık (Fıstık çamı vb.)		Özel sektörde ücretli çalışan	
Arıcılık		Kamu görevlisi / Emekli Maaş	
Ticaret (Dükân vb.)		Diğer (belirtiniz).....	

C.2. Ailenizin toplam yıllık geliri ne kadardır?

Ailemizin toplam yıllık geliri TL'dir.

- 10.000 TL altı
 10.000- 20.000 TL
 20.000- 40.000 TL
 40.000- 60.000 TL
 60.000- 80.000 TL
 80.000 TL üstü

C.3. Yıllık gelirlerinizi, ihtiyaçlarınızı ve ekonomik giderlerinizi karşılamada için ne derecede yeterli görüyorsunuz?

- Hiç yeterli değil Biraz yeterli Yeterli Oldukça yeterli Çok yeterli

C.4. Hanenizin geliri ne yönde değişmektedir?

- Kesinlikle azalıyor Ne artıyor ne de azalıyor Kesinlikle artıyor

C.5. Hane gelirinizin olumsuz değişmesinde aşağıdakilerin etki düzeyi nedir? (C.4'e olumsuz cevap verenlere sorulacaktır)

Faktörler	1	2	3	4	5
Devlet politikaları					
Tarım dışı alternatif iş imkânlarının bulunmaması					
Çiftçi olarak bizlerin yanlış kararları					
Girdi fiyatlarındaki artışlar					
Ürün fiyatlarındaki yetersiz artışlar					
Tarımsal verimin azalması					
Diğer.....					

1. Hiç Önemli değil 2. Biraz önemli 3. Orta düzeyde 4. Çok önemli 5. Çok fazla önemli

C.6. Hane gelirinizin olumlu değişmesinde aşağıdakilerin etki düzeyi nedir? (C.4'e olumlu cevap verenlere sorulacaktır)

Faktörler	1	2	3	4	5
Devlet politikaları					
Tarım dışı gelir					
Çiftçilik alınan doğru kararlar (Ürün seçimi vb.)					
Verim artışı					
Pazarlama yöntemi					
Diğer					

1. Hiç Önemli değil 2. Biraz önemli 3. Orta düzeyde 4. Çok önemli 5. Çok fazla önemli

C.7. Ailenizin toplam arazi varlığı ve parça sayısı ne kadardır? Bunu nasıl elde ettiniz?

Toplamdönüm/dekar arazimiz var.

Parça sayısıdır.

- Miras kaldı.
 Kendim köye gelince satın aldım.
 Diğer.....

Varsa Kuru tarım arazisi miktarı:.....

Varsa sulu tarım arazisi miktarı:

C.8. Hiç kullanılmayan araziniz var mı?

- Evet Hayır (Soru C.10'a geçiniz)

C.9. Boşta kalan arazileriniz neden kullanmıyorsunuz/işletmiyorsunuz?

- Tarımsal faaliyet için uygun değil. Yeterli iş gücü olmadığından dolayı araziyi işleyemiyorum.
 İstedğim gibi verim alamıyorum. Diğer (belirtiniz)

C.10. Aşağıdaki tarım metotlarından hangisini kullanıyorsunuz?

- Sulu tarım Kuru tarım Nadas
 Münavebe Diğer (belirtiniz).....

C.11. Aşağıdaki sulama yöntemlerinden hangisini kullanıyorsunuz?

- Salma sulama Damlama
 Yağmurlama Diğer.....

C.12. Başlıca ürettiğiniz tarım ürünleri hangileridir? Bu ürünlerden yaklaşık kaç kilogram hasat elde ediyorsunuz?

Ürün	Verim
1. ürün:.....
2. ürün:.....
3. ürün:.....

C.13. Bitkisel ürünlerinizi nasıl pazarlıyorsunuz?

- Kooperatif
 Kendim pazarda
 TMO'ya
 Özel firmalar gelip alıyor
 Diğer.....

C.14. Sizce tarımsal verimde eskiye oranla bir değişiklik var mı?

- Verimde azalma var. Verimde artış var (Soru C.16'ya geçiniz).
 Bir değişiklik yok. Bilmiyorum.

C.15. Tarımsal verimde azalma varsa en önemli nedenleri nelerdir?

- Genç nüfusun göçünden dolayı işgücünün azalması Sulama eksikliği
 Tarımsal alet ve makinelerin eksikliği Modern tarım metotlarının kullanılmaması
 Erozyon Diğer (belirtiniz)

C.16. Tarımsal verimde artış varsa en önemli nedenleri nelerdir?

- Yeni tarım metotlarının kullanılması Yeni tohum çeşitlerin sağlanması
 Tarımsal gübre ve ilacın kullanılması Sulama imkânlarının artması
 Diğer (belirtiniz).....

C.17. Tarımsal gübre kullanıyor musunuz?

- Hayır, hiçbir zaman. Nadiren Bazen
 Sıklıkla Evet, her zaman.

C.18. Cevabınız evet ise gübre miktarını nasıl belirliyorsunuz?

- Arazinin büyüklüğüne göre kendim ayarlıyorum.
 Uzmanlardan yardım alıyorum.
 Ürüne göre belirliyorum.
 Toprak tahlili yaptırıyorum.
 Diğer.....

C.19. Gübre dışında kullandığınız herhangi bir bitki destekleyicisi var mı?

- Evet. kullanıyorum.
 Hayır

C.20. Sahip olduğunuz tarımsal alet-makine sayısı ne kadardır?

Alet Makine	Sayısı	Alet Makine	Sayısı
Karasaban		Patoz	
Pulluk		Traktör	
Çapa makinesi		Pompa	
Su Tankeri		Diğer (belirtiniz).....	

C.21. Hanenizin sahip olduğu toplam hayvan sayısı ne kadardır?

Hayvan cinsi	Sayı	Hayvan cinsi	Sayı
İnek		Eşek	
Öküz		Tavuk	
Keçi		Kaz/ördek/hindi	
Koyun		Diğer belirtiniz).....	
At			

C.22. Hayvancılıktan elde ettiğiniz süt ve süt ürünlerini nasıl değerlendirirsiniz?

- Yalnızca evimizde tüketiyoruz (Soru C.24'e geçiniz).
 Ticari olarak satışını yapıyoruz.
 Hem evimizde tüketiyoruz hem de ticari olarak satışını yapıyoruz.

C.23. Hayvansal ürünlerinizi ne şekilde pazarlamaktasınız?

Ürünler	Kime	Ortalama Fiyat
Canlı Hayvan		
Et		
Süt		
Yumurta		
Diğer.....		

C.24. Aileniz besi ve ahır hayvancılığı mı yoksa mera hayvancılığı mı yapıyor?

- Besi ve ahır hayvancılığı yapıyoruz (Soru C.27'e geçiniz).
 Mera hayvancılığı yapıyoruz.

C.25. Mera hayvancılığında otlatma münavebeli mi yoksa gelişigüzel mi yapılır?

- Münavebeli Gelişigüzel Diğer.....

C.26. Otlak alanlarınız (mera alanı) azalma oluyor mu? Oluyorsa otlaklarınızın azalmasını neye bağlıyorsunuz?

- Otlakların ağaçlandırılmasına Otlakların tarlaya dönüştürülmesine
 Aşırı otlatmaya Otlaklarımız azalmıyor
 Diğer.....

C.27. Aileniz yaylacılık yapıyor mu?

- Evet. Hayır (Soru C.30'a geçiniz).

C.28. Yaylaya çıkmaktaki esas amacınız nedir?

- Hayvanların otlatılması. Hava değişimi, dinlenme ve tatil.
 Diğer.....

C.29. Hayvancılık faaliyeti azalıyor mu, eğer azalıyorsa azalmanın nedenleri nelerdir?

- Genç nüfusun göç etmesi Hayvancılık gelirlerinin yetersizliği
 Orman içi otlatmanın yasak oluşu Hayvancılık giderlerinin fazla oluşu
 Diğer..... Azalma yok

C.30. Ailenizdeki bireylerden arıcılık yapan var mı?

- Evet.
 Hayır. (Soru 32'ye geçiniz)

C.31. Cevabınız evet ise üretilen balın miktarı ne kadardır ve bunu nasıl ve nerede satıyorsunuz?

Kovan sayısı	Üretilen bal miktar kg	Fiyat/kg	Kime	Nerede

C. 32. Ailenizdeki ekonomik kararlar nasıl alınıyor?

- Babanın dediği olur.
 Annenin dediği olur.
 Evin yaşlısının dediği olur.
 Aile hep birlikte karar alır.
 Diğer.....

C. 33. Ailenizde kadın ne işleri yapar?

- Ev işlerini yapar.
 Çocuklara bakar.
 Tarla, bağ ve bahçede çalışır.
 Tarla, bağ ve bahçede erkeğe yardım eder.
 Hayvancılık işleri ile uğraşır.
 Diğer.....

BÖLÜM D: ÇEVRESEL ALGILAMA

D.1. Çevre deyince ne anlıyorsunuz?

- Oturduğum köy Ormanlar Deniz, göl ve akarsular
 Tarla, bahçe ve bağlar Doğal kaynaklar Yaşadığımız dünyanın tamamı
 Eş, akraba, dostlarım Diğer.....

D.2. Size göre doğal kaynaklar (Orman, su, mera, toprak vb.) yaşam için ne kadar önemlidir?

- Hiç Önemli değil Biraz önemli Orta düzeyde
 Çok önemli Çok fazla önemli

D.3. Köyünüzdeki ve/veya yakın çevrenizdeki doğal kaynaklardan önemli olanları hangileridir?

- Ormanlar Akarsu Fıstık çamları
 Maden yatakları Su kaynakları Diğer.....

D.4. Yakın çevrenizdeki ormanlık alanlardan nasıl yararlanıyorsunuz?

- Odun olarak İnşaat amaçlı Otlak amaçlı
 Tarla açma Orman ürünlerinin toplanması Diğer.....

D.5. Çevre sorunları denilince aklınıza ilk gelen 3 sorun hangileridir?

- Çöplerin yere atılması Hava kirliliği Su kirliliği
 Toprak kirliliği Küresel ısınma Erozyon
 Otlakların azalması Ormanların azalması Diğer.....
 Fikrim yok.

D.6. Sizce köyünüzdeki en önemli sorunlar nelerdir? Önem derecesine 3 tanesini sıralayınız.

Sorun	Önem Sırası	Sorun	Önem Sırası
Ekonomik sıkıntılar (Geçim sıkıntısı)		Tarımsal ürünlerin pazarlanması sorunları	
Tarımsal sorunlar (Tarım alanlarının verimsizliği)		Çevre kirliliği (hava, su, toprak)	
İşsizlik		Sosyal sorunlar	
Arazi yetersizliği		Ormanların azalması	
Erozyon		Diğer.....	
Hizmetlerdeki yetersizlik (eğitim, sağlık, vb.)			

D.7. Sizce köyünüz ve çevresinde herhangi bir çevre sorunu var mı?

- Evsel atıklar Toprak kirliliği Hava kirliliği
 Su kirliliği Otlakların azalması Ormanların azalması
 Erozyon Diğer.....
 Köyümüz ve çevresinde herhangi bir çevre sorunu yok. (E. 9'a geçiniz).

D.8. Köyünüzdeki çevre sorunlarının nedenleri nelerdir?

- Çöplerin yere atılması Tarım ilaçları Tarım araçları
 Ağaç kesimi Yakacak türü Kanalizasyon yetersizliği
 Çevre kirliliğine duyarlılık Çöp toplama faaliyetinin olmayışı
 Hayvancılığın neden olduğu çevre sorunları Diğer.....

D.9. Sizce ormanlar neden önemlidir?

- Toprağı koruduğu için Havayı temiz tuttuğu için Selleri önlediği için
 İş olanağı sağladığı için Avlanmaya yaradığı için Odun ihtiyacını karşıladığı için
 Diğer..... Ormanlar önemli değildir

D.10. Köyünüz, yakın çevresindeki ormanlık alandan nasıl yararlanmaktadır? Orman ürünlerinden (fıstık çamı, kestane vb.) hangileri toplanmaktadır?

.....

D. 11. Köyünüz ve yakın çevresindeki ormanlık alanlarda bir azalma var mı? Azalıyorsa bunun nedeni/nedenleri nelerdir?

- Kaçak ağaç kesimi yapıldığı için. Tarla açmak için. Yerleşmek için.
 Ormancılarının yanlış işlemleri yüzünden. Hayvan otlatıldığı için. Ormanlar azalmıyor.
 Diğer.....

D. 12. Tarım topraklarınızın verimini etkileyen unsurlar var mı? Varsa önem derecesine göre sıralayınız.

- Tarım ilaçları Yanlış gübreleme Hatalı sulama teknikleri
 Suyun yetersizliği Hatalı arazi kullanımı Tarım araçlarının verdiği zararlar
 Diğer..... Topraklarımızı etkileyen herhangi bir sorun yok.

D. 13. Ekonomik faaliyetlerinizi gerçekleştirirken çevre sorunlarını dikkate alır mısınız?

- Evet.
 Hayır.
 Faaliyetlerimizin çevreye zararı yoktur.

BÖLÜM E: SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMAYA YÖNELİK DÜŞÜNCELER

E.1. Hanenin gelir düzeyi yükseltmek için tercih edilen istekler nelerdir?

- Sahip olduğum kaynakların geliştirilmesi
 Yenilikleri deneyerek daha fazla gelirin elde edilmesi
 Devlet desteğinin artırılması
 Özel sektör yatırımları
 İhtiyacım yok
 Diğer.....

E.2. Maddi destek elde edilebilmesi halinde hangi sektörde yatırım/çalışmayı tercih edersiniz?

- Tarım Hayvancılık Toplayıcılık
 Ticaret Diğer (belirtiniz).....

E.3. Geleceğe yönelik tarımsal üretiminiz hakkında ne planlanıyorsunuz?

- Herhangi bir değişiklik yapmadan mevcut üretimimi devam ettirmek istiyorum.
 Daha fazla arazide üretim yapmayı (satın alma, kiralama, ortak) istiyorum.
 Tarımsal faaliyeti bırakmayı düşünüyorum.
 Bir fikrim yok.
 Diğer (belirtiniz).....

E.4. Organik tarım sizin için neyi ifade ediyor?

.....

E.5. Tarımsal araziniz organik tarım için uygun mu?

- Uygun değil Uygun Bilmiyorum

E.6. Geleceğe yönelik hayvancılık üretiminiz hakkında ne planlanıyorsunuz?

- Herhangi bir değişiklik yapmadan mevcut hayvan sayısında tutmak istiyorum.
 Yeni hayvanlar satın almak istiyorum.
 Hayvancılık faaliyetini bırakmayı düşünüyorum.
 Bir fikrim yok.
 Diğer (belirtiniz).....

E.7. Köy içinde veya yakınında herhangi bir doğal çekicilik (şelale, mağara vb.) veya tarihi kalıntı var mı?

- Evet. Bunlar.....dır.
 Hayır.

E.8. Gelecekte, köyünüzde turizmin geliştirilmesini ister misiniz?

- Evet
 Hayır
 Bilmiyorum

E.9. Cevabınız evet ise turizmden nasıl yararlanabilirsiniz?

- Otelcilik veya pansiyonculuk yaparak.
 Tarımsal veya el sanatları ürünlerimi satarak.
 Organik tarım ve çiftlik sayesinde.
 Diğer (belirtiniz).....

E.10. Ekoturizm: Yeryüzünün doğal kaynaklarının sürdürülebilirliğini güvence altına alan, bunun yanı sıra yerel halkların ekonomik kalkınmasına destek olurken, sosyal ve kültürel bütünlüklerini koruyup gözetilen bir yaklaşımdır. Ekoturizmde amaç: En az etki, çevresel ve kültürel bilinç ve saygı oluşturmak, ziyaretçiler ve yerel halk için deneyim sağlamak, koruma için dolaysız ekonomik yarar sağlamak, yerel halka ekonomik yarar ve güç sağlamaktır. **Buna göre köyünüzde ekoturizm kapsamında yapılacak bir faaliyete bakışınız nasıl olur?**

- Evet, isterim.
 Hayır.

E.11. Genç nüfus hangi koşulların sağlanması halinde köyde yaşamayı tercih eder?

.....
.....
.....

E.12. Sizce dağlık alanların kalkındırılması için ne yapılmalı?

- Sanayi tesisleri kurulmalı
 Tarım ve hayvancılık daha çok desteklenmeli
 Altyapı geliştirilmeli
 Eğitim-öğretim tesisleri artırılmalı
 Doğal güzelliklerimiz var, turizm geliştirilmeli
 Diğer.....

E. 13. Sürdürülebilir kalkınma: İnsan ile doğa arasında denge kurarak doğal kaynakları tüketmeden, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına ve kalkınmasına imkan verecek şekilde bugünün ve geleceğin yaşamını ve kalkınmasını programlama anlamını taşımaktadır. Sürdürülebilir kalkınma sosyal, ekolojik, ekonomik, mekansal ve kültürel boyutları olan bir kavramdır. Buna göre köyünüzde sürdürülebilir kalkınma kapsamında potansiyeli olan bir ürün veya faaliyet var mıdır?

- Organik tarım
- Ekoturizm
- El sanatları
- Orman ürünleri
- Organik süt ve et
- Diğer.....

İlave etmek istediğiniz başka bir şey var mı:

Ek- 2. Yarı yapılandırılmış görüşme formu

S.1. Madra Dağı denildiğinde aklınıza gelen kelimeler nelerdir?

Neden bu kelimeleri tercih ettiniz?

S.2. Madra Dağı'nı kullanım şekliniz nelerdir?

Dağlık alandan başka ne şekilde yararlanabilirsiniz?

S.3. Atalarınız (Dedeleriniz) Madra Dağı'ndan ne şekilde yararlanmaktaydı?

Siz neden bu üretim veya geçim sistemlerinden vazgeçtiniz?

S.2. Madra Dağı ile ilgili olarak aklınıza gelen herhangi bir sorun var mıdır?

Varsa, bu sorunun sebepleri neler olabilir?

S.5. Madra Dağı'daki önemli değerler (doğal/beşeri) nelerdir?

S.5. Madra Dağı'nın gelecekteki durumu ile ilgili neler düşünüyorsunuz?

S.6. Doğal kaynakları kullanırken çevresel kaygılarınız mı ön plandadır yoksa ekonomik kaygılarınız mı?

S.7. Neden köyünüzden göç etmiyorsunuz?

İmkanınız olsa köyünüzden göç eder miydiniz?

ÖZET

Ege ve Marmara bölgelerinin sınırında bulunan, yüksek ve arızalı topografyadan oluşan Madra Dağı; yüzyıllardır insanlar tarafından kullanılmakta, farklı arazi kullanım şekillerine ev sahipliği yapmaktadır. Bu araştırmada; Madra Dağı'nda doğal kaynakların korunması ve alanda yaşayan halkın refah düzeyinin yükseltilmesi için sürdürülebilir kalkınma konusunda üretilen politikalar ve yapılacak planlama ve strateji çalışmalarına temel oluşturulmak üzere dağlık alandaki doğal ve beşeri kaynakların saptanması ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede araştırmanın amaçlarından biri de dağlık alanda yaşayan yerel halkın çevrenin korunması, kaynakların sürdürülebilirliği ve sürdürülebilir kalkınma konusundaki bilgi düzeyleri ve eğilimlerinin belirlenmesidir.

Araştırma kapsamında; masa başı çalışmaları ve saha çalışmaları yapılmıştır. Saha çalışmaları sırasında 440 kişi ile anket yapılmış, gözlem ve görüşmelerle, yapılan anketler desteklenmiştir. 77 sorudan oluşan anket formundan 233 adet veri elde edilmiş ve bu veriler SPSS 20.0 programına aktarılmıştır. Anketler frekans ve ortalama değerleri verilerek yorumlanmıştır. Gözlem yolu ile yerel halkın gündelik faaliyetleri, doğal çevre ile olan ilişkileri ve dağlık alanı kullanım şekilleri tespit edilmiştir. Gözlemler sırasında sıklıkla fotoğraf çekimi metodu da kullanılmıştır. Çekilen fotoğraflar köylere göre tasnif edilmiş ve bu fotoğraflar hem tez metninin zenginleştirilmesinde hem de arazi bilgilerini gözden geçirmede kullanılmıştır.

Uzaktan algılama ve coğrafi bilgi sistemleri teknolojileri kullanılarak araştırma alanının arazi örtüsündeki ve arazi kullanımındaki zamansal değişimler tespit edilmiştir. Uydu görüntüleri aracılığı ile oluşturulan arazi sınıflarının

doğruluğunun sınanması işlemi için de saha çalışmaları yapılmıştır. Araştırma alanının farklı noktalarından GPS alıcısı ile noktalar alınmış ve bu referans noktaları uydu görüntüleri ile karşılaştırılmıştır. Araştırma alanında kalan yerleşmelerin tarihçesini tespit etmek amacıyla temettuat defterleri elde edilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre araştırma alanının sürdürülebilir kalkınma prensiplerine göre kullanılmadığı tespit edilmiştir. Yerel halk, Madra Dağı'nın sunduğu fiziki şartlara farklı şekillerde adapte olmuştur. Yerel halk, gelirleri doğrultusunda doğal çevreyi hem kullanmakta hem de algılamaktadır.

Araştırma alanının geçmişinde; tarım, hayvancılık, arıcılık, bağcılık ve toplayıcılık faaliyetleri ile karşılaşmaktadır. Günümüzde ise alandaki ekonomik aktivitelerde değişiklikler olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, fıstıktan elde edilen gelirin yüksek olması nedeniyle Kozak havzasında ekonomik faaliyetlere çam fıstığı egemen olmuş ve havzadaki bağcılık faaliyeti çoğu hane tarafından terkedilmiştir. Araştırma alanındaki hayvancılık ve arıcılık faaliyetlerinde gerileme olmuştur. Arıcılık faaliyetini ısrarlı bir şekilde devam ettiren Değirmenbaşı ve Gümeli köylerinde, geçim sıkıntısı ile karşılaşılmamıştır. Dağın doğu ve kuzeydoğusunda hayvancılık ve kestaneçilik ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, mevsimlik işçiliğe bağlı olarak, on kilometre ötelinde bulunan Kozak'ı Almanyaları şeklinde düşünmektedirler.

Kişilerin yaşlarına ve gelir durumlarına göre doğal çevreye ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik algıları değişmektedir. Kozak havzası sakinleri için fıstık çamı önemli bir doğal kaynaktır. Buna karşılık Korucu köylüleri için ormanlar daha çok odun ve inşaat amaçlı kullanılan doğal kaynaktır. Yine Kozaklılar, gelirlerinin

temelini am fıstığı ormanları olmasından dolayı, yangın ve yangın tehditlerine karşı hassastırlar.

Sonuç itibariyle, fiziki ortam olarak uygun olan Madra Dağı'nın sakinlerinin de fikri olarak sürdürülebilir kalkınmaya açık oldukları tespit edilmiştir. Dağın sakinleri, yereldeki potansiyellerini göz önünde bulundurarak, sürdürülebilir kalkınma araçları olarak organik tarım, et ve süt ürünlerini düşünmektedirler. Diğer bir ifadeyle, tarım ve hayvancılık kapsamında dağlık alanlarda sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşebileceği algısı söz konusudur. Bu noktada yapılması gereken, hem alana hem de alanın kullanıcılarına yönelik faaliyetlerin planlanması ve hayata geçirilmesidir. Planlanan faaliyetler; kamu kurum ve kuruluşlarını, sivil toplum örgütlerini, kooperatifleri ve yerel halkı, diğer bir ifade ile tüm paydaşları kapsayacak şekilde olmalıdır.

Anahtar sözcükler: Dağ, dağlık alan, sürdürülebilir kalkınma, kırsal kalkınma, arazi örtüsü/kullanımı değişimi, Kozak havzası, Madra Dağı.

ABSTRACT

Madra Mountain, which is located on the borders of Aegean and Marmara regions and is formed by high and rough topography; is being used by the people and it hosts different types of land use for ages. Determining and evaluating the natural and humane resources in the mountain area to form a basis for the policies, planning and strategy works about sustainable development for protecting the natural resources and raising the welfare of the residents on Madra Mountain; are aimed in this study. In this regard, one of the aims of this study is determining the levels of knowledge and tendencies of the local people of the mountain area about the preservation of the environment, sustainability of the resources and sustainable development.

Within the context of this research, desk works and field surveys have been done. 440 public surveys have been done during the field surveys and the surveys have been reinforced with observations and interviews. 233 numbers of data have been gathered by the survey form which is composed of 77 questions and the data have been transformed to SPSS version 20.0. Surveys have been interpreted by determining frequency and average values. By observation, the daily activities of the local people, their relationship with natural environment and their use of the mountain landscape have been determined. Photography method has been frequently used during the observations. The photos taken have been sorted with regard to the villages and have been used both in enriching the thesis and revising the information about the landscape.

Temporal changes in the land cover and use of land in the landscape researched have been determined using remote perception and geographical

information technologies. Field surveys have been done to prove the accuracy of land types which were formed by satellite images. Different points within the research area have been marked by a GPS receiver and these points referred have been compared with satellite images. To evaluate the history of the settlements in the research area some registry books have been obtained.

According to the findings the research area has not been used with respect to the principles of sustainable development. The local people have adapted to the physical conditions of Madra Mountain. They use and perceive the natural environment in accordance with their income.

In the past of the research area, you come across activities of agriculture, livestock breeding, apiculture, viticulture and foraging. However, changes in the economical activities have been observed today. For example, viticulture has been abandoned by many people in Kozak basin and pine nut economy has been dominant because the income gained by selling pine nut is high. Also, there has been a decline in stockbreeding and apiculture activities. And we haven't observed financial difficulties within the villages of Değirmenbaşı and Gümeli who are continuing apiculture activities insistently. In the east and northeast of the mountain, stockbreeding and chestnut gathering is in the foreground. They also see the Kozak basin, which is ten km's away, as their Deutschland because of seasonal work opportunities.

The perception of people for sustainable development and natural environment changes according to their ages and level of income. Pine tree is a very important natural resource for the inhabitants of Kozak basin. On the other hand, for the people in Korucu village, the forest is a source which is used for wood and

building. Again, the Kozak people are very sensitive to fires and fire threats because they see the pine forest as the source of their income.

Consequently, it has been determined that the inhabitants of Madra Mountain, which is physically suitable for sustainable development, are open to sustainable development. The inhabitants of the mountain think of organic agriculture, meat and milk products as sustainable development tools considering their potential within the local area. In other words, the perception that sustainable development within the context of agriculture and stockbreeding can be accomplished is available. What is to be done at this point is planning and implementing activities intended both for the landscape and the users of the land. Planned activities should involve the public institutions and organizations, NGOs, co-operative foundations and local people; in other words, all the shareholders.

Key words: Mountain, mountain landscape, sustainable development, rural development, changes in land cover/ use, Kozak basin, Madra Mountain.

ÖZGEÇMİŞ

Alper UZUN

E-mail : auzun@balikesir.edu.tr

Adres : Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü,
Çağış Yerleşkesi, 10145, Balıkesir.

Öğrenim Durumu:

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Ön Lisans	Turizm	Uludağ Üniversitesi	1997–2000
Lisans	Coğrafya	Balıkesir Üniversitesi	2001–2005
Yüksek Lisans	Coğrafya	Balıkesir Üniversitesi	2005–2008
Doktora	Beşeri ve İktisadi Coğrafya	Ankara Üniversitesi	2008–2014

Yüksek Lisans Tezi : Tokat Şehrinde Mala Karşı İşlenen Suçlar (2006): Coğrafi Bir Yaklaşım (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Alpaslan ALIĞAOĞLU)

Doktora Tezi : Madra Dağı'nda Sürdürülebilir Kalkınma (Danışman: Prof. Dr. Mehmet Somuncu)

Mesleki Deneyim : Araştırma Görevlisi, Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Balıkesir. (Aralık, 2005 – devam ediyor)

Projeler :

- **Proje Asistanı**, GearedUP4Europe, UK/11/LLP-LdV-IVT/163226, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Leonar Da Vinci Yenilik Transferi Projesi, 01.04.2013–13.04.2013.
- **Araştırmacı**, LifeDreams4All- UK/11-LdV-TOI-456, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Leonar Da Vinci Yenilik Transferi Projesi, 2011-2013.
- **Araştırmacı**, Piri Reis: Network, Collaboration and Development for Geographers 2011-1-TR1-LEO05-28023, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Leonar Da Vinci Yenilik Transferi Projesi, Kasım 2011- Ekim 2013.

- **Teknik Eleman**, LABYRINTHEME, Grundtvig Projesi, Proje Kodu: 5010431-LLP-1-2010-1-RO-GRUNDTVIG-GMP, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Grundtvig Projesi, Ocak 2011- Aralık 2012.
- **Proje Asistanı**, Patchwrok Theatre, TR-11-567-2010-R3, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları, Eylem: 1.1., Ekim 2010.
- **Mentor**, DIALOG (Distinctive, Imaginative, Active Learning Oppurtunities for New Generations) Projesi III, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları, Eylem: 2: EVS, Şubat 2010–2011.
- **Mentor**, DIALOG (Distinctive, Imaginative, Active Learning Oppurtunities for New Generations) Projesi II, TR-21-47-2008-R3, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları, Eylem: 2: EVS, Ekim 2008-Mayıs 2009.
- **Grup Lideri**, Pyramid of Friendship Projesi, TR-11-186-2008-R2, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları, Eylem 1.1, Haziran 2008.
- **Mentor**, DIALOG (Distinctive, Imaginative, Active Learning Oppurtunities for New Generations) Projesi I- TR-21-77-2007-R5, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları, Eylem: 2: EVS, Kasım 2007-Haziran- 2008.
- **Proje Yerel Koordinatörü**, European Citizens for Active Environmental Intervention (ECOCITIZENS), Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları, Eylem 1.1, Proje Kodu: 365-1.4-EL-2007-R1, 2008.

Yayımlar

A. Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:

- **Uzun, A.** ve Aliāđaođlu, A. (2009), “Tokat Őhrinde Mala Karşı Suçlar”, Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research, Volume 2/8 Summer 2009, s. 430–444.

B. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında (Proceedings) basılan bildiriler:

- **Uzun, A.** ve Somuncu, M., (2014), “Dağlık Alanlarda Sürdürülebilir Kalkınma”, Coğrafyacılarda Derneği Yıllık Kongresi, 4-6 Haziran 2014, Muğla Üniversitesi (baskıda).

➤ **Uzun, A.** ve Danacıoğlu, Ő., (2011), “Dam and The Process of Resettlement: The Example of İkizcetepeler Dam (Balıkesir)”, Annual Meeting of the European Association of Geographers, June 2-5, 2011, Athens-Greece.

➤ **Uzun, A.**, ve Köse, A. (2010), “Madra Dağında Geleneksel Yayla Göçü”, 11. Uluslararası Halk Kültüründe Göç Sempozyumu, (28-30 Mayıs 2010), TC Kültür ve Turizm Bakanlığı-Balıkesir Üniversitesi-Motif Vakfı, Balıkesir.

C. Yazılan uluslararası kitaplar veya kitaplarda bölümler: -

D. Ulusal hakemli dergilerde yayımlanan makaleler

➤ **Uzun, A.** ve Somuncu, M., (2013), “Madra Dağı ve Çevresinin Arazi Örtüsü/Kullanımındaki Zamansal Değişimin Uzaktan Algılama Yöntemi İle Değerlendirilmesi”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 16, S. 30, s. 1-21.

➤ **Uzun, A.** ve Köse, A. (2012), “Madra Dağında Geleneksel Yayla Göçü”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 28/1 (20. Yıl Özel), Sayfa: 3–17.

➤ **Uzun, A.** ve Aliğaoğlu, A. (2011), “Şehirsel Toponomi (Hodonomi): Türkiye İçin Bir Tipoloji Denemesi”, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Coğrafi Bilimler Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 2, s.123–133.

E. Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında basılan bildiriler

➤ Arslan, F. ve **Uzun, A.**, (2013), “Demografik Bir İnceleme: Sındırgı İlçesinde Nüfusun Gelişimi”, Coğrafyacılar Derneği Yıllık Kongresi, 19-21 Haziran 2013, Fatih Üniversitesi, s. 222-231.

➤ **Uzun, A.** (2012),”Kazdağları Literatürüne Eleştirel Bir Bakış”, Kazdağları III. Ulusal Sempozyumu, 24–26 Mayıs, Güre, s.121–125.

➤ **Uzun, A.**, 2009, “Akbaş Köyü’nde (Balıkesir-Balya) Sürdürülebilir Kalkınma: Coğrafi Bir Yaklaşım”, Bölgesel Kalkınma Kongresi, 14-16 Kasım 2009, Burhaniye , Balıkesir, s. 22-29.

- **Uzun A.**, (2008). “Akyatan Lagünü Doğal Değerlerinin Sürdürülebilir Kullanımı” (Poster Sunum), Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları VII. Ulusal Kongresi, Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Milli Komitesi, 27–30 Mayıs 2008, Türkiye Kıyıları Bildiriler Kitabı, Cilt I, s. 335–342.
- **Uzun, A.** ve Varnacı, F., (2007), “Katı Atık Yönetimi Uygulamasına Bir Örnek: Balıkesir Kenti”, (Poster Sunum), VII. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi, 10–13 Eylül 2007, Malatya, Bildiri Özetleri Kitabı, s.385.
- **Uzun A.** (2007). “Gediz Deltası'nda Yaşanan Koruma-Kullanma Çatışması” (Sözlü Sunum), Üniversite Öğrencileri II. Çevre Sorunları Kongresi (ÇESKO 2007), Fatih Üniversitesi Çevre Kulübü, 16–18 Mayıs 2007, s. 39–47.
- **Uzun, A.** ve Terekeme, A. (2006) “ İstanbul Boğazı'nda Deniz Taşımacılığının Çevresel Etkileri”, Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları VI. Ulusal Konferansı, Türkiye Kıyıları 06, 7–11 Kasım 2006, Muğla.

F. Yazılan ulusal kitaplar veya kitaplarda bölümler:

- Alişaoğlu, A. ve **Uzun, A.**, (2013), “Balıkesir İlinin Ulaşım Durumu”, Balıkesir Kent Tarihi (Coğrafya, Tarih, Arkeoloji, Sanat Tarihi, Kültür ve Edebiyat, Editör: Duymaz, A., Balıkesir Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Dileksan Kağıtçılık, Balıkesir.
- Arı, Y. ve **Uzun, A.**, (2012), “Postgraduate Education in Geography in Sweden”, Editors: Yavan, N. ve Kaya, İ., International Perspectives on Postgraduate Education and Training in Geography, Coğrafyacılar Derneği Yayınları.